Α. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ ΚΑΙ Ι. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΣ ΤΕΥΧΗ ΤΡΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

معارف نظارت جليله‌سنك ۱۷۹ نومرلى و فى ۲۹ مايس سنه ۳۱۵ تاريخلى
رخصتيله طبع اولنمشدر

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΔΕΠΑΣΤΑ-ΣΦΥΡΑ-ΓΕΡΑΡΔΟΥ
ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1899

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν τοῦ ἑτέρου τῶν πονησάντων.

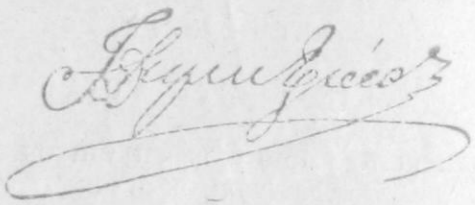

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀδελφῶν Γεράρδων
ἐν ὁδῷ Κιουτσοὺκ Χενδέκ, ἀριθ. 29 καὶ 31
(257)

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ὄνομα **Ἑλλὰς** κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς μικράν τινα τῆς Θεσσαλίας πόλιν. Βραδύτερον τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὸ μεσημβρινὸν τμῆμα τῆς *χερσονήσου τοῦ Αἵμου*. Τὸ τμῆμα τοῦτο πρὸς Β. περιορίζεται ὑπὸ ὁριζοντίου σειρᾶς ὀρέων, τῆς ὁποίας τὸ μὲν δυτικὸν μέρος ἀποτελοῦσι τὰ ἐν Ἠπείρῳ *Κεραύνια* ὄρη, τὸ δὲ ἀνατολικὸν τὰ *Καμβούνια* καὶ εἶτα ὁ *Ὄλυμπος*. Πρὸς Ν. δὲ τὸ τμῆμα τοῦτο ἀπολήγει εἰς τὰ ἀκρωτήρια *Ταίναρον* καὶ *Μαλέαν*, τὰ ὁποῖα βρέχονται ὑπὸ τῆς *Μεσογείου* θαλάσσης.

Ἡ Ἑλλὰς φυσικῶς διαιρεῖται εἰς τρία μεγάλα τμήματα, τὴν *ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα*, τὴν *Πελοπόννησον* καὶ τὰς *νήσους*, αἱ ὁποῖαι περιβάλλουσι τὴν στερεάν.

Ἠπειρωτικὴ Ἑλλάς. — Τὸ βόρειον μέρος τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει δύο χώρας, τὴν *Θεσσαλίαν* καὶ τὴν *Ἤπειρον*. Αἱ δύο αὗται χῶραι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ

καθέτου σχεδὸν ὀρεινῆς σειρᾶς, τῆς *Πίνδου*, τῆς ὁποίας αἱ διακλαδώσεις ἐξαπλοῦνται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ *Ἤπειρος* κατῳκεῖτο ὑπὸ λαῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν αὐτὴν καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι καταγωγήν, γλῶσσαν καὶ θρησκείαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἀνέφερον ὅτι ἡ περὶ τὴν *Δωδώνην* χώρα τῆς Ἠπείρου ἔφερε πρώτη τὸ ὄνομα *Ἑλλάς*. Τὸ δὲ σπουδαιότατον εἶνε ὅτι ἐν τῇ Δωδώνῃ ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατον *μαντεῖον* τῆς Ἑλλάδος, ἀφιερωμένον εἰς τὸν *Δία*, τὸν ὑπέρτατον τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῆς Ἠπείρου δὲν παρηκολούθησαν κατ' ἀρχὰς τὴν εἰς τὸν πολιτισμὸν πρόοδον τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε ἐκαλοῦντο ὑπ' αὐτῶν βάρβαροι.

Ἡ *Θεσσαλία* περιορίζεται ὑπὸ τετραπλῆς σειρᾶς ὀρέων. Πρὸς Β. ὑψοῖ μέχρι τῶν νεφῶν τὴν χιονοσκεπῆ αὐτοῦ κορυφὴν ὁ μέγας *Ὄλυμπος*, ἡ κατοικία τῶν ἀρχαίων θεῶν· πρὸς Δ. κατέρχεται ἡ σειρὰ τῆς *Πίνδου*, πρὸς Ν. ἐκτείνεται ἡ *Ὄρθρυς* ἀποσχιζομένη ἐκ τῆς Πίνδου, καὶ πρὸς Α. ἡ σειρὰ τῆς *Ὄσσης* καὶ τοῦ *Πηλίου*, τὴν ὁποίαν ἐκπέμπει πρὸς Ν. ὁ Ὄλυμπος. Οὕτω μεταξὺ τῶν ὀρεινῶν τούτων τειχῶν περιορίζεται ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς, ἡ πλουσιωτάτη καὶ εὐφορωτάτη πεδιὰς ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος διαρρέει ὁ *Πηνειὸς* ποταμός, ὅστις μεταξὺ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῆς λεγομένης *κοιλάδος τῶν Τεμπῶν*. Ἡ κοιλὰς αὕτη ἕνεκα τοῦ φυσικοῦ της κάλλους ἀποτελεῖ μαγευτικωτάτην τοποθεσίαν.

Πρὸς Ν. τῆς Ὄρθρυος ἐκτείνεται παραλλήλως πρὸς αὐτὴν ἕτερος κλάδος τῆς Πίνδου, ἡ *Οἴτη*, τῆς ὁποίας ἡ ἀνατολικὴ ἄκρα καλεῖται *Καλλίδρομος* καὶ ἀπολήγει εἰς τὸν *Μαλιακὸν*

κόλπον. Μεταξὺ τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου σχηματίζεται τὸ περιώνυμον στενὸν τῶν *Θερμοπυλῶν*, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο πολὺ στενώτερον ἢ σήμερον.

Ἡ πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας ἠπειρωτικὴ Ἑλλὰς χωρίζεται διὰ τοῦ *Τυμφρηστοῦ*, ὅστις εἶνε συνέχεια τῆς Πίνδου, εἰς δύο ἄνισα μέρη. Ἐκ τούτων τὸ πρὸς Δ. εἶνε μικρότερον καὶ περιλαμβάνει τὴν ὀρεινὴν *Αἰτωλίαν* καὶ *Ἀκαρνανίαν*, δι' ὧν ῥέει ὁ ποταμὸς *Ἀχελῷος*· τὸ δὲ πρὸς Α. περιλαμβάνει τὴν *Λοκρίδα*, τὴν *Δωρίδα*, τὴν *Φωκίδα*, τὴν *Βοιωτίαν*, τὴν *Ἀττικὴν* καὶ τὴν *Μεγαρίδα*. Τὸ τμῆμα τοῦτο κατατέμνεται ὑπὸ διαφόρων ὀρέων, τοῦ *Παρνασσοῦ*, τοῦ *Ἑλικῶνος*, τοῦ *Κιθαιρῶνος*, τῆς *Πάρνηθος*, τοῦ *Πεντελικοῦ* καὶ τοῦ *Ὑμηττοῦ*, ὁ ὁποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ *Σούνιον*, τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς.

Ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἡ *Δωρὶς* ἐγένετο ἐπίσημος, διότι ἀπ' αὐτῆς ὡρμήθησαν οἱ *Δωριεῖς* καὶ κατέλαβον τὴν *Πελοπόννησον*. Ἡ δὲ Φωκὶς κατέστη πεφημισμένη, διότι ἐν αὐτῇ ἔκειτο ἡ πόλις τῶν *Δελφῶν*, πλησίον τῆς ὁποίας ἦτο ἱδρυμένον τὸ ὀνομαστότατον *μαντεῖον τῶν Δελφῶν*, ἀφιερωμένον εἰς τὸν θεὸν *Ἀπόλλωνα*. Ἐν τῇ Βοιωτίᾳ πόλεις διαπρέψασαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ ἦσαν ὁ *Ὀρχομενός*, αἱ *Πλαταιαὶ* καὶ αἱ *Θῆβαι*. Πασῶν ὅμως τῶν χωρῶν τοῦ τε τμήματος τούτου καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἐπισημοτάτη ὑπῆρξεν ἡ *Ἀττική*, διότι ἐν αὐτῇ κεῖται ἡ μεγαλώνυμος τῶν *Ἀθηνῶν* πόλις. Πρὸς Β. τῶν Ἀθηνῶν κεῖται ἡ πεδιὰς τοῦ *Μαραθῶνος* καὶ πρὸς τὸ ΒΔ. ἡ πεδιὰς τῆς *Ἐλευσῖνος*. Πρὸς Δ. δὲ τῆς Ἀττικῆς κεῖται ἡ χώρα τῆς *Μεγαρίδος*, ἐν ᾗ ἤκμασαν τὰ *Μέγαρα*.

Πελοπόννησος.—Ἡ Πελοπόννησος περιβρεχομένη πανταχόθεν ὑπὸ θαλάσσης συνεδέετο μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος μόνον διὰ τοῦ *Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου*. Ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου σχηματίζει πολλοὺς κόλπους, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων λαμβάνει σχῆμα φύλλου πλατάνου.

Τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου εἶνε συνέχεια τῶν ὀρέων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποτελοῦσι τρεῖς ὀρεινὰς σειράς. Ἐκ τούτων ἡ μὲν μία ἐκτεινομένη πρὸς Β. εἶνε ὀριζοντία, αἱ δὲ ἄλλαι δύο εἶνε κάθετοι καὶ ἐκτείνονται ἡ μὲν μία κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τῆς Πελοποννήσου ἀπολήγουσα εἰς τὸ φοβερὸν ἀκρωτήριον *Μαλέαν*, ἡ δὲ ἄλλη πρὸς Δ. καὶ ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ταίναρον*. Διὰ τῶν δύο τούτων καθέτων ὀρεινῶν σειρῶν ἡ Πελοπόννησος διαιρεῖται εἰς 6 χώρας οὕτω: πρὸς Α. τῆς ἀνατολικῆς ὀρεινῆς σειρᾶς κεῖται ἡ *Ἀργολὶς* ἔχουσα ἐπισήμους πόλεις τὸ *Ἄργος*, τὰς *Μυκήνας*, τὴν *Κόρινθον*· πρὸς Δ. τῆς δυτικῆς ὀρεινῆς σειρᾶς σχηματίζονται αἱ χῶραι τῆς *Ἤλιδος* καὶ τῆς *Μεσσηνίας*· μεταξὺ δὲ τῶν δύο ὀρεινῶν σειρῶν κεῖνται πρὸς Β. ἡ *Ἀχαΐα*, ἐν τῷ μέσῳ ἡ *Ἀρκαδία* καὶ πρὸς Ν. ἡ *Λακωνία*, ἐν ᾗ κεῖται ἡ ἑτέρα ἐνδοξοτάτη πόλις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἡ *Σπάρτη*.

Νῆσοι.—Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πλῆθος νήσων, ὑφ' ὧν περιβάλλεται σχεδὸν πανταχόθεν. Ἐκ τῶν νήσων τούτων ἐν τῷ *Ἰονίῳ* πελάγει κεῖνται ἡ *Κέρκυρα*, ἡ *Κεφαλληνία*, ἡ *Ἰθάκη*, πατρὶς τοῦ πανούργου Ὀδυσσέως, καὶ ἄλλαι. Ἐν δὲ τῷ *Αἰγαίῳ* πελάγει κεῖνται ἐκτὸς ἄλλων αἱ *Κυκλάδες*, ὀνομασθεῖσαι οὕτω, διότι ἀπετέλουν κύκλον περὶ τὴν ἱερὰν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις νῆσον *Δῆλον*. Ἐν δὲ τῷ *Σαρωνικῷ* κόλπῳ κεῖται ἡ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ναυτικὴ νῆσος *Αἴγινα* καὶ ἡ *Σαλαμίς*.

2. Διαίρεσις τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἄρχεται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς *Ρωμαίους*, ἤτοι μέχρι τοῦ 146 π. Χ. Τὸ διάστημα τοῦτο διαιρεῖται εἰς πέντε τμήματα ἢ *περιόδους*.

Ἐκ τουτων ἡ πρώτη ἄρχεται ἀπὸ τῶν *ἀρχαιοτάτων χρόνων* καὶ φθάνει μέχρι τῆς *καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν* 1104 π. Χ.

Ἡ δευτέρα ἄρχεται ἀπὸ τῆς *καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν* 1104 π. Χ. καὶ φθάνει μέχρι τῶν *Μηδικῶν πολέμων* 490 π. Χ.

Ἡ τρίτη ἀπὸ τῶν *Μηδικῶν πολέμων* 490 π. Χ. μέχρι τοῦ *Πελοποννησιακοῦ πολέμου* 431 π. Χ.

Ἡ τετάρτη ἀπὸ τοῦ *Πελοποννησιακοῦ πολέμου* 431 π. Χ. μέχρι τῆς ἐν *Χαιρωνείᾳ μάχης* 338 π. Χ.

Καὶ ἡ πέμπτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐν *Χαιρωνείᾳ μάχης* 338 π. Χ. καὶ λήγει τῷ 146 π. Χ. ὅτε ἡ Ἑλλὰς ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Ρωμαίους.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν 1104 π. Χ.

Α΄ ΠΕΛΑΣΓΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.—Τίνες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος; πόσα ἔτη πρὸ τῆς σήμερον κατῳκίσθη ἡ Ἑλλάς; Περὶ τούτων ἡ ἱστορία οὐδὲν βέβαιον δύναται νὰ εἴπῃ. Ὡς βέβαιον μόνον θεωρεῖται ὅτι οἱ πρῶτοι τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι ἔλκουσι τὴν ἀρχὴν ἐξ Ἀσίας. Ἐκ ταύτης δηλ. πολλαὶ φυλαὶ μεταναστεύσασαι πρὸς δυσμὰς διεπεραιώθησαν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν· ἐντεῦθεν δὲ κατὰ μικρὸν διεσκορπίσθησαν εἰς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀνέφερον ὅτι ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων κατῴκουν ἐν Ἑλλάδι πολλαὶ φυλαί, οἷον *Πελασγοί*, *Δρύοπες*, *Ἄβαντες*, *Κουρῆτες*, *Μινύαι* κτλ. Ἐπικρατεστέρα ὅμως τῶν φυλῶν τούτων ἦτο ἡ τῶν Πελασγῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡ χώρα κατ' ἀρχὰς ὠνομάζετο *Πελασγία*.

Πελασγοί.—Οἱ Πελασγοὶ ἦσαν ἀρκούντως πεπολιτισμένοι· εἶχον μονίμους κατοικίας καὶ ἦσαν ἐπιδεδομένοι κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦντες εὐφόρους πεδιάδας, τὰς ὁποίας ἐκάλουν *ἄργη*. Πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ τῶν γαιῶν, τὰς ὁποίας ἐκαλλιέργουν, ἔκτιζον ἀκροπόλεις τὰς λεγομένας *Λαρίσας*.

Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Πελασγῶν μαρτυροῦσι καὶ τὰ

μέχρι σήμερον σωζόμενα λείψανα τῶν *Κυκλωπείων* λεγομένων τειχῶν. Τὰ τείχη ταῦτα, ὧν ἡ οἰκοδομὴ ἀποδίδεται εἰς τοὺς Πελασγούς, σύγκεινται ἐξ ὀγκωδεστάτων λίθων, οἵτινες εἶνε συνηρμοσμένοι τεχνικώτατα ἄνευ ἀμμοκονίας. Ἐκτὸς τούτων ὅμως σώζονται καὶ λείψανα ναῶν καὶ ὑπογείων ὀχετῶν, δι' ὧν κατέρρεον τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν· οὕτω δὲ ἀπεξηραίνοντο μεγάλαι ἐκτάσεις γαιῶν, τὰς ὁποίας ἐκαλλιέργουν οἱ Πελασγοί.

Ἡ θρησκεία τῶν Πελασγῶν ἦτο φυσιολατρεία· οἱ θεοὶ δηλονότι, τοὺς ὁποίους ἐλάτρευον οἱ Πελασγοί, παρίστων συμβολικῶς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Ὑπέρτατος δὲ τῶν θεῶν τούτων ἦτο ὁ *Ζεύς*, μαντεῖον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου. Ἐν τῷ μαντείῳ τούτῳ οἱ ἱερεῖς ἡρμήνευον τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἐκεῖ ἱερῶν δρυῶν καὶ ἐκ τοῦ φλοίσβου τῆς παραρρεούσης πηγῆς.

Ἕλληνες.—Οἱ Ἕλληνες ἦσαν συγγενεῖς τῶν Πελασγῶν καὶ κατῴκουν κατὰ πρῶτον ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἐκ φύσεως δὲ μάχιμοι ὄντες κατώρθωσαν μετὰ ταῦτα νὰ ὑπερισχύσωσι τῶν ἄλλων Πελασγικῶν λαῶν καὶ νὰ ὑποτάξωσιν αὐτούς· οὕτω δ' ἐγένοντο κύριοι συμπάσης τῆς χώρας, ἥτις βραδύτερον ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὠνομάσθη *Ἑλλάς*.

Κατὰ τὴν παράδοσιν προπάτωρ τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὁ *Δευκαλίων*. Ἐπὶ τοῦ Δευκαλίωνος ἐπεκράτησεν ἐν Ἑλλάδι μεγάλη ἀσέβεια, ὁ δὲ Ζεὺς κατέστρεψε τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ κατακλυσμοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐσώθη μόνος ὁ Δευκαλίων μετὰ τῆς συζύγου του Πύρρας ἐντὸς κιβωτοῦ. Ἵνα δὲ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν μὴ μένωσι μόνοι οἱ δύο οὗτοι, κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς ἔρριψαν εἰς τὰ ὀπίσω αὐτῶν λίθους, οἵτινες μετεβλήθησαν εἰς ἀνθρώπους.

Ὁ Δευκαλίων ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν *Ἀμφικτύονα* καὶ τὸν *Ἕλληνα*. Ἐκ τούτων ὁ Ἕλλην θεωρεῖται ὁ γενάρχης τῶν Ἑλλήνων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν. Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἕλληνος *Αἰόλου* καὶ *Δώρου* καὶ τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ *Ἴωνος* καὶ *Ἀχαιοῦ* διεκρίθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τέσσαρας φυλάς, *Αἰολεῖς*, *Ἀχαιούς*, *Ἴωνας* καὶ *Δωριεῖς*.

Ξένοι ἄποικοι.—Τοιαῦται αἱ περὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος παραδόσεις. Μετὰ τῶν παραδόσεων τούτων συνδέονται καὶ μῦθοί τινες περὶ ξένων ἀποίκων, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ Αἰγύπτου καὶ Φοινίκης καὶ ἐδίδαξαν τοὺς Ἕλληνας διαφόρους ὠφελίμους τέχνας. Τοιοῦτοι ἄποικοι ἀναφέρονται ὁ *Κέκροψ*, ὁ *Κάδμος*, ὁ *Δαναὸς* καὶ ὁ *Πέλοψ*.

Κέκροψ. — Ὁ Κέκροψ ἦλθεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἀττικήν. Οὗτος συνῴκισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς 12 πόλεις, ἐδίδαξεν αὐτοὺς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας καὶ θεσμοὺς ἔθηκε περὶ γάμου καὶ κηδείας. Οὗτος ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν *Κεκροπίαν*, καὶ ἵδρυσε τὸ δικαστήριον τοῦ *Ἀρείου Πάγου*.

Κάδμος. — Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φοινίκης *Ἀγήνορος*. Ἀναζητῶν δὲ τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἀδελφήν του *Εὐρώπην* ἦλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου ἔκτισε τὴν μετὰ ταῦτα ἀκρόπολιν τῶν *Θηβῶν Καδμείαν*. Οὗτος πρῶτος ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων· εἰσήγαγε δὲ καὶ 16 γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τὰ καλούμενα *Φοινικικά*.

Δαναός.—Οὗτος καταλιπὼν τὴν πατρίδα αὐτοῦ Αἴγυπτον ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἄργος. Εἶχε δὲ 50 θυγατέρας, αἵτινες ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐφόνευσαν, πλὴν μιᾶς, τοὺς συζύγους αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο κατεδικάσθησαν ἐν τῷ Ἅδῃ ν' ἀντλῶσιν εἰς πίθον τετρημένον.

Πέλοψ. — Τελευταῖον δὲ ὁ Πέλοψ, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας *Ταντάλου*, ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη οὕτως, ἐνῷ πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀπία*. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ γενεαλογοῦνται καὶ οἱ *Πελοπίδαι*, μέγας καὶ πλουσιώτατος βασιλικὸς οἶκος τῶν μυθικῶν χρόνων.

Τὰ περὶ τῶν ἀποίκων τούτων ἀναφερόμενα, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἶνε μῦθοι, τοὺς ὁποίους δὲν πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὡς ἐκτίθενται. Κατὰ τοῦτο μόνον εἶναι ἀληθεῖς οἱ μῦθοι οὗτοι, καθ' ὅσον ἐν αὐτοῖς περιέχεται ἀνάμνησις ἀρχαιοτάτων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς σχέσεων.

Β' ΗΡΩΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Ἥρωες.—Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφέρονται ἄνδρες, οἵτινες ἐξετέλεσαν ἔργα θαυμαστά, δι' ὧν καὶ ἐδοξάσθησαν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐκλήθησαν *ἥρωες*. Περὶ αὐτῶν δὲ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον ὅτι εἶχον ὑπεράνθρωπον καὶ ὑπερφυσικὴν δύναμιν καὶ ἀνδρείαν. Τὴν μεγάλην αὐτῶν δύναμιν οἱ ἥρωες ἐξήσκουν κατὰ τοὺς μύθους οὐ μόνον ἐναντίον κοινῶν ἀνθρώπων καὶ ζῴων, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τερατωδῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῆς φαντασίας. Κατήγοντο δὲ ἐκ τῶν θεῶν ἢ ἦσαν συγγενεῖς αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο καὶ *ἡμίθεοι*.

Οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἡρώων ἦσαν ὁ *Περσεύς*, ὁ *Ἡρακλῆς*, ὁ *Θησεύς*, ὁ *Ἰάσων* καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν

ἦσαν ἢ μονομερῆ, ἐπράττοντο δηλ. ὑφ' ἑνὸς μόνου ἥρωος, ὡς ἦσαν τὰ ἔργα τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Θησέως, ἢ κοιναὶ ἐπιχειρήσεις πολλῶν ἡρώων ὁμοῦ, ὡς ἦσαν ὁ ***Ἀργοναυτικὸς πλοῦς***, ***ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας*** καὶ ὁ ***Τρωικὸς πόλεμος***.

Περσεύς. — Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους ***Ἀκρίσιος*** μαθὼν παρὰ τοῦ μαντείου ὅτι θὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ ***Περσέως***, ἐνέβαλεν ἐντὸς κιβωτίου καὶ ἐξέθηκεν εἰς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης τόν τε Περσέα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Δανάην. Ἀλλ' ἀμφότεροι διεσώθησαν παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Σερίφου, ἐν ᾗ ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς νήσου ***Πολυδέκτου***.

Κεφαλὴ τῆς Μεδούσης.

Ἡλικιωθεὶς ὁ Περσεὺς ἀνέλαβε νὰ φονεύσῃ τὴν ***Μέδουσαν*** καὶ νὰ φέρῃ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς εἰς τὸν Πολυδέκτην. Ἡ Μέδουσα ἦτο μία τῶν θυγατέρων τοῦ Φόρκυνος, αἵτινες ἐκαλοῦντο ***Γοργόνες***. Ἦτο δὲ δρακοντόμαλλος καὶ εἶχε τὴν δύναμιν ν' ἀπολιθόνῃ πᾶν ὅ,τι ἔβλεπε. Ταύτην ἐφόνευσεν ὁ Περσεὺς τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς· διὰ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἔπραξεν ἔργα τεράστια. Ἐν

ἐκ τούτων εἶνε ὅτι ἠλευθέρωσε τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Αἰθιοπίας ***Ἀνδρομέδαν***, ἥτις εἶχε καταδικασθῇ νὰ γίνῃ βορὰ θαλασσίου τέρατος. Ταύτην λαβὼν σύζυγον ἐπανῆλθεν ὁ Περσεὺς εἰς Σέριφον. Ἐκ ταύτης δὲ παραλαβὼν καὶ τὴν μητέρα του Δανάην ἐπέστρεψεν εἰς Ἄργος, ὅπου ἐφόνευσεν ἀκουσίως τὸν πάππον του Ἀκρίσιον καὶ ἐξεπλήρωσεν οὕτω τὸν χρησμόν.

Ἡρακλῆς. — Ὁ Ἡρακλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν ***Ἀμφιτρύωνος*** καὶ τῆς ***Ἀλκμήνης***. Εἶνε δὲ ὁ περιφανέστατος τῶν μυθικῶν ἡρώων ἕνεκα τῆς μεγάλης σωματικῆς ῥώμης του καὶ ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ ἐπιπονωτάτων ἔργων, ἅτινα ἐξετέλεσεν.

Ἡλικιωθεὶς ὁ Ἡρακλῆς καὶ μέλλων νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, προετίμησε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. Ἔκτοτε δὲ κύριον σκοπὸν εἶχε ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν τεράτων καὶ τῶν πολυπληθῶν τότε κακούργων. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ θαυμαστότερα εἶναι δώδεκα καὶ καλοῦνται ***ἆθλοι***. Τούτους ἐξετέλεσεν ὁ Ἡρακλῆς κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐξαδέλφου του ***Εὐρυσθέως***, ὡς εἶχον ἀποφασίσῃ οἱ θεοί.

Ἕνεκα τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσιῶν του ὁ Ἡρακλῆς μετὰ θάνατον ἀντημείφθη ὑπὸ τῶν θεῶν ἀξιωθεὶς νὰ ζῇ μεταξὺ αὐτῶν ἐν τῷ Ὀλύμπῳ, ὅπου ἔλαβε σύζυγον τὴν θεὰν τῆς νεότητος ***Ἥβην***. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐτίμησαν τὸν Ἡρακλέα καὶ ἀνήγειραν ναοὺς εἰς τιμὴν αὐτοῦ.

Θησεύς.—Ἄλλος ἐπίσης ὀνομαστὸς ὑπῆρξεν ὁ ἥρως τῆς Ἀττικῆς ***Θησεύς***, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν ***Αἰγέως*** καὶ τῆς ***Αἴθρας***.

Ὁ Θησεὺς ζηλῶν τὴν δόξαν τοῦ Ἡρακλέους ἐπεδόθη εἰς

Ἡρακλῆς.

τὴν ἐκτέλεσιν ἡρωϊκῶν πράξεων. Καὶ πρῶτον μὲν ἐφόνευσε πολλοὺς λῃστὰς καὶ κακούργους· ἀκολούθως δὲ φονεύσας καὶ τὸν *Μινώταυρον* ἀπήλλαξε τὰς Ἀθήνας ἐπονειδίστου φόρου, τὸν ὁποῖον ἐπλήρονον αὗται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κρήτης *Μίνωα*. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Αἰγέως ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, συνήνωσε τὰς μέχρι τοῦδε ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων κώμας τῆς Ἀττικῆς εἰς μίαν πολιτείαν. Συνέστησε δὲ καὶ κοινὴν ἑορτήν, τὰ *Παναθήναια*, τελούμενα εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ πᾶσαν τετραετίαν.

Ὁ Θησεὺς φονεύει τὸν Μινώταυρον.

Ἀλλὰ καὶ βασιλεύων δὲν ἔπαυσεν ὁ Θησεὺς νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις μετ' ἄλλων ἡρώων καὶ τούτου ἕνεκα ἀπεμακρύνετο συνεχῶς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ τούτου εὑρὼν εὐκαιρίαν ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ *Μενεσθεὺς* ἐξήγειρε τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Θησέως. Ὅτε δ' οὗτος ἐπανελθὼν εὗρεν ὀλιγίστους

ἐν τῇ πόλει φίλους, κατέλιπε τὰς Ἀθήνας· μετέβη δὲ τότε εἰς τὴν νῆσον Σκῦρον, ὅπου εἶχε πατρικὰ κτήματα. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου Λυκομήδης φθονῶν τὴν δόξαν τοῦ Θησέως ἐφόνευσεν αὐτόν.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ ταῦτα ἐτίμησαν τὸν Θησέα ὡς ἥρωα καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ναόν, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσαν

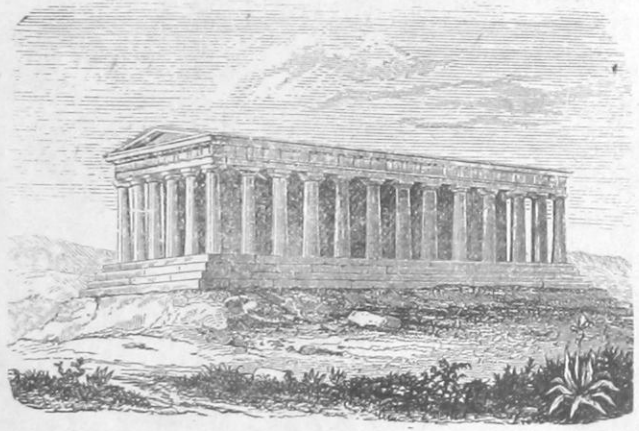

Θησεῖον.

Θησεῖον. Ἐν τούτῳ κατετέθησαν βραδύτερον τὰ ὀστᾶ τοῦ ἥρωος, ἅτινα μετέφερεν ἐκ τῆς Σκύρου ὁ στρατηγὸς *Κίμων*.

Οἰδίπους. — Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν *Λάϊος* ἔμαθεν ἐκ χρησμοῦ ὅτι ἔμελλε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Φοβούμενος λοιπὸν διέταξε τοὺς ὑπηρέτας νὰ ἐκθέσωσι τὸ βρέφος ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος. Ποιμένες ὅμως εὑρόντες ἐκεῖ τὸ παιδίον ἔφερον αὐτὸ πρὸς τὸν *Πόλυβον*, τὸν βασιλέα τῆς Κορίνθου· οὗτος δὲ υἱοθέτησε τὸ παιδίον καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ *Οἰδίποδα*. Ὅτε ἡλικιώθη ὁ Οἰδίπους ἔμαθε παρὰ τοῦ ἐν Δελ-

φοῖς μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος ὅτι θὰ γίνῃ αἴτιος τῆς καταστροφῆς τῶν συγγενῶν του. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ἠκολούθησεν ἄλλην διεύθυνσιν.

Οἰδίπους καὶ Σφίγξ.

Καθ' ὁδὸν ὅμως συνήντησεν εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος γέροντα ἐφ' ἁμάξης καὶ φιλονικήσας ἐφόνευσεν αὐτόν, μὴ γνωρίζων ὅτι ἦτο ὁ πατήρ του. Μετὰ ταῦτα ὁ Οἰδίπους ἐξηκολούθησε

τὸν δρόμον του καὶ ἔφθασεν εἰς Θήβας. Θηρίον ἔχον κεφαλὴν γυναικός, σῶμα λέοντος καὶ πτέρυγας ἀετοῦ, ἡ *Σφίγξ*, ἐκάθητο τότε πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ προέτεινεν εἰς τοὺς διαβάτας τὸ ἑξῆς αἴνιγμα· «Ποῖον ζῷον εἶνε τὴν πρωΐαν τετράπουν, τὴν μεσημβρίαν δίπουν καὶ τὴν ἑσπέραν τρίπουν;» Ἐφόνευε δὲ πάντας ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ λύσωσι τὸ αἴνιγμα. Ἕνεκα τούτου ὁ *Κρέων*, ὁ ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης *Ἰοκάστης*, ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε λύσῃ τὸ αἴνιγμα, ὡς ἀμοιβὴν τὸν θρόνον τῶν Θηβῶν καὶ τὴν χήραν τοῦ Λαΐου ὡς σύζυγον.

Μαθὼν τοῦτο ὁ Οἰδίπους ἦλθε πρὸ τῆς Σφιγγὸς καὶ ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθη ὅτι τὸ ζῷον τοῦτο εἶνε ὁ *ἄνθρωπος*. Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος ὁ Οἰδίπους ἐφόνευσε τὸ θηρίον καὶ ἔλαβε τὸν θρόνον τῶν Θηβῶν καὶ τὴν μητέρα του Ἰοκάστην ἐν ἀγνοίᾳ ὡς σύζυγον. Οἱ θεοὶ ὀργισθέντες διὰ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο ἔπεμψαν λοιμὸν τρομερὸν εἰς Θήβας. Ὁ Οἰδίπους θέλων νὰ σώσῃ τοὺς συμπολίτας του ἔστειλεν ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἐρωτήσωσι τὸ μαντεῖον περὶ τῆς αἰτίας τοῦ δυστυχήματος τούτου. Τὸ δὲ μαντεῖον ἀπεκρίθη ὅτι αὐτὸς ὁ Οἰδίπους εἶνε αἴτιος τούτου ἕνεκα τῶν ἀνοσιουργημάτων, τὰ ὁποῖα ἔπραξε. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ἡ Ἰοκάστη ἀπαγχονίζεται, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐξορύξας τοὺς ὀφθαλμοὺς περιπλανᾶται εἰς διαφόρους τόπους, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς θυγατρός του *Ἀντιγόνης*. Ἐπὶ τέλους δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν παρὰ τὰς Ἀθήνας *Κολωνόν*, ἔνθα ἦτο δάσος τῶν *Ἐρινύων*, τῶν τιμωρῶν τοῦ Ἅδου θεῶν. Ἐντὸς τοῦ δάσους τούτου ἀποθανὼν ἀνεπαύθη ὁ δυστυχὴς οὗτος βασιλεύς.

Πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. — Ὁ Οἰδίπους ἀφῆκε δύο υἱούς, τὸν *Ἐτεοκλέα* καὶ τὸν *Πολυνείκην*. Οὗτοι ἤρισαν πρὸς

ἀλλήλους περὶ τοῦ θρόνου καὶ ὁ Πολυνείκης κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους *Ἄδραστον*, τοῦ ὁποίου ἐνυμφεύθη καὶ τὴν θυγατέρα. Μετά τινα χρόνον ὁ Πολυνείκης βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀδράστου καὶ πέντε ἄλλων ἰσχυρῶν ἡγεμόνων ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἦτο ὀλέθριον, διότι μονομαχήσαντες οἱ δύο ἀδελφοὶ ἔπεσαν νεκροί, οἱ δὲ ἄλλοι ἡγεμόνες ἐφονεύθησαν ἐκτὸς τοῦ Ἀδράστου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους βασιλεὺς ἐγένετο ὁ θεῖος αὐτῶν *Κρέων*. Οὗτος ἀπηγόρευσε τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκους· ἀλλ' ἡ εὐσεβὴς ἀδελφὴ τούτου Ἀντιγόνη παρέβη τὴν ἀσεβῆ διαταγὴν τοῦ τυράννου καὶ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐτάφη ζῶσα.

Πόλεμος τῶν ἐπιγόνων.—Μετὰ δέκα ἔτη οἱ ἀπόγονοι τῶν ἡγεμόνων, τῶν φονευθέντων ἐν τῷ προηγουμένῳ πολέμῳ, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ κυριεύσαντες αὐτὰς κατέστησαν βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους *Θέρσανδρον*. Οὗτος ὁ πόλεμος καλεῖται πόλεμος τῶν *Ἐπιγόνων*.

Ἀργοναυτικὸς πλοῦς.—Ἐν τῇ *Ἰωλκῷ*, πόλει τῆς Θεσσαλίας, ἐβασίλευέ ποτε ὁ *Αἴσων*, τοῦ ὁποίου υἱὸς ἦτο ὁ *Ἰάσων*. *Πελίας* ὅμως, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αἴσονος, ἁρπάσας τὸν θρόνον καὶ φοβούμενος τὸν νόμιμον τοῦ θρόνου διάδοχον Ἰάσονα, προέτεινεν αὐτῷ νὰ φέρῃ τὸ *χρυσόμαλλον δέρας*. Τὸ δέρας τοῦτο κατεῖχε τότε ὁ *Αἰήτης* ὁ βασιλεὺς τῆς Κολχίδος, ἥτις ἔκειτο ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ. Ἰδοὺ δὲ τί ἦτο τὸ δέρας τοῦτο.

Ἀθάμας, ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ὀρχομενοῦ, εἶχε σύζυγον τὴν *Νεφέλην*, ἐξ ἧς ἀπέκτησε δύο τέκνα, τὸν *Φρίξον* καὶ τὴν *Ἕλλην*. Καταλιπὼν ὅμως εἶτα τὴν Νεφέλην ἔλαβε δευτέραν σύζυγον, τὴν *Ἰνώ*. Αὕτη ἐβασάνιζε τὰ ἐκ τῆς Νε-

φέλης τέκνα τοῦ συζύγου της· ἡ δὲ Νεφέλη ἔπεμψε τότε εἰς τὰ τέκνα της κριὸν πτερόεντα καὶ χρυσόμαλλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναβάντα τὰ παιδία ἔφυγον ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ. Καθ' ὁδὸν ὅμως ἡ Ἕλλη ἔπεσε καὶ κατεποντίσθη εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις ἕνεκα τούτου ὠνομάσθη *Ἑλλήσποντος*· ὁ δὲ Φρίξος ἐσώθη εἰς τὴν Κολχίδα. Ἐκεῖ ἐθυσίασε τὸν κριὸν εἰς τὸν Δία· τὸ δὲ δέρας αὐτοῦ ἐχάρισεν εἰς τὸν Αἰήτην, ὁ ὁποῖος ἔταξε δράκοντα ἀκοίμητον, ἵνα φυλάττῃ αὐτό.

Ἀναλαβὼν ὁ Ἰάσων νὰ φέρῃ τὸ δέρας τοῦτο εἰς τὸν θεῖόν του Αἴσονα, ἀνέθηκεν εἰς τὸν περίφημον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ναυπηγὸν *Ἄργον* νὰ κατασκευάσῃ πλοῖον πεντηκόντορον, τὸ ὁποῖον ἐκλήθη *Ἀργώ*. Ἐπὶ τούτου ἐπέβη ὁ Ἰάσων μετὰ 50 ἄλλων ἡρώων, οἵτινες ἐκλήθησαν *Ἀργοναῦται*. Ἐπιφανέστεροι τῶν ἡρώων τούτων ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, ὁ Ὀρφεύς, ὁ Νέστωρ, ὁ ἰατρὸς Ἀσκληπιὸς καὶ ἄλλοι. Πλεύσαντες διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου εἰσῆλθον οἱ Ἀργοναῦται εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἔφθασαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Κολχίδα. Ἐκεῖ ἡ μάγισσα *Μήδεια*, θυγάτηρ τοῦ Αἰήτου, προσέφερε τὴν συνδρομὴν αὐτῆς τῷ Ἰάσονι. Οὗτος δὲ διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ τῶν μέσων, ἅτινα ὑπέδειξεν αὐτῷ ἡ Μήδεια, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὰ προσκόμματα, τὰ ὁποῖα προέβαλεν αὐτῷ ὁ Αἰήτης. Ἐπὶ τέλους δὲ ἐφόνευσε καὶ τὸν δράκοντα τὸν φυλάσσοντα τὸ δέρας καὶ ἥρπασεν αὐτό. Μετὰ δὲ ταῦτα παρέλαβε τὴν Μήδειαν καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῶν λοιπῶν ἡρώων.

Τρωϊκὸς πόλεμος.— Εἰς τὰ ΒΔ. παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ὑπῆρχε κράτος ἰσχυρόν, τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα ἦτο ἡ *Τροία*. Βασιλεὺς τοῦ κράτους τούτου ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην

ὁ *Πρίαμος*, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐξεστράτευσαν οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν ἀκόλουθον αἰτίαν.

Πάρις, ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, χάριν περιηγήσεως ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετέβη καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, ἔνθα ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Μενελάου*. Μετ' ὀλίγον ὁ Μενέλαος ἀνεχώρησεν εἰς Κρήτην διά τινας ὑποθέσεις, ὁ δὲ Πάρις καταπείσας τὴν σύζυγον αὐτοῦ *Ἑλένην* ἀνεχώρησε μετ' αὐτῆς εἰς τὴν πατρίδα του. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο τοῦ Πάριδος ἐθεωρήθη

Ἡ Ἀνδρομάχη θρηνοῦσα διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος.

ὡς γενικὴ προσβολὴ καθ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων· ἕνεκα δὲ τούτου συνεμάχησαν ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος καὶ παρεσκεύασαν 100 χιλ. στρατοῦ καὶ 1180 πλοῖα, διὰ νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Τροίας. Ἀρχηγὸς δὲ τῆς ἐκστρατείας ἐξελέγη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μενελάου *Ἀγαμέμνων*, ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν.

Οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, ἦσαν ὁ *Ἀγαμέμνων*, ὁ *Μενέλαος*, ὁ

Ἀχιλλεύς, ὁ *Πάτροκλος*, ὁ πανοῦργος *Ὀδυσσεὺς* ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου Ἰθάκης, *Αἴας* ὁ βασιλεὺς τῶν Λοκρῶν καὶ *Αἴας ὁ Τελαμώνιος* ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλαμῖνος, ὁ *Διομήδης*, ὁ σοφὸς *Νέστωρ* καὶ λοιποί. Τῶν δὲ Τρώων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ *Ἕκτωρ* ὁ ἀνδρειότατος υἱὸς τοῦ Πριάμου, ὁ *Αἰνείας* καὶ ἄλλοι.

Οἱ Ἕλληνες συνηθροίσθησαν ἐν τῇ Αὐλίδι τῆς Βοιωτίας· ἐκεῖθεν δὲ ἀποπλεύσαντες ἦλθον εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν ξηρὰν ἔστησαν τὰς σκηνὰς αὐτῶν. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν, ἐπειδὴ ἦτο περιτετειχισμένη, ἐπολιόρκησαν αὐτήν.

Ὁ πόλεμος διήρκεσε δέκα ἔτη. Ἀφοῦ δὲ κατὰ τὸ δέκατον ἔτος ἐφονεύθησαν ἑκατέρωθεν οἱ ἀνδρειότεροι, ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Ἕκτωρ, ἐκυριεύθη ἡ Τροία διὰ δόλου. Κατὰ συμβουλὴν δηλ. τοῦ πανούργου Ὀδυσσέως κατεσκεύασαν οἱ Ἕλληνες τὸν *Δούρειον* (ξύλινον) ἵππον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκρύβησαν ἑκατὸν ἐκ τῶν ἡγεμόνων· ὁ δὲ λοιπὸς στρατὸς ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἐκρύβη ὄπισθεν τῆς νήσου *Τενέδου*. Οἱ Τρῶες νομίζοντες ὅτι ἀνεχώρησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀφῆκαν τὸν ἵππον ὡς ἀφιέρωμα τῇ Ἀθηνᾷ, παρέλαβον αὐτὸν ἐντὸς τῆς πόλεως. Τὴν νύκτα, ἐνῷ οἱ Τρῶες ἐκοιμῶντο ἀμέριμνοι, ἐξελθόντες οἱ ἡγεμόνες ἐκ τοῦ ἵππου, ἤνοιξαν τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ διὰ πυρσῶν εἰδοποίησαν τὸν στρατόν, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐλεηλάτησε καὶ ἔκαυσεν αὐτήν. Ὁ γέρων Πρίαμος ἐσφάγη· ἐκ δὲ τῶν Τρώων ἄλλοι μὲν ἐσφάγησαν, ἄλλοι δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν· ὀλίγιστοι δ' ἐσώθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Αἰνείας φέρων ἐπ' ὤμων διὰ μέσου τῶν φλογῶν τὸν γηραιὸν πατέρα του Ἀγχίσην.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων, ἕως ὅτου νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, ἔπαθον πλεῖστα ὅσα δεινά.

Ὁ Ὀδυσσεὺς περιεπλανήθη δέκα ἔτη μακρὰν τῆς πατρίδος του Ἰθάκης καὶ ὁ Μενέλαος ἐννέα· ὁ δὲ Ἀγαμέμνων ἅμα ἐπανελθὼν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς συζύγου του Κλυταιμνήστρας.

Ἀνακεφαλαίωσις.

Ἀνακεφαλαιώσωμεν νῦν συντόμως τὰ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Πάντα τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ταύτης περιβάλλονται ὑπὸ μυθώδους πέπλου καὶ ἀποδίδονται εἰς ὑπερφυεῖς τινας ἀνθρώπους, τοὺς *ἥρωας*, οἵτινες ἔπραξαν ἔργα τεράστια καὶ φαντασιώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἕνεκα τούτου καὶ ἡ περίοδος αὕτη καλεῖται *μυθική*.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀπὸ τοῦ 1104 μέχρι τοῦ 490 π. Χ. ἤτοι ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι τῶν Μηδικῶν πολέμων.

Α΄ ΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ

Μεταναστάσεις Θεσσαλῶν, Βοιωτῶν καὶ Δωριέων. — Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐπῆλθε μεγάλη ἀνατροπὴ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις. Ἡ ἀνατροπὴ αὕτη προῆλθεν ἐκ τῶν μεταναστάσεων τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

Ἡ ἀρχὴ τῶν μεταναστάσεων τούτων ἐγένετο ἀπὸ Βορρᾶ. Οἱ *Θεσσαλοὶ* τῆς Ἠπείρου ἐκδιωκόμενοι ἐκ τῆς χώρας των ὑπ' ἄλλων βορειοτέρων λαῶν εἰσέβαλον διὰ τῆς Πίνδου καὶ κατέκτησαν τὴν χώραν, ἥτις ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐκλήθη *Θεσσαλία*. Ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς χώρας ταύτης πολλοὶ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ ἐκαλοῦντο *Πενέσται*· ἄλλοι ὅμως, ἀντὶ νὰ ὑποδουλωθῶσι, προετίμησαν νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς ξένας χώρας. Οἱ κυριώτεροι τούτων ἦσαν οἱ *Βοιωτοὶ* καὶ οἱ παρὰ τὸν Ὄλυμπον κατοικοῦντες *Δωριεῖς*. Καὶ οἱ μὲν Δωριεῖς καταλιπόντες τὴν χώραν των μετηνάστευσαν εἰς τὴν μεταξὺ τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Παρνασσοῦ χώραν, ἥτις ἐξ αὐτῶν ὠνομάσθη *Δωρίς*· οἱ δὲ Βοιωτοὶ ἐγκατέστησαν εἰς τὴν παρὰ τὴν λίμνην Κωπαΐδα εὔφορον χώραν, ἥτις ἐξ αὐτῶν ἐκλήθη *Βοιωτία*.

Δευτέρα μετανάστασις τῶν Δωριέων. — Μεγαλείτερον κλονισμὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα προυξένησεν ἡ μετανάστασις τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τοὺς μύθους οἱ Δωριεῖς μετηνάστευσαν δευτέραν ἤδη φοράν, ἵνα ἐπαναφέρωσι τοὺς Ἡρακλείδας (ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους) εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἐξ ἧς εἶχον ἐκδιωχθῇ ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως. Τούτου ἕνεκα ἡ μετανάστασις αὕτη καλεῖται καὶ *κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν*. Οἱ Δωριεῖς λοιπόν, ἔχοντες συμμάχους καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ὄξυλον, κατῆλθον εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Ἡρακλειδῶν *Τημένου, Κρεσφόντου* καὶ *Ἀριστοδήμου*. Ἀφοῦ δὲ ἐναυπήγησαν πλοῖα ἐν τῷ λιμένι, ὅστις ἐκ τούτου ὠνομάσθη *Ναύπακτος*, διεπεραιώθησαν διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὴν ἀντικρὺ παραλίαν τῆς Πελοποννήσου.

Μετὰ ταῦτα οἱ μὲν Αἰτωλοὶ κατέλαβον τὴν Ἦλιδα καὶ συνανεμίχθησαν μετὰ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατοίκων· οἱ δὲ Δωριεῖς ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολὺ τὸν ἀγῶνα, ἕως οὗ ὑπέταξαν τὴν *Μεσσηνίαν*, τὴν *Λακωνίαν* καὶ τὴν *Ἀργολίδα*. Τὰς χώρας ταύτας διεμοιράσθησαν τότε οἱ Ἡρακλεῖδαι διὰ κλήρου· καὶ ὁ μὲν Τήμενος ἔλαβε τὴν Ἀργολίδα, ὁ δὲ Κρεσφόντης τὴν Μεσσηνίαν· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀριστόδημος εἶχε προαποθάνῃ ἐν Ναυπάκτῳ, τὴν Λακωνίαν ἔλαβον οἱ δίδυμοι αὐτοῦ υἱοὶ *Εὐρυσθένης* καὶ *Προκλῆς*.

Τύχη τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Πελοποννήσου. — Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς μεταναστάσεως τῶν Δωριέων ἤλλαξεν ὄψιν ἡ Πελοπόννησος. Τί δὲ ἐγένοντο οἱ περισωθέντες ἐκ τῶν ἀρχαίων κατοίκων αὐτῆς; Ἐξ αὐτῶν πολλοὶ ἐγένοντο δοῦλοι τῶν κατακτητῶν, ὡς οἱ *Εἵλωτες* τῆς

Λακωνικῆς καὶ οἱ *Γυμνήσιοι* τῆς Ἀργολίδος· πολλοὶ δὲ συνανεμίχθησαν μετὰ τῶν νέων κυρίων. Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὰς πατρίδας των καὶ κατὰ μέγα μέρος κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικήν.

Μόνη ἡ Ἀρκαδία δὲν μετέβαλε κατοίκους, ἐπειδὴ δὲν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Ἡ δὲ βορεία παραλία τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν κατεῖχον *Ἴωνες*, ἔμεινεν ἀνενόχλητος ὑπὸ τῶν Δωριέων· ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου οἱ ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατοίκων *Ἀχαιοὶ* ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἰώνων, ἐξεδίωξαν αὐτοὺς καὶ κατέλαβον τὴν χώραν, ἥτις ὠνομάσθη *Ἀχαΐα*.

Οἱ Δωριεῖς εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν Ἀττικήν. — Οἱ Δωριεῖς δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ διαβάντες τὸν Κορινθιακὸν Ἰσθμὸν κατέλαβον καὶ τὴν Μεγαρίδα. Εἰσέβαλον δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀττικήν· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτὴν ἕνεκα τῆς ἀξιομνημονεύτου θυσίας τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν *Κόδρου*. Τῷόντι χρησμὸς εἶχε προείπῃ ὅτι ἐκ τῶν δύο ἀντιπάλων θὰ ἐνίκων ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων θὰ ἐφονεύετο ὁ βασιλεύς. Μαθὼν τὸν χρησμὸν ὁ Κόδρος, ἐνεδύθη ὡς χωρικὸς καὶ εἰσῆλθεν ἄγνωστος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Δωριέων· ἐκεῖ δὲ ἐφιλονίκησε πρός τινας στρατιώτας, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἐφονεύθη.

Ὅτε οἱ Δωριεῖς ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι θαυμάσαντες τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ Κόδρου ἐτίμησαν μεγάλως τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ ἀνήγειραν εἰς αὐτὸν ναόν.

Β΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Κατάστασις τῆς Λακωνίας. — Εἴπομεν ὅτι τὴν Λακωνίαν ἔλαβον οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀριστοδήμου, Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς. Οὗτοι ἀνηγορεύθησαν συγχρόνως βασιλεῖς τῆς χώρας· ἐκ τούτου δ' ἐπεκράτησε νὰ βασιλεύωσι πάντοτε ἐν τῇ Λακωνικῇ δύο βασιλεῖς ὁμοῦ. Οἱ Δωριεῖς γενόμενοι κύριοι τῆς χώρας ἀνέδειξαν πρωτεύουσαν αὐτῆς τὴν Σπάρτην, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ *Σπαρτιᾶται* ὠνομάσθησαν. Ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων τῆς Λακωνίας κατοίκων ὅσοι μὲν ὑπετάχθησαν ἄνευ ἀντιστάσεως εἶχον προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰδιοκτησίαν καὶ ὠνομάζοντο *Περίοικοι* ἢ *Λακεδαιμόνιοι*· ὅσοι δὲ κατεβλήθησαν μετὰ μακρὰν πάλην, οὗτοι περιῆλθον εἰς τάξιν δούλων καὶ ἐκαλοῦντο *Εἵλωτες*.

Ἀφ' ὅτου ὅμως ἐγκατέστησαν ἐν τῇ Λακωνίᾳ οἱ Δωριεῖς ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας ἐπεκράτησαν ἐν αὐτῇ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι καὶ ταραχαί. Ἀλλ' εὐτυχῶς, ὅτε τὰ δεινὰ ἐκορυφώθησαν, ἐνεφανίσθη ἐν Σπάρτῃ ἄνθρωπος, ὅστις μόνος ἦτο ἱκανὸς νὰ καθησυχάσῃ τὰ πράγματα. Οὗτος δὲ ἦτο ὁ *Λυκοῦργος*, ὁ μέγας τῆς Σπάρτης νομοθέτης.

Λυκοῦργος 888 π. Χ.— Ὁ Λυκοῦργος ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ *Εὐνόμου*, βασιλέως τῆς Σπάρτης. Τὸν Εὔνομον φονευθέντα διεδέχθη ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ υἱὸς *Πολυδέκτης*. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ οὗτος, ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Λυκοῦργος. Ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ του ἦτο ἔγκυος, ἐκήρυξεν ὅτι θὰ παραιτηθῇ τὴν βασιλείαν, ἂν ἐκείνη γεννήσῃ ἄρρεν. Ὅτε δὲ ἡ φιλόδοξος βασίλισσα προέτεινεν εἰς αὐτὸν νὰ φονεύσῃ τὸ βρέφος, ἐὰν θὰ

ἐνυμφεύετο αὐτήν, ὁ Λυκοῦργος ἀπέρριψε τὴν πρότασιν· τὸ δὲ γεννηθὲν παιδίον ἀνηγόρευσε βασιλέα ὀνομάσας αὐτὸ *Χαρίλαον*. Ἀφοῦ δὲ ἐπί τινα χρόνον ἀκόμη ἐξηκολούθησε νὰ βασιλεύῃ ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Σπάρτης· διότι ἡ μήτηρ τοῦ βασιλέως καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς διέδιδον ὅτι εἶχε δῆθεν σκοπὸν νὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα. Μετέβη δὲ τότε εἰς τὴν Κρήτην, ἔνθα ἐμελέτησε τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Κρητῶν, καὶ ἀκολούθως διεπέρασεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μετὰ δεκαετῆ δὲ ἀπουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ κατέπαυσε τὰς ταραχὰς διὰ τῶν νόμων αὐτοῦ, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ ἑξῆς:

Λυκοῦργος

Πολίτευμα τῆς Σπάρτης. — Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης συνίστατο ἐκ τῶν *δύο βασιλέων*, *τῆς γερουσίας* καὶ *τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ*.

Οἱ βασιλεῖς ἦσαν, ὡς καὶ πρότερον, δύο. Καὶ ἐν πολέμῳ μὲν ἦσαν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ εἶχον ἀπεριόριστον ἐξουσίαν· ἐν εἰρήνῃ δὲ μένοντες ἐν Σπάρτῃ ἐδίκαζον οἰκογενειακὰς διαφοράς, προίσταντο τῶν θυσιῶν καὶ ἐφύλαττον τοὺς χρησμούς. Εἶχον δὲ καί τινα ἐξαιρετικὰ προνόμια καὶ τιμάς, οἷον κατοικίαν δημοσίαν, ὡρισμένα μέρη ἐκ πάντων τῶν θυμάτων, τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὰς τελετὰς καὶ διπλασίαν μερίδα τροφῆς εἰς τὰ *συσσίτια*.

Ἡ γερουσία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν δύο βασιλέων καὶ 28 γερόντων. Οἱ γέροντες ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν ἄνω τῶν 60 ἐτῶν καὶ διαγωγὴν ἄμεμπτον· ἐκλεγόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ διετήρουν τὴν ἀρχὴν ἰσοβίως. Ἡ γερουσία ἦτο ἡ ἀνωτάτη

ἐν Σπάρτῃ ἀρχὴ καὶ ἐβουλεύετο περὶ πάντων τῶν ζητημάτων τοῦ κράτους.

Ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἥτις ἐν Σπάρτῃ ἐκαλεῖτο *ἀπέλλα*, ἀπηρτίζετο μόνον ἐκ πολιτῶν τῆς Σπάρτης, οἵτινες εἶχον συμπληρώσῃ τὸ τριακοστὸν τῆς ἡλικίας των ἔτος· συνήρχετο δὲ κατὰ πᾶσαν πανσέληνον κανονικῶς ἐν ὡρισμένῳ μέρει. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ λαὸς ἤκουε τὰς γνώμας τῆς γερουσίας καὶ παρεδέχετο ἢ ἀπέρριπτεν αὐτὰς διὰ βοῆς ἄνευ οὐδεμιᾶς συζητήσεως.

Βραδύτερον συνέστη ἐν Σπάρτῃ καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν *πέντε ἐφόρων*, οἵτινες βαθμηδὸν ἐγένοντο παντοδύναμοι δυνάμενοι καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς νὰ κρίνωσι καὶ καταδικάσωσιν. Οὕτω λοιπὸν ἡ κυβερνητικὴ ἐξουσία ἐν Σπάρτῃ περιῆλθεν εἰς χεῖρας ὀλίγων ἀνδρῶν, οἵτινες ἤσκουν πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν αὐτῇ. Τὸ τοιοῦτον πολίτευμα, καθ' ὃ ὀλίγοι ἄρχουσι, καλεῖται *ὀλιγαρχία* ἢ *ἀριστοκρατία*.

Διανομὴ τῆς γῆς. — Ὁ Λυκοῦργος ἐφρόνει ὅτι αἱ πλεῖσται ταραχαὶ ἐν Σπάρτῃ προήρχοντο ἐκ τῆς ἀνισότητος τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν. Διὰ τοῦτο διεμοίρασε τὴν μὲν γῆν τῶν Σπαρτιατῶν εἰς 900 ἴσους κλήρους κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν, τὴν δὲ γῆν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς 30,000 τοιούτους καὶ ἔδωκεν ἀνὰ ἕνα εἰς ἑκάστην οἰκογένειαν. Οὐδεὶς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ τὸν κλῆρόν του εἰς ἄλλον· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὁ κλῆρος περιήρχετο εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν, ὅστις ὤφειλε νὰ φροντίζῃ καὶ περὶ τῆς διατροφῆς τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Ἀγωγὴ καὶ βίος τῶν Σπαρτιατῶν. — Κύριος σκοπὸς τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου ἦτο νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας γενναίους. Διὰ τοῦτο ὅσα βρέφη ἦσαν ἄμορφα ἐρρίπτοντο

εἰς τοὺς *Ἀποθέτας*, βάραθρον παρὰ τὸν Ταΰγετον, ὡς ἄχρηστα εἰς τὴν πολιτείαν· τὰ δὲ ὑγιῆ καὶ ἀρτιμελῆ παρεδίδοντο εἰς τοὺς γονεῖς των, ἵνα ἀναθρέψωσιν αὐτὰ μέχρι τοῦ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης παρελάμβανε τοὺς παῖδας ἡ πολιτεία καὶ ἤρχιζεν ἡ δημοσία αὐτῶν ἀγωγή. Παρεδίδοντο τότε εἰς τοὺς παιδονόμους καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν αὐτῶν ἐδιδάσκοντο μὲν ὀλίγα γράμματα, ᾄσμα καὶ χορόν, κυρίως ὅμως ἠσκοῦντο εἰς τὰς ἀσκήσεις τοῦ σώματος καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων.

Ἐν γένει δὲ ἡ ἀγωγὴ αὐτῶν σκοπὸν εἶχε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ ὑποφέρωσι τὴν σκληραγωγίαν καὶ ἀντέχωσιν εἰς τοὺς κόπους. Πρὸς τοῦτο οἱ παῖδες ἐλάμβανον τροφὴν ὀλίγην, ἐφόρουν ἐνδύματα ἐλαφρὰ καὶ τὰ αὐτὰ κατά τε τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα, ἐκοιμῶντο ἐπὶ στοιβάδων καλάμων καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐμαστιγοῦντο ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου. Ἐκτὸς τούτων ἐγυμνάζοντο νὰ ἀποκρίνωνται δι' ὀλίγων λέξεων, πρὸ πάντων δὲ νὰ εἶνε σεμνοί, εὐπειθεῖς καὶ νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως.

Ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παρθένων, αἱ ὁποῖαι ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς αὐτὰς σχεδὸν καὶ οἱ νέοι ἀσκήσεις, καὶ τοῦτο διὰ νὰ καταστῶσιν ἐπιτήδειαι νὰ γεννῶσι παῖδας ὑγιεῖς καὶ ρωμαλέους.

Ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους οἱ Σπαρτιᾶται κατετάσσοντο ἐν τῷ στρατῷ καὶ ὑπηρέτουν ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 60 ἔτους. Ὥστε ὁ Σπαρτιάτης διὰ παντὸς σχεδὸν τοῦ βίου του διετέλει στρατιώτης· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε εἰς τὴν γεωργίαν, οὔτε εἰς τὰς τέχνας ἢ ἐπιστήμας ἠσχολεῖτο. Καὶ ἡ μὲν καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς Εἵλωτας, οἵτινες ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς κυρίους των ὡρισμένον

μέρος ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν· τὸ δὲ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Περιοίκων.

Ἵνα δὲ καθ' ὅλα ἡ Σπαρτιατικὴ πολιτεία ὁμοιάσῃ πρὸς στρατόπεδον, οἱ Σπαρτιᾶται δὲν συνέτρωγον ἐν ταῖς οἰκίαις μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των, ἀλλ' ἐν κοινῷ εἰς τὰ *συσσίτια*, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ παρακάθηνται καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς. Ἔπρεπε δὲ ἕκαστος πολίτης χάριν τῶν συσσιτίων νὰ συνεισφέρῃ κατὰ μῆνα ὡρισμένον ποσὸν κριθῆς, οἴνου, τυροῦ, σύκων καὶ μικρόν τι χρηματικὸν ποσόν, ἴσον περίπου πρὸς $2\,1/2$ σημερινὰς δραχμάς. Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ συνεισφέρῃ ταῦτα ἐστερεῖτο τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων. Ἡ κυριωτέρα δὲ τροφὴ τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο ὁ *μέλας ζωμός*, ἤτοι κρέας χοίρειον, βεβρασμένον ἐντὸς αἵματος καὶ ὡς μόνον καρύκευμα ἔχον ἅλας καὶ ὄξος.

Ἐν γένει ὁ βίος τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο ἁπλούστατος. Διὰ νὰ διατηρηθῇ δὲ ἡ ἁπλότης αὕτη, ὁ Λυκοῦργος ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων· ἔκοψε δὲ ἀντ' αὐτῶν μεγάλα σιδηρᾶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἐλαχίστην εἶχον ἀξίαν. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἠμπόδισε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μεταβαίνωσιν εἰς ξένας χώρας, ἵνα μὴ βλέπωσι τὸν ἄνετον τῶν ἄλλων βίον καὶ ἐπιθυμῶσιν αὐτόν. Δὲν ἐπετρέπετο δὲ καὶ εἰς τοὺς ξένους νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Σπάρτῃ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀνατροφὴ τῶν Σπαρτιατῶν, σκοπὸν ἔχουσα νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς στρατιώτας ἀνδρείους. Καὶ πράγματι διὰ ταύτης οἱ Σπαρτιᾶται κατέστησαν ἀκατανίκητοι καὶ ἐλάμπρυναν τὸ ὄνομα τῆς πόλεώς των.

Θάνατος τοῦ Λυκούργου.— Διατάξας ταῦτα ὁ Λυκοῦργος ὥρκισε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ φυλάξωσι τὴν νομοθεσίαν

του ἕως οὗ ἐπιστρέψῃ, καὶ ἀνεχώρησε. Μετέβη τότε εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ ἂν οἱ νόμοι, οὓς ἔθηκεν, ἦσαν καλοί· ἔλαβε δὲ τὴν ἀπάντησιν ὅτι καὶ οἱ νόμοι εἶνε καλῶς τεθειμένοι καὶ ἡ Σπάρτη θὰ διαμείνῃ περιφανής, ἐν ὅσῳ μεταχειρίζεται αὐτούς. Τοῦτον τὸν χρησμὸν διαβιβάσας εἰς τὴν Σπάρτην ἀνεχώρησεν εἰς Κρήτην, ἔνθα καὶ ἀπέθανε.

Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος 743—724 π.Χ. — Ἀφοῦ ἡ Σπαρτιατικὴ πολιτεία διερρυθμίσθη κατὰ τὴν Λυκούργειον νομοθεσίαν, οἱ Σπαρτιᾶται μετ' ὀλίγον κατῆλθον εἰς μακροὺς πολέμους κατὰ τῶν γειτόνων λαῶν, ἵνα ὑποτάξωσιν αὐτούς. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν πολέμων τούτων εἶνε οἱ δύο *Μεσσηνιακοὶ* λεγόμενοι πόλεμοι, οὓς ἐπεχείρησαν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τῶν γειτόνων καὶ ὁμορύλων των Μεσσηνίων.

Ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς χώρας τῆς Ἀρκαδίας κατερχόμενος πρὸς Ν. ὁ Ταΰγετος χωρίζει τὴν Λακωνικὴν ἀπὸ τῆς εὐφορωτάτης Μεσσηνίας. Τὴν χώραν ταύτην οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπωρθαλμίων ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἕνεκα τῆς εὐφορίας αὐτῆς. Αὕτη εἶνε κυρίως ἡ αἰτία τοῦ πολέμου· ἀφορμὴ δὲ ἐδόθη ἐκ τοῦ ἑξῆς γεγονότος.

Παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Μεσσηνίας ὑπῆρχε ναὸς τῶν Σπαρτιατῶν, ἀφιερωμένος εἰς τὴν θεὰν Ἄρτεμιν. Ἐνῷ ποτε οἱ Σπαρτιᾶται ἐτέλουν παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον πανήγυριν, οἱ Μεσσήνιοι ἥρπασαν τὰς Σπαρτιάτιδας παρθένους. Διὰ τὴν ὕβριν δὲ ταύτην ἐκδικούμενοι οἱ Σπαρτιᾶται ἐκυρίευσαν τὴν παραμεθόριον Μεσσηνιακὴν πόλιν *Ἄμφειαν* καὶ κατέσφαξαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Οὕτω ἐξερράγη δεινὸς μεταξὺ Μεσσηνίων καὶ Σπαρτιατῶν πόλεμος, ὅστις διήρκεσεν ἐπὶ 20 ἔτη ἀπὸ τοῦ 743 μέχρι τοῦ 724 π. Χ

Οἱ Μεσσήνιοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιταχθῶσιν ἐπὶ πολὺ κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ κλεισθῶσιν ἐν τῷ ὀχυρῷ φρουρίῳ τῆς *Ἰθώμης*, ὅπερ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους. Στενοχωρούμενοι ὅμως δεινῶς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἐζήτησαν χρησμὸν παρὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Τὸ δὲ μαντεῖον ἀπεκρίθη εἰς αὐτοὺς ὅτι διὰ νὰ νικήσωσιν, ἔπρεπε νὰ θυσιάσωσιν εἰς τοὺς ὑποχθονίους θεοὺς κόρην ἐκ τοῦ βασιλικοῦ αἵματος. Τότε ὁ στρατηγὸς *Ἀριστόδημος*, ὅστις κατήγετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους, ἐθυσίασε τὴν ἰδίαν του θυγατέρα· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μαθόντες τὰ τοῦ χρησμοῦ καὶ τῆς θυσίας ἐπὶ πέντε ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Τὸ ἕκτον ὅμως ἔτος ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῶν θυσιῶν ἐπῆλθον κατὰ τῆς Ἰθώμης. Ἐξορμήσαντες δὲ καὶ οἱ Μεσσήνιοι συνεκρότησαν μάχην, καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν *Εὐφάης*.

Τότε οἱ Μεσσήνιοι ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν Ἀριστόδημον καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ἐνίκησαν πολλάκις τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυσεν ἐπὶ τέλους νὰ σώσῃ τὴν Ἰθώμην. Τοῦτο δὲ προεῖδεν ὁ Ἀριστόδημος, καὶ μετανοῶν διότι ἐθυσίασε ματαίως τὴν θυγατέρα του, ηὐτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἐκυριεύθη ἡ Ἰθώμη· οἱ δὲ Μεσσήνιοι ὑποδουλωθέντες ὑπεχρεώθησαν νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὸ ἥμισυ τῶν προϊόντων τῶν ἀγρῶν αὐτῶν· ὁσάκις δὲ ἀπέθνησκε βασιλεὺς ἢ ἐπίσημός τις Σπαρτιάτης, μετέβαινον εἰς Σπάρτην ἄνδρες καὶ γυναῖκες πενθηφοροῦντες.

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος 645—628 π. Χ.— Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν οἱ Μεσσήνιοι ἐξεγει-

ρόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου *Ἀριστομένους* ἐπανέστησαν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τότε ἐξερράγη ὁ δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.

Οἱ Μεσσήνιοι εἰς πολλὰς μάχας ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας· μάλιστα δὲ ὁ ἥρως Ἀριστομένης, διὰ νὰ ἐκπλήξῃ αὐτούς, εἰσῆλθεν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἀνήρτησεν ἀσπίδα, ἐφ' ἧς εἶχεν ἐπιγεγραμμένον «Ἀριστομένης τῇ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Σπαρτιατῶν». Καὶ πράγματι ἐκ τῆς τόλμης ταύτης ἐξεπλάγησαν οἱ Σπαρτιᾶται· ἀποθαρρυνθέντες δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων ἀποτυχιῶν, ἔπεμψαν νὰ ἐρωτήσωσι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν περὶ τοῦ πρακτέου. Τὸ δὲ μαντεῖον ἀπήντησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσωσιν ἀρχηγὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ἐπειδὴ δὲν ἤθελον τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῶν Σπαρτιατῶν, ἔπεμψαν εἰς αὐτοὺς τὸν *Τυρταῖον*, χωλὸν διδάσκαλον. Οὗτος ὅμως ἦτο ἔξοχος ποιητὴς καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς Σπαρτιάτας διὰ τῶν πολεμικῶν του ᾀσμάτων. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον συνεκροτήθη παρὰ τὴν *Μεγάλην Τάφρον* δεινὴ μάχη, ἐνικήθησαν οἱ Μεσσήνιοι καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὸ ὀχυρὸν ὄρος τῆς *Εἴρας*, ὅπου ἀντέστησαν ἐπὶ ἔνδεκα ἔτη.

Ὁ Ἀριστομένης δὲν ἔμεινεν ἄπρακτος ἐντὸς τῆς Εἴρας, ἀλλὰ πολλάκις ἐξώρμα ἐξ αὐτῆς μετ' ἄλλων Μεσσηνίων καὶ προέβαινε μέχρι τῆς Λακωνίας. Εἰς μίαν ὅμως τῶν ἐκδρομῶν τούτων συνελήφθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ 50 ἄλλων νέων Μεσσηνίων καὶ ἐρρίφθησαν ἅπαντες εἰς τὸν *Κεάδαν*, βάραθρον βαθύ. Ἀλλ' ὁ Ἀριστομένης ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος· καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Εἴραν ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα καὶ ἐνίκησε πολλάκις τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ κατά τινα νύκτα θυελλώδη καὶ βροχερὰν οἱ φρουροὶ τοῦ τείχους ἀπεσύρθησαν εἰς

τὰς οἰκίας των, ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ καταιγίς. Τότε δοῦλός τις αὐτομολήσας πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅτι τὰ τείχη τῆς Εἴρας ἦσαν ἀφύλακτα· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἐπελθόντες ἀμέσως ἐκυρίευσαν τὰ τείχη καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Εἶραν. Οἱ Μεσσήνιοι ὅμως δὲν παρεδόθησαν, ἀλλ' ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐπολέμουν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἀριστομένης εἶδεν ὅτι ἡ ἀντίστασις ἦτο ἀνωφελής. Συναθροίσας λοιπὸν τοὺς Μεσσηνίους, ἔβαλεν ἐν μέσῳ αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία καὶ ἐξῆλθεν ἀνενόχλητος διὰ μέσου τοῦ στρατοῦ τῶν Λακεδαιμονίων. Κατέφυγε δὲ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἐκεῖθεν ἐμελέτα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Λακωνίαν μετὰ 500 ἄλλων Μεσσηνίων. Τὸ σχέδιον ὅμως προυδόθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων καὶ ὁ Ἀριστομένης ἀπελπισθεὶς ἔφυγεν εἰς Ρόδον καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν. Ἐκ δὲ τῶν Μεσσηνίων πολλοὶ μὲν ἀπῆλθον εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν καὶ ἐκεῖ κατῴκησαν ἐν τῇ πόλει Ζάγκλῃ, ἣν μετωνόμασαν Μεσσήνην· ὅσοι δὲ ἔμειναν ἐν Μεσσηνίᾳ ἐγένοντο δοῦλοι τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου ἡγεμονία τῶν Σπαρτιατῶν.—Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας οἱ Σπαρτιᾶται ἐπολέμησαν καὶ κατὰ τῶν Ἀργείων καὶ ἐνίκησαν αὐτούς. Πρὸς τούτοις δὲ ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τῆς γείτονος Ἀρκαδικῆς πόλεως Τεγέας. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον οἱ Σπαρτιᾶται ὑπέστησαν ἐπανειλημμένως ἐπονειδίστους ἥττας· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν τοὺς Τεγεάτας (550 π. Χ.) καὶ ἐξέπλυναν τὸ πρότερον ὄνειδος. Δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ κατακτήσωσι τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἠρκέσθησαν νὰ συνομολογήσωσι συμμαχίαν μετὰ τῶν Τεγεατῶν, καθ' ὃν χρόνον περίπου κατέβαλλον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ἄργους.

Τοιουτοτρόπως οἱ Σπαρτιᾶται, ἀφοῦ συνεμάχησαν μετὰ τῶν Τεγεατῶν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἀργείους, ἐξησφάλισαν τὴν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου ἡγεμονίαν αὐτῶν. Ἤδη πρότερον εἶχον προσλάβῃ εἰς τὴν συμμαχίαν των καὶ τοὺς Ἠλείους· βαθμηδὸν δὲ προσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὴ ἡ πλουσία Κόρινθος, τὰ Μέγαρα καὶ ἡ νῆσος Αἴγινα. Ἐγένετο δὲ ἡ συμμαχία αὕτη ἐπὶ τοῖς ἑξῆς ὅροις· 1) ν' ἀποστέλλωσιν οἱ σύμμαχοι ἀντιπροσώπους εἰς Σπάρτην καὶ ἐκεῖ ν' ἀποφασίζωνται τὰ περὶ εἰρήνης ἢ πολέμου· καὶ 2) ἐν καιρῷ πολέμου ἡ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν δύναμις τῶν συμμάχων νὰ τάττηται ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν. Οὕτως ἡ Σπάρτη ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου· διὰ δὲ τῆς ἡγεμονίας ταύτης ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ἐγένετο τόσον περιφανής, ὥστε καὶ ξένοι βασιλεῖς ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν αὐτῆς.

Γ' ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Μεταβολαὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις πολιτεύματος. — Πρὸ τοῦ Θησέως οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἦσαν διῃρημένοι εἰς διαφόρους πόλεις αὐτονόμους. Πρῶτος ὁ Θησεὺς κατήργησε τὰς ἰδιαιτέρας ἐκείνας ἀρχὰς καὶ ὑπήγαγεν ἅπασαν τὴν χώραν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Διῄρεσε δὲ καὶ τοὺς κατοίκους εἰς *εὐπατρίδας, γεωργοὺς* καὶ *δημιουργούς* ἤτοι τεχνίτας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θησέως τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν διετηρήθη τὸ αὐτὸ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου, ὅτε

οἱ Ἀθηναῖοι κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ διώρισαν ἕνα ἄρχοντα ἰσόβιον. Οὗτος εἶχε μὲν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἐστερεῖτο ὅμως τῆς ἐπωνυμίας τοῦ βασιλέως. Οἱ ἄρχοντες οὗτοι διωρίζοντο ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου· πρῶτος δὲ τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ υἱὸς αὐτοῦ ***Μέδων***. Βαθμηδὸν ὅμως τὸ πολίτευμα ἐλάμβανε μορφὴν ἀριστοκρατικήν, διότι τῷ 752 π. Χ. τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος περιωρίσθη εἰς δέκα ἔτη καὶ ἦτο προσιτὸν εἰς πάντας τοὺς εὐπατρίδας. Τῷ δὲ 683, διὰ νὰ μετέχωσι τῆς ἀρχῆς πολλοὶ εὐπατρίδαι, ὡρίσθη νὰ ἐκλέγωνται ἐννέα ἄρχοντες, ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐκ τούτων ὁ εἷς ἐκαλεῖτο ***ἄρχων ἐπώνυμος***, ὁ δεύτερος ***βασιλεύς***, ὁ τρίτος ***πολέμαρχος*** καὶ οἱ ἓξ ἄλλοι ***θεσμοθέται***.

Τοιουτοτρόπως ἔλαβον οἱ εὐγενεῖς πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας. Ἤρχισαν δὲ τότε νὰ ἀδικῶσι καὶ νὰ καταπιέζωσι τὸν πτωχὸν λαὸν διὰ βαρέων περὶ χρεῶν νόμων, λαμβάνοντες ὡς δούλους τοὺς μὴ δυναμένους νὰ πληρώνωσι τὰ χρέη των. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον γραπτοὶ νόμοι καὶ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας τῶν εὐπατριδῶν, οὗτοι ἐδίκαζον αὐθαιρέτως καὶ ἠδίκουν τὸν λαόν.

Δράκων. — Ταῦτα πάντα προυκάλεσαν δεινὰς ταραχὰς ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ, καὶ οἱ εὐγενεῖς ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους νὰ προσκαλέσωσι τῷ 624 τὸν εὐπατρίδην ***Δράκοντα*** νὰ θέσῃ γραπτοὺς νόμους. Ἀλλ' οἱ νόμοι αὐτοῦ ἦσαν σκληρότατοι, διότι διὰ πᾶν ἔγκλημα ὥρισε ποινὴν τὸν θάνατον· καὶ τούτου ἕνεκα ἐλέγετο ὅτι ἔγραψεν αὐτοὺς δι' αἵματος. Ἡ νομοθεσία αὕτη ἐγένετο ἐκ προθέσεως τόσον αὐστηρά, ἵνα μὴ τολμᾷ ὁ λαὸς νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰς βιαιοπραγίας τῶν εὐπατριδῶν. Τοὐναντίον ὅμως ὁ λαὸς ἐξηγέρθη κατὰ τῆς νομοθεσίας ταύτης καὶ ἐπανελήφθησαν αἱ στάσεις καὶ αἱ ταραχαί.

Κύλων. — Τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην ἐπωφελούμενος ὁ εὐπατρίδης *Κύλων* ἠθέλησε νὰ γίνῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐκυρίευσε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του τὴν ἀκρόπολιν. Ἀλλ' ὅτε ἐξέλιπον τὰ τρόφιμα αὐτῶν, ὁ μὲν Κύλων ἐδραπέτευσεν εἰς τὰ Μέγαρα, οἱ δὲ ὀπαδοί του κατέφυγον εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς· ἐξαπατηθέντες ὅμως ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος *Μεγακλέους* ἐξῆλθον τοῦ ναοῦ καὶ ἐρονεύθησαν παρὰ τὰς ὑποσχέσεις του. Δεινὴ νόσος ἐνέσκηψε τότε εἰς τὴν πόλιν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀποδίδοντες τὴν νόσον εἰς τοὺς ἐξωργισμένους θεοὺς ἀπήτουν τὴν τιμωρίαν τῶν ἀσεβῶν. Ἐν μεγάλῃ λοιπὸν ταραχῇ εὑρίσκετο τότε ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε παρέστη εἰς τὸ μέσον ὁ *Σόλων* ὡς εἰρηνευτής.

Σόλων ὁ νομοθέτης.

Σόλων. — Σόλων, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐξηκεστίδου, ἦτο εὐπατρίδης καταγόμενος ἐκ τοῦ Κόδρου, φίλος ὅμως καὶ προστάτης τοῦ λαοῦ. Ὁ πατὴρ τοῦ Σόλωνος εἶχε τόσον ἐλαττώσῃ τὴν περιουσίαν του, ὥστε ὁ Σόλων κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον. Περιῆλθε δὲ τότε διαφόρους χώρας καὶ ἀπέκτησε πλείστας καὶ ποικίλας γνώσεις, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὰς ποικίλας δὲ ταύτας γνώσεις μετεχειρίσθη βραδύτερον ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πατρίδος του·

διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶχε μεγαλοφυὲς πνεῦμα, ἦτο δικαιότατος καὶ φιλόπατρις.

Ἀνάκτησις τῆς Σαλαμῖνος. — Τὸ πολιτικὸν τοῦ Σόλωνος στάδιον ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἑξῆς γεγονότος. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οἱ Μεγαρεῖς, ἰσχυροὶ ὄντες, ἐπολέμουν ἐπιτυχῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτῶν τὴν Σαλαμῖνα. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀποκαμόντες ἐκ τοῦ πολέμου τούτου ἀπηγόρευσαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ κάμῃ τις πρότασιν περὶ ἀνακτήσεως τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ Σόλων ὅμως μὴ ὑποφέρων τὴν ἀδοξίαν τῆς πατρίδος του περιεφρόνησε τὸν κίνδυνον τοῦτον. Ἀφοῦ δὲ συνέταξε ποίημα περὶ Σαλαμῖνος, παρουσιάσθη ἡμέραν τινὰ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ ἀπήγγειλεν αὐτό· ἐν τέλει δὲ παρεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμῖνα. Ἡ ἀγόρευσις αὕτη τοσοῦτον συνεκίνησε τὰ πλήθη, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανέλαβον τὸν πόλεμον, διορίσαντες στρατηγὸν αὐτὸν τὸν Σόλωνα. Οὗτος δὲ μετὰ 500 ἐθελοντῶν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον.

Πρῶτος ἱερὸς πόλεμος. — Πλὴν τοῦ γεγονότος τούτου ἠὔξησε τὴν φήμην τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ ἑξῆς. Ἐπί τινος τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ ἔκειτο τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἡ χώρα αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν πόλιν *Κρίσσαν*· τούτου δ' ἕνεκα οἱ Κρισσαῖοι, ἄνθρωποι φιλοχρήματοι, ἐφορολόγουν τοὺς εἰς τὸ μαντεῖον μεταβαίνοντας προσκυνητάς· ἐπὶ τέλους δὲ ἐτόλμησαν ν' ἀσεβήσωσι καὶ πρὸς τὸ ἱερόν. Τότε κατὰ πρότασιν τοῦ Σόλωνος τὸ *Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον* ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Κρισσαίους. Ἐντεῦθεν ἐξερράγη δεκαετὴς πόλεμος, ὁ λεγόμενος *πρῶτος ἱερὸς πόλεμος*. Ἀποτέλεσμα δ' αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὅτι ἐνικήθησαν οἱ Κρισσαῖοι καὶ οἱ μὲν κάτοικοι ἐξηνδραποδίσθησαν, ἡ δὲ χώρα

ἀφιερώθη εἰς τὸ μαντεῖον· οὐδεὶς δὲ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καλλιεργήσῃ αὐτήν.

Ὁ Σόλων ἐκλέγεται ἄρχων ἐπώνυμος.—Μέγα ἦτο πλέον τὸ ὄνομα τοῦ Σόλωνος, ὅτε ἐπεκράτει ἐν Ἀθήναις ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀναβρασμός, ὅστις προῆλθεν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς εὐπατρίδας πάλης τοῦ λαοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἀσεβήματος τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν. Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ ταραχῇ ἀναμιχθεὶς ὁ Σόλων ἔπεισε τοὺς Ἀλκμαιωνίδας ν' ἀπέλθωσι τῆς χώρας καὶ ἐνήργησε νὰ προσκληθῇ ἐκ Κρήτης ὁ περὶ τὰ θεῖα σοφὸς *Ἐπιμενίδης*. Οὗτος ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξήγνισε τὴν πόλιν διὰ θυσιῶν καὶ ἁγνισμῶν καὶ κατηύνασε τὴν ταραχὴν τῶν πνευμάτων. Κατὰ συμβουλὴν δὲ αὐτοῦ ἐξέλεξαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Σόλωνα τῷ 594 π. Χ. ἄρχοντα ἐπώνυμον καὶ ἀνέθηκαν εἰς αὐτὸν νὰ νομοθετήσῃ. Ἰδοὺ δὲ ὁποία ἦτο ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Σεισάχθεια. — Ἡ πρώτη πληγή, τὴν ὁποίαν ὁ Σόλων ἐνόμισεν ἀπαραίτητον νὰ θεραπεύσῃ, ἦτο ἡ ἀθλία τῶν πτωχῶν κατάστασις. Διὰ νὰ ἐλαφρύνῃ λοιπὸν τὰ βάρη αὐτῶν, ἔθηκεν ὁ Σόλων τὸν πρῶτον νόμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *σεισάχθεια*. Αἱ διατάξεις τοῦ νόμου τούτου ἦσαν αἱ ἑξῆς· 1) κατηργήθησαν αἱ ἕνεκα προγενεστέρων δανείων *κτηματικαὶ ὑποθῆκαι*· 2) ἀπηγορεύθη τὸ *ἐπὶ τοῖς σώμασι* δανείζειν· 3) ἀνεκηρύχθησαν ἐλεύθεροι ὅσοι πολῖται ἕνεκα χρεῶν εἶχον γίνῃ δοῦλοι· καὶ 4) ἠλαττώθη ἡ ἀξία τῆς δραχμῆς οὕτως ὥστε ἠλαττώθησαν καὶ τὰ παλαιὰ χρέη τῶν πτωχῶν.

Πολιτικαὶ διατάξεις. — Διὰ τῆς σεισαχθείας ὁ λαὸς ἠλευθερώθη ἀπὸ τῆς καταπιέσεως τῶν εὐπατριδῶν. Διὰ νὰ διατηρηθῇ ὅμως ἡ ἐλευθερία αὕτη, ὁ Σόλων ἐνόμισε καλὸν νὰ

περιορίσῃ τὴν ἐξουσίαν τῶν εὐπατριδῶν. Πρὸς τοῦτο ἔδωκεν εἰς ἕκαστον πολίτην τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἀναλόγως τῆς περιουσίας του, ἐνῷ πρότερον τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐξηρτᾶτο ἀπὸ μόνης τῆς καταγωγῆς. Διὰ τοῦτο δὲ διῄρεσε τοὺς πολίτας εἰς τέσσαρας τάξεις ἀναλόγως τῆς ἐγγείου περιουσίας αὐτῶν. Ἡ πρώτη τάξις περιελάμβανε τοὺς *πεντακοσιομεδίμνους*, ἤτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα 500 καὶ ἐπέκεινα *μεδίμνων* σίτου ἢ ἀνάλογον ποσὸν οἴνου ἢ ἐλαίου, δηλ. τοὺς ἔχοντας ἐτησίαν πρόσοδον 500 τοὐλάχιστον δραχμῶν. Ἡ δευτέρα τάξις περιελάμβανε τοὺς *τριακοσιομεδίμνους* ἢ *ἱππεῖς*· ἡ τρίτη τοὺς *διακοσιομεδίμνους* ἢ *ζευγίτας* καὶ ἡ τετάρτη τοὺς ἐλάχιστα ἢ μηδὲν ἔχοντας, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *θῆτες*. Μόνοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις ἐξελέγοντο εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μόνοι ὑπεβάλλοντο εἰς φορολογίαν. Οἱ δὲ τῆς τετάρτης τάξεως οὐδὲν ἀξίωμα ἐλάμβανον, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἀπετέλουν τὴν *ἐκκλησίαν τοῦ δήμου*.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου εἶχε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν· αὐτὴ ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐζήτει παρ' αὐτῶν λόγον τῶν πράξεών των· αὐτὴ ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου ἢ εἰρήνης καὶ ἐν γένει περὶ παντὸς ζητήματος τῆς πολιτείας. Ἵνα δὲ ἔχῃ κῦρος πᾶσα ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας, ἔπρεπε νὰ εἶνε παρόντες ἐν αὐτῇ ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν πεντακισχιλίων πολιτῶν.

Διὰ νὰ περιορίσῃ ὅμως τὴν μεγάλην ταύτην τοῦ δήμου ἐξουσίαν, ὁ Σόλων συνέστησε καὶ ἄλλην ἀρχήν, τὴν *βουλήν*, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ 400 ἀνδρῶν ἀνὰ ἑκατὸν ἐξ ἑκάστης τῶν τεσσάρων φυλῶν, εἰς τὰς ὁποίας διῃροῦντο οἱ Ἀθηναῖοι. Ἡ βουλὴ συνεδριάζουσα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ *προεβούλευε* περὶ

παντὸς ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ συζητηθῇ ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ.

Καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἐκανονίσθη κατὰ τὴν περιουσίαν τῶν πολιτῶν. Οἱ τῶν τριῶν δηλ. πρώτων τάξεων πολῖται ἀφ' ἑαυτῶν ὁπλιζόμενοι ὑπηρέτουν ἐν τῷ στρατῷ ὡς *ὁπλῖται* καὶ ὡς *ἱππεῖς*· οἱ δὲ τῆς τετάρτης τάξεως ὑπηρέτουν ὡς *ψιλοί*. Προσελαμβάνοντο δὲ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν οἱ πολῖται ἀπὸ τοῦ 18 ἔτους τῆς ἡλικίας των, ὅτε καὶ ἔδιδον τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ὀμνύοντες ὅτι θὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς στρατηγούς, δὲν θὰ καταισχύνωσι τὰ ὅπλα των καὶ θὰ ὑπερασπίσωσι μέχρι θανάτου τὴν πατρίδα κατὰ παντὸς ἐχθροῦ.

Αἱ λοιπαὶ διατάξεις τοῦ Σόλωνος.—Ὁ Σόλων ἀνέθηκεν εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου τὴν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῶν ἠθῶν τῆς νεολαίας. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Λυκούργειον νομοθεσίαν ἐνεψύχωσε τὰς τέχνας· ἐκ δὲ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος ἐπεκύρωσε μόνον τὰς περὶ φόνου διατάξεις· διὰ δὲ τὰ λοιπὰ κακουργήματα ὥρισε ποινὰς μετριωτέρας. Τελευταῖον δὲ ὁ Σόλων ἔθηκε νόμον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκηρύττετο *ἄτιμος*, ὅστις ἐκ τῶν πολιτῶν ἐν περιπτώσει στάσεως δὲν ἐλάμβανε μέρος ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας μερίδος.

Ἀποδημία τοῦ Σόλωνος.—Τοιαύτη ἦτο ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος· ἀλλὰ πάντες δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἐξ αὐτῆς. Ὁ Σόλων, ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ νὰ τροποποιήσῃ τοὺς νόμους του, ὥρκισε τοὺς Ἀθηναίους ὅτι θὰ φυλάξωσιν αὐτοὺς ἐπὶ 10 ἔτη καὶ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν· ἤλπιζε δὲ ὅτι ἐντὸς τῆς δεκαετίας ταύτης πάντες θὰ κατενόουν τὰ πλεονεκτήματα τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως.

Ἀποδημήσας ὁ Σόλων περιῆλθε διαφόρους χώρας· λέγεται δ' ὅτι μετέβη καὶ εἰς τὰς *Σάρδεις*, τὴν πρωτεύουσαν τῆς *Λυδίας*, τῆς ὁποίας βασιλεὺς ἦτο ὁ πλουσιώτατος *Κροῖσος*. Ἐκεῖ ὁ Σόλων ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Κροίσου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Κροῖσος καυχώμενος ἐπὶ τῷ πλούτῳ του ἰσχυρίζετο ὅτι ἦτο ὁ εὐδαιμονέστατος τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Σόλων εἶπεν εἰς αὐτὸν τὸ σοφὸν λόγιον «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε». Τὸ λόγιον τοῦτο βραδύτερον ἐπηλήθευσεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Κροίσου.

Πεισίστρατος 560—527 π. Χ.—Ἐπανελθὼν ὁ Σόλων εἰς Ἀθήνας εὗρε τὴν πόλιν δεινῶς ταρασσομένην ἐξ ἐμφυλίων ἐρίδων. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ αἱ ἀντιπάθειαι καὶ τὰ μίση ἀνεπτύχθησαν καὶ δύο φατρίαι ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλας. Ἦσαν δὲ αἱ δύο αὗται φατρίαι ἡ μὲν μία τῶν *Πεδιέων*, τῶν μεγάλων δηλ. γαιοκτημόνων, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα ἔκειντο εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ἀττικῆς· ἡ δὲ ἄλλη ἡ τῶν *Παράλων*, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὰ παράλια. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ἀρχηγὸς ἦτο *Λυκοῦργος ὁ Ἀριστολαΐδου* τῆς δὲ δευτέρας ὁ *Ἀλκμαιωνίδης Μεγακλῆς*.

Ἐνῷ αἱ δύο αὗται φατρίαι ἐπάλαιον πρὸς ἀλλήλας, *Πεισίστρατος ὁ Ἱπποκράτους*, συγγενὴς τοῦ Σόλωνος, κατώρθωσε διὰ τῶν γλυκέων καὶ περιποιητικῶν του τρόπων νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν πενεστέρων τάξεων, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τρίτον κόμμα τὸ τῶν *Διακρίων*. Ἡμέραν δέ τινα πληγώσας ἑαυτόν, παρουσιάζεται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ λέγει ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ ἠθέλησαν νὰ φονεύσωσιν αὐτόν. Ἐζήτησε δὲ πρὸς ἀσφάλειαν σωματοφύλακας, διὰ νὰ φυλάττωσιν αὐτόν. Ὁ Σόλων ἐπολέμησε τὴν πρότασιν ταύτην· ἀλλ' ὁ δῆμος ἔδωκεν εἰς τὸν Πεισίστρατον 50 κορυνηφόρους σωματοφύλακας. Τότε ὁ Πεισίστρατος τῇ βοη-

θείᾳ αὐτῶν καὶ πολλῶν φίλων του ἐκυρίευσε τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐγένετο τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ λαὸς ἐπεκρότει εἰς ταῦτα, μόνον δὲ ὁ Σόλων διεμαρτύρετο· ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτοῦ δὲν εἰσηκούσθη πλέον καὶ ὁ γέρων ἀπέθανε μετ' ὀλίγον χρόνον τεθλιμμένος.

Ὁ Πεισίστρατος δὶς ἐδιώχθη ἐκ τῆς πόλεως τῇ συνεργείᾳ τῶν ἄλλων μερίδων· ἀλλὰ τῷ 541 π. Χ. ἐπανελθὼν τὸ δεύτερον ἐτυράννησε μέχρι τοῦ 527 π. Χ. Ἐκυβέρνησε δὲ κατὰ

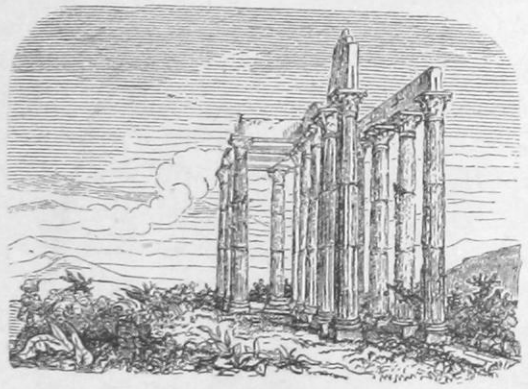

Ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Ἀθήναις.

τὸ διάστημα τοῦτο καλῶς καὶ ἠπίως· ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας· ἐκαλλώπισε τὰς Ἀθήνας διὰ λαμπρῶν οἰκοδομῶν· ἔθηκε τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός· συνέστησε πρῶτος δημοσίαν βιβλιοθήκην· διέταξε νὰ συναρμολογηθῶσι τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, ἅτινα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν διεσκορπισμένα, καὶ ὥρισε νὰ ἀναγινώσκωνται ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν μεγάλων Παναθηναίων.

Πεισιστρατίδαι 527—510 π. Χ.— Τὸν Πεισίστρατον ἀποθανόντα διεδέχθησαν οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ *Ἱππίας* καὶ *Ἵππαρχος*, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὰς ἐκυβέρνησαν καλῶς τὰς Ἀθήνας. Ὕστερον ὅμως ὁ Ἵππαρχος προσέβαλε νέον Ἀθηναῖον, τὸν *Ἁρμόδιον*· οὗτος δὲ μετὰ τοῦ πιστοτάτου φίλου του *Ἀριστογείτονος* καὶ ἄλλων συνώμοσαν νὰ φονεύσωσι τοὺς τυράννους. Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων οἱ δύο συνωμόται, ἔχοντες κεκρυμμένα ἐγχειρίδια ὑπὸ κλάδους μυρσίνης, ἐξῆλθον ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου ὁ Ἱππίας διέτασσε τὰ τῆς πομπῆς. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπλησίαζον αὐτῷ, εἷς τῶν συνωμοτῶν προσελθὼν συνωμίλει μετ' αὐτοῦ· οἱ δὲ δύο φίλοι, νομίσαντες ὅτι προυδόθησαν, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εὑρόντες τὸν Ἵππαρχον ἐφόνευσαν αὐτόν. Καὶ τὸν μὲν Ἁρμόδιον ἐφόνευσαν ἀμέσως οἱ σωματοφύλακες τοῦ τυράννου, ὁ δὲ Ἀριστογείτων διαφυγὼν κατ' ἀρχάς, συνελήφθη ἀκολούθως καὶ ἐφονεύθη, ὡς καὶ ὅσοι ἐκρίθησαν ὕποπτοι. Ἔκτοτε δὲ ὁ Ἱππίας ἐκυβέρνα τυραννικῶς.

Οἱ Ἀλκμαιωνίδαι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε ἐξόριστοι, θέλοντες νὰ ἐξώσωσι τοὺς Πεισιστρατίδας μετεχειρίσθησαν τὸ ἑξῆς μέσον. Ἀνῳκοδόμησαν ἰδίαις δαπάναις τὸν πυρποληθέντα ναὸν τῶν Δελφῶν καὶ οὕτω ἔπεισαν τὴν *Πυθίαν* νὰ παρακινῇ τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐλευθερώσωσι τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Ἱππίου. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἔπεμψαν ἐπὶ τέλους τὸν βασιλέα των *Κλεομένην* μετὰ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἱππίου καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὸν ἐν τῇ ἀκροπόλει. Ἀλλὰ φεύγοντες συνελήφθησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἱππίου· οὗτος δέ, ἵνα σώσῃ τὴν ζωὴν αὐτῶν, κατέλιπε τὰς Ἀθήνας καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Περσίας. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος οἱ Ἀθηναῖοι ἐξύμνησαν τὴν πρᾶξιν τῶν δύο

τυραννοκτόνων φίλων καὶ ἀνήγειραν εἰς αὐτοὺς ἀνδριάντας.

Κλεισθένης. — Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἱππίου ἔλαβον μεγάλην δύναμιν ἐν Ἀθήναις οἱ Ἀλκμαιωνίδαι· τότε δὲ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν *Κλεισθένης*, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν δημοκρατίαν, προέβη εἰς τοὺς ἐξῆς νεωτερισμούς· κατήργησε τὴν εἰς τέσσαρας φυλὰς διαίρεσιν τῶν πολιτῶν καὶ διῄρεσεν αὐτοὺς εἰς δέκα· ἡ δὲ Βουλὴ τῶν 400 συνέστη νῦν ἐκ 500 βουλευτῶν ἐκλεγομένων ἀνὰ 50 ἐξ ἑκάστης φυλῆς. Ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὰς δικαστικὰς θέσεις καὶ εἰς ἄλλα ἀξιώματα ἐλάμβανον μέρος πάντες οἱ πολῖται ἄνευ διακρίσεως τάξεως ἐκλεγόμενοι διὰ κλήρου. Πρὸς τούτοις δὲ ὁ Κλεισθένης εἰσήγαγε καὶ τὸν *ἐξοστρακισμόν*, καθ' ὃν ἐξωρίζετο πᾶς πολίτης, ὅστις διὰ τῆς ὑπεροχῆς του ἠπείλει νὰ καταλύσῃ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Διὰ τῆς ἐξορίας ὅμως ταύτης οὔτε ἡ τιμὴ οὔτε ἡ περιουσία τοῦ ἐξοριζομένου προσεβάλλετο.

Δ' ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Αἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀποικίαι. — Εἴδομεν ὅτι ἡ κυριωτάτη ἑστία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἦτο ἡ ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου πρὸς Β. μέχρι τῆς Μαλέας πρὸς Ν. χερσόνησος. Ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς χώρας ταύτης δὲν ἠρκοῦντο εἰς ὅσα παρεῖχεν αὐτοῖς ἡ πατρίς· δὲν ἦσαν νωθρά. Διὰ τοῦτο πολλοὶ Ἕλληνες ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς πατρικῆς ἑστίας μετέβαινον εἰς ἄλλας χώρας πρὸς ζήτησιν καλλιτέρας τύχης. Ἔκτισαν δ' οὕτω ἀπανταχοῦ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου νέας πόλεις, τὰς λεγομένας *ἀποικίας*, αἵτινες ταχέως ἤκμασαν κατά τε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν πολιτισμόν.

Πρώτη καὶ σπουδαία ἀφορμὴ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν ἀποικιῶν ἐγένετο ἡ ἀναστάτωσις, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐκ τῆς μεταναστάσεως τῶν Θεσσαλῶν καὶ Δωριέων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἄρχεται ἡ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἵδρυσις *Αἰολικῶν*, *Ἰωνικῶν* καὶ *Δωρικῶν* ἀποικιῶν.

Αἰολικαὶ ἀποικίαι. — Ὅτε οἱ Δωριεῖς κατέλαβον τὴν Πελοπόννησον, οἱ ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατοίκων *Ἀχαιοὶ* ἐστράφησαν πρὸς Β. Ἀφοῦ δὲ ἐξεδίωξαν τοὺς ἐν τῇ βορείᾳ παραλίᾳ τῆς Πελοποννήσου κατοικοῦντας *Ἴωνας*, κατέλαβον τὴν χώραν αὐτῶν. Δὲν ἐγκατέστησαν ὅμως ἅπαντες οἱ Ἀχαιοὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν καὶ μετέβησαν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀκολουθούμενοι καὶ ὑπὸ *Βοιωτῶν* καὶ *Θεσσαλῶν*. Πάντες οὗτοι ἔκτισαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ ποταμοῦ *Ἕρμου* καὶ ἐπὶ τῶν παρακειμένων νήσων τὰς λεγομένας *Αἰολικὰς* ἀποικίας.

Αἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς αἰολικαὶ ἀποικίαι ἀπετελοῦντο ἐκ δώδεκα πόλεων. Ἐξ αὐτῶν ὅμως ἡ *Σμύρνη*, ὡς ἀπέχουσα τῶν λοιπῶν, συνετάχθη ἀκολούθως μετὰ τῶν *Ἰωνικῶν πόλεων*. Ἐπιφανεστάτη τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς Αἰολικῶν ἀποικιῶν ἦτο ἡ *Κύμη*· ἐκ δὲ τῶν νησιωτικῶν ἀποικιῶν ἐφημίσθη τὰ μάλιστα ἡ ἐπὶ τῆς νήσου Λέσβου *Μιτυλήνη*. Ἐν ταύτῃ ἤκμασεν ὁ *Πιττακός*, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ποιητὴς *Ἀλκαῖος* καὶ ἡ ποιήτρια *Σαπφώ*, ἡ ἐπονομασθεῖσα «δεκάτη μοῦσα».

Ἰωνικαὶ ἀποικίαι. — Οἱ ἐν τῇ βορείᾳ παραλίᾳ τῆς Πελοποννήσου κατοικοῦντες Ἴωνες, ἀφοῦ μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἐκ ταύτης μετ' ἄλλων ὁμοφύλων τῶν κατέλαβον

κατὰ πρῶτον πολλὰς τῶν Κυκλάδων· βραδύτερον δὲ ὁρμώμενοι ἐκ τούτων κατέλαβον ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς Ν. τῶν Αἰολικῶν ἀποικιῶν χώραν θαυμαστὴν διὰ τὴν φυσικὴν καλλονὴν καὶ τὸ κλῖμα αὐτῆς. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἥτις ἐκλήθη *Ἰωνία*, καὶ ἐπὶ τῶν ἀπέναντι νήσων οἱ Ἴωνες ἔκτισαν τὰς 12 *Ἰωνικὰς* ἀποικίας, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν πολὺ σπουδαιότεραι τῶν Αἰολικῶν.

Ὅμηρος.

Ἐπισημότεραι τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν ἦσαν ἡ *Σάμος*, ἡ *Χίος*, ἡ *Μίλητος*, ἡ *Ἔφεσος*, ἡ *Κολοφών*, αἱ *Κλαζομεναί*, ἡ *Φώκαια*. Μεγίστη ὅμως καὶ ἀξιολογωτάτη πασῶν ἀνεδείχθη ἡ *Μίλητος* διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μέγα ἐμπόριον αὐτῆς. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο διενηργεῖτο εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, εἰς τὰ παράλια τοῦ ὁποίου οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν πολλὰς νέας ἀποικίας. Αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι ἔγιναν ὀνομασταὶ καὶ διότι ἐν ταύταις ἐγεννήθησαν πολλοὶ διάσημοι ποιηταί, ὡς ὁ *Ἀνακρέων* ἐν Τέῳ, οἱ πρῶτοι ἱστορικοὶ οἱ καλούμενοι *λογογράφοι*, καὶ οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι, ὡς ὁ *Θαλῆς* ὁ Μιλήσιος καὶ ἄλλοι.

Ἐν τῇ Ἰωνίᾳ ἐγεννήθη καὶ ἤκμασε καὶ ἡ ἐπικὴ ποίησις, πατὴρ τῆς ὁποίας εἶνε ὁ *Ὅμηρος*. Ἑπτὰ πόλεις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἤριζον περὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ· πιθανώτερον

ὅμως φαίνεται ὅτι ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ. Ὁ Ὅμηρος ἐποίησε δύο μεγάλα ποιήματα, τὴν *Ἰλιάδα* καὶ τὴν *Ὀδύσσειαν*. Τὰ ποιήματα ταῦτα διὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ κάλλος των θαυμάζονται μέχρι σήμερον ὡς θεῖα καὶ ἀπαράμιλλα δημιουργήματα τῆς διανοίας τοῦ μεγάλου ἀοιδοῦ.

Δωρικαὶ ἀποικίαι.—Ἐκτὸς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀποικίας ἔκτισαν καὶ οἱ Δωριεῖς. Κατέλαβον κατὰ πρῶτον τὴν νῆσον *Ῥόδον*, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκτισαν τρεῖς πόλεις· ἐκ ταύτης δὲ ἐξηπλώθησαν βαθμηδὸν εἰς τὴν *Κῶν* καὶ ἄλλας παρακειμένας νήσους καὶ εἰς τὴν πρὸς Ν. τῆς Ἰωνίας παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπὶ ταύτης ἔκτισαν τὴν *Κνίδον* καὶ τὴν *Ἁλικαρνασσόν*, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας *Ἡρόδοτος*. Αἱ τρεῖς πόλεις τῆς Ρόδου, ἡ Κῶς, ἡ Κνίδος καὶ ἡ Ἁλικαρνασσὸς ἀπετέλουν τὴν λεγομένην *Δωρικὴν ἑξάπολιν*. Πλὴν τούτων ὅμως οἱ Δωριεῖς κατέλαβον καὶ τὴν μεγάλην νῆσον *Κρήτην* καὶ ἔκτισαν ἐπ' αὐτῆς πολλὰς πόλεις. Μεγίστη δὲ ἀναλογία ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν θεσμῶν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν θεσμῶν τῶν Κρητικῶν πόλεων.

Αἱ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀποικίαι.—Ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες προώδευσαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἔπλευσαν καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς πρὸς Ν. τῆς Ἰταλίας κειμένης μεγάλης νήσου *Σικελίας* καὶ ἔκτισαν ἐπ' αὐτῆς διαφόρους ἀποικίας. Ἡ πρώτη ἐπὶ τῆς Σικελίας ἑλληνικὴ πόλις ἐκτίσθη τῷ 735 π. Χ. καὶ ὠνομάσθη *Νάξος*. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον οἱ Κορίνθιοι ἤθελον νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς ναυτικὰς καὶ ἐμπορικὰς αὐτῶν ἐπιχειρήσεις μέχρι Σικελίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον κατέλαβον τὴν ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει κειμένην νῆσον *Κέρκυραν*· τῷ δὲ 734 π. Χ. ἔκτισαν ἐπὶ τῆς νήσου Σικελίας τὰς

Συρακούσας, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἡ μεγίστη καὶ ἰσχυροτάτη τῶν πρὸς δυσμὰς Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.

Μετὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ εὐδοκίμησιν τῶν πρώτων τούτων ἀποικιῶν νέοι ἄποικοι ἐξ Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀποικιῶν ἔκτισαν ἐν Σικελίᾳ πολλὰς ἄλλας πόλεις. Τοιαῦται ἦσαν οἱ **Λεοντῖνοι**, ἡ **Κατάνη** παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς **Αἴτνης**, ἡ **Ζάγκλη** ἡ ἔπειτα μετονομασθεῖσα **Μεσσήνη**, ἡ **Γέλα**, ἡ **Ἱμέρα**, ὁ **Σελινοῦς** καὶ περὶ τὸ 580 π. Χ. ὁ **Ἀκράγας**, ἡ μετὰ τὰς Συρακούσας ἐπιφανεστάτη τῆς Σικελίας πόλις.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους, καθ' οὓς οἱ Ἕλληνες ἀπῳκίζοντο ἐν Σικελίᾳ, ἔκτιζον καὶ ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ σπουδαίας ἀποικίας. Πρώτη τοιαύτη ἀποικία ὑπῆρξεν ἡ **Κύμη**, ἥτις ἀπέβη σπουδαιοτάτη καὶ ἔκτισε νέας ἀποικίας, τὴν **Νεάπολιν** καὶ τὴν ἐν Σικελίᾳ **Ζάγκλην**. Ἀκολούθως Χαλκιδεῖς ἔκτισαν ἐν τῇ ἀπέναντι τῆς Ζάγκλης Ἰταλικῇ παραλίᾳ τὸ **Ῥήγιον**. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἐκτίσθησαν ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος δύο πόλεις, ἡ **Σύβαρις** καὶ ἡ **Κρότων**, αἵτινες ἀπέβησαν ἐμποριῶταται καὶ πλουσιώταται πόλεις. Ἰδίως ἡ Σύβαρις ἀπέβη ἡ πολυανθρωποτάτη τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἔχουσα κατοίκους περὶ τὰς 100 χιλιάδας· ἀλλὰ παρήκμασε ταχέως ἕνεκα τῆς παροιμιώδους τρυφηλότητος τῶν κατοίκων της. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Κρότωνος ἐπέδωκαν μεγάλως εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ πολλοὶ ἀναφέρονται Κροτωνιᾶται νικήσαντες εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τοὺς τελουμένους ἐν Ἑλλάδι. Ὁ περιφημότατος πάντων τούτων ἦτο **Μίλων** ὁ Κροτωνιάτης.

Πρὸς Ν. τῆς Κρότωνος ἐκτίσθη ὑπὸ Λοκρῶν ἡ πόλις **Λοκροὶ** καὶ βορειότερον ἐκτίσθησαν τὸ **Μεταπόντιον**, ἡ

Ἡράκλεια καὶ ἡ **Σῖρις**. Ἐν χώρᾳ δὲ εὐφορωτάτῃ ἐκτίσθη ὁ **Τάρας**, ὅστις ἤνθησε ταχέως ἐν τῷ ἐμπορίῳ, τῇ γεωργίᾳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ.

Οὕτω ἐν διαστήματι 150 περίπου ἐτῶν ἅπασα ἡ κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία κατῳκήθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι μετέδωκαν εἰς τὰς χώρας ταύτας τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Τοσοῦτος δὲ ἦτο ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, ὥστε ἡ χώρα αὕτη δικαίως ἐκλήθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **μεγάλη Ἑλλάς**.

Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἔκτισαν πλῆθος ἀποικιῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, ἐπεχείρησαν νὰ πλεύσωσι καὶ ἔτι δυτικώτερον. Περὶ δὲ τὸ 600 π. Χ. οἱ τολμηρότατοι θαλασσοπόροι **Φωκαεῖς** ἔκτισαν εἰς τὰς νοτίας ἀκτὰς τῆς Γαλλίας τὴν **Μασσαλίαν** καὶ ἄλλας ἀποικίας ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἱσπανίας. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀποικιῶν τούτων οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ ἑνάτου ἤδη αἰῶνος ἤρχισαν νὰ κτίζωσιν ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ κειμένης νήσου **Κύπρου** διαφόρους πόλεις, ἐπισημοτέρα τῶν ὁποίων κατέστη ἡ **Σαλαμίς**. Πολὺ ὅμως σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς **Κυρήνη**. Ἡ ἀποικία αὕτη, κειμένη ἐν Τριπόλει τῆς Ἀφρικῆς, ἤκμασε θαυμασίως ἕνεκα τῆς εὐφορωτάτης χώρας, ἐφ' ἧς ἦτο ἐκτισμένη, καὶ ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον διεξῆγε μεθ' ὅλου τοῦ κόσμου. Βραδύτερον πλησίον αὐτῆς ἐκτίσθησαν ἡ **Βάρκη** καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις.

Αἱ πρὸς βορρᾶν ἀποικίαι.—Μεταξὺ τοῦ *Θερμαϊκοῦ* κόλπου καὶ τοῦ κόλπου τοῦ *Στρυμόνος* ἐκτείνεται ἡ **Χαλκιδικὴ** χερσόνησος. Ἐν αὐτῇ ἐκτίσθησαν διάφοροι ἀποικίαι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἀπέβησαν ἡ **Ὄλυνθος** καὶ ἡ τῶν Κορινθίων ἀποικία **Ποτίδαια**. Εἰς τὰ ἀνατολικὰ δὲ

τῆς Χαλκιδικῆς βραδύτερον ἐκτίσθησαν ἡ *Ἄκανθος* καὶ τὰ *Στάγειρα*, ἡ πατρὶς τοῦ μεγάλου φιλοσόφου *Ἀριστοτέλους*. Εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Θράκης ἐκτίσθησαν αἱ ἀποικίαι *Ἄβδηρα*, *Μαρώνεια* καὶ *Αἶνος*· κατελήφθη δὲ ὑπὸ Παρίων καὶ ἡ νῆσος *Θάσος*, ἥτις εἶχε μεταλλεῖα χρυσοῦ.

Ἐπὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ἐκτίσθησαν ἡ *Σηστός*, ἡ *Μάδυτος* καί τινες ἄλλαι, ἐπὶ δὲ τῆς ἀπέναντι παραλίας ἡ *Ἄβυδος* καὶ ἡ *Λάμψακος*. Ἐν τῇ Προποντίδι οἱ Σάμιοι ἔκτισαν τὴν *Πέρινθον*, οἱ Μιλήσιοι τὴν *Κύζικον*, οἱ δὲ Μεγαρεῖς τὴν *Σηλύβριαν*, τὴν *Χαλκηδόνα* καὶ τὸ *Βυζάντιον*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βραδύτερον ἐκτίσθη ἡ *Κωνσταντινούπολις*. Ἐν δὲ τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἐκτίσθησαν πολλαὶ ἐπίσης ἀποικίαι πρὸ πάντων ὑπὸ Μιλησίων, οἵτινες κατέστησαν τὸν Εὔξεινον Πόντον ἰδικήν των σχεδὸν θαλασσαν. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν τούτων ἦσαν ἡ *Σινώπη*, ἡ *Κερασοῦς* καὶ ἡ *Τραπεζοῦς*, ἡ *Ὀδησσὸς* ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς Βάρνης, ἡ *Θεοδοσία* ἐπὶ τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, τὸ *Παντικάπαιον* καὶ ἡ *Τάναϊς* εἰς τὸν μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης.

Σχέσεις τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὰς μητροπόλεις.—Ἀλλ' εἰ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀπομεμακρυσμένας χώρας ἀπήρχοντο οἱ Ἕλληνες ἄποικοι, δὲν ἐλησμόνουν ὅμως τὴν *μητρόπολιν*, τὴν πολιν δηλ. ἐξ ἧς ὡρμήθησαν, ἀλλὰ διετήρουν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην καὶ σεβασμόν. Ὁ σεβασμὸς οὗτος ἐδεικνύετο διὰ διαφόρων τρόπων. Εἰς τὰς πανηγύρεις π. χ. τῶν μητροπόλεων ἔστελλον αἱ ἀποικίαι πρεσβείας καὶ δῶρα· ὅτε δὲ ἐκ τῶν μητροπόλεων ἤρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας πρέσβεις ἢ ἄλλοι πολῖται, οἱ ἄποικοι ἔδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν πρώτην θέσιν ἐν ταῖς θυσίαις καὶ τοῖς ἀγῶσιν. Ἐνίοτε ὅμως αἱ ἀγαθαὶ αὗται σχέσεις διεκόπτοντο καὶ αἱ ἀποικίαι περιήρχοντο εἰς πόλεμον πρὸς τὰς μητροπόλεις.

Ε'. ΟΙ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΣΥΝΔΕΟΝΤΕΣ ΔΕΣΜΟΙ

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οὐδέποτε συνηνώθη ὑπὸ μίαν καὶ μόνην κυβέρνησιν, ἀλλ' ἦτο διῃρημένον εἰς πολλὰς πόλεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἰδίους νόμους καὶ ἴδιον πολίτευμα. Ἀλλά, μολονότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν οὕτω πολιτικῶς κεχωρισμένοι, συνεδέοντο ὅμως διὰ ποικίλων δεσμῶν, ὁποῖοι ἦσαν ἡ γλῶσσα, τὰ ὅμοια ἤθη, ἡ θρησκεία καὶ τὰ κοινὰ ἱδρύματα, ὡς τὰ *μαντεῖα*, αἱ *ἀμφικτυονίαι* καὶ οἱ *ἀγῶνες*.

Θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.—Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐπίστευον εἰς ἕνα μόνον Θεόν, ἀλλ' εἰς πολλοὺς θεούς· διότι ἐπρέσβευον ὅτι πάντα τὰ μέρη τῆς φύσεως, οἷον ὁ αἰθήρ, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ἡ θάλασσα, οἱ ποταμοί, τὰ ὄρη κτλ. ὡς καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων εἶχον ἴδιον ἕκαστον θεόν. Οἱ θεοὶ δὲ οὗτοι εἶχον μορφὴν ἀνθρωπίνην καὶ διῆγον βίον ἀνθρώπινον, διότι εἶχον τὰ πάθη, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Ἦσαν ὅμως πάντοτε νεαροί, ἄνοσοι καὶ ἀθάνατοι.

Ἐκ τῶν πολυπληθῶν τούτων θεῶν δώδεκα ἐθεωροῦντο οἱ ἀνώτατοι πάντων καὶ ἐκαλοῦντο *Ὀλύμπιοι*, διότι κατῴκουν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους *Ὀλύμπου*. Οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοὶ ἦσαν ἐξ μὲν ἄρρενες, ἓξ δὲ θήλεις: ὁ *Ζεὺς* θεὸς τοῦ

αἰθέρος, ὁ Ἀπόλλων θεὸς τοῦ φωτός, ὁ *Ποσειδὼν* θεὸς τῆς θαλάσσης, ὁ Ἄρης θεὸς τοῦ πολέμου, ὁ Ἥφαιστος

Ὀλύμπιος Ζεύς.

θεὸς τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ Ἑρμῆς θεὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ λόγου, ἡ Ἥρα ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ Διὸς καὶ θεὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἡ Ἀθηνᾶ θεὰ τῆς φρονήσεως, ἡ Ἄρτεμις θεὰ τοῦ κυνηγίου, ἡ Ἀφροδίτη θεὰ τοῦ κάλλους, ἡ Ἑστία θεὰ τοῦ οἰκιακοῦ βίου, καὶ ἡ *Δημήτηρ* θεὰ τῆς γεωργίας.

Ἁπάντων τῶν θεῶν ὁ ὕψιστος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ἦτο ὁ Ζεύς, ὁ πατὴρ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν. Αὐτὸς ἦρχε τοῦ παντός. Ἡ δύναμις αὐτοῦ ἦτο μεγάλη, αἱ δὲ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἦσαν ἀμετάτρεπτοι. Αὐτὸς ἦτο ὁ ἀπονέμων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά. Αὐτὸς ἦτο ὁ συναθροίζων τὰς νεφέλας καὶ ἀπολύων τὰς καταιγίδας, ὁ ἀστράπτων καὶ βροντῶν.

Ὡς τοιοῦτος ἐλατρεύετο ὁ πανίσχυρος οὗτος θεός, ὅστις διὰ μόνου τοῦ νεύματος τῶν μελαινῶν αὐτοῦ ὀφρύων συνετάρασσε τὸν Ὄλυμπον.

Μαντεῖα.—Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἰς πᾶν ἔργον των ἀνέμενον τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν. Τούτου ἕνεκα πρὸ πάσης ἐπιχειρήσεως προσέφερον εἰς τοὺς θεοὺς θυσίαν, ἵνα ἐπιτύχωσι τῆς βοηθείας αὐτῶν. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἐζήτουν νὰ γνωρίσωσι καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ τῆς μελλούσης ἐπιχειρήσεως· ἐκ τῆς ἀνάγκης δὲ ταύτης ἐγεννήθη ἡ *μαντικὴ* τέχνη. Οἱ *μάντεις* ἐξετάζοντες τὰ σπλάγχνα τῶν θυμάτων, παρατηροῦντες τὴν πτῆσιν τῶν πτηνῶν ἢ ἐξηγοῦντες τὰ ὄνειρα ἀπεκάλυπτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν θέλησιν καὶ τὰς ὁδηγίας τῶν θεῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μάντεων ὑπῆρχον καὶ ναοί τινες, εἰς τοὺς ὁποίους μεταβαίνοντες οἱ Ἕλληνες ἐμάνθανον διὰ τῶν ἱερέων τοῦ ναοῦ ἢ διὰ θεοπνεύστων προφητῶν τὴν θείαν βουλήν. Οἱ τοιοῦτοι ναοὶ ἐκαλοῦντο *μαντεῖα*· αἱ δὲ ἀποκρίσεις, ἃς ἐλάμβανον οἱ ἐρωτῶντες, ἐκαλοῦντο *χρησμοί*.

Μαντεῖα ὑπῆρχον πολλὰ ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ

ἀρχαιότερον τούτων ἦτο τὸ ἐν *Δωδώνῃ* τῆς Ἠπείρου μαντεῖον τοῦ *Διός*· τὸ δὲ ἐπιφανέστατον πάντων ἦτο τὸ ἐν *Δελφοῖς* μαντεῖον τοῦ *Ἀπόλλωνος*. Οἱ εἰς τὸ μαντεῖον τοῦτο προσερχόμενοι προπαρεσκευάζοντο διὰ καταλλήλων καθαρμῶν· καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἤθελον νὰ λάβωσι τὸν χρησμόν, εἰσήρχοντο εἰς τὸ *ἄδυτον* τοῦ θεοῦ ἐστεφανωμένοι διὰ δάφνης. Ἐν τῷ ἀδύτῳ ὑπῆρχε τρίπους, κάτωθεν δ' αὐτοῦ ἡ γῆ εἶχε χάσματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνήρχοντο ἀτμοί. Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ

Δελφοί.

ἐκείνου τρίποδος ἀνέβαινεν ἡ *Πυθία* (ἡ ἱέρεια τοῦ θεοῦ) μασσῶσα φύλλα δάφνης καὶ μετ' ὀλίγον κατελαμβάνετο ὑπ' ἐκστάσεως. Τότε δ' ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς λόγοι ἀσαφεῖς, τοὺς ὁποίους ἡρμήνευεν ὁ παριστάμενος ἱερεύς· ἀφοῦ δὲ ἀνέγραφεν αὐτοὺς ἐμμέτρως, ἔδιδεν εἰς τοὺς *χρηστηριαζομένους*. Οἱ χρησμοὶ οὗτοι πάντοτε σχεδὸν εἶχόν τι τὸ ἀβέβαιον καὶ διφορούμενον. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἀπέκτησε τοσαύτην φήμην, ὥστε οὐ μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἐκ

διαφόρων τοῦ κόσμου χωρῶν ἐζήτουν χρησμοὺς παρ' αὐτοῦ καὶ ἀπέστελλον εἰς αὐτὸ πλουσιώτατα δῶρα.

Ἀμφικτυονίαι.—Πολλαὶ γείτονες πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τῶν κοινῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν αὐτῶν συμφερόντων συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλας καὶ ἀπήρτιζον συνέδριόν τι, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *ἀμφικτυονία*. Εἰς τὸ συνέδριον δὲ τοῦτο συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν περιοίκων πόλεων καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἡ ἐπιφανεστάτη τῶν ἀμφικτυονιῶν ἦτο ἡ λεγομένη *Δελφικὴ* ἢ *Πυθική*. Ἡ ἀμφικτυονία αὕτη τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἶχεν ἤδη πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων. Βαθμηδὸν δὲ εἰς αὐτὴν ἔλαβον μέρος δώδεκα Ἑλληνικοὶ λαοί, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀπέστελλεν εἰς τὸ συνέδριον δύο ἀντιπροσώπους· ἐκ τούτων δὲ ὁ μὲν εἷς ὠνομάζετο *Ἱερομνήμων*, ὁ δὲ ἕτερος *Πυλαγόρας*. Οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι συνεδρίαζον δὶς τοῦ ἔτους, τὸ μὲν ἔαρ ἐν *Ἀνθήλῃ* πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν, τὸ δὲ φθινόπωρον ἐν *Δελφοῖς*. Τὸ συνέδριον τοῦτο καθῆκον εἶχε νὰ προστατεύῃ τὸ Δελφικὸν μαντεῖον, νὰ φροντίζῃ δὲ καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἀμφικτυονικῶν πόλεων.

Ἀγῶνες.—Ἄλλος σπουδαιότατος δεσμὸς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἦσαν οἱ τέσσαρες μεγάλοι ἀγῶνες, τὰ *Πύθια*, τὰ *Ἴσθμια*, τὰ *Νέμεα* καὶ τὰ *Ὀλύμπια*. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους, πλὴν τῶν θυσιῶν, τῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν χορῶν, ἐτελοῦντο καὶ σωματικοὶ ἀγῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους προσήρχοντο ν' ἀγωνισθῶσιν οἱ Ἕλληνες, ἵνα λάβωσιν ὡς βραβεῖον οὐχὶ χρήματα ἢ ἄλλο τι ὑλικὸν ἀγαθόν, ἀλλὰ στέφανον ἐκ κλάδου δάφνης ἢ ἐλαίας· τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν εὐγενῆ φύσιν αὐτῶν. Καθ' ὃν χρόνον ἐτελοῦντο αἱ μεγάλαι αὗται ἑορταί, διεκόπτετο πᾶς πόλεμος, ἵνα οἱ Ἕλληνες συναθροισθῶσιν ἐκ τῶν

διαφόρων πόλεων καὶ συνεορτάσωσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ.

Ἐκ τῶν ἀγώνων τούτων τὰ μὲν Πύθια ἐτελοῦντο ἐν *Δελφοῖς* κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος εἰς τιμὴν τοῦ *Ἀπόλλωνος*· τὰ δὲ Ἴσθμια ἐν τῷ Ἰσθμῷ πρὸς τιμὴν τοῦ *Ποσειδῶνος* κατὰ πᾶν τρίτον ἔτος· τὰ δὲ Νέμεα εἰς τιμὴν τοῦ *Διὸς* ἐν

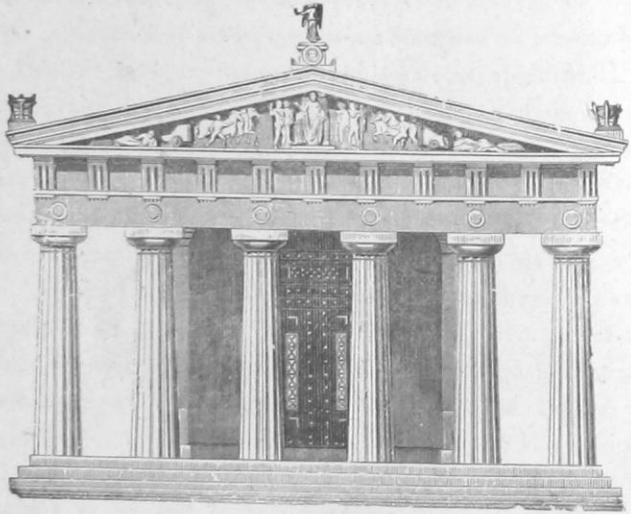

Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Νεμέᾳ καθ' ἕκαστον τρίτον ἔτος. Ἀλλὰ λαμπρότατος πάντων ἀγὼν ἦσαν τὰ Ὀλύμπια, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο κατὰ πενταετίαν εἰς τιμὴν τοῦ *Ὀλυμπίου Διός*. Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐτελεῖτο ἐν τῇ πεδιάδι τῆς *Ὀλυμπίας*, ἡ ὁποία ἐκοσμεῖτο ὑπὸ ὡραιοτάτων καὶ μεγαλοπρεπεστάτων κτιρίων. Μεταξὺ τούτων διέπρεπεν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου ἦτο ἐστημένον τὸ μέγα χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ

ὑπάτου τῶν θεῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε κατασκευασθῇ ὑπὸ τοῦ *Φειδίου*, τοῦ διασήμου Ἀθηναίου γλύπτου.

Οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ τελούμενοι ἀγῶνες ἦσαν ὁ *δρόμος*, ἡ *πάλη*, τὸ *ἅλμα*, ὁ *δίσκος* καὶ ἡ *ἀκόντισις*, ἀποτελοῦντες ὁμοῦ τὸ λεγόμενον *πένταθλον*. Βραδύτερον εἰσήχθησαν καὶ αἱ *ἱπποδρομίαι*, εἰς τὰς ὁποίας κατήρχοντο γόνοι ἐπιφανεστάτων οἴκων καὶ ἡγεμόνες. Οἱ δὲ ἀγωνιζόμενοι ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εἶχον γεννηθῇ ἐξ ἐλευθέρων γονέων, εἶχον πλήρη τὰ πολιτικά των δικαιώματα καὶ δὲν εἶχον πράξῃ ἀσέβειάν τινα.

Αἱ εἰς τοὺς νικητὰς ἀποδιδόμεναι τιμαὶ ἦσαν μέγισται. Κῆρυξ ἐκήρυττε τὸ ὄνομα καὶ τὴν πατρίδα τοῦ νικητοῦ, ὅστις ἀκολούθως ἐλάμβανε παρὰ τῶν *ἑλλανοδικῶν* ἐν μέσῳ τοῦ συνηγμένου πλήθους τὸν ἐξ ἀγριελαίας στέφανον. Μετὰ ταῦτα ἡ νίκη ἐπανηγυρίζετο διὰ φαιδρῶν συμποσίων· ὅτε δὲ τὸ μέγα ἐκεῖνο πλῆθος ἐπανήρχετο εἰς τὰς πατρίδας του, ἐκηρύττοντο καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα τὰ ὀνόματα τῶν νικητῶν. Λαμπροτέρας ὅμως τιμῆς ἀπήλαυον οἱ νικηταί, ὅτε ἐπανήρχοντο εἰς τὰς πατρίδας των. Ἡ πατρὶς τοῦ νικητοῦ ἐθεώρει μεγάλην τιμήν της τὴν νίκην καὶ διὰ τοῦτο ὑποδεχομένη αὐτὸν κατέρριπτε μέρος τοῦ τείχους. Μεγάλη δ' ἑορτὴ ἐτελεῖτο ἐν αὐτῇ, ὅτε ὁ νικητὴς εἰσήρχετο εἰς αὐτὴν ἐπιβαίνων ἅρματος, συρομένου ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων. Ἐκτὸς τῶν τιμῶν τούτων ἀνηγείροντο ἀνδριάντες τῶν νικητῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ· ἐξύμνουν δὲ αὐτοὺς οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐν οἷς ἐξεῖχεν ὁ ὑψιπέτης ἐκ Θηβῶν *Πίνδαρος*.

Ἐκτὸς τῶν σωματικῶν ἀγώνων ἐτελοῦντο ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἀγῶνες πνευματικοί, καθ' οὓς διηγωνίζοντο καλλιτέχναι, ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς. Ἐκεῖ ἀνέγνω μέρος τῆς ἱστορίας του

ὁ *Ἡρόδοτος* καὶ μέχρι δακρύων συνεκίνησε φιλότιμον παῖδα, τὸν μετέπειτα μέγαν ἱστορικὸν *Θουκυδίδην*.

ΣΤ΄ ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΑΣ

Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπὸ τοὺς Λυδοὺς καὶ Πέρσας.—Αἱ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἀποικίαι προώδευσαν καὶ ἤκμασαν, διότι οἱ ἰθαγενεῖς τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἐκτίσθησαν αἱ ἀποικίαι αὗται, ἀπετέλουν μικρὰ ἐθνάρια, ἀνίσχυρα ὅλως ν' ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος παρὰ τὰ πλευρὰ αὐτῶν ἦτο ἱδρυμένον τὸ μέγα καὶ ἰσχυρότατον βασίλειον τῆς *Λυδίας*, τοῦ ὁποίου ὁ φιλόδοξος βασιλεὺς *Κροῖσος* κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ἁπάσας τὰς ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας ἀποικίας· κατέστησε δ' αὐτὰς φόρου ὑποτελεῖς, χωρὶς ὅμως ν' ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτῶν τὰς λοιπὰς ἐλευθερίας.

Ἤδη ὅμως ἐν ταῖς ἀπεράντοις χώραις τῆς Ἀσίας ἐσχηματίζετο νέον μέγα κράτος, τὸ *Περσικόν*, ὑπὸ τὸν μεγαλεπήβολον βασιλέα αὐτοῦ *Κῦρον*. Ἡ ταχεῖα αὔξησις τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐφόβισε τὸν Κροῖσον καὶ τῷ 549 π. Χ. εἰσήρχετο οὗτος εἰς τὰς Περσικὰς χώρας, ἵνα πολεμήσῃ τὸν Κῦρον. Ἀλλὰ νικηθεὶς ἀπεσύρθη εἰς τὰς *Σάρδεις*, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου αὐτοῦ. Ὁ Κῦρος κατεδίωξε τὸν Κροῖσον μέχρι τῶν Σάρδεων καὶ κυριεύσας αὐτὰς ἐζώγρησε καὶ τὸν Κροῖσον. Τότε δὲ κατελύθη τὸ Λυδικὸν βασίλειον.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Λυδικοῦ βασιλείου αἱ Ἑλληνικαὶ

ἀποικίαι προέτειναν εἰς τὸν Κῦρον νὰ εἶνε ὑποτεταγμέναι εἰς αὐτὸν ὑφ' οὓς ὅρους ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Λυδῶν. Ὁ Κῦρος ὅμως δὲν ἐδέχθη τὰς προτάσεις ταύτας, ἀλλ' ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ὑπέταξεν αὐτὰς μίαν πρὸς μίαν. Γενναίαν προέβαλον οἱ Ἕλληνες ἄποικοι ἀντίστασιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ἐγκαταλελειμμένοι ὑπὸ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὑπετάχθησαν ἐπὶ τέλους. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς νὰ πληρώνωσι φόρον καὶ νὰ συνεκστρατεύωσι μετ' αὐτῶν ἐν καιρῷ πολέμου.

Ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀποικιῶν ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Κῦρον καὶ αἱ νῆσοι *Χίος* καὶ *Λέσβος*. Ὁ δὲ ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Κύρου *Δαρεῖος* ὑπέταξε τὴν *Σάμον* καὶ τὰς λοιπὰς ἀποικίας, ὅσαι ἔκειντο ἐν τῇ Προποντίδι, ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ καὶ ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Θρᾴκης.

Ἀποστασία τῶν Ἰώνων. — Ἀφοῦ ὑπεδουλώθησαν αἱ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἀποικίαι, ἐγκαθιδρύθησαν ἐν αὐταῖς τύραννοι ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἀριστοκρατικῶν, ἀφωσιωμένοι εἰς τοὺς Πέρσας. Τοιοῦτος τύραννος ἐν Μιλήτῳ ἦτο ὁ *Ἱστιαῖος*. Οὗτος ἔν τινι ἐκστρατείᾳ, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησεν ὁ Δαρεῖος κατὰ τῶν Σκυθῶν, παρέσχεν εἰς αὐτὸν μεγίστην ἐκδούλευσιν· ὁ δὲ Δαρεῖος εἰς ἀνταμοιβὴν ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν πλουσιωτάτην χώραν ἐν Θρᾴκῃ. Ἀλλ' ὁ τῆς Θρᾴκης *σατράπης Μεγάβυζος* ὑπέδειξεν εἰς τὸν Δαρεῖον ὅτι ὁ Ἱστιαῖος ἔχων τοιαύτην χώραν δύναται ν' ἀποβῇ ἐπικίνδυνος. Ὁ δὲ Δαρεῖος πεισθεὶς προσεκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὸν Ἱστιαῖον, λόγῳ μὲν διότι ἤθελε νὰ ἔχῃ αὐτὸν πλησίον του ὡς σύμβουλον, πραγματι δὲ διὰ νὰ περιορίσῃ αὐτόν.

Ἐν τῇ περσικῇ αὐλῇ εὑρισκόμενος ὁ Ἱστιαῖος ἐστενοχωρεῖτο· καὶ διὰ ν' ἀπαλλαχθῇ, ἐνόμισε κατάλληλον νὰ κινήσῃ

τοὺς Ἴωνας εἰς ἐπανάστασιν· διότι ἤλπιζεν ὅτι θ' ἀπεστέλλετο ὑπὸ τοῦ Δαρείου, ἵνα καταπαύσῃ αὐτήν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἀνήγγειλε κρυφίως ὁ Ἰστιαῖος εἰς τὸν ἐν Μιλήτῳ ἐπίτροπον καὶ γαμβρόν του **Ἀρισταγόραν**. Οὗτος δέ, ἐπειδὴ εἶχε προηγουμένως περιέλθῃ εἰς δύσκολον πρὸς τοὺς Πέρσας θέσιν, ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν καὶ ὑπεκίνησε τοὺς Ἴωνας εἰς ἐπανάστασιν. Πρώτη ἀπέστη τότε ἡ Μίλητος, τὸ δὲ παράδειγμα αὐτῆς ἐμιμήθησαν καὶ πολλαὶ ἄλλαι πόλεις. Βλέπων ὅμως ὁ Ἀρισταγόρας ὅτι μόνοι οἱ Ἴωνες δὲν θὰ ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀντισταθῶσι κατὰ τῶν Περσῶν, μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Ἀλλ' ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων μόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν εἴκοσι τριήρεις καὶ πέντε οἱ Ἐρετριεῖς.

Ἀφοῦ ἐνισχύθησαν τοιουτοτρόπως οἱ Ἴωνες, εἰσέβαλον εἰς τὴν περσικὴν χώραν καὶ ἐπυρπόλησαν τὰς Σάρδεις. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ οἱ βοηθήσαντες Ἕλληνες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι δὲν ἤλπιζον νὰ κατορθώσωσί τι. Οἱ Ἴωνες τότε ἐκίνησαν εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἄλλας τῶν Περσῶν ὑποτελεῖς χώρας· ἀλλ' ἐπὶ τέλους δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν μεγάλην τῶν Περσῶν δύναμιν· νικηθέντες δ' ἐν τῇ παρὰ τὴν **Λάδην** ναυμαχίᾳ ὑπετάχθησαν καὶ πάλιν εἰς τοὺς Πέρσας. Τελευταία πασῶν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἐκυριεύθη καὶ ἡ Μίλητος, καὶ πλεῖστοι μὲν τῶν ἀνδρῶν ἐσφάγησαν, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα των ἐξηνδραποδίσθησαν. Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔλαβεν ἡ ἀποστασία αὕτη, διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ 500 μέχρι τοῦ 494 π. Χ. Ἀμφότεροι δὲ οἱ πρωταίτιοι αὐτῆς κακὸν ἔλαβον τέλος.

Ἀνακεφαλαίωσις.

Ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης ἄρχονται οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης αἱ μεταναστάσεις τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν κατέλυσαν τὰς ἐπὶ τῶν ἡρωικῶν χρόνων βασιλείας καὶ μετέβαλον τὴν ὄψιν ἰδίᾳ τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν πᾶσαν σχεδὸν κατέκτησαν οἱ Δωριεῖς. Ἀκολούθως διερρυθμίσθησαν τὰ πολιτεύματα τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος καὶ νόμοι ὡρισμένοι καὶ γραπτοὶ ἐτέθησαν. Διὰ δὲ τῶν πολυπληθῶν ἀποικιῶν, τὰς ὁποίας ἔκτισαν οἱ Ἕλληνες, διεδόθη εἰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας καὶ ἀπολιτίστους ἕως τότε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Ἀπὸ τοῦ 490—431 π. Χ. ἤτοι ἀπὸ τῶν Μηδικῶν μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Α'. ΠΡΩΤΟΣ ΜΗΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.—Ὁ Δαρεῖος ὀργισθεὶς πολὺ κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἐρετριέων, διότι ἐβοήθησαν τοὺς Ἴωνας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀπεφάσισε νὰ καθυποτάξῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἔπεμψε λοιπὸν τῷ 493 π. Χ. μεγάλην πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ **Μαρ-**

δόνιον. Ἀλλ' ὁ μὲν Περσικὸς στρατός, διερχόμενος τὴν *Θρᾴκην*, ἔπαθε μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Θρᾳκικῶν λαῶν, ὁ δὲ στόλος κατεστράφη ὑπὸ τρικυμίας, ὅτε ἔκαμπτε τὸ ἀκρωτήριον τοῦ *Ἄθω*. Διὰ τοῦτο ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ ἄπρακτος εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ οὕτως ἀπέτυχεν ἡ πρώτη αὕτη ἐκστρατεία.

Μετὰ ταῦτα ὁ Δαρεῖος ἔπεμψε κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ζητήσωσιν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων γῆν καὶ ὕδωρ ὡς σημεῖα ὑποταγῆς. Καί τινες μὲν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ νήσων ὑπετάγησαν· οἱ *Λακεδαιμόνιοι* ὅμως καὶ οἱ *Ἀθηναῖοι* ἀπέρριψαν τὰς περὶ ὑποταγῆς προτάσεις καὶ μάλιστα ἐφόνευσαν καὶ τοὺς κήρυκας τοῦ Πέρσου βασιλέως παρὰ τὸ δίκαιον.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὁ Δαρεῖος συνέλεξεν ἐκ νέου πολυάριθμον στρατὸν καὶ στόλον, διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὅσαι δὲν ἔδωκαν γῆν καὶ ὕδωρ. Τῆς δευτέρας ταύτης ἐκστρατείας ἀρχηγοὺς διώρισε τὸν *Δᾶτιν* καὶ τὸν *Ἀρταφέρνην*. Οἱ Πέρσαι ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ 600 πλοίων καὶ ἔπλευσαν διὰ τῶν Κυκλάδων εἰς τὴν νῆσον *Εὔβοιαν* ἀφοῦ δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς αὐτήν, ἐπολιόρκησαν τὴν *Ἐρέτριαν*. Μετὰ ἑξαήμερον γενναίαν ἀντίστασιν ἐκυριεύθη ἡ Ἐρέτρια διὰ προδοσίας καὶ κατεστράφη ἐκ θεμελίων, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀπεστάλησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν Ἀσίαν.

Μετὰ ταῦτα οἱ Πέρσαι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ *Ἱππίου* μετέβησαν διὰ τοῦ *Εὐρίπου* εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς· ἐστρατοπέδευσαν δὲ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ *Μαραθῶνος*, συμποσούμενοι εἰς 100 χιλ. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρόθυμοι ν' ἀναλάβωσι τὸν δεινὸν τοῦτον ἀγῶνα παρεσκεύασαν 10 χιλ. στρατιωτῶν καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην ταχυδρόμον ζητοῦντες βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀπήντησαν ὅτι ἦσαν μὲν

πρόθυμοι νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἠδύναντο ὅμως νὰ πράξωσι τοῦτο ἀμέσως· διότι θρησκευτικὸς νόμος ἀπηγόρευεν αὐτοὺς νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸ τῆς πανσελήνου· ἦτο δὲ τότε ἡ σελήνη 9 ἡμερῶν. Ἀλλ' εἰ καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, χίλιοι *Πλαταιεῖς* ἦλθον νὰ συναποθάνωσι μετ' αὐτῶν. Οὕτω λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι, μείναντες μόνοι μετὰ τῶν χιλίων Πλαταιέων, ἀπεφάσισαν νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τοῦ πολυαριθμοτέρου ἐχθρικοῦ στρατοῦ.

Μιλτιάδης.— Ὁ Ἀθηναϊκὸς στρατὸς διηυθύνετο ὑπὸ δέκα στρατηγῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἐκ περιτροπῆς. Μεταξὺ τούτων ἐπιφανέστατος ἦτο ὁ *Μιλτιάδης*. Οὗτος ἐγίνωσκε καλῶς τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν τῶν Περσῶν, διότι ἐχρημάτισε τύραννος ἐν τῇ Θρᾳκικῇ χερσονήσῳ. Μετέσχε μάλιστα καὶ τῆς ἐκστρατείας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιχειρήσῃ ὁ Δαρεῖος κατὰ τῶν Σκυθῶν.

Μιλτιάδης.

Συμβουλίου γενομένου αἱ γνῶμαι τῶν δέκα στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν· καὶ πέντε μὲν ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιάδης, προέτειναν νὰ συνάψωσιν ἀμέσως μάχην, οἱ δὲ ἄλλοι πέντε νὰ περιμείνωσι τὴν παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐπικουρίαν. Τότε ὁ Μιλτιάδης, προσελθὼν εἰς τὸν πολέμαρχον *Καλλίμαχον*, παρέστησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ συγκρο-

τήσωσιν ἀμέσως μάχην καὶ ἀναρωνήσας ἐν τέλει «παρὰ σοῦ ἐξαρτᾶται, Καλλίμαχε, νὰ ὑποδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἢ ἐλευθερῶν αὐτὰς νὰ καταλίπῃς αἰωνίαν τὴν μνήμην σου εἰς τοὺς ἀνθρώπους» ἔπεισεν αὐτὸν νὰ προστεθῇ εἰς τὴν γνώμην του· οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη ἡ μάχη.

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη *490 π. Χ.*—Οἱ λοιποὶ στρατηγοί, ἀναγνωρίζοντες τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Μιλτιάδου, παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν. Τῇ δὲ 29 Σεπτεμβρίου 490 παρετάχθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς μάχην· καὶ τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἡγεῖτο κατὰ τὸν νόμον ὁ Πολέμαρχος, ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ ἐτάχθησαν οἱ Πλαταιεῖς. Ὁ Μιλτιάδης ἀπαραίτητον ἐνόμισε νὰ ἐξισώσῃ τὸ *μέτωπον* τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ μὴ κυκλωθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχεν ἐπαρκῆ δύναμιν, ἠραίωσε τὸ *κέντρον*, ὅπου ἐστρατήγει ὁ *Ἀριστείδης*, καὶ ἐπύκνωσε τὰς δύο *πτέρυγας*.

Ἀφοῦ ὁ Πολέμαρχος προσέφερε θυσίαν καὶ τὰ σφάγια ἔδειξαν καλὰ σημεῖα, ὁ Μιλτιάδης ἔδωκε τὸ σύνθημα καὶ οἱ Ἕλληνες ὥρμησαν δρομαῖοι κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξε φοβερά. Ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἠγωνίζοντο καρτερικῶς· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Πέρσαι ἐνίκησαν τὸ ἀσθενὲς Ἑλληνικὸν κέντρον καὶ ἐδίωκον αὐτό. Αἱ δύο ὅμως πτέρυγες τῶν Ἑλλήνων ἔτρεψαν τοὺς ἀντιπάλους εἰς φυγήν· ὁ δὲ Μιλτιάδης συνενώσας αὐτὰς ἐπῆλθε κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι διέρρηξαν τὸ Ἑλληνικὸν κέντρον, καὶ ἐνίκησεν αὐτούς. Τότε οἱ Πέρσαι ἐτράπησαν εἰς φυγήν· οἱ δὲ Ἕλληνες κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῆς παραλίας, ὅπου θέλοντες νὰ καταστρέψωσι τὰ πλοῖα αὐτῶν νέον συνῆψαν φοβερὸν ἀγῶνα. Ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι ἔπεσον ὁ *Πολέμαρχος*, ὁ ἀτρόμητος *Κυναίγειρος*, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, καὶ ἄλλοι Ἀθηναῖοι.

Τὰ μετὰ τὴν μάχην.—Εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην ἄγγελος ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἔδραμεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα ἀναγγείλῃ τὴν νίκην. Μετὰ τοσαύτης δὲ σπουδῆς ἔδραμεν, ὥστε μόλις εἶπε «χαίρετε, νενικήκαμεν» καὶ ἔπεσε νεκρὸς ἐκ τοῦ κόπου. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐπέβησαν εἰς τὰ πλοῖα, περιέπλευσαν τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον, θέλοντες νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, πρὶν ἢ ἐπιστρέψωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τοῦ Μαραθῶνος. Ἀλλ' οἱ ἀκαταπόνητοι ἐκεῖνοι στρατιῶται, χωρὶς διόλου ν' ἀναπαυθῶσιν, ἔσπευσαν μετὰ τὴν μάχην νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἔφθασαν πρὶν ἢ οἱ Πέρσαι ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηράν. Ἰδόντες τότε οἱ Πέρσαι ὅτι ἀπέτυχε τὸ σχέδιον αὐτῶν, ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Ἀσίαν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης ἦλθον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται. Ἀφοῦ δὲ μετέβησαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ εἶδον τὰ Περσικὰ πτώματα, ἐπῄνεσαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Σπάρτην.

Μαραθωνομάχος.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Περσῶν ὑπὲρ τὰς 6 χιλιάδας, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων περὶ τοὺς 192. Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Περσῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν μεγαλοπρεπῶς

τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας συμπολίτας των καὶ ἐπὶ λιθίνων στηλῶν ἀνέγραψαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἐτίμησαν δὲ μεγάλως καὶ τὸν Μιλτιάδην.

Τέλος τοῦ Μιλτιάδου.— Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην ὁ Μιλτιάδης ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων στρατὸν καὶ στόλον καὶ ὑπεσχέθη νὰ πλουτίσῃ τὴν πόλιν. Ἀφοῦ δὲ ἔλαβεν 70 πλοῖα, ἔπλευσε κατὰ τῆς νήσου *Πάρου*, διότι οἱ Πάριοι ἐβοήθησαν τοὺς Πέρσας, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν αὐτῶν. Ἀπέτυχεν ὅμως καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας ἔχων τετρωμένον τὸν μηρόν. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Μιλτιάδου φθονοῦντες τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρὸς κατηγόρησαν αὐτὸν ἐπὶ προδοσίᾳ. Ὁ Μιλτιάδης παρουσιάσθη εἰς τὸ δικαστήριον ἐπὶ κλίνης ὠχρὸς καὶ τόσον καταβεβλημένος, ὥστε δὲν ἠδύνατο ν' ἀπολογηθῇ. Οἱ συνήγοροί του ἀπολογούμενοι ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπέμνησαν καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην· ἀλλ' οἱ δικασταὶ κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς πρόστιμον 50 ταλάντων, ἤτοι 300 χιλιάδων ἀρχαίων δραχμῶν. Ὁ Μιλτιάδης ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς πληγῆς, τὰ δὲ 50 τάλαντα ἐπλήρωσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κίμων*.

Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.—Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου ἀναφαίνονται ἐν Ἀθήναις πρωταγωνιστοῦντες δύο πολιτικοὶ ἄνδρες, *Θεμιστοκλῆς* ὁ Νεοκλέους καὶ *Ἀριστείδης* ὁ Λυσιμάχου. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἦσαν κατά τε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ φρονήματα εἰς ἄκρον ἀντίθετοι πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχεν ἔκτακτον μεγαλοφυΐαν καὶ ἦτο πάντοτε ἱκανὸς νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς παρούσας περιστάσεις, νὰ διακρίνῃ τὰ μέλλοντα συμβῆναι καὶ νὰ γνωρίζῃ τί πρέπει νὰ πράξῃ εἰς ἑκάστην περίστασιν. Ἦτο πρὸς τούτοις καὶ λίαν φιλόδοξος. Μετὰ τὸ ἔνδοξον κατόρθωμα τοῦ Μιλτιάδου δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ. Νύκτας ὅλας διήρχετο ἄϋπνος καὶ

ἐσκέπτετο πῶς νὰ δοξασθῇ καὶ αὐτός. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔλεγε πολλάκις εἰς τοὺς φίλους του· «οὐκ ἐᾷ με καθεύδειν τὸ Μιλτιάδου τρόπαιον». Ἀπὸ τῆς ἡμέρας λοιπὸν ἐκείνης μόνον σκοπὸν τοῦ βίου εἶχε νὰ δοξασθῇ καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ. Πρὸς ἐπιτυχίαν ὅμως τοῦ σκοποῦ του μετεχειρίζετο πᾶν μέσον, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν βίαν καὶ τὴν ἀδικίαν. Ἦτο δὲ καὶ πολὺ φιλοχρήμα ος καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ δωροδοκῆται ἀναφανδόν.

Θεμιστοκλῆς.

Ὁ δὲ Ἀριστείδης ἦτο μὲν γενναῖος καὶ φιλόδοξος, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχε τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἐπεθύμει καὶ αὐτὸς τὴν ἀρχήν· δὲν προσεπάθει ὅμως νὰ ἁρπάσῃ αὐτὴν διὰ παντὸς τρόπου, ὡς ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὅτε δὲ ἐλάμβανεν ἀρχήν τινα, διεχειρίζετο αὐτὴν τοσοῦτον ἐντίμως καὶ δικαίως, ὥστε ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ὁ τίτλος τοῦ *δικαίου*.

Ἀριστείδης.

Β΄ ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΗΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἐκστρατεία Ξέρξου. — Ἀφοῦ ἀπέτυχεν ὁ Δαρεῖος ἐν Μαραθῶνι, ἤρχισε νὰ παρασκευάζῃ νέαν ἐκστρατείαν πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν παρασκευῶν.

Τὸν Δαρεῖον ἀποθανόντα διαδέχεται ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ξέρξης*. Οὗτος, πειθόμενος εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Μαρδονίου, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς τοῦτο διέταξε μεγάλας πολεμικὰς παρασκευάς. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη στρατὸς συνελέγετο, πλοῖα κατεσκευάζοντο, τρόφιμα παρεσκευάζοντο. Ἐπὶ τέλους δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 481 ἀπειράριθμος στρατὸς συνηθροίσθη εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος ἔφθασε καὶ ὁ Ξέρξης, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ Αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες κατεσκεύασαν γέφυραν παρὰ τὴν Ἄβυδον ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἵνα διαβῇ ὁ στρατὸς ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Συνέβη ὅμως τρικυμία καὶ διελύθη ἡ γέφυρα. Ὁ δὲ Ξέρξης ὀργισθεὶς διέταξε ν' ἀποκεφαλισθῶσιν οἱ ἐπιστατήσαντες εἰς τὸ ἔργον, νὰ μαστιγωθῇ δὲ ὁ Ἑλλήσποντος καὶ νὰ δεθῇ διὰ χρυσῶν ἁλύσεων. Νέα δὲ γέφυρα κατεσκευάσθη τότε ἐπὶ δύο σειρῶν πλοίων. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἕτερον σπουδαιότατον ἔργον ἐγένετο κατὰ διαταγὴν τοῦ Ξέρξου. διωρύχθη δηλ. ὁ Ἄθως, ἵνα μὴ ὁ Περσικὸς στόλος κινδυνεύσῃ παραπλέων τὴν τρικυμιώδη ἐκείνην ἄκραν.

Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος ὁ Ξέρξης διηυθύνθη μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἐκεῖ ἐστήθη μαρμάρινος θρόνος, ἐφ' οὗ καθήμενος ὁ Ξέρξης ἔβλεπε μεθ' ὑπερηφανείας τὸν ἀναρίθμητον αὐτοῦ στρατὸν καὶ τὸν μέγαν στόλον, ὅστις ἐκάλυπτε τὸν Ἑλλήσποντον. Τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν ἀπὸ πρωΐας κατὰ διαταγὴν τοῦ Ξέρξου ὁ στρατὸς ἤρχισε νὰ διαβαίνῃ τὴν γέφυραν. Κατὰ τὴν διάβασιν προεπορεύοντο ἐστεφανωμένοι οἱ τὸ τάγμα τῶν *ἀθανάτων* ἀποτελοῦντες μύριοι στρατιῶται· μετὰ τούτους ἤρχετο ὁ Ξέρξης καὶ μετὰ τοῦτον ὁ ἐπίλοιπος στρατός, ὁ ὁποῖος τοσοῦτον πολυπληθὴς ἦτο, ὥστε ἡ διάβασις αὐτοῦ διήρκεσεν ἑπτὰ ἡμερονύκτια. Ὁ Ξέρξης, ἀφοῦ διεπεραιώθη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐξηκολούθησε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ διὰ τῆς Θράκης, ἐνῷ ὁ στόλος παρέπλεε τὰ παράλια τῆς χώρας ταύτης. Ὅτε δὲ ἔφθασε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Ἕβρου* ποταμοῦ, ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ *Δορίσκου* ἀπηρίθμησε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον αὐτοῦ. Ὑπελογίσθη δὲ ὅτι ὁ μὲν στρατὸς μετὰ τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων συνεποσοῦτο εἰς δύο καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμύρια, πλὴν τῶν δούλων καὶ ἄλλων παρακολουθούντων, ὁ δὲ στόλος συνέκειτο ἐκ 1200 μεγάλων πλοίων καὶ πολλοῦ πλήθους μικροτέρων. Ἀφοῦ ἀπηρίθμησε τὸν στρατόν του ὁ Ξέρξης, ἀνέλαβε τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Ὀλύμπου. Καθ' ὁδὸν δὲ ὑπέταξεν ἀμαχητὶ τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν, δι' ὧν διῆλθε, καὶ ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν πολλὰς ἐπικουρίας.

Παρασκευαὶ τῶν Ἑλλήνων. — Εἴπομεν ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου πρωταγωνιστοῦντες ἐν Ἀθήναις ἦσαν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες, ἐπειδὴ εἶχον ἀντίθετα φρονήματα, περιῆλθον εἰς δεινὴν πρὸς ἀλλήλους ἔριν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπί τινα ἔτη. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὑπερίσχυσεν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακίσῃ τὸν Ἀριστείδην. Ἔφυγε τότε ὁ γενναιόφρων ἐκεῖνος

ἀνήρ, ἀφοῦ ηὐχήθη νὰ μὴ συμβῇ τι, τὸ ὁποῖον ν' ἀναγκάσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐνθυμηθῶσιν αὐτόν.

Τοιουτοτρόπως ἔμεινε μόνος κύριος τῶν πραγμάτων ἐν Ἀθήναις ὁ Θεμιστοκλῆς. Οὗτος προέβλεπεν ὅτι μέγας κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπέκειτο ἐκ τῆς Περσίας κίνδυνος· ἐφρόνει δὲ ὅτι οἱ Ἕλληνες μόνον κατὰ θάλασσαν θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν Περσῶν· καὶ διὰ τοῦτο προσεπάθησε νὰ αὐξήσῃ τὴν ναυτικὴν τῶν Ἀθηναίων δύναμιν. Εὗρε δὲ πρὸς τοῦτο ἕτοιμον ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ ἀξιόλογον χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον προήρχετο ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ *Λαυρίου* καὶ τὸ ὁποῖον προέκειτο νὰ διανεμηθῇ μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Κατὰ προτροπὴν λοιπὸν τοῦ Θεμιστοκλέους τὸ χρῆμα τοῦτο ἐδαπανήθη εἰς τὴν κατασκευὴν ἀξιολόγου στόλου.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα συνέβαινον, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴδησις ὅτι ἐπέρχεται κατ' αὐτῆς ὁ Ξέρξης. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε καὶ οἱ Σπαρτιᾶται συνεκάλεσαν τοὺς Ἕλληνας εἰς συνέδριον ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο δὲν προσῆλθον πάντες οἱ προσκληθέντες. Πολλαὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων φοβούμεναι τὸν κίνδυνον ἔδωκαν σημεῖα ὑποταγῆς εἰς τὸν Ξέρξην, ἄλλαι δὲ ἔμειναν ἀδιάφοροι εἰς τὸν ἐπικείμενον μέγαν ἀγῶνα. Ὥστε ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη διὰ τῆς συμπράξεως τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς μεγαλοφροσύνης τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως.

Πράγματι, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔμαθον ὅτι ὁ Ξέρξης ἐπέρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀπέστειλαν νὰ ἐρωτήσωσι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν περὶ τοῦ πρακτέου· τὸ δὲ μαντεῖον ἀπήντησεν ὅτι μόνον τὸ *ξύλινον τεῖχος* θὰ σωθῇ. Διάφοροι τότε ἑρμηνεῖαι ἐδόθησαν εἰς τὸ ξύλινον τεῖχος. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ὁ χρησμὸς

διὰ τοῦ ξυλίνου τείχους ὑπεδείκνυε τὰ πλοῖα καὶ ὅτι δι' αὐτῶν ἔπρεπε νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν τότε νὰ καταλίπωσι καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν των, ἵνα ναυμαχήσωσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὕτως ἔσωσαν αὐτήν. Διότι βέβαιον εἶνε ὅτι, ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεδειλίων εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὁ Ξέρξης θὰ ὑπεδούλονε τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτὸς τούτου ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν καὶ ἄλλο δεῖγμα τῆς γενναιοφροσύνης των. Ὅτε ἐν τῷ ἐν Ἰσθμῷ συμβουλίῳ τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο πρότασις νὰ ἔχωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχήν, οἱ πλεῖστοι τῶν συμμάχων δυσηρεστήθησαν. Τοῦτο βλέποντες οἱ Ἀθηναῖοι παρεχώρησαν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, μολονότι αὐτοὶ παρεῖχον τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ στόλου καὶ τοὺς ἀρίστους ναύτας.

Αἱ ἐν Θερμοπύλαις μάχαι *480 π. Χ.*—Οἱ Ἕλληνες, οἱ σκεπτόμενοι ἐν τῷ Ἰσθμῷ περὶ τοῦ πρακτέου, ἀπεφάσισαν ν' ἀποστείλωσι στρατόν, διὰ νὰ καταλάβῃ τὸ στενὸν τῶν *Θερμοπυλῶν*. Τριακόσιοι λοιπὸν Σπαρτιᾶται καὶ πεντακισχίλιοι περίπου Ἀρκάδες, Κορίνθιοι, Θεσπιεῖς καὶ Φωκεῖς, τεταγμένοι ὑπὸ τὸν ἡρωικὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης *Λεωνίδαν*, κατέλαβον τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος, ἐκ 270 πλοίων συνιστάμενος, ἔπλευσεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου *Εὐρυβιάδου*, τοῦ Ἀθηναίου *Θεμιστοκλέους* καὶ τοῦ Κορινθίου *Ἀδειμάντου* εἰς τὸ βόρειον τῆς Εὐβοίας καὶ προσωρμίσθη εἰς τὸ *Ἀρτεμίσιον*.

Ἐν τούτοις ἔφθασε καὶ ὁ Περσικὸς στρατὸς καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐνώπιον τῶν Θερμοπυλῶν. Τότε ὁ Ξέρξης ἀπέστειλεν ἱππέα, ἵνα κατασκοπεύσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ κατάσκοπος πλησιάσας εἰς τὸ στενὸν εἶδεν, ὅτι ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν

ἄλλοι μὲν ἐκτένιζον τὰς κόμας των, ἄλλοι δ' ἐγυμνάζοντο· ἐπιστρέψας δὲ ἀνήγγειλε ταῦτα μετὰ θαυμασμοῦ εἰς τὸν Ξέρξην. Ἀλλ' ὁ Ξέρξης δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πῶς τόσον ὀλίγοι ἄνδρες εἶχον τὴν τόλμην νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸν ἀπειράριθμόν του στρατόν. Διὰ τοῦτο περιέμεινε τέσσαρας ἔτι ἡμέρας· τὴν δὲ πέμπτην βλέπων ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔφευγον, ἐμήνυσεν εἰς τὸν Λεωνίδαν νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα του. Ἀλλ' οὗτος ἀπήντησε λακωνικώτατα *«μολὼν λαβέτω»*. Ὀργισθεὶς ἐκ τούτου ὁ Ξέρξης, διέταξεν ἵν σῶμα στρατιωτικὸν νὰ προσβάλῃ καὶ νὰ φέρῃ τοὺς Ἕλληνας δεδεμένους ἐνώπιόν του. Ἀλλ' ἡ προσβολὴ ἀπέτυχε καὶ οἱ Πέρσαι ἐπέστρεψαν, ἀφοῦ ἔπαθον μεγάλην φθοράν. Τότε ἔπεμψεν ὁ Ξέρξης τὸ ἐκλεκτότερον σῶμα τοῦ στρατοῦ, τοὺς 10,000 ἀθανάτους· ἀλλὰ καὶ οὗτοι παθόντες μεγάλας ζημίας ὑπεχώρησαν.

Ὁ Ξέρξης εὑρίσκετο ἤδη ἐν μεγίστῃ στενοχωρίᾳ, ὅτε προδότης, ὀνόματι *Ἐφιάλτης*, ἀνέλαβε νὰ ὁδηγήσῃ μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ διά τινος ἀτραποῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Οἴτης. Περὶ τὸν ὄρθρον οἱ Πέρσαι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους καὶ κατήρχοντο ἤδη, ἵνα καταλάβωσι τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν νώτων. Εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου ὁ Λεωνίδας ἀπέστειλε τοὺς συμμάχους, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα ἐν ἄλλῃ περιστάσει· ἔμεινε δὲ αὐτὸς μετὰ τῶν 300 Σπαρτιατῶν, ἀπόφασιν ἔχοντες αὐτός τε καὶ οἱ στρατιῶταί του ν' ἀποθάνωσιν ἐκεῖ, ὅπου ἐτάχθησαν. Ἔμειναν δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ Θεσπιεῖς, θέλοντες νὰ συμμερισθῶσι τὴν τύχην των.

Ἀφοῦ ἐγένοντο ταῦτα, ἐπειδὴ ὁ Λεωνίδας ἔβλεπεν ὅτι οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας ὑπῆρχεν, ἐξώρμησε μετὰ τῶν στρατιωτῶν του ἔξω τοῦ στενοῦ καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Περσῶν. Πλεῖστοι τῶν πολεμίων ἐφονεύοντο· οἱ δὲ Ἕλληνες, ἀφοῦ

ἐθραύσθησαν τὰ δόρατά των, ἐξηκολούθουν τὸν ἀγῶνα διὰ τῶν ξιφῶν. Ἔπεσεν ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λεωνίδας· δεινὴ δὲ συνεκροτήθη συμπλοκὴ περὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ λάβωσιν αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως ἔμειναν ὀλίγιστοι, ἀπεσύρθησαν ἐντὸς τοῦ στενοῦ καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἄπελπιν ἀγῶνα, ἕως οὗ περιεκυκλώθησαν καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν· τότε δὲ ἔπεσον πάντες ἀμυνόμενοι μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς. Λέγεται ὅτι εἷς μόνον ἐκ τῶν 300 Σπαρτιατῶν ἐπέζησεν· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Σπάρτην ἐκηρύχθη *ἄτιμος*. Ἀπέπλυνεν ὅμως τὸ αἶσχος τοῦτο τὸ ἑπόμενον ἔτος, φονευθεὶς ἐν τῇ ἐν *Πλαταιαῖς* μάχῃ.

Ὁ Ξέρξης μετὰ τὴν μάχην ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Λεωνίδου καὶ ἀνεσταύρωσε τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ἀφοῦ ὅμως ἐδιώχθησαν οἱ Πέρσαι ἐκ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Σπαρτιᾶται ἔστησαν ἐκεῖ, ὅπου ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας, λέοντα, σύμβολον τῆς ἀνδρείας. Ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τῶν τριακοσίων ἀνήγειραν στήλην, ἐπὶ τῆς ὁποίας *Σιμωνίδης* ὁ ποιητὴς ἐπέγραψε τὰ ἑξῆς:

«Ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς ἐκείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

Αἱ περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ναυμαχίαι *480 π. Χ.*— Ἐνῷ ὁ Ξέρξης ἐπλησίαζεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὁ στόλος αὐτοῦ ἐκκινήσας ἀπὸ τοῦ *Θερμαϊκοῦ* κόλπου ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς *Μαγνησίας*. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν συνέβη φοβερὰ καταιγίς, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας κατεστράφησαν 400 Περσικαὶ τριήρεις καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Περσῶν ἐπνίγησαν. Τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν ὁ λοιπὸς Περσικὸς στόλος ἔπλευσε πρὸς νότον καὶ κάμψας τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς Μαγνησίας, προσωρμίσθη εἰς *Ἀφέτας*, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ *Παγασητικοῦ* κόλπου.

Οἱ περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον Ἕλληνες, βλέποντες τὸν μέγαν ἐχθρικὸν στόλον, ἐδειλίασαν καὶ ἤθελον ν' ἀναχωρήσωσι. Τότε οἱ Εὐβοεῖς ἀπέστειλαν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα 30 τάλαντα ὡς δῶρον καὶ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ ναυμαχήσωσι πρὸ τῆς Εὐβοίας. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔδωκε πέντε μὲν τάλαντα εἰς τὸν Εὐρυβιάδην, ὀλίγα δέ τινα εἰς ἄλλους ἡγεμόνας, καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ μείνωσιν ἐν Ἀρτεμισίῳ. Οἱ δὲ Πέρσαι, βέβαιοι ὄντες περὶ τῆς νίκης, ἀπέστειλαν 200 πλοῖα, ἵνα ἔλθωσιν ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ συλλάβωσι τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ὅσα ἤθελον διασωθῇ ἐκ τῆς ναυμαχίας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν περὶ τὸ δειλινὸν συνεκροτήθη ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν 30 Περσικὰ πλοῖα, ἔπαθον δὲ καὶ αὐτοὶ ἱκανὰς ζημίας. Τὴν νύκτα ὅμως νέα καταιγὶς συνέβη καὶ ὁ ἄνεμος πνέων κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τοὺς Πέρσας μεγάλην φθορὰν προυξένησεν εἰς αὐτούς. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ τὰ 200 Περσικὰ πλοῖα τὰ παραπλέοντα τὴν Εὔβοιαν κατεστράφησαν ἅπαντα ἐκ τῆς τρικυμίας. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν προσετέθησαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στόλον νέαι 53 Ἀττικαὶ τριήρεις. Ἐκ πάντων τούτων ἐνθαρρυνθέντες οἱ Ἕλληνες, ἐξέπλευσαν ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ συγκροτηθείσης ναυμαχίας ἀμφότερα τὰ μέρη ἔπαθον πολλὰς ζημίας. Ἕνεκα τῶν ζημιῶν τούτων οἱ Ἕλληνες ἐσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ μείνωσιν ἀκόμη περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ὅτε ἔλαβον τὴν εἴδησιν ὅτι ἐκυριεύθησαν αἱ Θερμοπύλαι. Ἀμέσως λοιπὸν ἀπεφάσισαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἔπλευσαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Ὁ Ξέρξης καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας.— Ἡ πύλη τῆς Ἑλάδος ἠνεῴχθη ἤδη εἰς τὸν Ξέρξην· οὗτος δὲ δι' αὐτῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φωκίδα. Ἀφοῦ δὲ ἠρήμωσε τὴν χώραν, αὐτὸς μὲν διηυθύνθη εἰς τὴν Βοιωτίαν, μέρος δὲ τοῦ

στρατοῦ του ἀπέστειλεν ἵνα κυριεύσῃ τὴν πόλιν τῶν Δελφῶν. Οἱ Δελφοὶ ὅμως ἀντέστησαν γενναίως· φοβερὰ δὲ καταιγὶς μετ' ἀστραπῶν καὶ βροντῶν ἐξέπληξε τοὺς Πέρσας καὶ οὕτως ἡ πόλις ἐσώθη.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ οἱ Πελοποννήσιοι, φροντίζοντες περὶ μόνης τῆς Πελοποννήσου, ἐτείχιζον τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ ματαίως ἤλπισαν ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἄλλοι σύμμαχοι θὰ σπεύσωσι νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν χώραν αὐτῶν, εἶδον τὸν ἐχθρὸν νὰ πλησιάζῃ ἀκωλύτως. Τότε ἀπεφάσισαν νὰ καταλίπωσι τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν των. Καὶ τὰς μὲν γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἀπέστειλαν εἰς τὴν Τροιζῆνα, οἱ δὲ στρατεύσιμοι ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα. Ὁ χωρισμὸς ἦτο σπαραξικάρδιος. Μετὰ ποίων θρήνων καὶ ὀδυρμῶν, μετὰ πόσων δακρύων ἀπεχωρίσθησαν αἱ γυναῖκες ἀπὸ τοὺς συζύγους των, τὰ τέκνα ἀπὸ τοὺς πατέρας των! Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ κατοικίδια ζῷα μετὰ πόνου κατέλειπον τοὺς κυρίους των, ἐπιβιβαζομένους εἰς τὰ πλοῖα.

Οὕτως ἔμεινεν ἔρημος πᾶσα ἡ πόλις, πλὴν τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγον γέροντές τινες, μὴ θέλοντες νὰ ἀφήσωσι τὴν πόλιν των. Ὁ δὲ Ξέρξης ἐλθὼν μετ' ὀλίγον κατέλαβε τὰς Ἀθήνας· καὶ τὴν μὲν πόλιν κατέκαυσε, τοὺς δ' ἐν τῇ ἀκροπόλει γέροντας ἐφόνευσε.

Συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐν Σαλαμῖνι. — Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο συνηθροισμένος μεταξὺ τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ τῆς Ἀττικῆς παραλίας. Ἡ εἴδησις ὅμως, ὅτι ὁ Ξέρξης κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, ἐξέπληξε τοὺς πλείστους· ἐσκέφθησαν δὲ ν' ἀναχωρήσωσι καὶ νὰ ναυμαχήσωσι πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ, ὅπου εἶχον ἐν ἀνάγκῃ καταφύγιον εἰς τὴν ξηράν. Τότε ὁ ἀρχιναύαρχος τοῦ στόλου

Εὐρυβιάδης συνεκρότησε συμβούλιον, ἐν ᾧ οἱ μὲν ἄλλοι ναύαρχοι προέτεινον νὰ ναυμαχήσωσι παρὰ τὸν Ἰσθμόν, ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσωσιν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, διότι ἐκεῖ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα δὲν ἠδύναντο νὰ λάβωσιν ἅπαντα μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Εὐρυβιάδης παρεφέρθη καὶ ὕψωσε τὴν βακτηρίαν διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα· οὗτος ὅμως ἀταράχως ὑπέμεινε τὴν ὕβριν χάριν τοῦ κοινοῦ καλοῦ καὶ εἶπε τῷ Εὐρυβιάδῃ· «πάταξον μέν, ἄκουσον δέ». Ὅτε ὅμως ὁ ναύαρχος τῶν Κορινθίων *Ἀδείμαντος* παρεκάλεσε τὸν Εὐρυβιάδην νὰ μὴ δίδῃ προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους ἀνθρώπου μὴ ἔχοντος πατρίδα, ἐννοῶν τὸν Θεμιστοκλέα, οὗτος δὲν ἐκρατήθη πλέον, ἀλλ' ἀποταθεὶς πρὸς αὐτὸν ὀργίλως εἶπεν· «Ἡμεῖς ἐγκατελείψαμεν τὰς οἰκίας καὶ τὰ τείχη, διότι δὲν θέλομεν νὰ δουλεύωμεν ἕνεκα ἀψύχων πραγμάτων. Ἔχομεν ὅμως πόλιν μεγίστην, τὰς 200 ἡμῶν τριήρεις». Ἠπείλησε δὲ τὸν Εὐρυβιάδην, ὅτι ἐὰν δὲν ναυμαχήσωσιν ἐν Σαλαμῖνι, οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἀποχαιρετίσωσι διὰ παντὸς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ θ' ἀποπλεύσωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἐφόβισε τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ναυμαχήσωσιν ἐν Σαλαμῖνι. Ἀλλὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν καὶ πάλιν ἀπεδειλίασαν οἱ Ἕλληνες καὶ τότε ὁ Εὐρυβιάδης ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ καὶ πάλιν συμβούλιον. Ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ βλέπων ὁ Θεμιστοκλῆς ὅτι ἐκινδύνευε ν' ἀπορριφθῇ ἡ πρότασίς του, ἐπενόησε τὸ ἑξῆς παράτολμον σχέδιον. Ἐξελθὼν τοῦ συμβουλίου ἐπὶ προφάσει τινί, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ξέρξην πιστόν τινα ὑπηρέτην, δι' οὗ ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι οἱ Ἕλληνες διχονοοῦντες πρὸς ἀλλήλους διενοοῦντο νὰ φύγωσι, καὶ ὅτι θὰ ἐνίκα, ἐὰν προσέβαλεν αὐτοὺς ἀμέσως. Ὁ

Ξέρξης ἐπείσθη καὶ ὁ Περσικὸς στόλος, ὅστις ἐστάθμευεν ἐν *Φαλήρῳ*, τὴν αὐτὴν νύκτα ἡτοιμάσθη εἰς προσβολήν. Οἱ Ἕλληνες ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν συζητοῦντες ἐν τῷ συμβουλίῳ, ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς εἰδοποιήθη ὅτι ἐζήτουν αὐτόν. Ἐξελθὼν τότε εἶδε τὸν Ἀριστείδην, ὁ ὁποῖος κατ' ἀπόφασιν τοῦ δήμου εἶχεν ἀνακληθῇ ἐκ τῆς ἐξορίας. Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἔτειναν πρὸς ἀλλήλους τὰς χεῖρας καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ λησμονήσωσι τὰ παρελθόντα καὶ νὰ συνεργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ Ξέρξου καταλείπουσι τὰς Ἀθήνας.

Συγχρόνως δὲ ὁ Ἀριστείδης ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος περιεκύκλωσεν αὐτούς. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν εἰς τὸν Ἀριστείδην μυστικῶς ὅτι ταῦτα ἐνήργησεν ὁ ἴδιος καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ν' ἀναγγείλῃ τὰ συμβαίνοντα καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς στρατηγούς.

Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι 480 π. Χ.—Οἱ Ἕλληνες, μαθόντες ὅτι περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ναυμαχήσωσιν ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἔσπευσαν νὰ παρατα-

χθῶσι. Τὸ δεξιὸν κέρας κατέλαβον οἱ Σπαρτιᾶται, Κορίνθιοι, Αἰγινῆται καὶ Μεγαρεῖς ἡγουμένου τοῦ Εὐρυβιάδου, τὸ δὲ ἀριστερὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἡγουμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὁ Ἑλληνικὸς στολος ἦτο πολὺ ὀλιγώτερος τοῦ Περσικοῦ, διότι οἱ μὲν Ἕλληνες εἶχον 377 πλοῖα, οἱ δὲ Πέρσαι περὶ τὰ χίλια· ἀλλὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν ἔμελλε νὰ βλάψῃ μᾶλλον ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, διότι ὁ χῶρος ἦτο στενός.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία

Ὅτε ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς ἐνδόξου ἐκείνης ἡμέρας, οἱ δύο στολοι ἵσταντο ἀντιπαρατεταγμένοι κατ' ἀλλήλων. Μετ' ὀλίγον ἐδόθη τὸ σημεῖον καὶ οἱ Ἕλληνες ὥρμησαν πρὸς τὰ ἔμπρος· ἀντεπεξῆλθον δὲ καὶ οἱ Πέρσαι. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, ἵνα παρασύρωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ στενότερον μέρος, ὑπεχώρησαν κωπηλατοῦντες πρὸς τὰ ὀπίσω, ἕως οὗ ἠκούσθη φωνὴ «ὦ δαιμόνιοι, μέχρι τίνος ὑποχωρεῖτε;» Τότε οἱ Ἕλληνες ὥρμησαν

πάλιν πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ μάχη ἦτο ἀμφίρροπος, ἕως οὗ ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ διαρρήξῃ διὰ τῶν Ἀθηναϊκῶν τριήρων τὸν ἀπέναντι αὐτῶν Φοινικικὸν στόλον· καὶ τότε πολλὰ μὲν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἔπεσον εἰς τὴν ξηράν, πολλὰ δὲ κατέφυγον ὄπισθεν τοῦ κέντρου. Μετ' ὀλίγον ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέπεσε καὶ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου. Τοῦτο ἀντέστη μὲν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, ὅπου τοιουτοτρόπως συνηθροίσθη τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ἐκεῖ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἐμάχοντο καρτερικῶς οἱ Ἴωνες, ὅσους ἠνάγκασεν ὁ Ξέρξης νὰ συνεκστρατεύσωσι μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ νικηθέντα πλοῖα, καταδιωκόμενα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐζήτουν νὰ διασωθῶσι διὰ μέσου τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπέφεραν σύγχυσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἰωνικῶν πλοίων. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνωθεὶς μετὰ τῶν Αἰγινητικῶν πλοίων ἔκαμε τελευταίαν κατὰ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἔφοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεχώρησαν ἐπὶ τέλους καὶ οἱ Ἴωνες καὶ ἔφευγον ἤδη πάντες ἀτάκτως πρὸς τὸ Φάληρον.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀείμνηστος ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, τὴν ὁποίαν ὁ Ξέρξης ἐθεᾶτο ἀπὸ τῆς ἀπέναντι ξηρᾶς καθήμενος ἐπὶ δίφρου ἀργυρόποδος. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην οἱ μὲν Ἕλληνες ἀπώλεσαν 40 τριήρεις, οἱ δὲ Πέρσαι περὶ τὰς διακοσίας.

Φυγὴ τοῦ Ξέρξου. — Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ὑπελείπετο μὲν εἰς τὸν Ξέρξην ἀξιόμαχος ναυτικὴ δύναμις καὶ ἅπας ὁ πεζικὸς στρατός, ὥστε ἠδύνατο διὰ τούτων νὰ ἀναλάβῃ νέον ἀγῶνα· ἀλλὰ δειλιάσας ἀπεφάσισε νὰ καταλίπῃ ἀμέσως τὴν Ἑλλάδα. Τῷ ὄντι τὴν ἐπιοῦσαν διέταξε νὰ πλεύσῃ ὁ

στόλος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ φυλάξῃ τὰς γεφύρας· μετά τινας δὲ ἡμέρας ἀνεχώρησε καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς Ἀττικῆς μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ τῆς Βοιωτίας ἐπορεύθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ἐκεῖ ὁ Μαρδόνιος ἐξέλεξε 300 χιλ. πεζῶν καὶ ἱππέων, διὰ τῶν ὁποίων ὑπεσχέθη νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ Ξέρξης μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ ἐπορεύθη διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου ἔφθασε μετὰ 45 ἡμέρας, ἀφοῦ καθ' ὁδὸν τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατεστράφη ἐκ τῆς πείνης, τῆς δίψης καὶ τῶν ἀσθενειῶν. Εὑρὼν δὲ τὰς γεφύρας διαλελυμένας ὑπὸ τριήρων, διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ ἑνὸς σκάφους διὰ τοῦ πορθμοῦ, ὃν πρὸ ἓξ μηνῶν μετὰ τοσαύτης δυνάμεως εἶχε διέλθει.

Οἱ Ἕλληνες τὴν πρωΐαν τῆς νυκτός, καθ' ἣν ἀπέπλευσεν ὁ Περσικὸς στόλος, ἔσπευσαν εἰς καταδίωξιν αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν εὗρον αὐτὸν καὶ ἐπανῆλθον εἰς Σαλαμῖνα. Ἐκεῖ ἀφιερώσαντες τὰ κάλλιστα τῶν λαφύρων εἰς τοὺς θεούς, διενεμήθησαν τὰ λοιπά· ἀκολούθως δὲ μετέβησαν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἵνα σκεφθῶσι περὶ τῆς ἀπονομῆς τῶν βραβείων. Καὶ διὰ μὲν τὴν ἀνδρείαν τὸ πρῶτον βραβεῖον ἔλαβον οἱ Αἰγινῆται, τὸ δὲ δεύτερον οἱ Ἀθηναῖοι. Περὶ τοῦ βραβείου ὅμως τῆς συνέσεως καὶ δεξιότητος δὲν συνεφώνησαν· διότι ἕκαστος τῶν στρατηγῶν ἐκήρυττεν ἑαυτὸν πρῶτον ἄξιον τοῦ βραβείου, δεύτερον δὲ οἱ πλεῖστοι τὸν Θεμιστοκλέα. Ἕνεκα τούτου δὲν ἔλαβε μὲν ὁ Θεμιστοκλῆς τὸ βραβεῖον, διεφημίσθη ὅμως καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ὡς ὁ σοφώτατος τῶν Ἑλλήνων. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον μετέβη εἰς τὴν Σπάρτην, οἱ Σπαρτιᾶται ἔδωκαν εἰς αὐτὸν στέφανον ἐξ ἐλαίας ὡς βραβεῖον σοφίας καὶ ἐτίμησαν αὐτόν, ὡς οὐδένα ἄλλον Ἕλληνα μὴ Σπαρτιάτην.

Ὁ Μαρδόνιος καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας. — Ὁ Μαρδόνιος διαχειμάσας ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔπεμψε τὴν ἄνοιξιν εἰς Ἀθήνας *Ἀλέξανδρον*, τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, προτείνων εἰς τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀποζημιώσῃ αὐτοὺς δι' ὅσας ζημίας ὑπέστησαν καὶ ν' αὐξήσῃ τὸ κράτος των ὅσον ἤθελον, ἐὰν συνεμάχουν μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες τοῦτο ἐφοβήθησαν, μὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἕνεκα τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας των παραδεχθῶσι τὰς προτάσεις. Διὰ τοῦτο ἔπεμψαν καὶ αὐτοὶ πρέσβεις εἰς Ἀθήνας καὶ ὑπέσχοντο νὰ διαθρέψωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος μετὰ τῶν συμμάχων τὰς οἰκογενείας τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες τοὺς λόγους ἀμφοτέρων, εἰς μὲν τὸν Μαρδόνιον ἀπήντησαν ὅτι, ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος διατρέχει τὸν αὐτὸν δρόμον, οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ γίνωσι φίλοι τῶν Περσῶν· εἰς δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους εἶπον ὅτι αὐτοὶ θὰ διαθρέψωσι τὰς οἰκογενείας των, ὡς δύνανται. Παρεκάλεσαν δὲ μόνον αὐτοὺς νὰ στείλωσι ταχέως τὸν Πελοποννησιακὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀττικήν, ἵνα ὑπερασπίσῃ αὐτήν.

Οἱ Σπαρτιᾶται ὅμως ἀντὶ ν' ἀποστείλωσι ταχέως τὸν Πελοποννησιακὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀττικήν, ἑώρταζον ἐν Σπάρτῃ μίαν τῶν ἑορτῶν αὐτῶν, ἐνῷ ὁ Μαρδόνιος ἐκκινήσας ἐκ τῆς Θεσσαλίας ἔφθανεν εἰς τὴν Ἀττικήν. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν δευτέραν ἤδη φορὰν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν των καὶ νὰ διαπεραιωθῶσιν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ὁ δὲ Μαρδόνιος, ἀφοῦ κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, ἔπεμψεν ἐκεῖθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νέας προτάσεις περὶ συμμαχίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν καὶ τὰς προτάσεις ταύτας. Ἔπεμψαν ὅμως πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἠπείλησαν τοὺς Σπαρτιάτας ὅτι, ἐὰν δὲν ἀπέστελλον ταχέως βοήθειαν,

θὰ συνεμάχουν μετὰ τῶν Περσῶν· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται φοβηθέντες ἀπέστειλαν ἀμέσως πολυάριθμον στρατὸν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν *Παυσανίαν*. Ὁ στρατὸς οὗτος, ἀφοῦ συνηνώθη μετ' ἄλλων Πελοποννησίων, διέβη τὸν Ἰσθμὸν καὶ προυχώρησεν εἰς τὴν Ἐλευσῖνα· ἐκεῖ δὲ συνήντησε τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου διοικούμενον στρατὸν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀποβιβασθῆ ἐκ τῶν πλοίων. Ἑνωθέντες δὲ πάντες ἀπετέλεσαν στρατὸν ἐξ 110 χιλιάδων περίπου ἀνδρῶν. Ὁ στρατὸς οὗτος διηυθύνθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔνθα ἐστρατοπέδευε καὶ ὁ Μαρδόνιος, διότι τὸ πεδινὸν τῆς χώρας ἦτο κατάλληλον εἰς τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ.

Μάχη ἐν Πλαταιαῖς *479 π. Χ.* — Οἱ Πέρσαι ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ *Ἀσωποῦ* ποταμοῦ καὶ ὠχυρωμένοι διὰ στρατοπέδου τετραγώνου. Οἱ δὲ Ἕλληνες φθάσαντες εἰς τὴν Βοιωτίαν διὰ τοῦ *Κιθαιρῶνος*, ἐστρατοπέδευσαν κατ' ἀρχὰς παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τούτου. Ὕστερον ὅμως κατῆλθον εἰς τόπον πεδινώτερον παρὰ τὴν μεσημβρινὴν ὄχθην τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ, πρὸς δεξιὰν ἔχοντες τὴν *Γαργαφίαν* κρήνην, ἐξ ἧς ὑδρεύοντο. Τότε δὲ καὶ ὁ Μαρδόνιος μετεστρατοπέδευσεν ἀντικρὺ τῶν Ἑλλήνων, χωριζόμενος ἀπ' αὐτῶν διὰ τῆς στενῆς κοίτης τοῦ Ἀσωποῦ.

Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἔμειναν οὕτω παρατεταγμένα τὰ δύο ἐχθρικὰ στρατεύματα, διότι καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Πέρσας αἱ θυσίαι ἐδείκνυον αἴσια σημεῖα, ἐὰν δὲν ἤθελον ἀρχίσῃ πρῶτοι τὴν μάχην. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὁ Μαρδόνιος στενοχωρούμενος ἀπέστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἱππεῖς του, οἱ ὁποῖοι ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἀφήσωσι τὴν Γαργαφίαν κρήνην. Βλέπων τοῦτο ὁ Παυσανίας ἀπεφάσισε τὴν ἰδίαν νύκτα νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς δυσμάς, εἰς μέρος καταλληλότερον πρὸς ὕδρευσιν. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἐξετελέσθη ὡς ἔπρεπε. Πρῶτοι ἀνεχώρησαν οἱ ἐν τῷ μέσῳ παρατεταγμένοι Κορίνθιοι, Μεγαρεῖς καὶ ἄλλοι· ἀλλ' ἀντὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ ὡρισμένον μέρος, ἐπορεύθησαν εἰς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν καὶ ἐστρατοπέδευσαν πλησίον αὐτῆς. Κατόπιν ἐξεκίνησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν Τεγεατῶν, συγχρόνως δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς πεδιάδος.

Ὁ Μαρδόνιος μαθὼν ὅτι ὑπεχώρησαν οἱ Ἕλληνες καὶ νομίζων ὅτι ἔφευγον, διέταξε τὸν στρατόν του νὰ καταδιώξῃ αὐτούς. Πρῶτον τὸ ἱππικόν του κατέφθασε τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ μετ' ὀλίγον προσέβαλον αὐτοὺς ἅπαντες οἱ Πέρσαι. Ἀπέστειλε τότε ὁ Παυσανίας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ζητῶν βοήθειαν· ἀλλὰ καὶ οὗτοι εἶχον συμπλακῆ πρὸς τοὺς Βοιωτούς, οἵτινες ἦσαν συντεταγμένοι μετὰ τῶν Περσῶν. Τὸ δὲ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ διετέλει ἐντελῶς ἐκτὸς μάχης. Ὁ Παυσανίας, μολονότι ὁ στρατός του πολλὰ ἔπασχεν ἐκ τῶν τοξευμάτων τῶν Περσῶν, ἐτέλεσεν ἐν τούτοις πρῶτον θυσίαν, καὶ ἀφοῦ τὰ ἱερὰ ἐδείχθησαν αἴσια, διέταξε τὴν ἔφοδον. Ὥρμησαν τότε οἱ Ἕλληνες μετὰ μανίας καὶ συνήφθη κρατερὰ πάλη, διότι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἠγωνίζοντο ἀνδρείως. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου *Ἀειμνήστου* ὁ Μαρδόνιος, ἡρωϊκῶς μεταξὺ τῶν πρώτων μαχόμενος. Μετ' αὐτοῦ ἔπεσαν πλεῖστοι τῶν ἀρίστων σωματοφυλάκων του· οἱ δὲ Πέρσαι δειλιάσαντες ἐτράπησαν πρὸς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Βοιωτοὺς καὶ συνενωθέντες μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων ὥρμησαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν. Ἀφοῦ δὲ ἐκυρίευσαν αὐτό, ἔλαβον πλουσιωτάτην λείαν καὶ κατέσφαξαν πάντας σχεδὸν τοὺς ἐν

αὐτῷ Πέρσας· ὥστε ἐκ τῶν 300 χιλ. ὀλίγιστοι διεσώθησαν, πλὴν 40 χιλ. ἄλλων, οἵτινες ὑπὸ τὸν *Ἀρτάβαζον* εἶχον φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τὴν τροπὴν τῶν Περσῶν.

Μετὰ τὴν νίκην οἱ Ἕλληνες ἔθαψαν τοὺς νεκρούς των· ἀφοῦ δὲ συνήθροισαν τὰ λάφυρα, ἀφιέρωσαν τὸ δέκατον αὐτῶν εἰς τοὺς θεούς, ἓν δέκατον ἔδωκαν εἰς τὸν Παυσανίαν καὶ τὰ λοιπὰ διενεμήθησαν μεταξύ των. Ἐτίμησαν δὲ μεγάλως καὶ τοὺς Πλαταιεῖς, διότι ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἐγένετο ἡ μάχη.

Ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη *479 π. Χ.* — Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη, συνέβη καὶ ἡ ἐν *Μυκάλῃ*. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, συγκείμενος ἐξ 110 πλοίων καὶ διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου *Λεωτυχίδου* καὶ τοῦ Ἀθηναίου *Ξανθίππου*, ἔπλευσε κατὰ πρόσκλησιν τῶν Ἰώνων εἰς τὴν Σάμον, ὅπου ἦτο καὶ ὁ Περσικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ 300 πλοίων. Οἱ Πέρσαι μαθόντες ὅτι ἐπῆρχετο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἔπλευσαν εἰς τὴν ἀπέναντι ξηρὰν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης, ὅπου ἦτο ἐστρατοπεδευμένος καὶ Περσικὸς στρατὸς ἐξ 60 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἐκεῖ δὲ ἀνείλκυσαν τὰ πλοῖά των εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐνωθέντες μετὰ τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ ἀπετέλεσαν δύναμιν 120 χιλ. ἀνδρῶν. Μετ' ὀλίγον ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν αὐτὴν παραλίαν καὶ οἱ Ἕλληνες, συμποσούμενοι εἰς 25 χιλιάδας· καὶ τότε συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν ἠττήθησαν ὁλοσχερῶς οἱ Πέρσαι, ὀλίγιστοι δὲ μόνον κατώρθωσαν νὰ σωθῶσι καὶ νὰ φέρωσι τὴν εἴδησιν τῷ Ξέρξῃ.

Οὕτως οἱ Ἕλληνες ἐν διαστήματι ἔτους σχεδὸν κατανικήσαντες τοὺς Πέρσας ἐν Σαλαμῖνι, Πλαταιαῖς καὶ Μυκάλῃ ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλωσι τὴν ἄπειρον αὐτῶν δύναμιν.

Γ' ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν. — Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἐπανελθόντες οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Ἀθήνας, ἀπεφάσισαν ἀμέσως κατὰ συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ὀχυρώσωσι τὴν πόλιν των. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅμως, φθονοῦντες τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, προσεπάθησαν νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ σχεδίου τούτου· προεφασίζοντο δὲ ὅτι δὲν συνέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑπάρχωσιν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ ὀχυραὶ πόλεις, διότι θὰ ἐχρησίμευον ὡς ἀσφαλῆ ὁρμητήρια εἰς τοὺς Πέρσας, ἐὰν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πρότασιν τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπήντησαν εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων ὅτι θὰ ἀποστείλωσι πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην, ἵνα συζητήσωσιν ἐκεῖ τὴν ὑπόθεσιν· ἐξέλεξαν δὲ ὡς τοιούτους τὸν Θεμιστοκλέα μετὰ δύο ἄλλων. Δὲν ἀπῆλθεν ὅμως εἰς τὴν Σπάρτην εἰμὴ μόνος ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀφοῦ παρήγγειλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ τειχίζωσιν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν πόλιν ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία.

Ἐλθὼν εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων, προφασιζόμενος ὅτι περιμένει τοὺς συμπρέσβεις αὐτοῦ. Ὅτε δὲ οἱ Σπαρτιᾶται παρετήρησαν αὐτῷ ὅτι τὸ τεῖχος ὑψοῦται, οὗτος ἐβίασε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ στείλωσιν ἀξιοπίστους ἄνδρας εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ βεβαιωθῶσι περὶ τῆς ἀληθείας. Συγχρόνως δὲ εἰδοποίησε κρυφίως τοὺς Ἀθηναίους νὰ κρατήσωσι τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν ὅσον ἠδύναντο περισσότερον χάριν τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ. Τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Σπάρτην οἱ συμπρέσβεις τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν ὅτι τὸ τεῖχος

ὑψώθη ἀρκούντως, ὥστε νὰ ἀνθίσταται εἰς πᾶσαν προσβολήν. Παραλαβὼν τότε αὐτοὺς ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐμφανίζεται ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων καὶ λέγει αὐτοῖς ὅτι αἱ Ἀθῆναι εἶνε ἤδη τετειχισμέναι. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ πράξωσί τι, ἐσιώπησαν.

Ἐπανελθὼν ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς Ἀθήνας, ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τειχίσωσι καὶ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Παχύτατον τεῖχος κατέστησε τότε τὸν Πειραιᾶ ἀπόρθητον καὶ ἀσφαλέστατον πολεμικὸν καὶ ἐμπορικὸν λιμένα· ἐγκατέστησαν δ' ἐν αὐτῷ πλεῖστοι ξένοι, οἱ καλούμενοι *μέτοικοι*, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας συνετέλεσαν εἰς τὸν πλουτισμὸν τῆς χώρας.

Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Παυσανίου.—Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην τῷ 478 οἱ Ἕλληνες ἔπεμψαν στόλον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παυσανίου, ἵνα ἐκδιώξῃ τὰς Περσικὰς φρουρὰς ἀπὸ τῶν παραλίων Ἑλληνικῶν πόλεων. Ὁ Παυσανίας πλεύσας εἰς τὴν Θρᾴκην, ἐκυρίευσε τὸ Βυζάντιον καὶ ἠχμαλώτισε πολλοὺς εὐγενεῖς Πέρσας. Μεμεθυσμένος ὅμως ἐκ τῆς δόξης, εἰς ἣν ἀνῆλθεν ὁ κενόδοξος οὗτος ἀνήρ, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἄρξῃ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτο ἀπέλυσε τοὺς Πέρσας αἰχμαλώτους, προφασισθεὶς ὅτι ἔφυγον κρυφίως· ἔγραψε δὲ καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ξέρξην, δι' ἧς ἐζήτει τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γάμον καὶ ὑπισχνεῖτο νὰ ὑποτάξῃ αὐτῷ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὰς προτάσεις· ὁ δὲ Παυσανίας ἤρχισε νὰ διάγῃ τρυφηλὸν καὶ ἄσωτον βίον· ἐνεδύθη περσικὰ ἐνδύματα καὶ ἔλαβεν ἀκολουθίαν ἐκ Περσῶν· ὕβριζε δὲ καὶ κατεπίεζε καὶ τοὺς συμμάχους.

Οἱ Ἀθηναῖοι λαμβάνουσι τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν. — Ἀντίθετος ὅλως πρὸς τὴν τυραννικὴν συμπεριφορὰν τοῦ Παυσανίου ἦτο ἡ σύνεσις καὶ ἡ μετριοπάθεια τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Κίμωνος, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ναύαρχοι τῆς Ἀθηναϊκῆς μοίρας. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, ὑποπτεύοντες τὰ σχέδια τοῦ Παυσανίου, ἀνεκάλεσαν αὐτόν, οἱ σύμμαχοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἀπέστειλαν μὲν οἱ Σπαρτιᾶται ἀμέσως ἄλλον ἀντὶ τοῦ Παυσανίου στρατηγόν, ἀλλ' οὗτος ἰδὼν τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων παρέλαβε τὰ Σπαρτιατικὰ πλοῖα καὶ ἐπανῆλθεν οἴκαδε. Ἔκτοτε οἱ Σπαρτιᾶται καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἄλλοι Πελλοποννήσιοι παρητήθησαν τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου, ἀνέλαβον δ' αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν νησιωτῶν καὶ ἄλλων συμμάχων.

Τὸν διοργανισμὸν τῆς νέας συμμαχίας ἀνέθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Ἀριστείδην, περὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὁποίου ἦσαν βεβαιότατοι. Οὗτος δὲ συνεκρότησεν ἐν τῇ νήσῳ Δήλῳ σύνοδον τῶν συμμάχων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὥρισε τὰς εἰσφοράς, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ δίδῃ ἑκάστη πόλις. Τόσον δὲ δικαίως ἔπραξε τοῦτο, ὥστε οὐδεμία κατ' αὐτοῦ ἠκούσθη μεμψιμοιρία. Σκοπὸς δὲ τῆς συμμαχίας ὡρίσθη κυρίως ἡ ἀπὸ τῶν Περσῶν ἀπαλλαγὴ τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων πόλεων, ὅσαι ἦσαν ὑποτεταγμέναι εἰς αὐτούς.

Τέλος τοῦ Παυσανίου.— Εἴδομεν ὅτι οἱ ἐν Σπάρτῃ ἔφοροι, ἐπειδὴ ἐθεώρησαν ὕποπτον τὴν ἐν Βυζαντίῳ διαγωγὴν τοῦ Παυσανίου, προσεκάλεσαν αὐτὸν εἰς Σπάρτην, ἵνα ἀπολογηθῇ. Ἀπελύθη ὅμως τῆς κατηγορίας ὁ Παυσανίας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον ὡς ἰδιώτης. Ἀλλ' ἐκεῖθεν ἐξηκολούθησε τὰς μετὰ τοῦ Ξέρξου διαπραγματεύσεις· οἱ δὲ ἔφοροι μαθόντες ταῦτα προσεκάλεσαν αὐτὸν καὶ πάλιν εἰς Σπάρτην, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠθῴωσαν αὐτόν. Μετ' ὀλίγον

ὅμως ἔμαθον ὅτι ὁ Παυσανίας παρεκίνει τοὺς Εἵλωτας εἰς στάσιν· συνέλαβον μάλιστα καὶ ἐπιστολὰς αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων κατεδεικνύετο ἡ ἐνοχή του. Δὲν προέβησαν ὅμως εἰς σύλληψιν τοῦ Παυσανίου, εἰμὴ μόνον ὅτε ἤκουσαν αὐτὸν ἰδίοις ὠσὶ νὰ συνομιλῇ μεθ' ἑνὸς τῶν δούλων του περὶ τῶν σχεδίων του. Ὁ Παυσανίας προλαβὼν τότε κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς *Χαλκιοίκου* Ἀθηνᾶς, διὰ νὰ σωθῇ· ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἔφραξαν τὴν θύραν τοῦ ναοῦ διὰ λίθων καὶ οὕτω ὁ Παυσανίας ἀπέθανεν ἐκ πείνης (467).

Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους. — Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην εἴδομεν ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἀνεμίχθη καὶ πάλιν εἰς τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν. Βαθμηδὸν ὅμως παρηγκωνίζετο ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐδείκνυε μεγάλην ἀγάπην, ἀφ' ὅτου μάλιστα προέτεινε νὰ εἶνε ἐκλέξιμοι εἰς τὰς ἀρχὰς πάντες οἱ πολῖται ἀδιακρίτως. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὴν ταπείνωσιν ταύτην. Διὰ τοῦτο ἀνέφερε συνεχῶς τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ καὶ περιέπαιζε τοὺς διέποντας τὰ τῆς πολιτείας ἄνδρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ θέσιν καὶ ὁ Κίμων. Ἕνεκα τούτου περιῃλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς αὐτούς· ἡ δ' ἐκ ταύτης ἐπελθοῦσα ταραχὴ ἠνάγκασε τοὺς πολίτας νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν ἐξοστρακισμόν. Ἐξωρίσθη τότε ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Ἄργος (471).

Ἐν Ἄργει ὁ Θεμιστοκλῆς διέμεινεν ἐπί τινα ἔτη. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Παυσανίου οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἐμίσουν τὸν Θεμιστοκλέα, κατήγγειλαν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας ὡς συνένοχον τῶν προδοτικῶν σχεδίων τοῦ Παυσανίου. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν ἀνθρώπους εἰς τὸ Ἄργος, διὰ νὰ συλλάβωσι τὸν Θεμιστοκλέα· ἀλλ' οὗτος κατώρθωσε νὰ φύγῃ

ἐκεῖθεν μετὰ πολλοὺς κινδύνους εἰς Ἔφεσον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν αὐτὸν ἐρήμην ὡς προδότην καὶ ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν του. Ἐξ Ἐφέσου ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπορεύθη εἰς τὰ Σοῦσα καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Περσικὴν αὐλὴν πρὸς *Ἀρταξέρξην* τὸν Μακρόχειρα, τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ξέρξου. Ὁ Ἀρταξέρξης, ἐλπίζων ὅτι διὰ τοῦ Θεμιστοκλέους θὰ κατώρθου νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐδέχθη αὐτὸν φιλοφρονέστατα καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τρεῖς πόλεις, διὰ νὰ συντηρῆται ἐκ τῶν προσόδων αὐτῶν. Ἐν μιᾷ τῶν τριῶν τούτων πόλεων, τῇ *Μαγνησίᾳ*, ἔζησεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἱκανὸν χρόνον μετὰ τῆς οἰκογενείας του, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε δὲ (460) ἐν ἡλικίᾳ 65 ἐτῶν ἀσθενήσας, ἤ, ὡς ἄλλοι ἐπίστευσαν, πιὼν δηλητήριον, ἵνα μὴ προδώσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν Ἀρταξέρξην.

Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου.—Τρία ἔτη μετὰ τὸν ἐξοστρακισμὸν τοῦ Θεμιστοκλέους περὶ τὸ 468 π. Χ. ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀριστείδης πενέστατος. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἔθαψε τὸν νεκρὸν αὐτοῦ δημοσίᾳ δαπάνῃ, ἐπροίκισε τὰς δύο θυγατέρας του καὶ ἔστησεν αὐτῷ μνημεῖον.

Κίμων.—Ὁ *Κίμων* ἦτο υἱὸς τοῦ *Μιλτιάδου*. Νεώτατος ἐστερήθη τοῦ πατρός του· τὰ δὲ πρῶτα τῆς νεότητός του ἔτη διῆλθε ζῶν ἀσώτως. Ἀπὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ὅμως ναυμαχίας μετέβαλε τρόπον ζωῆς. Ἐκ τῶν πρώτων τότε καταλιπὼν τὴν πόλιν, κατῆλθεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ διέπρεψεν ἐν τῇ ναυμαχίᾳ. Δὲν ἦτο λοιπὸν ψυχὴ ἀγενὴς ἡ κυλιομένη πρότερον ἐν τῇ ἀσωτείᾳ· ἀλλ' εἶχε πολλὰ προτερήματα, ἐν οἷς τόλμην καὶ εὐφυΐαν· τὰ προτερήματα δὲ ταῦτα ἀνεφάνησαν ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐδόθη ἀφορμή. Βραδύτερον ὁ Κίμων διεδέχθη τὸν Ἀριστείδην ἐν τῇ στρατηγίᾳ τοῦ συμμαχικοῦ

στόλου· τότε δὲ κατέδειξε περιφανῶς τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ μεγαλοφυΐαν, θριαμβεύσας ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὁ Κίμων διετέλεσε πάντοτε ἀνώτερος χρημάτων καὶ τὴν ἰδίαν του μάλιστα περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ηὔξησεν ἐκ τῶν λαφύρων τῶν νικῶν, κατέστησε κοινὸν οὕτως εἰπεῖν τῶν πολιτῶν κτῆμα. Ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς πολίτας νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως εἰς τοὺς ἀγρούς του καὶ νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν· καθ' ἑκάστην δὲ παρέθετεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του δεῖπνον λιτὸν μὲν ἀλλ' ἄφθονον, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθηντο ὅσοι πένητες ἤθελον· ὅτε δὲ ἐξήρχετο εἰς τὴν ὁδόν, συνωμάτα καὶ διεμοίραζον αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχούς.

Κίμων.

Μέγα μέρος τῆς περιουσίας του ὁ Κίμων ἐδαπάνησε καὶ εἰς ἐξωραϊσμὸν τῆς πόλεως. Μὴ ὑποθέσωμεν ὅμως ἐκ τούτων ὅτι ὁ Κίμων ἦτο ἀνὴρ δημαγωγικός· ἐξ ἐναντίας μάλιστα προετίμα τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα καὶ τούτου ἕνεκα διετέλεσεν ἀντίπαλος τοῦ ἑτέρου μεγάλου τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνδρός, τοῦ *Περικλέους*.

Πρῶτα στρατηγικὰ ἔργα τοῦ Κίμωνος. — Διορισθεὶς ὁ Κίμων ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, ἐπῆλθε κατὰ τῆς ἐπὶ *Στρυμόνι Ἠϊόνος*, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Πέρσαι, καὶ κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν καὶ νὰ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς ἐκεῖθεν.

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὁ Κίμων ἐπιθυμῶν ν' αὐξήσῃ τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων, ὠφελήθη ἔκ τινος ἐν τῇ νήσῳ Σκύρῳ ταραχῆς καὶ ἐπῆλθε κατ' αὐτῆς. Ἀφοῦ δ' ἐκυρίευσε τὴν νῆσον, ἐξηνδραπόδισε τοὺς κατοίκους καὶ ἀπῴκισεν εἰς αὐτὴν Ἀθηναίους. Τότε δὲ μετέφερεν ἐκεῖθεν καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ Θησέως, τὰ ὁποῖα οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν ἐν τῷ ναῷ, ὅστις πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐκτίσθη καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὠνομάσθη *Θησεῖον*.

Αἱ ἐπ' Εὐρυμέδοντι ποταμῷ μάχαι *465 π. Χ.*— Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ Κίμων ἡγούμενος τοῦ συμμαχικοῦ στόλου συγκειμένου ἐκ 300 τριήρων, ἐξεστράτευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐδίωξεν ἀπὸ διαφόρων πόλεων τὰς Περσικὰς φρουράς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ Πέρσαι συνήθροισαν περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Εὐρυμέδοντος* ποταμοῦ ἀξιόλογον ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν. Ἡ ναυτικὴ δύναμις τῶν ἐχθρῶν συνέκειτο ἐκ 200 τριήρων· ἀνεμένοντο ὅμως ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καὶ ἄλλα 80 φοινικικὰ πλοῖα. Ὁ δὲ Κίμων, ἵνα μὴ προφθάσωσι τὰ 80 ταῦτα πλοῖα, ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὴν ξηράν· ἀμέσως δὲ ἀποβιβάσας τοὺς στρατιώτας του προσέβαλε καὶ τὴν πεζικὴν τῶν ἐχθρῶν δύναμιν. Ἡ μάχη ἐγένετο πεισματώδης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Κίμων ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς καὶ διέλυσε τὸν στρατὸν αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ κατέστρεψε καὶ τὸν στόλον αὐτῶν, ἔσπευσεν εἰς συνάντησιν τῶν 80 φοινικικῶν

πλοίων καὶ κατέστρεψεν ἅπαντα πλησίον τῆς Κύπρου. Τοιουτοτρόπως ὁ Κίμων τῷ 465 ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τρεῖς ἐκέρδησεν ἀλλεπαλλήλους λαμπρὰς νίκας.

Ἐξορία τοῦ Κίμωνος.—Ὀλίγον χρόνον μετὰ ταῦτα σπουδαιότατον γεγονὸς κατετάραξε τοὺς Σπαρτιάτας. Τῷ 464 σεισμὸς φοβερὸς κατέστρεψε μέγα μέρος τῆς πόλεως καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς κατοίκους. Ἐκ τούτου ὠφελούμενοι οἱ Εἵλωτες ἐπανέστησαν κατὰ τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἐνικήθησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἰθώμης. Ἐκεῖθεν ὅμως ἐξηκολούθουν νὰ ἀνθίστανται καρτερικῶς· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, μὴ ἐλπίζοντες νὰ ὑποτάξωσιν αὐτοὺς μόνοι, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλων συμμάχων.

Ἐν Ἀθήναις τότε ἤριζον σφοδρῶς ὁ Κίμων καὶ ὁ Περικλῆς. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅμως ζητήματος ὁ Κίμων ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ βοηθήσωσι τοὺς Σπαρτιάτας, μολονότι ὁ Περικλῆς κατεπολέμησε πολὺ τὴν πρότασιν. Ἀπεστάλη τότε αὐτὸς ὁ Κίμων μετὰ 4 χιλ. ἀνδρῶν εἰς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀλλ' ἡ Ἰθώμη ἀνθίστατο καὶ πάλιν· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται φοβούμενοι μήπως οἱ Ἀθηναῖοι συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν Εἱλώτων, ἀπέπεμψαν αὐτοὺς λέγοντες ὅτι δὲν ἔχουσι πλέον τὴν ἀνάγκην των. Οἱ Ἀθηναῖοι τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τῶν Σπαρτιατῶν ἐξέλαβον ὡς ὕβριν πρὸς τὴν πόλιν καὶ ὑπαίτιον ἐθεώρουν τὸν Κίμωνα. Ἐκ τούτου ὠφελούμενος ὁ Περικλῆς κατώρθωσε τότε νὰ ἐξορίσῃ τὸν Κίμωνα καὶ ἀμέσως διέλυσε τὴν συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν ἐπὶ Ξέρξου εἶχον συνομολογήσῃ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους.

Δ' ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Περικλῆς.—Περικλῆς, ὁ υἱὸς τοῦ *Ξανθίππου* καὶ τῆς

Περικλῆς ὁ Ξανθίππου.

Ἀγαρίστης, θυγατρὸς τοῦ Ἀλκμαιωνίδου *Κλεισθένους*, ἐγεννήθη τῷ 494 π. Χ. Ὁ Περικλῆς ἦτο πεπροικισμένος ὑπὸ

τῆς φύσεως δι' ἐξόχων προτερημάτων· ἔλαβε δὲ καὶ τελειοτάτην ἀνατροφήν, διότι ἐδιδάχθη τὰ διάφορα τῆς ἐποχῆς μαθήματα ὑπὸ τῶν τότε περιφημοτάτων διδασκάλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ βαθύνους φιλόσοφος *Ἀναξαγόρας*. Κατέστη δ' ἐπὶ τέλους ὁ Περικλῆς ἔξοχος πολιτικὸς καὶ ῥήτωρ δεινότατος.

Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἁπλοῦς. Ἀπέφευγε τὰς ἡδονὰς καὶ οὐδέποτε μετέβαινεν εἰς συμπόσια ἢ διασκεδάσεις. Συνήθως ἐδέχετο ἐν τῷ οἴκῳ του τοὺς διδασκάλους του καὶ ἄλλους τινὰς διακεκριμένους φίλους, καὶ διελέγετο μετ' αὐτῶν περὶ σπουδαιοτάτων ζητημάτων. Ἦτο σοβαρός, περιεσκεμμένος καὶ ἐνάρετος· πάντοτε δὲ διετέλεσεν ἀνώτερος χρημάτων.

Ὡς πρὸς τὸν πολιτικόν του βίον ἐξεταζόμενος ὁ Περικλῆς ἦτο εἷς ἄκρον δημοκρατικός, μολονότι κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτου οἴκου. Διὰ τῆς συνέσεώς του ὅμως καὶ τῆς ἀρετῆς του τοιαύτην κατώρθωσε νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, ὥστε ἐπὶ μακρότατον χρόνον διετέλεσε μόνος ἄρχων ἐν Ἀθήναις· τὸ δὲ πολίτευμα, ἀντὶ νὰ εἶνε δημοκρατικόν, ἀπέβη μοναρχικόν. Ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου ὁ Περικλῆς παρουσιάζετο σπανίως καὶ μόνον ὁσάκις προέκειτο περὶ σπουδαιοτάτων ζητημάτων. Ὁμιλῶν δὲ τότε ἔλεγε μὲν ὀλίγα, ἀλλὰ τοσαύτην δύναμιν εἶχεν ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι ὁμιλῶν ἤστραπτε καὶ ἐβρόντα. Τοιοῦτος ἦν ὁ ἀνήρ, ὁ ὁποῖος διῴκησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰ πράγματα τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ προήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἀκμὴν καὶ τελειότητα.

Ἅλωσις τῆς Αἰγίνης.—Περὶ τὸ 459 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι προσείλκυσαν εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτῶν τοὺς Ἀργείους, τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ τοὺς Μεγαρεῖς, ὥστε ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία αὐτῶν ἐπεξετάθη ἤδη καὶ ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν πρόοδον τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας οὐδὲν κώλυμα ἀντέταξαν οἱ Σπαρτιᾶται, διότι ἦσαν ἀπησχολημένοι εἰς τὸν κατὰ τῶν Εἱλώτων πόλεμον. Δὲν ἔμειναν ὅμως ἀργοὶ καὶ οἱ Κορίνθιοι, ἀλλὰ περὶ τὸ 458 ἀπεφάσισαν ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων, συμμάχους ἔχοντες τοὺς Ἐπιδαυρίους καὶ τοὺς Αἰγινήτας. Ἐνόμισαν δὲ κατάλληλον τὸν χρόνον ἐκεῖνον, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ὀλίγον πρότερον εἶχον ἀποστείλῃ στόλον ἐκ 200 τριήρων μέχρις αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου. Ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν οἱ τρεῖς σύμμαχοι ἐπίστευσαν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιστῶσι κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἠπατήθησαν· διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν κατὰ τῶν Αἰγινητῶν ἄλλον στόλον, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε περὶ τὴν Αἴγιναν τὸν Αἰγινητικὸν στόλον καὶ ἐκυρίευσαν 70 αὐτοῦ πλοῖα. Μετὰ δὲ τὴν νίκην οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβιβασθέντες ἐπὶ τῆς νήσου ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν στρατηγοῦντος τοῦ *Λεωκράτους*. Τότε οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἐπιδαύριοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Μεγάρων. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι συγκροτήσαντες ἐκ τοῦ προχείρου στρατὸν ἐκ τῶν γερόντων καὶ τῶν νεωτάτων πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ μόνοι ἔμενον τότε ἐν τῇ πόλει, ἐξῆλθον ὑπὸ τὸν *Μυρωνίδην* κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ κατενίκησαν αὐτούς. Ἡ κατατρόπωσις ὅμως τῆς Αἰγίνης ἐγένετο τῷ 455, ὅτε οἱ Αἰγινῆται ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ πλοῖά των καὶ νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτοὺς ἐτήσιον φόρον.

Τὰ μακρὰ τείχη. Μάχη ἐν Τανάγρᾳ.—Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πρότασιν τοῦ Περικλέους ἐπεχεί-

ρησαν ἔργον κολοσσιαῖον, νὰ ἑνώσωσι δηλ. διὰ μακροτάτων τειχῶν τὰς Ἀθήνας ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ Πειραιῶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τοῦ Φαλήρου. Ὁ Περικλῆς κατενόει ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων θὰ ἦτο ἀκατάβλητος, ἐὰν αἱ Ἀθῆναι ἦσαν νῆσος· ἀπεφάσισε λοιπὸν διὰ τῆς οἰκοδομῆς τῶν μακρῶν τειχῶν ν' ἀναπληρώσῃ τὴν φυσικὴν ταύτην ἔλλειψιν. Ἐκτὸς τούτου δὲ μεταξὺ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐξησφαλίζετο χῶρος ἱκανός, εἰς ὃν ἠδύναντο νὰ καταφύγωσιν οἱ ἄλλοι τῆς Ἀττικῆς κάτοικοι, ὅτε ἐχθροὶ θὰ εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν.

Τὸ γιγάντειον τοῦτο ἔργον συνεπληρώθη περὶ τὸ 455 π.Χ. Ἀλλὰ πρὸ τούτου περὶ τὸ 456 οἱ Λακεδαιμόνιοι, μαθόντες τὸ νέον τοῦτο ἐπιχείρημα τῶν Ἀθηναίων, ἀπεφάσισαν νὰ παρακωλύσωσι τὴν πρόοδον τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας. Πρὸς τοῦτο δέ, μολονότι ἀπησχολοῦντο ἀκόμη ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Εἵλωτας πολέμου, ἀπέστειλαν 1500 ὁπλίτας Σπαρτιάτας μετὰ 10 χιλ. συμμάχων ἐπὶ σκοπῷ δῆθεν τοῦ νὰ βοηθήσωσι τὴν Δωρίδα κατὰ τῶν κατ' αὐτῆς ἐπιτεθέντων Φωκέων. Ἀλλ' ὅτε ὁ στρατὸς οὗτος κατέβαλε τοὺς Φωκεῖς, ἦλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὰς Βοιωτικὰς πόλεις νὰ ὑποταχθῶσιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβαίων, καὶ οὕτω νὰ παρασκευάσῃ ἰσχυρὸν ἀντίπαλον κατὰ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους. Τότε Ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἐξῆλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε περὶ τὴν *Τάναγραν*. Ἐκεῖ προσῆλθεν ὁ ἐξόριστος Κίμων καὶ ἐζήτησεν ὡς χάριν νὰ πολεμήσῃ καὶ αὐτὸς ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τῷ ἐπετράπη ἡ χάρις αὕτη, ὁ Κίμων προέτρεψε τοὺς ἐν τῷ στρατῷ φίλους του νὰ πολεμήσωσι γενναίως, ἵνα ἀποδείξωσι ψευδῆ τὴν κατ' αὐτοῦ καὶ αὐτῶν ὑπάρχουσαν κατηγορίαν, ὅτι ἦσαν φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων. Καὶ τῷ ὄντι εἰς τὴν μετ'

ὀλίγον συγκροτηθεῖσαν μάχην γενναίως ἐπολέμησαν οἱ φίλοι τοῦ Κίμωνος καὶ 100 ἐξ αὐτῶν ἔπεσον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἡ μάχη αὕτη ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων, ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ Πελοποννησιακὸς στρατὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, χωρὶς οὐδὲν πλέον νὰ πράξῃ. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, θαυμάζοντες τὴν ἀρετὴν καὶ γενναιοφροσύνην τοῦ Κίμωνος, ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας κατὰ πρότασιν τοῦ Περικλέους.

Μάχη ἐν Οἰνοφύτοις. — Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐν Τανάγρᾳ μάχην οἱ Ἀθηναῖοι, εἰσβαλόντες ὑπὸ τὸν Μυρωνίδην εἰς Βοιωτίαν, συνεκρότησαν ἐν *Οἰνοφύτοις* κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων Βοιωτῶν μάχην, καθ' ἣν ἐνίκησαν τοὺς ἀντιπάλους των. Τότε δὲ ἀνέτρεψαν πᾶν ὅ,τι εἶχον προηγουμένως οἱ Πελοποννήσιοι πράξῃ καὶ προσέλαβον εἰς τὸ κράτος των καὶ τὴν Βοιωτίαν. Ἐκτὸς δὲ ταύτης συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ Φωκὶς καὶ ἡ Λοκρίς. Τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος (455), ὡς εἴδομεν, συνεπληρώθησαν τὰ μακρὰ τείχη καὶ κατεβλήθη ἡ δύναμις τῆς Αἰγίνης.

Θάνατος τοῦ Κίμωνος *449 π. Χ.*— Ἐν μέσῳ ὅμως τῶν θριάμβων τούτων ἔπασχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δυστυχήματά τινα, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων ἦτο ἡ τελεία καταστροφὴ τοῦ μεγάλου ἐκείνου στόλου, τὸν ὁποῖον εἶχον ἐκπέμψῃ εἰς Αἴγυπτον. Ἀλλὰ διὰ τὴν συμφορὰν ταύτην ἱκανοποιήθησαν μετά τινα ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν ὁλοσχεροῦς θριάμβου. Ὁ Κίμων ἄγων 200 τριήρεις ἔπλευσε κατὰ τῆς Κύπρου καὶ ἐπολιόρκησε τὸ *Κίτιον*. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἀπέθανε μὲν ὁ Κίμων (449), ἀλλὰ τοσαύτην γενναιότητα εἶχεν ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὥστε, μολονότι ἐκεῖνος εἶχεν ἀποθάνῃ, ὁ στόλος αὐτοῦ συναντήσας τὸν ἐχθρικὸν στόλον παρὰ τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου

κατενίκησεν αὐτόν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἔπαυσεν ὁ κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος καὶ μάλιστα φαίνεται ὅτι συνωμολογήθη εἰρήνη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν, διὰ τῆς ὁποίας αἱ παράλιοι τῆς Μ. Ἀσίας πόλεις ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν. Ἡ εἰρήνη αὕτη ἐκλήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ *Κιμώνειος* εἰρήνη, διότι συνωμολογήθη μὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος, ἐπετεύχθη ὅμως διὰ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ.

Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ὑποτάσσονται βαθμηδὸν εἰς αὐτούς. — Εἴδομεν πῶς διὰ τῆς πρὸς τοὺς συμμάχους ὑπερηφάνου συμπεριφορᾶς τοῦ Παυσανίου ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπί τινα χρόνον οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ Περσῶν πολέμου ἔδιδον χρήματα, πλοῖα καὶ ἄνδρας, τὰ δὲ τῆς συμμαχίας πράγματα διεκανονίζοντο ὑπὸ κοινῆς τῶν συμμάχων συνόδου, ἡ ὁποία συνήρχετο ἐν Δήλῳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν Ἀθηναίων. Βραδύτερον ὅμως πολλοὶ τῶν συμμάχων προέτειναν νὰ δίδωσι μόνον χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν καὶ ἀνεπλήρουν ἔκτοτε αὐτοὶ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν πλοίων· ἀλλ' ἀφῆρεσαν ἀπὸ τῶν συμμάχων τούτων τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐν τῇ ἐν Δήλῳ συνόδῳ. Ἐκτὸς τούτου ἄλλαι συμμαχικαὶ πόλεις ἠθέλησαν νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι, θέλοντες νὰ τιμωρήσωσι τὰς τοιαύτας πόλεις, καθυπέταξαν αὐτὰς καὶ ἀντὶ συμμάχων κατέστησαν αὐτὰς ὑπηκόους.

Διὰ τῶν δύο τούτων τρόπων πάντες οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, πλὴν τῶν νήσων Χίου, Λέσβου καὶ Σάμου, περιῆλθον βαθμηδὸν εἰς τάξιν ὑπηκόων· τότε δὲ διελύθη ἡ ἐν

Δήλῳ σύνοδος, τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας καὶ αἱ εἰσφοραὶ τῶν συμμάχων ἐθεωρήθησαν ὡς ἴδια τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰσοδήματα. Οὕτως ἀπηρτίσθη μέγα ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος κράτος, τὸ ὁποῖον ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὸ κράτος δὲ τοῦτο, ὡς εἴδομεν, περιελήφθη καὶ μέγα μέρος τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Μάχη ἐν Κορωνείᾳ. Τριακονταετεῖς σπονδαὶ *445 π. Χ.* — Μετ' ὀλίγον ὅμως χρόνον τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων ἀπέβαλε τὰς ἠπειρωτικὰς αὐτοῦ κτήσεις. Τὰς κτήσεις ταύτας ἐκυβέρνων οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῶν ἐγχωρίων *δημοκρατικῶν*, οἱ ὁποῖοι ἐξώριζον τοὺς ἐπικινδυνοτέρους τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, τοὺς λεγομένους *ὀλιγαρχικούς*. Περὶ τὸ 447 πολλοὶ τοιοῦτοι φυγάδες Βοιωτοί, ἑνωθέντες καὶ μετ' ἄλλων ἐξορίστων Αἰγινητῶν, Φωκέων καὶ ἄλλων κατέλαβον Βοιωτικάς τινας πόλεις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν κατ' αὐτῶν μικρὰν δύναμιν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Τολμίδην*. Ἀλλ' ἡ δύναμις αὕτη κατενικήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν περὶ τὴν *Κορώνειαν*· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀφῆκαν ἐλευθέρας τὰς Βοιωτικὰς πόλεις, πλὴν τῶν Πλαταιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔμειναν πισταὶ εἰς αὐτούς.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον νέαι τοιαῦται ταραχαὶ συνέβησαν καὶ ἐν Εὐβοίᾳ. Κατ' αὐτῆς ἐπῆλθε τότε ὁ Περικλῆς μετὰ μεγάλης δυνάμεως· ἀλλὰ πρὶν καθυποτάξῃ αὐτήν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἀττικήν, διότι συγχρόνως ἀπεστάτησαν οἱ Μεγαρεῖς, στρατὸς δὲ τῶν Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης *Πλειστοάνακτα* εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δεινῇ θέσει ὁ Περικλῆς κατώρθωσε νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Πελοποννησίους διὰ δωροδοκίας καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Εὔβοιαν καθυπέταξεν αὐτήν. Βλέπων ὅμως ὅτι ἦτο μάταιον νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀνακτήσῃ τὰς ἐπὶ τῆς

στερεᾶς κτήσεις, συνωμολόγησε τῷ 445 τριακονταετῆ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς συμμάχους των συνθήκην, δυνάμει τῆς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι κατέλιπον τὰς ἐπὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις των.

Ἀποστασία τῆς Σάμου.—Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι περιωρίσθησαν καὶ πάλιν εἰς μόνας τὰς ναυτικὰς αὐτῶν κτήσεις, διότι ἠδύναντο νὰ συγκρατῶσι ταύτας διὰ τῆς μεγάλης αὐτῶν ναυτικῆς δυνάμεως. Ἀλλὰ περὶ τὸ ἕκτον ἔτος τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν (439) ἀπεστάτησαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ Σάμιοι καὶ μετ' αὐτῶν οἱ Βυζάντιοι.

Ἅμα λαβόντες οἱ Ἀθηναῖοι τὴν δεινὴν ταύτην ἀγγελίαν, ἀπέστειλαν κατὰ τῶν Σαμίων 60 πλοῖα ὑπὸ τὸν Περικλέα, ὅστις ναυμαχήσας πρὸς τὸν Σαμιακὸν στόλον κατενίκησεν αὐτόν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Περικλῆς λαβὼν νέας ἐπικουρίας, ἐξ ὧν ὁ στόλος του συνεποσώθη εἰς 200 πλοῖα, ἐπολιόρκησε τὴν Σάμον. Μετὰ ἐννεάμηνον δὲ πολιορκίαν ἐκυρίευσεν αὐτὴν καὶ ἠνάγκασε τοὺς Σαμίους νὰ παραδώσωσι τὰ πλοῖά των καὶ νὰ πληρώσωσι μεγάλην χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Συγχρόνως δὲ καὶ οἱ Βυζάντιοι παρεδέχθησαν νὰ εἶνε, ὡς πρότερον, ὑπήκοοι, καὶ τοιουτοτρόπως οὐδεμίαν μείωσιν ἔπαθεν ἡ ναυτικὴ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων.

Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Περικλέους.—Ἐὰν εἰς τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀκμὴν τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων διέπρεψε κυρίως ὁ Κίμων, ἡ ἐσωτερικὴ ὅμως αὐτῆς διαρρύθμισις ὀφείλεται εἰς μόνον σχεδὸν τὸν Περικλέα, ὅστις ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετέλεσε μόνος ἄρχων τῶν Ἀθηναίων. Ἰδοὺ δὲ πῶς ὁ Περικλῆς διερρύθμισε τὴν ἐσωτερικὴν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν κατάστασιν. Εἰσήγαγε τὴν διὰ κλήρου ἐκλογὴν τῶν πολιτῶν εἰς πάντα τὰ ἀξιώματα, πλὴν τῆς στρατηγίας.

Ἀφῆρεσεν ἀπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὰ δικαστήρια τῶν ἑνόρκων, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *ἡλιασταί*. Τὰ δικαστήρια τῶν ἑνόρκων ὑπῆρχον καὶ πρὸ τοῦ Περικλέους, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἔλαβον τὴν εὐρεῖαν ταύτην δικαιοδοσίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ δικαστήρια τῶν ἑνόρκων ἐδίκαζον καὶ τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῶν

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν.

ὑπηκόων πόλεων διαφοράς. Ὁ Περικλῆς πρῶτος ὥρισε καὶ μισθοὺς διὰ τοὺς δικαστάς, διὰ τοὺς συνερχομένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς βουλευτάς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἠθέλησε νὰ θεραπεύσῃ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ ἄλλην ἀνάγκην τῶν πολιτῶν. Κατὰ νόμον δηλ. ὅστις ἐψηφίσθη κατὰ πρότασιν αὐτοῦ, τὸ δημόσιον ἔδιδεν εἰς τοὺς πένητας πολίτας, διὰ νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὸ θέατρον, χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐκλήθησαν *θεωρικά*. Ἀλλὰ

βραδύτερον ἡ χορηγία αὕτη ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἄλλας πανηγύρεις καὶ ἑορτάς. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἐπέφερεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα, διότι ὑπέθαλψε τὴν ἀργίαν τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπήτουν νὰ τρέφωνται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ ὅταν ἀκόμη ἤρχισε νὰ διαλύηται τὸ μέγα κράτος τῶν Ἀθηναίων καὶ ἔπαυσαν νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον οἱ ὑπέρογκοι φόροι τῶν συμμάχων.

Καλλιτεχνικὴ διακόσμησις τῶν Ἀθηνῶν.— Ἄλλο σπουδαιότατον ἐπιχείρημα τοῦ Περικλέους ἦτο ἡ διακόσμησις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Δὲν ἐπεχείρησε δὲ τοῦτο ὁ Περικλῆς, διὰ νὰ ἐξωραίσῃ μόνον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ἀργοὺς καὶ πένητας πόρον ζωῆς. Τότε λοιπὸν κατεσκευάσθησαν ἐν Ἀθήναις διάφορα ἔξοχα καλλιτεχνικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων λείψανα σωζόμενα μέχρι τῆς σήμερον κινοῦσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Τοιαῦτα δὲ ἦσαν τὸ νέον θέατρον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *Ὠδεῖον*, ὁ ἀμίμητος

Ὁ Παρθενὼν ὡς ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ὁ καλούμενος *Παρθενών*, καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ *Προπύλαια* τῆς ἀκροπόλεως. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τούτων ἔργων, ἐκόσμησαν τὴν ἀκρόπολιν τρία ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς, κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ ἀριστοτέχνου γλύπτου *Φειδίου*· τὸ μὲν ἓν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ἦτο τεθειμένον ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος, τὸ δὲ ἄλλο κατεσκευασμένον ἐκ χαλκοῦ ἐκαλεῖτο ἄγαλμα τῆς *προμάχου Ἀθηνᾶς*. Ἦτο δὲ τόσον κολοσσιαῖον, ὥστε οἱ περιπλέοντες τὸ Σούνιον ἔβλεπον τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος καὶ τὸν λόφον τοῦ κράνους αὐτοῦ.

Ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος.

Ἐν γένει ἐπὶ Περικλέους ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν κατέστη λαμπροτάτη καὶ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἀκμήν. Διὰ τοῦτο καὶ προσήρχοντο τότε εἰς τὴν λαμπρὰν ταύτην πόλιν πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος οἱ σοφώτατοι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τότε ἔζων ἐν Ἀθήναις οἱ δύο μέγιστοι τραγικοὶ ποιηταὶ *Σοφοκλῆς* καὶ *Εὐριπίδης*, ὁ ῥήτωρ *Λυσίας*, ὁ ἱστοριογράφος *Ἡρόδοτος*, ὁ ἀστρο-

Τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

νόμος *Μέτων*, ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης *Ἱπποκράτης*, *Ἀριστοφάνης* ὁ ἔξοχος κωμικὸς ποιητής, *Φειδίας* ὁ διασημότατος γλύπτης, οἱ κατασκευάσαντες τὰ προαναφερθέντα ἀρχιτεκτονικὰ ἀριστουργήματα ἀρχιτέκτονες *Ἰκτῖνος*, *Καλλικράτης*, *Κόροβος* καὶ *Μνησικλῆς*, οἱ διάσημοι ζωγράφοι *Ζεῦξις* καὶ *Πολύγνωτος*, καὶ δύο μέγιστοι φιλόσοφοι ὁ *Ἀναξαγόρας* καὶ ὁ *Σωκράτης*. Ὥστε βλέπομεν ὅτι ἐπὶ Περικλέους αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἤκμασαν τὰ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, ὁ δὲ Ἀθηναϊκὸς λαὸς κατέστη ὁ μᾶλλον πεπολιτισμένος καὶ ἐξημερωμένος λαὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Δικαίως λοιπὸν ἡ ἐποχὴ αὕτη καλεῖται «χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἑλλάδος».

Ἀνακεφαλαίωσις.

Ἡ περίοδος αὕτη εἶνε ἡ λαμπροτάτη περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, διότι εἶνε πλήρης γεγονότων ἀξιοθαυμάστων καὶ ἐς ἀεὶ ἀξιομνημονεύτων. Φοβερὸς ἀπὸ τῆς Περσίας κίνδυνος ἐπεκρεμάσθη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπεσοβήθη διὰ τῶν ἀειμνήστων μαχῶν τοῦ *Μαραθῶνος*, τῶν *Θερμοπυλῶν*, τῆς *Σαλαμῖνος*, τῶν *Πλαταιῶν* καὶ τῆς *Μυκάλης*, μετὰ τῶν ὁποίων ἀδιασπάστως συνέχονται τὰ ὀνόματα τοῦ *Μιλτιάδου*, τοῦ *Λεωνίδου*, τοῦ *Θεμιστοκλέους* καὶ *Ἀριστείδου*, τοῦ *Παυσανίου* καὶ τοῦ *Ξανθίππου*. Μετὰ τὰς μάχας ταύτας ἀποδιώξαντες οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἐτόλμησαν νὰ πολεμήσωσιν αὐτοὺς καὶ ἐν ταῖς χώραις, τὰς ὁποίας αὐτοὶ κατεῖχον. Τότε δὲ συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων ἡ μεγάλη ἐκείνη ναυτικὴ συμμαχία, τὰ πλοῖα καὶ τοὺς ἄνδρας τῆς ὁποίας ὁδηγῶν ὁ ἀκατανίκητος *Κίμων* τοσαύτας ὀνομαστὰς κατὰ τῶν Περσῶν

νίκας ἐκέρδησε. Διὰ τῶν νικῶν τούτων πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι ἀπηλλάγησαν ἐπὶ τέλους ἀπὸ τῆς Περσικῆς κυριαρχίας διὰ τῆς συνθήκης, ἥτις συνωμολογήθη μετὰ τῶν Περσῶν ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος.

Ἐνῷ δὲ κατωρθοῦντο τὰ μεγάλα καὶ ἔνδοξα ταῦτα ἔργα, αἱ βάσεις τῆς ναυτικῆς συμμαχίας, τῆς ὁποίας ἡγεμόνες ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι, μετεβάλλοντο βαθμηδὸν καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ πρότερον σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων πόλεις ὑπετάχθησαν εἰς αὐτοὺς καὶ κατέστησαν φόρου ὑποτελεῖς. Οὕτω δὲ ἀπηρτίσθη τότε ἐν Ἑλλάδι κράτος μέγα, κυβερνώμενον ὑπὸ τῆς τότε παντοδυνάμου πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ψυχὴ τῆς ὁποίας κατέστη ἐπὶ τέλους ὁ δαιμόνιος Περικλῆς. Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνα ταῦτα τὰ τῆς περιόδου ταύτης σπουδαιότατα γεγονότα. Ὁ Περικλῆς δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὸ ἐφήμερον ἐξωτερικὸν μεγαλεῖον τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας· ἐπεθύμει νὰ καταστήσῃ ἀίδιον τὴν δόξαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνήγειρε τὰ περιφανῆ ἐκεῖνα καλλιτεχνικὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα κατεκόσμησαν τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν πόλιν καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀττικήν. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προσθέσωμεν ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας συνέρρεον τότε ἀπὸ πάσης τῆς Ἑλλάδος οἱ ἐπισημότεροι τῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων, διότι ἐκεῖ κατενοοῦντο, ἐθαυμάζοντο καὶ ἐβραβεύοντο τὰ ἔργα αὐτῶν, θὰ ἐννοήσωμεν ὅτι αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην κατέστησαν ἂν μὴ ἡ πολιτική, ἀλλὰ βεβαίως ἡ πνευματικὴ τῆς Ἑλλάδος πρωτεύουσα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ἀπὸ τοῦ 431—338 π. Χ. ἤτοι ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης.

Α΄ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου.— Ἡ Σπάρτη ζηλοτυποῦσα διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, εὐκαιρίαν περιέμενεν, ἵνα καταρρίψῃ ἅπαν τὸ μεγαλεῖον τοῦτο. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐφοβεῖτο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ ὑπέταξαν τοσαύτας Ἑλληνικὰς πόλεις, θελήσωσιν ἐπὶ τέλους νὰ ὑποδουλώσωσι καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Αἱ δύο λοιπὸν αὗται αἰτίαι προπαρεσκεύαζον ἐμφύλιον πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἀφορμὴν ἐζήτει νὰ ἐκραγῇ. Ἀτυχῶς δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν πολλὰς πρὸς ἔκρηξιν τοῦ πολέμου τούτου ἀφορμάς, αἱ ὁποῖαι εἶνε αἱ ἑξῆς·

Τὸ κατὰ τῶν Μεγαρέων ψήφισμα. — Εἴδομεν ὅτι τὰ Μέγαρα διὰ τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων καὶ συνηνώθησαν μετὰ τῶν Πελοποννησίων. Οἱ Ἀθηναῖοι θέλοντες νὰ τιμωρήσωσι διὰ τοῦτο τοὺς Μεγαρεῖς, ἀπέκλεισαν αὐτοὺς διὰ ψηφίσματος ἀφ' ὅλων τῶν λιμένων τοῦ κράτους αὐτῶν. Ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος κατέστρεφε τοὺς Μεγαρεῖς, διότι κατεδίκαζεν αὐτοὺς εἰς ἐμπορικὴν ἀπραξίαν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ Μεγαρεῖς ἐξέφρασαν σπουδαῖα παράπονα ἐν Σπάρτῃ κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

Κερκυραϊκά. — Ἐν τῇ *Ἐπιδάμνῳ*, κοινῇ ἀποικίᾳ τῶν

Κορινθίων καὶ Κερκυραίων, συνέβησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ταραχαὶ μεταξὺ δημοκρατικῶν καὶ ὀλιγαρχικῶν. Καὶ οἱ μὲν ὀλιγαρχικοὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Κερκυραίων, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ τὴν τῶν Κορινθίων. Ἕνεκα τούτου οἱ Κερκυραῖοι περιῆλθον εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Κορινθίους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κέρκυρα εἶχε τότε μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, ἐνικήθησαν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ οἱ Κορίνθιοι· ἀλλά, διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι, παρεσκευάσθησαν ἐκ νέου ἐπὶ δύο ἔτη καὶ συνεκρότησαν στόλον ἀξιόμαχον. Τότε οἱ Κερκυραῖοι, φοβηθέντες ἐκ τῶν παρασκευῶν τῶν Κορινθίων, ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, νομίζοντες ὅτι ὁ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους πόλεμος ἦτο ἄφευκτος καὶ θέλοντες νὰ ἔχωσι σύμμαχον τὴν ναυτικωτάτην Κέρκυραν, ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν. Ὅθεν ἀπέστειλαν εἰς βοήθειαν τῶν Κερκυραίων δέκα πλοῖα· διέταξαν ὅμως τὸν ναύαρχον αὐτῶν νὰ μὴ συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς Κορινθίους. Ἀλλ' ἐν τῇ ναυμαχίᾳ, ἥτις συνεκροτήθη μεταξὺ τῶν Κορινθίων καὶ Κερκυραίων, οἱ Ἀθηναῖοι βλέποντες ὅτι οἱ Κερκυραῖοι περιῆλθον εἰς κρίσιμον θέσιν, συνεκρούσθησαν πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι.

Ποτιδαιατικά. — Ἕνεκα τούτου οἱ Κορίνθιοι διετέθησαν ἐχθρικῶς κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτουν νὰ ἐκδικηθῶσιν αὐτούς. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπεχείρησαν νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ κειμένην *Ποτίδαιαν*, ἥτις ἦτο μὲν ἀποικία τῶν Κορινθίων, ἀλλὰ φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Μαθόντες τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι, διέταξαν τοὺς Ποτιδαιάτας νὰ κρημνίσωσι μέρος τῶν τειχῶν των καὶ νὰ δώσωσιν ὁμήρους. Οἱ Ποτιδαιᾶται ὅμως, ἐλπίζοντες εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Πελοποννησίων, ἀπέστησαν ἀναφανδόν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πέμψαντες στρατὸν ἐνίκησαν τούς τε ἀποστάτας καὶ τοὺς βοηθήσαντας αὐτοὺς Κορινθίους καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ποτίδαιαν.

Τὸ ἐν Σπάρτῃ συνέδριον τῶν συμμάχων. — Ἕνεκα τῶν γεγονότων τούτων οἱ σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἰδίως οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Κορίνθιοι κατηγόρησαν τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτι ἀδικοῦσι καὶ παραβαίνουσι τὰς σπονδάς. Συγκαλεῖται λοιπὸν τότε ἐν Σπάρτῃ συνέδριον τῶν συμμάχων καὶ ἀποφασίζεται ὁ κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμος. Ἐν τούτοις οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἤρχισαν ἀμέσως τὰς ἐχθροπραξίας, ἀλλ' ὑπέβαλον εἰς τοὺς Ἀθηναίους διαφόρους προτάσεις λέγοντες ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη, ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον παραδεχθῇ αὐτάς. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀπήτησαν νὰ ἐξορισθῶσιν οἱ ἐναγεῖς Ἀλκμαιωνίδαι, διὰ ν' ἀπομακρυνθῇ οὕτω τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὁ ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης καταγόμενος Περικλῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διὰ δευτέρας πρεσβείας προέτειναν πρὸ πάντων τὴν κατάργησιν τοῦ κατὰ Μεγαρέων ψηφίσματος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν καὶ ταύτην τὴν πρότασιν· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀπέστειλαν τρίτην καὶ τελευταίαν πρεσβείαν, δι' ἧς ἀπήτουν ν' ἀφήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι αὐτονόμους τὰς ὑποτελεῖς αὐτῶν πόλεις. Τότε συνεκροτήθη ἐν Ἀθήναις ἐκκλησία, κατὰ τὴν ὁποίαν τῇ προτάσει τοῦ Περικλέους οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν τὸν πόλεμον.

Οὕτω λοιπὸν πᾶσαι αἱ πρὸς συμβιβασμὸν προσπάθειαι ἀπέβησαν μάταιαι καὶ ἤρχισαν ἑκατέρωθεν αἱ πρὸς ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἀπαιτούμεναι παρασκευαί. Ἡ Ἑλλὰς πᾶσα ἦτο διῃρημένη εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα· καὶ μετὰ τῶν Ἀθηναίων μέν, ἐκτὸς τῶν ὑποτελῶν αὐτῶν πόλεων, ἦσαν συν-

τεταγμένοι οἱ Πλαταιεῖς, οἱ Κερκυραῖοι, οἱ Κεφαλλῆνες καὶ ἄλλοι νησιῶται· μετὰ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων πάντες σχεδὸν οἱ Πελοποννήσιοι, οἱ Μεγαρεῖς, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς, αἱ Δωρικαὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ πόλεις καὶ ἄλλοι. Τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων ὑπερεῖχε κυρίως κατὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, ἡ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων συμμαχία κατὰ τὴν δύναμιν τῆς ξηρᾶς.

Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου
431—421 π. Χ.

Ἔναρξις τοῦ ἀγῶνος.—Ἐνῷ τὰ δύο ταῦτα στρατόπεδα ἀντιμέτωπα ἀνέμενον τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, 300 Θηβαῖοι ἐν ἔαρι τοῦ 431 π. Χ. εἰσῆλθον νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν, προσκληθέντες ὑπὸ τῆς αὐτόθι ὀλιγαρχικῆς μερίδος. Οἱ Πλαταιεῖς τότε ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, περὶ δὲ τοὺς 180 συλλαβόντες ζῶντας ἐθανάτωσαν ἀκολούθως παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν εἰς τοὺς Θηβαίους. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς φανερὰ διάλυσις τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἤρχισαν αἱ ἐχθροπραξίαι.

Πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου *431 π. Χ.*—Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων περὶ τὰς 60 χιλ. συνηθροίσθη εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἵνα εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης *Ἀρχίδαμον*. Ὁ δὲ Περικλῆς προσεκάλεσε τοὺς κατοικοῦντας ἐκτὸς τῆς πόλεως νὰ ἐξασφαλισθῶσιν ἐντὸς αὐτῆς. Ἀπέστειλαν λοιπὸν οὗτοι τὰ κτήνη αὐτῶν εἰς τὴν νῆσον Εὔβοιαν καὶ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν· κατῴκησαν δὲ ἄλλοι μὲν πλησίον τῶν συγγενῶν αὐτῶν, ἄλλοι

δὲ εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἄλλοι μεταξὺ τῶν μακρῶν τειχῶν. Ὅτε ὅμως μετ' ὀλίγον ὁ Ἀρχίδαμος εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔφθασε πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, ἐρημῶν τοὺς ἀγροὺς τῶν Ἀθηναίων, οὗτοι κατεκραύγαζον κατὰ τοῦ Περικλέους καὶ ἐζήτουν ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν Πελοποννησίων. Ἀλλ' ὁ Περικλῆς ἐκράτησεν αὐτούς· μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέστειλε στόλον ἱκανὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἵνα δηώσῃ αὐτά.

Μετὰ 40 ἡμέρας ὁ Πελοποννησιακὸς στρατὸς ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς· μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἐπανῆλθε καὶ ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέβαλον τοὺς Αἰγινήτας ἐκ τῆς νήσου των καὶ ἀπέστειλαν ἐκεῖ Ἀθηναίους *κληρούχους*. Περὶ δὲ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ὁ Περικλῆς, ἄγων ἅπασαν τὴν πεζικὴν τῶν Ἀθηναίων δύναμιν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ ἐλεηλάτησε τὴν χώραν. Οὕτως ἔληξε τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου.

Λοιμὸς ἐν Ἀθήναις.—Τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰσέβαλον καὶ πάλιν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐλεηλάτουν αὐτήν· οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατέφυγον, ὡς καὶ πρότερον εἰς τὰς Ἀθήνας. Δυστυχῶς ὅμως ἕνεκα τῆς συσσωρεύσεως τοῦ πλήθους ἐνέσκηψεν ἐν Ἀθήναις λοιμός, ὅστις, ὡς λέγεται, μετεδόθη εἰς αὐτὰς ἐξ Αἰγύπτου. Οἱ προσβαλλόμενοι ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ κατελαμβάνοντο ὑπὸ φρικτῶν πόνων· φλόγωσις δ' ἐσωτερικὴ καὶ δίψα ἠνάγκαζε πολλοὺς νὰ ῥίπτωνται εἰς τὰ ῥέατα. Ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου καύματος μέχρι τῆς ἑνάτης ἡμέρας κατεβάλλοντο συνήθως οἱ προσβαλλόμενοι· ἐκ δὲ τῶν διαφευγόντων τὸν θάνατον πολλοὶ ἐλησμόνουν τὴν προτέραν των ζωήν, ἄλλων δὲ κατεστρέφοντο τὰ μέλη τοῦ σώματος, οἷον οἱ ὀφθαλμοί, αἱ χεῖρες, οἱ πόδες. Πολλοὶ ἀπέθνησκον καθ' ἑκάστην ἐγκαταλελειμένοι

ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων αὐτῶν, καὶ πολλῶν τὰ σώματα ἔμενον ἄταφα ἐν ταῖς ὁδοῖς· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ναοὶ ἦσαν πλήρεις νεκρῶν. Εἰς τὸ φοβερὸν τοῦτο κακὸν προσετέθη καὶ ἔτι φρβερώτερον ἴσως, ἡ ἠθικὴ παραλυσία· ἐκ τῆς ἀπελπισίας των πάντες παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀσωτίαν καὶ ἀκολασίαν· πάντες ἦσαν ἀδιάφοροι πρός τε τοὺς θείους καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους.

Ἀθυμία τῶν Ἀθηναίων. — Πρὶν ἢ ἐπιταθῇ ἡ νόσος ἐν Ἀθήναις, ὁ Περικλῆς μετὰ στόλου ἔπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἵνα λεηλατήσῃ αὐτά. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς φοβούμενος τὴν νόσον ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς· μετ' ὀλίγον δὲ ἐπανῆλθε καὶ ὁ Περικλῆς εἰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι βαρυθυμοῦντες ἐκ τῶν τόσων συμφορῶν, βλέποντες δὲ καὶ τὰς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μεγαλειτέρας ζημίας, τὰς ὁποίας ἔπαθον ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων, ἠθύμησαν καὶ ἀπέστειλαν εἰς Σπάρτην προτάσεις περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲ εἰσηκούσθησαν, κατεξανέστησαν κατὰ τοῦ Περικλέους, ὡς αἰτίου δῆθεν ὅλων τούτων τῶν κακῶν, ἀφῄρεσαν ἀπ' αὐτοῦ τὴν στρατηγίαν καὶ κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς πρόστιμον 15 ταλάντων. Συγχρόνως δὲ ὁ Περικλῆς ἔπαλσχε καὶ ἄλλα δυστυχήματα, διότι ἡ νόσος ἐθανάτωσε πολλοὺς τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του. Μετὰ καρτερίας ὑπέμεινεν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ τὰς ἀλλεπαλλήλους συμφορὰς· ἀλλ' ὅτε κατέθετε τὸν νεκρικὸν στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ προσφιλοῦς του υἱοῦ *Παράλου*, δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ κρατηθῇ καὶ ἔκλαυσε πικρῶς.

Θάνατος τοῦ Περικλέους. — Οἱ Ἀθηναῖοι, ἰδόντες μετ' ὀλίγον πόσον ἀνάξιοι ἦσαν οἱ διάδοχοι τοῦ Περικλέους, ἐξέλεξαν αὐτὸν καὶ πάλιν στρατηγόν. Δὲν ἔζησεν

δμως ὁ Περικλῆς μετὰ ταῦτα εἰμὴ ἓν ἔτος μόνον. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 429 π. Χ. ἀπέθανε προσβληθεὶς ὑπὸ κρυφίου πυρετοῦ, ὅστις βαθμηδὸν κατηνάλωσε πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις. Κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμὰς οἱ φίλοι του, καθήμενοι περὶ τὴν κλίνην του καὶ νομίζοντες ὅτι δὲν ἠσθάνετο πλέον, ὡμίλουν περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ ἔργων· ἀλλ' ἐκεῖνος στραφεὶς αἴφνης εἶπε πρὸς αὐτούς· «Ἀπορῶ ὅτι ἐπαινεῖτε πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶνε ἐν μέρει τῆς τύχης καὶ τὰ ὁποῖα ἔπραξαν καὶ ἄλλοι· λησμονεῖτε δὲ τὸ κάλλιστον, ὅτι οὐδεὶς Ἀθηναῖος ἐπενθηφόρησεν ἐξ αἰτίας μου».

Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὰ δεινὰ τοῦ λαοῦ, διότι κατέλαβον ἤδη τὴν ἀρχὴν οἱ λεγόμενοι *δημαγωγοί*, ἄνθρωποι κακοήθεις, κολακεύοντες τὰς ἀδυναμίας τοῦ πλήθους χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος. Περιφημότερος ἐκ τῶν δημαγωγῶν τούτων ἦτο ὁ βυρσοδέψης Κλέων, ὅστις ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους.

Μιτυληναίων ἀποστασία *428 π. Χ.* — Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου, ἐνῷ οἱ Πελοποννήσιοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικήν, ἦλθεν εἴδησις εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι ἀπέστησαν οἱ Μιτυληναῖοι. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν στόλον ὑπὸ τὸν *Πάχητα*, ὅστις ἐλθὼν ἐπολιόρκησε τὴν Μιτυλήνην κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἕως οὗ ἐκυρίευσεν αὐτήν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μιτυλήνης ὁ Πάχης ἀπέστειλεν εἰς Ἀθήνας χιλίους Μιτυληναίους, τοὺς μάλιστα ἐνόχους. Ὁ δὲ δῆμος τῶν Ἀθηναίων συνελθὼν εἰς ἐκκλησίαν ἀπεφάσισε κατὰ πρότασιν τοῦ Κλέωνος νὰ φονευθῶσιν οἱ ἐν Ἀθήναις χίλιοι καὶ πάντες οἱ ἄλλοι Μιτυληναῖοι, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα των νὰ ἐξανδραποδισθῶσι. Πρὸς τούτοις δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκρήμνισαν

τὰ τείχη τῆς Μιτυλήνης καὶ παρέλαβον τὸν στόλον της.

Καταστροφὴ Πλαταιῶν *427 π. Χ.* — Τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου ἠθέλησαν οἱ Πελοποννήσιοι νὰ ὑποτάξωσι τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων Πλαταιεῖς. Ὁ Ἀρχίδαμος λοιπὸν προέτεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ μείνωσιν οὐδέτεροι. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι κατὰ προτροπὴν τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐδέχθησαν, οἱ Πελοποννήσιοι ἀνήγειραν τεῖχος καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς Πλαταιάς, ἐν αἷς ἔμενον 400 Πλαταιεῖς καὶ 80 Ἀθηναῖοι. Ἐπὶ δύο ἔτη οἱ Πλαταιεῖς ἀντέστησαν, ἀλλ' ὅτε ἤρχισαν νὰ ὀλιγοστεύωσιν αἱ τροφαὶ καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς βοηθείας παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως. Κατά τινα δὲ θυελλώδη καὶ βροχερὰν νύκτα κατώρθωσαν 220 τὸν ἀριθμὸν νὰ ὑπερπηδήσωσι τὸ τεῖχος καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἀθήνας· οἱ δὲ λοιποὶ παρεδόθησαν μετ' ὀλίγον εἰς τοὺς Πελοποννησίους. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐξεδικήθησαν σκληρότατα, διότι κατέσραξαν ἅπαντας τοὺς Πλαταιεῖς, 200 τὸν ἀριθμόν, καὶ 25 Ἀθηναίους, τὰς δὲ γυναῖκας ἐξηνδραπόδισαν. Ἡ πόλις κατηδαφίσθη καὶ ἡ χώρα ἐδόθη εἰς τοὺς Θηβαίους.

Σφαγαὶ ἐν Κερκύρᾳ. — Ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν νικητῶν πρὸς τοὺς νικωμένους συμπεριφορᾶς καταδεικνύεται ἡ ἀγριότης τοῦ πολέμου τούτου. Τὴν ἀγριότητα ὅμως ταύτην δὲν ἐδείκνυον πρὸς ἀλλήλους μόνοι οἱ δύο μεγάλοι ἀντίπαλοι, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑκάστῃ σχεδὸν πόλει συνέβαινον τοιαῦται ἄγριαι σκηναὶ μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερίδων. Ἀνέκαθεν ἐν πάσῃ πόλει ὑπῆρχον δύο πολιτικαὶ μερίδες, οἱ *ἀριστοκρατικοὶ* καὶ οἱ *δημοκρατικοί*.

Τὰ ἐν Σφακτηρίᾳ *425 π. Χ.* — Τοιαῦτα τὰ μέχρι τοῦ 425 γεγονότα. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο συνέβη γεγονός τι πολὺ σπουδαιότερον. Ἐνῷ δηλ. στόλος Ἀθηναϊκὸς παρέπλεε τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ὁ ἐπιτηδειότατος στρατηγὸς *Δημοσθένης*, ὅστις συνέπλεεν ὡς ἰδιώτης, προέτεινε νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν *Πύλον* καί, ἀφοῦ ὀχυρωθῶσιν ἐκεῖ, νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Εἵλωτας. Οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ δὲν ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν· ἀλλ' ἀναγκασθέντες ὑπὸ τρικυμίας προσωρμίσθησαν εἰς τὴν Πύλον· καὶ τότε οἱ στρατιῶται κατὰ πρότασιν τοῦ Δημοσθένους ἀνήγειραν μικρὸν ὀχύρωμα ἐπὶ τῆς Πελοποννησιακῆς παραλίας. Μετὰ ταῦτα ὁ στόλος ἀνεχώρησε πλέων εἰς τὴν Κέρκυραν· ἔμεινε δὲ ὁ Δημοσθένης μετὰ πέντε μόνον πλοίων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο συνετάραξε τοὺς Σπαρτιάτας· διὸ ἀνακαλέσαντες ἀμέσως τὸν στρατὸν τῶν ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ τὸν στόλον των ἐκ τῆς Κερκύρας ἀπέστειλαν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Δημοσθένους. Οὗτος ὅμως δὲν ἀπέβαλε τὸ θάρρος του, ἀλλ' ἔστειλεν ἀμέσως δύο τῶν πλοίων του, ἵνα εἰδοποιήσωσι τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειάν του· παρεσκευάσθη δὲ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ δυνατόν, ἵνα ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐλθόντες εἰς Πύλον ἐπολιόρκησαν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τὸ ὀχύρωμα τοῦ Δημοσθένους· κατέλαβον δὲ διὰ 420 Σπαρτιατῶν καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος κειμένην νῆσον *Σφακτηρίαν*, διὰ νὰ εἶνε πανταχόθεν κύριοι τοῦ λιμένος. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπανῆλθε καὶ ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος· εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸν λιμένα, κατενίκησε τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ ἀπέκλεισε πανταχόθεν τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ Σπαρτιάτας. Τοῦτο μαθόντες οἱ Σπαρτιᾶται, ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἐν Σφακτηρίᾳ ἀποκλεισθέντων ἀνῆκον εἰς τὰ πρῶτα τῆς πόλεως γένη, ἀπεφάσισαν νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλ' οὗτοι ὑποκινούμενοι ὑπὸ τοῦ Κλέωνος ἀπέρριψαν τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τῶν Σπαρτιατῶν.

Οἱ ἐν Σφακτηρίᾳ ὅμως δὲν παρεδίδοντο, διότι τολμηροὶ Εἵλωτες, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Σπαρτιᾶται ὑπεσχέθησαν τὴν ἐλευθερίαν, ἔφερον ἐκ διαλλειμμάτων τροφὰς εἰς αὐτούς. Τούτου δ' ἕνεκα οἱ ἀποκλείσαντες τὴν Σφακτηρίαν Ἀθηναῖοι ἤρχισαν ν' ἀπελπίζωνται καὶ ἐζήτουν νέας ἐπικουρίας ἐξ Ἀθηνῶν. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι, μετανοοῦντες διότι ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τῶν Λακεδαιμονίων, κατεκραύγαζον κατὰ τοῦ Κλέωνος· ἀλλ' οὗτος, παρουσιασθεὶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, κατηγόρει τοὺς στρατηγοὺς ὡς ἀναξίους· ἔλεγε δ' ὅτι, ἂν αὐτὸς ἦτο στρατηγός, θὰ ἠδύνατο εὐκολώτατα νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ. Τοὺς λόγους τούτους ἀκούσας ὁ λαὸς προέτεινεν εἰς τὸν Κλέωνα νὰ μεταβῇ αὐτὸς εἰς Σφακτηρίαν. Ἐπειδὴ δὲ πάντες οἱ στρατηγοὶ ἠρνοῦντο ν' ἀναλάβωσι τὴν στρατηγίαν, ἠναγκάσθη ὁ Κλέων νὰ δεχθῇ· ὑπεσχέθη δὲ ὅτι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν ἢ θὰ φέρῃ εἰς Ἀθήνας τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ, ἢ θὰ φονεύσῃ αὐτοὺς ἐκεῖ. Ἀφοῦ ἦλθον αἱ νέαι ὑπὸ τὸν Κλέωνα ἐπικουρίαι εἰς Πύλον, ὁ Δημοσθένης, ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχε παρασκευασθῇ πρὸς ἔφοδον, ἀπεβίβασε τοὺς στρατιώτας του ἐπὶ τῆς νήσου. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀντέστησαν γενναίως· ἀλλ' ἀφοῦ ἔπεσον πολλοί, οἱ λοιποί, 292 τὸν ἀριθμόν, συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι καὶ ἀπήχθησαν εἰς Ἀθήνας ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Κλέωνος ὁρισθεισῶν ἡμερῶν.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην, ἥτις ὠφείλετο κυρίως εἰς τὸν Δημοσθένην, ὁ Κλέων ἐγένετο παντοδύναμος καὶ προέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀπορρίψωσι τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, τὰς ὁποίας ἐπανειλημμένως ὑπέβαλον οἱ Λακεδαιμόνιοι. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον μετὰ ταῦτα ἐπετύγχανον οἱ Ἀθηναῖοι

εἰς τὰς πολεμικάς των ἐπιχειρήσεις· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα μετεβλήθησαν.

Βρασίδας. — Ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Δημοσθένης κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐν Πύλῳ, τὸ αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ πράξῃ κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ μεγαλεπήβολος στρατηγὸς τῆς Σπάρτης *Βρασίδας*, νὰ κινήσῃ δηλ. εἰς ἐπανάστασιν τὰς ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων πόλεις. Ὁ Βρασίδας, γενναῖος ὡς πᾶς Σπαρτιάτης καὶ ἐξησκημένος περὶ τὰ πολεμικά, διεκρίθη πολλάκις ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· ἦτο δὲ μεγαλοφυὴς καὶ χρηστὸς ἀνήρ. Ὁ Βρασίδας ἐν ἔτει 424 π. Χ. παραλαβὼν μικράν τινα βοήθειαν ἔφθασε διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ δὲ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ βασιλέως *Περδίκκου*, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων πολλὰς πόλεις καὶ ἐκυρίευσε τὴν *Ἀμφίπολιν*, σπουδαιοτάτην ἀποικίαν τῶν Ἀθηναίων. Τότε ἐξωρίσθη ἐξ Ἀθηνῶν ὁ μέγας ἱστορικὸς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου *Θουκυδίδης*, διότι, ἐνῷ ἦτο στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ εὑρίσκετο περὶ τὴν Θάσον, δὲν προέλαβε νὰ σώσῃ τὴν Ἀμφίπολιν.

Ἡ περὶ Δήλιον ἧττα τῶν Ἀθηναίων. — Κατὰ τοὺς αὐτοὺς ὅμως χρόνους οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθον καὶ ἄλλην συμφοράν. Ἀντὶ νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχήν των εἰς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ συμβαίνοντα, ἠθέλησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ 424 π. Χ. τῇ ὑποκινήσει τοῦ ἄφρονος Κλέωνος ν' ἀνακτήσωσι τὴν Βοιωτίαν. Καὶ τότε πολυάριθμος Ἀθηναϊκὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ *Δήλιον*, λιμένα τῆς Βοιωτίας πλησίον τῶν συνόρων τῆς Ἀττικῆς. Πρὶν ὅμως προφθάσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ὀχυρωθῶσιν ἐκεῖ, προσεβλήθησαν ὑπὸ πολυαρίθμου Βοιωτικοῦ στρατοῦ καὶ νικηθέντες ἔχασαν πολλὰς χιλιάδας ἀνδρῶν.

Μάχη ἐν Ἀμφιπόλει *422 π. Χ.* — Μετὰ τὰς συμφορὰς ταύτας ἡ ἐν Ἀθήναις φιλειρηνικὴ μερίς, τῆς ὁποίας ἡγεῖτο ὁ στρατηγὸς *Νικίας*, προσεπάθησε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλ' ὁ Κλέων προτρέπων τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου ὑπερίσχυσε. Κατηγορῶν δὲ τοὺς εἰς Μακεδονίαν ἀποσταλέντας στρατηγοὺς ἐπὶ ἀνικανότητι, ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ σταλῇ ἄλλος στρατηγός, ἱκανὸς νὰ καταβάλῃ τὸν Βρασίδαν. Τοιοῦτον δὲ στρατηγὸν ἐνόει ἑαυτόν· διότι ὁ κοῦφος οὗτος ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ἐν Σφακτηρίᾳ κατορθώματος ἐπίστευσεν, ὅτι ἦτο καὶ στρατηγὸς ἄριστος. Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐξελέγη καὶ τὴν φορὰν ταύτην στρατηγὸς ὁ Κλέων καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ 422 ἔπλευσεν εἰς Μακεδονίαν μεθ' ἱκανοῦ στόλου καὶ στρατοῦ· ἀλλά, συγκροτήσας μετ' ὀλίγον μάχην ἐν Ἀμφιπόλει, ἐνικήθη καὶ φεύγων αἰσχρῶς ἐφονεύθη. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐτελείωσε τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ στάδιον καὶ ὁ Βρασίδας.

Νικίειος εἰρήνη *421 π. Χ.* — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος ὑπερίσχυσεν ἐν Ἀθήναις ἡ φιλειρηνικὴ μερίς, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ στρατηγὸς Νικίας. Οὗτος ἦλθεν ἀμέσως εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας περὶ εἰρήνης· οὕτω δὲ κατωρθώθη νὰ συνομολογηθῇ πεντηκονταετὴς εἰρήνη, ἥτις ἐκ τοῦ Νικίου ἐκλήθη *Νικίειος εἰρήνη*. Οἱ κυριώτεροι δὲ αὐτῆς ὅροι ἦσαν 1) ἀμφότερα τὰ μέρη νὰ ἀποδώσωσι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ κατὰ τὸν πόλεμον κυριευθέντα μέρη καὶ 2) νὰ διαλύσωσι τοῦ λοιποῦ φιλικῶς τὰς διαφοράς, αἵτινες θὰ ἀνεφύοντο μεταξὺ αὐτῶν. Ἐνταῦθα λήγει ἡ πρώτη περίοδος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου.

Ἀλκιβιάδης. — Οἱ ὅροι τῆς Νικιείου εἰρήνης δὲν ἐξεπληρώθησαν ἀκριβῶς· ἐν τούτοις ὅμως διετηρήθη αὕτη μέχρι τοῦ 415, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ *Ἀλκιβιάδου* ἐπεχείρησαν τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀνεψιὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Περικλέους, ἦτο νέος εὐφυής, ζωηρός, ὡραιότατος, εὔγλωττος καὶ κάτοχος μεγάλης περιουσίας. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίθη ἐπ' ἀνδρείᾳ, εἶχε δὲ καὶ πνεῦμα πολυμήχανον. Ὡς διδασκάλους ἔσχε τοὺς ἀρίστους τῆς ἐποχῆς του· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ χρηστότατος καὶ ἠθικώτατος φιλόσοφος *Σωκράτης* μετὰ πατρικῆς στοργῆς ἐφρόντισε περὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ πάντα τὰ προτερήματα καὶ πᾶσαι αἱ φροντίδες τῶν διδασκάλων δὲν ἴσχυσαν νὰ μορφώσωσι τὴν ψυχὴν τοῦ νέου τούτου. Ἐκ φύσεως ἦτο ἀστάτου χαρακτῆρος καὶ ἔκλινε πρὸς τὴν ἀσωτείαν· ἔζησε δὲ καὶ ἐν μέσῳ τῆς διαφθαρείσης πλέον Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ τοιουτοτρόπως κατέστη αὐθαδέστατος παραβάτης τῶν νόμων τῆς πατρίδος του καὶ ἐπὶ τέλους αἰσχρὸς αὐτῆς προδότης. Τοσαύτη ὅμως ἦτο ἡ πρὸς αὐτὸν ἀδυναμία τοῦ ἐκλελυμένου Ἀθηναϊκοῦ ὄχλου, τοσαύτη ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ λατρεία αὐτοῦ, ὥστε συνεχώρει πάντα τὰ σφάλματα καὶ

Ἀλκιβιάδης.

ἐπεδοκίμαζε τὰς παρανομίας αὐτοῦ. Τοιοῦτος ὁ ἀνήρ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν Νικίειον εἰρήνην ἐνεφανίσθη ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, καὶ ὁ ὁποῖος κατέπειτε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἀσύνετον εἰς *Σικελίαν ἐκστρατείαν*.

Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν *415 π. Χ.* — Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πρὸ τῆς Νικιείου εἰρήνης ἠθέλησαν νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλας διαφορὰς τῶν Σικελικῶν πόλεων· νῦν δὲ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς νέα ἀφορμὴ πρὸς τοῦτο, ὅτε τῷ 416 ἦλθον εἰς Ἀθήνας *Ἐγεσταῖοι* πρέσβεις, ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν *Συρακουσίων*. Ὁ φιλόδοξος Ἀλκιβιάδης προσεπάθησε τότε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἐγεσταίους καὶ νὰ ὑποτάξωσιν ἔπειτα τὴν Σικελίαν, χώραν πλουσιωτάτην καὶ εὐφορωτάτην. Εἰς μάτην ὁ Νικίας ὑπολογίζων τὰς ἐνδεχομένας ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ζημίας, προσεπάθησε ν' ἀποτρέψῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ ἐκστρατεία ἀπεφασίσθη καὶ παρασκευαὶ μεγάλαι διενεργήθησαν· περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ θέρους τοῦ 415 ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς Ἀθηναϊκὸς στόλος τεταγμένος ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ *Νικίου*, τοῦ *Λαμάχου* καὶ τοῦ *Ἀλκιβιάδου*. Τὸ θέαμα ἦτο μεγαλοπρεπὲς καὶ συγκινητικώτατον, διότι οὐδέποτε πόλις Ἑλληνικὴ παρεσκεύασε καὶ ἐξαπέστειλε τοιαύτην δύναμιν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνακαλεῖται. — Μόλις ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ἔφθασεν εἰς Σικελίαν καὶ ἦλθε διαταγή, προσκαλοῦσα τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς Ἀθήνας ἵνα δικασθῇ, διότι κατηγορεῖτο ἐπὶ ἀσεβείᾳ. Ὀλίγον δηλ. πρὸ τοῦ ν' ἀποπλεύσῃ ὁ στόλος ἐκ τοῦ Πειραιῶς, πρωΐαν τινὰ εὑρέθησαν περικεκομμέναι αἱ ἐν τῇ πόλει προτομαὶ τοῦ *Ἑρμοῦ*. Τὴν ἀσεβῆ ταύτην πρᾶξιν ἀπέδωκαν εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην οἱ ἐχθροί του· κατηγόρουν δ' ἅμα αὐτὸν ὅτι καὶ ἄλλως ἐξύβρισε τὴν θρησκείαν καὶ ὅτι ἐμελέτα τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐζήτησε τότε νὰ δικασθῇ· ἀλλ' οἱ κατήγοροί του ἐφοβοῦντο μήπως διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τοῦ λαοῦ ἀθωωθῇ καὶ κατώρθωσαν ν' ἀναβληθῇ ἡ δίκη. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπανέλαβον τὴν κατηγορίαν καὶ τότε προσεκλήθη ὁ Ἀλκιβιάδης, ἵνα δικασθῇ. Ὁ Ἀλκιβιάδης κατ' ἀρχὰς προσεποιήθη ὅτι ὑπακούει εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ δήμου· κατόπιν ὅμως κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἐκεῖθεν, μαθὼν ὅτι κατεδικάσθη ἐν Ἀθήναις, μετέβη εἰς τὴν Σπάρτην. Θέλων δὲ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν πατρίδα του, προέτρεψε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ βοηθήσωσι τοὺς Συρακουσίους καὶ ν' ἀνανεώσωσι τὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμον.

Καταστροφὴ Ἀθηναίων ἐν Σικελίᾳ *413 π. Χ.* — Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν, ἐπολιόρκησαν τὰς Συρακούσας· τοσοῦτον δ' ἐστενοχώρησαν τοὺς Συρακουσίους, ὥστε ἤρχισαν οὗτοι νὰ διαπραγματεύωνται περὶ εἰρήνης, ὅτε ἔφθασεν ὁ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων *Γύλιππος*, φέρων βοήθειαν εἰς αὐτούς. Τὰ πράγματα τότε μετεβλήθησαν, καὶ ὁ Νικίας ἐζήτησεν ἐπικουρίαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ διάδοχον αὐτοῦ, διότι ὁ μὴν Λάμαχος ἔπεσεν ἤδη μαχόμενος, αὐτὸς δ' ἔπασχε δεινῶς.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πόλεμος ἀνενεώθη καὶ ἐν Ἑλλάδι· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀττικήν, ὠχύρωσαν κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου τὴν *Δεκέλειαν* καὶ ἠπείλουν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν εἰς τὸν Νικίαν ἱκανὴν βοήθειαν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Δημοσθένην. Ὅτε ὁ Δημοσθένης ἦλθεν εἰς Σικελίαν καὶ εἶδε τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ

ἀμέσως ἔφοδον κατὰ τῶν Συρακουσῶν καί, ἂν ἀπετύγχανε, νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν στρατὸν εἰς Ἀθήνας. Ἡ ἔφοδος ἐγένετο· ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ἰσχυρῶς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἔπαθον μεγάλην ζημίαν. Τότε δὲ ὁ Δημοσθένης προέτεινε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὁ Νικίας ἀντέτεινεν. Ὅτε ὅμως νέα βοήθεια ἦλθεν εἰς τοὺς Συρακουσίους ἐκ Πελεποννήσου, ἀπεφάσισαν οἱ Ἀθηναῖοι, μὲ τὴν συγκατάθεσιν πλέον καὶ τοῦ Νικίου, ν' ἀναχωρήσωσι κρυφίως. Τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα πρὸς τοῦτο, ὅτε συνέβη ἔκλειψις Σελήνης, ἐκ τῆς ὁποίας φοβηθεὶς ὁ δεισιδαίμων Νικίας ἀνέβαλε τὸν ἀπόπλουν ἐπὶ 27 ἡμέρας, ὡς εἶχον ὁρίσῃ οἱ ἐρωτηθέντες μάντεις.

Οἱ Συρακούσιοι μαθόντες τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἀθηναίων ἔσπευσαν νὰ προσβάλωσιν αὐτοὺς κατὰ θάλασαν. Γενομένης δὲ ναυμαχίας ἐνικήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ κράτος καὶ ἀπώλεσαν μέγα μέρος τοῦ στόλου των. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ καταλίπωσι τὰ πλοῖα καὶ ν' ἀναχωρήσωσι διὰ ξηρᾶς πρὸς τὰς συμμάχους πόλεις. Διαιρέσαντες δὲ τὸν στρατὸν εἰς δύο μοίρας ἐξεκίνησαν προηγουμένης τῆς ὑπὸ τὸν Νικίαν. Ἀλλ' οἱ ἐχθροί, μαθόντες ἐγκαίρως τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἀθηναίων, προκατέλαβον τὰς διόδους καὶ οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι εὑρέθησαν ἀποκεκλεισμένοι παντοχόθεν. Τότε παρεδόθη εἰς τοὺς Συρακουσίους πρώτη ἡ ὑπὸ τὸν Δημοσθένην μοῖρα· ὁ δὲ Νικίας φθάσας μετὰ τῆς πρωτοπορίας μέχρι τοῦ ποταμοῦ *Ἀσινάρου*, ἤλπισεν ὅτι θὰ σωθῇ, ἐὰν διέβαινεν αὐτόν. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ στρατιῶταί του, κατεχόμενοι ὑπὸ φοβερᾶς δίψης, ὥρμησαν ἀτάκτως εἰς τὸν ποταμόν, οἱ καταδιώκοντες αὐτοὺς ἐχθροὶ κατέλαβον τὴν ἀντίθετον κρημνώδη ὄχθην καὶ ἐκεῖθεν ἐτόξευον αὐτούς. Τοσαύτην δὲ φθορὰν προυξένησαν εἰς αὐτούς, ὥστε τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ μετ' ὀλίγον ἐθολώθη ἐκ τοῦ αἵματος. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ δὲ ἀπελπισίᾳ παρεδόθη καὶ ὁ Νικίας μετὰ τῶν περισωθέντων στρατιωτῶν του.

Πάντες οἱ αἰχμάλωτοι, εἰς ἑπτακισχιλίους ἀνερχόμενοι, ἀπήχθησαν εἰς Συρακούσας, ἡ δὲ τύχη αὐτῶν ὑπῆρξε τρομερά. Οἱ μὲν δύο στρατηγοὶ ἐφονεύθησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, οἱ δὲ λοιποὶ αἰχμάλωτοι ἐρρίφθησαν εἰς τὰ λατομεῖα, ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ τὸ παγερὸν ψῦχος τῆς νυκτὸς καὶ λαμβάνοντες τροφὴν ὀλίγην καὶ ἀθλίαν. Οὕτω δὲ πολλοὶ μὲν ἐκ τῆς πείνης, πολλοὶ δὲ ἀσθενήσαντες ἀπέθανον· οἱ δὲ περισωθέντες ἐπωλήθησαν μετὰ δύο περίπου μῆνας ὡς δοῦλοι.

Τοιοῦτο φοβερὸν τέλος ἔλαβεν ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι κατηνάλωσαν τὰς μεγαλειτέρας των δυνάμεις.

Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου.

Κατάπληξις Ἀθηναίων. — Ὅτε ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἡ ἀγγελία τῆς ἐν Σικελίᾳ καταστροφῆς, κατάπληξις καὶ φόβος κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἡ πατρίς των περιῆλθεν αἴφνης εἰς δεινοτάτην θέσιν. Τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ, οἱ ἄριστοι στρατηγοὶ καὶ οἱ ὡραιότεροι στόλοι εἶχον ἀπολεσθῇ ἐν Σικελίᾳ· τὸ ταμεῖον ἔμεινε κενὸν χρημάτων, ὁ δὲ ἐχθρὸς ἦτο ἐστρατοπεδευμένος ἐν Δεκελίᾳ καὶ ἠπείλει τὴν πόλιν. Πρὸς τούτοις οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀποστατήσωσιν· οἱ δὲ Πελοποννήσιοι συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Περσῶν παρεσκεύαζον τῇ χορηγίᾳ αὐτῶν καὶ στόλον ἀξιόμαχον.

Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἀπώλεσαν ἐντελῶς τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐνεργητικότητα αὐτῶν, ἀλλ' ἔπραξαν πᾶν ὅ,τι ἦτο

δυνατόν εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις. Πρὸ πάντων δ' ἠσχολήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν στόλου καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν κατεσκεύασαν ἑκατὸν καὶ δέκα πλοῖα, δαπανήσαντες ἐκ τῶν χιλίων ταλάντων, ἅτινα εἶχεν ἀποταμιεύσῃ ὁ Περικλῆς διὰ τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην τῆς πόλεως. Ὁ στόλος οὗτος ἔπλευσεν εἰς τὴν πιστὴν τῶν Ἀθηναίων σύμμαχον Σάμον· ἐκεῖθεν δὲ ἐπετέθη κατὰ τῶν ἀποστατησάντων συμμάχων καὶ ἐξησφάλισε τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ ἐν Ἀθήναις μεταπολίτευσις.—Ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἤρχισε μετά τινα χρόνον νὰ γίνηται ὕποπτος εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἕνεκα δὲ τούτου ἐστάλη ἐκ Σπάρτης διαταγὴ εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον ναύαρχον νὰ φονεύσῃ αὐτόν, διατρίβοντα τότε ἐν Ἰωνίᾳ. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀλκιβιάδης, μετέβη ἀμέσως εἰς τὸν Σατράπην τῆς Μ. Ἀσίας καὶ σύμμαχον τῶν Σπαρτιατῶν *Τισσαφέρνην* καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνήγγειλε κρυφίως εἰς τοὺς ἐν Σάμῳ Ἀθηναίους στρατηγούς, ὅτι ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ τοὺς Πέρσας εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, ἐὰν ἐνήργουν νὰ μεταβληθῇ ἡ ἐν Ἀθήναις δημοκρατία εἰς ὀλιγαρχίαν· ἤλπιζε δὲ ὅτι διὰ τῆς μεταπολιτεύσεως ταύτης θὰ κατόρθονε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας. Τὴν πρότασιν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀσμένως ἐδέχθησαν οἱ ἐν Σάμῳ στρατηγοὶ καὶ ἀπέστειλαν (411) εἰς Ἀθήνας τὸν *Πείσανδρον* καὶ ἄλλους τινάς, ἵνα κατορθώσωσι τὴν μεταπολίτευσιν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, πεισθέντες εἰς τὸν Πείσανδρον, ἀπέστειλαν αὐτόν τε καὶ δέκα ἄλλους, ἵνα διαπραγματευθῶσι προηγουμένως μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Τισσαφέρνους περὶ τῆς συμμαχίας. Ἐν τῷ μεταξὺ δμως ὁ Τισσαφέρνης εἶχε μετάβαλῃ γνώμην· οἱ

δὲ ἀπεσταλμένοι, καίτοι ἀπέτυχον, ἀπεφάσισαν ἐν τούτοις ἐπιστρέψαντες νὰ ἐνεργήσωσι τὴν μεταπολίτευσιν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πόλεώς των. Κατώρθωσαν δὲ τοῦτο εὐκόλως, διότι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ὀπαδοί των ἐν Ἀθήναις εἶχον προπαρασκευάσῃ τὰ πάντα πρὸς τοῦτο. Τότε λοιπὸν κατελύθη ἡ βουλὴ καὶ ἀντ' αὐτῆς διωρίσθησαν τετρακόσιοι ἄνδρες, οἵτινες ἀνέλαβον πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν· ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ περιωρίσθη εἰς πεντακισχιλίους πολίτας, τοὺς εὐπορωτέρους.

Ἀρχὴ τῶν τετρακοσίων. — Οἱ τετρακόσιοι ἅμα ἀναλαβόντες τὴν ἐξουσίαν ἤρχισαν νὰ πολιτεύωνται τυραννικῶς. Πολλοὺς ἐκ τῶν πολιτῶν, ὅσους ἐθεώρουν ὑπόπτους, κατεδίωξαν· τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου οὐδ' ἅπαξ συνεκάλεσαν· ἔπεμψαν δὲ καὶ πρέσβεις πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας περὶ εἰρήνης. Ταῦτα μαθόντες οἱ ἐν Σάμῳ, ἀπεδοκίμασαν τὰ ἐν Ἀθήναις γενόμενα· ὁδηγούμενοι δὲ ὑπὸ δύο νέων καὶ δραστηρίων ἀξιωματικῶν, τοῦ Θρασυβούλου καὶ Θρασύλου, ἀπεφάσισαν τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου. Διεμήνυσαν δὲ εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ὅτι τὴν μὲν ἐξουσίαν τῶν πεντακισχιλίων παρεδέχοντο, ἡ ἀρχὴ ὅμως τῶν τετρακοσίων ἔπρεπε νὰ καταλυθῇ καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων· καὶ τέλος νὰ παύσωσιν αἱ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ οἱ ὀλιγαρχικοὶ περιῆλθον εἰς ἔριδας πρὸς ἀλλήλους. Ἐκ τούτων δ' ὠφελούμενοι οἱ ἐχθροὶ κατέλαβον τὴν Εὔβοιαν, ἐκ τῆς ὁποίας κυρίως οἱ Ἀθηναῖοι ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸν βίον ἐπιτήδεια. Ὅθεν οἱ πολῖται ἀγανακτήσαντες, κατέλυσαν (411) τὴν ἀρχὴν τῶν τετρακοσίων καὶ ἐρρύθμισαν τὸ πολίτευμα κατὰ τὰς φρονίμους ἀπαιτήσεις τῶν ἐν Σάμῳ· ἐψήφισαν δὲ καὶ τὴν κάθοδον τοῦ Ἀλλιβιάδου.

Νῖκαι Ἀθηναίων.—Ὀλίγον μετὰ τὰ ἀνωτέρω συμβάντα ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ηὐτύχησε νὰ κατανικήσῃ δὶς τὸν Πελοποννησιακόν, τὸ μὲν πρῶτον παρὰ τὸ *Κυνὸς σῆμα* (ἀκρωτήριον παρὰ τὴν Σηστόν), τὸ δὲ δεύτερον παρὰ τὴν *Ἄβυδον*. Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος (410) ὁ Ἀλκιβιάδης κατενίκησε τὸν Πελοποννησιακὸν στόλον παρὰ τὴν *Κύζικον*, ὅτε καὶ ὁ ναύαρχος αὐτοῦ *Μίνδαρος* ἐφονεύθη. Ὅσην δὲ ζημίαν ἔπαθον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ οἱ Λακεδαιμόνιοι, μαρτυρεῖ ἡ ἑξῆς λακωνικὴ ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλε τότε ὁ ὑποναύαρχος πρὸς τοὺς ἐφόρους τῆς Σπάρτης· «*Ἔρρει τὰ καλὰ· Μίνδαρος ἀπεσσύα· πεινῶντι τῶνδρες· ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν*»· ἤτοι ἀπωλέσθησαν αἱ νῆες· ὁ Μίνδαρος ἀπέθανε· πεινῶσιν οἱ ἄνδρες· ἀπορούμεν τί πρέπει νὰ πράξωμεν.

Κάθοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου. — Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἀποκατέστη ἡ κυριαρχία τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ. Ἀκολούθως δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκυρίευσε τὸ Βυζάντιον (408) καὶ μετὰ ταῦτα ἔπλευσεν εἰς Πειραιᾶ (407). Ἐκεῖ ἐγένετο δεκτὸς ἐν ἀνευφημίαις ὑπὸ πλήθους ἀπείρου, τὸ ὁποῖον εἶχε συρρεύσῃ ἐξ ἁπάσης τῆς Ἀττικῆς. Ἀφοῦ δὲ ἀνῆλθεν εἰς Ἀθήνας, παρουσιάσθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἀπελογήθη εἰς τὴν ἐπὶ ἀσεβείᾳ κατηγορίαν καὶ ἔδωκε πολλὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας. Ὁ δὲ λαὸς ἐστεφάνωσεν αὐτὸν χρυσῷ στεφάνῳ καὶ ἀνηγόρευσεν αὐτὸν στρατηγὸν αὐτοκράτορα. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλκιβιάδης ἔμεινεν ὀλίγον χρόνον ἐν Ἀθήναις καὶ λαβὼν 100 πλοῖα ἔπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα.

Λύσανδρος. — Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 407 π. Χ. οἱ Λακεδαιμόνιοι διώρισαν ναύαρχον τὸν *Λύσανδρον* καὶ ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Λύσανδρος

κατήγετο ἐκ πτωχοτάτης ἀλλ' ἐντίμου οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἀνῆγε τὸ γένος αὐτῆς εἰς τοὺς Ἡρακλείδας. Ἀρκούμενος εἰς τὴν πενίαν αὐτοῦ, οὐδέποτε ἐδελεάσθη ὑπὸ τῆς λάμψεως τοῦ χρυσίου· ἦτο ὅμως ἄνθρωπος πονηρὸς καὶ ἐπεζήτει τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων του δι' οἱωνδήποτε μέσων, μεταχειριζόμενος πᾶν εἶδος κακουργήματος, τὸν φόνον, τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ἐπιορκίαν. Ἐλθὼν ὁ Λύσανδρος εἰς τὴν Ἔφεσον, ἀνέβη ἐκεῖθεν εἰς Σάρδεις, ὅπου ᾤδρευεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Μ. Ἀσίας, ὅστις τότε ἦτο *Κῦρος* ὁ ἐπιλεγόμενος *νεώτερος*. Παρὰ τούτου ὁ Λύσανδρος ἐζήτησε τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν ναυτῶν καὶ ἐπιτυχὼν κατώρθωσε διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ δελεάσῃ τοὺς ναύτας τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου· πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν τότε ἐλιποτάκτησαν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, διὰ νὰ λάβωσι μεγαλείτερον μισθόν.

Ναυμαχία ἐν Ἐφέσῳ *407 π. Χ.* — Ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἀλκιβιάδης περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν· μὴ ἔχων δὲ χρήματα, ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὸν στόλον, διὰ νὰ μεταβῇ πρὸς ἀναζήτησιν τοιούτων. Διέταξεν ὅμως αὐστηρῶς τὸν ὑποναύαρχον αὐτοῦ *Ἀντίοχον* νὰ μὴ συνάψῃ ναυμαχίαν κατὰ τὴν ἀπουσίαν του. Ἀλλ' ὁ Ἀντίοχος θέλων νὰ ἐπιδείξῃ ἀνδραγαθίαν παρέβη τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ ναυμαχήσας πρὸς τὸν Σπαρτιατικὸν στόλον (407) ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου παρὰ τὴν Ἔφεσον. Μαθὼν ταῦτα ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον· ἀναχθεὶς δ' ἐκεῖθεν μεθ' ὅλου τοῦ στόλου του, προεκάλεσε τὸν Λύσανδρον εἰς νέαν μάχην· ἀλλ' οὗτος ἀρκούμενος εἰς τὴν πρώτην νίκην δὲν ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν. Οἱ δὲ ἐν Ἀθήναις, ὀργισθέντες διὰ τὴν ἧτταν ἐκείνην καὶ δυσπιστοῦντες πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀφῄρεσαν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχιναυαρχίαν καὶ διώρισαν 10 στρατηγούς,

ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ *Κόνων*. Ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης μετέβη τότε εἰς τὰ ἐν τῇ Θρᾳκικῇ χερσονήσῳ κτήματά του.

Ἡ ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχία *406 π. Χ.*—Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται διώρισαν ἀντὶ τοῦ Λυσάνδρου ναύαρχον τὸν χρηστὸν καὶ γενναῖον *Καλλικρατίδαν*, ὅστις ἦτο κατὰ πάντα ἀντίθετος τοῦ Λυσάνδρου. Ὁ Καλλικρατίδας, ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὴν Μιτυλήνην, ἐναυμάχησεν εἶτα ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς πρὸς τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον, ὅστις ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ Κόνωνος· ἀφοῦ δ' ἐνίκησεν, ἀπέκλεισεν αὐτὸν ἐν τῷ λιμένι.

Μαθόντες τὴν δεινὴν ταύτην θέσιν τοῦ Κόνωνος οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκεύασαν νέον στόλον ἐξ 110 πλοίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεβιβάσθησαν πάντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ ὄντες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι. Ὁ νέος στόλος ἔπλευσεν εἰς Σάμον· ἐκεῖ δὲ ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ καὶ περὶ τὰς τριάκοντα συμμαχικαὶ τριήρεις. Μαθὼν τοῦτο ὁ Καλλικρατίδας κατέλιπεν ἐν Μιτυλήνῃ πεντήκοντα πλοῖα, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν ἔπλευσε κατὰ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου. Οἱ δύο στόλοι συνηντήθησαν παρὰ τὰς *Ἀργινούσας* νήσους ἀπέναντι τῆς Λέσβου. Ἐκεῖ δὲ συνεκροτήθη (406) μεγάλη ναυμαχία, καθ' ἣν πολλὰ πλοῖα ἐβυθίσθησαν ἑκατέρωθεν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπεσε δὲ μαχόμενος γενναίως καὶ αὐτὸς ὁ Καλλικρατίδας. Μετὰ τὴν μάχην οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἔσπευσαν νὰ ἐλευθερώσωσι τὸν Κονωνα, ὅστις ἦτο ἀκόμη ἀποκεκλεισμένος ἐν τῷ λιμένι τῆς Λέσβου ὑπὸ μοίρας τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου· ἀφῆκαν δὲ πολλὰ πλοῖα διὰ νὰ συλλέξωσι τοὺς νεκροὺς καὶ σώσωσι τοὺς ναυαγούς· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβη σφοδρὰ τρικυμία, οὐδέτερον τούτων ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσιν. Ἕνεκα τῆς ἀκουσίου ταύ-

της ἐλλείψεως τῶν στρατηγῶν ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς ἀφῆρεσεν ἀπ' αὐτῶν τὴν στρατηγίαν καί, τὸ σπουδαιότερον, κατεδίκασεν αὐτοὺς ἀδίκως εἰς θάνατον πλὴν τοῦ Κόνωνος, διότι οὗτος δὲν εἶχε λάβῃ μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν.

Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς μάχη *405 π. Χ.* — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου οἱ σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν ἐζήτησαν νὰ διορισθῇ καὶ πάλιν ναύαρχος ὁ Λύσανδρος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος ἐν Σπάρτῃ ἀπηγόρευε νὰ ναυαρχῇ δὶς ὁ αὐτός, οἱ Σπαρτιᾶται ναύαρχον μὲν ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι ἀπέστειλαν τὸν *Ἄρακον*, ὁ δὲ Λύσανδρος διωρίσθη ὑπονάυαρχος, πράγματι ὅμως ἦτο κύριος ἁπάντων.

Ὁ Λύσανδρος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 405 ἔφθασεν εἰς Ἔφεσον. Ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Σάρδεις καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ Κύρου ἄφθονα χρήματα κατεσκεύασε νέας τριήρεις. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐπολιόρκησε τὴν *Λάμψακον*. Ταῦτα μαθόντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων εἰσῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ μεγάλου στόλου ἐξ 180 πλοίων· ἀλλ' ὁ Λύσανδρος εἶχεν ἤδη κυριεύσῃ τὴν Λάμψακον καὶ ἐστάθμευεν ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς. Τότε δὲ ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐστάθμευσεν ἀπέναντι τῆς Λαμψάκου παρὰ τοὺς *Αἰγὸς ποταμοὺς* εἰς θέσιν ἀνεπιτηδειοτάτην. Ἐκεῖθεν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας οἱ Ἀθηναῖοι καθ' ἑκάστην προεκάλουν τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν, ἀλλ' οὗτος δὲν ἀντεπεξήρχετο. Ἕνεκα τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν ὅτι οὐδὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσι παρὰ τοιούτου δειλοῦ ἀντιπάλου· ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς, ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἄφινον τὰ πλοῖα ἔρημα ἀνδρῶν παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις κατοικῶν ἐκεῖ πλησίον συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους στρατηγοὺς νὰ εἶνε

προσεκτικοί. Ὁ πανοῦργος ὅμως Λύσανδρος, ὅστις κατασκοπεύων τοὺς Ἀθηναίους ἐγνώριζε τὰ συμβαίνοντα, ἐπιπίπτει αἴφνης τὴν πέμπτην ἡμέραν κατὰ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου· εὑρὼν δὲ πάντα σχεδὸν τὰ πλοῖα κενὰ ἐκυρίευσεν αὐτά. Ἔπειτα ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ καταδιώξας τοὺς Ἀθηναίους, πολλοὺς μὲν ἐφόνευσε, 3 χιλ. δὲ ἠχμαλώτισε καὶ κατέσραξεν ἀνηλεῶς. Ἐκ τῆς πανωλεθρίας ταύτης μόνον 12 πλοῖα ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐσώθησαν ὑπὸ τὸν Κόνωνα εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου.

Πτῶσις τῶν Ἀθηνῶν *404 π. Χ.* — Εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Λύσανδρος ὑπέταξε τὰς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων πόλεις καὶ νήσους, πλὴν τῆς Σάμου, καὶ κατέστησαν ἐν ἁπάσαις ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ μετὰ ἰσχυροῦ στόλου καὶ ἐπολιόρκησε τὰς Ἀθήνας κατὰ θάλασσαν, ἐνῷ ὁ Πελοποννησιακὸς στρατὸς ἐπολιόρκει αὐτὰς κατὰ γῆν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀποκεκλεισμένοι οὕτω πανταχόθεν καὶ μηδεμίαν ἔχοντες νὰ ἐλπίσωσιν ἔξωθεν βοήθειαν, περιῆλθον εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν. Ἐν τούτοις ἀντέστησαν ἐπὶ πολύ· ἀλλ' ὅτε ἤρχισαν νὰ ἐκλίπωσι τὰ τρόφιμα, ὑπέβαλον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας προτάσεις περὶ εἰρήνης. Τότε συνεκροτήθη ἐν Σπάρτῃ συμβούλιον, ἐν ᾧ Κορίνθιοι, Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι προέτειναν τὴν τελείαν τῶν Ἀθηνῶν καταστροφήν. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται εἶπον, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐξανδραποδισθῇ πόλις, ἥτις τοσαῦτα ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς μεγίστοις αὐτῆς κινδύνοις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πλειονοψηφία τῶν συμμάχων συνετάχθη μὲ τὴν γνώμην ταύτην, συνωμολογήθη εἰρήνη ἐπὶ τοῖς ἑξῆς ὅροις· νὰ κρημνίσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς, νὰ παραδώσωσι τὰ πλοῖά

των πλὴν δώδεκα καὶ νὰ συνεκστρατεύσωσι μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ δυνάμενοι πλέον ν' ἀντιστῶσιν, ἐδέχθησαν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Τότε δὲ κατὰ διαταγὴν τοῦ Λυσάνδρου κατεστράφησαν ὑπὸ τὸν ἦχον αὐλῶν καὶ σαλπίγγων τὰ τείχη· συγχρόνως δὲ κατελύθη καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα· ἡ δὲ κυβέρνησις ἐπετράπη ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου εἰς τριάκοντα ἄνδρας, φίλους τῶν Σπαρτιατῶν.

Οὕτω διὰ τῆς πτώσεως τῶν Ἀθηνῶν ἔληξεν ὁ φοβερὸς οὗτος ἐμφύλιος πόλεμος, διαρκέσας 27 περίπου ἔτη καὶ ἐξαντλήσας ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα.

Β' ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Διὰ τῆς πτώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὁ Λύσανδρος τοσαύτην ἀπέκτησε δόξαν, ὥστε, ὅτε θριαμβευτικῶς ἐπανῆλθεν εἰς Σπάρτην, ἠξιώθη ἐν αὐτῇ ἐκτάκτων ὅλως τιμῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐξόχως ἐτίμησαν τὸν ἄνδρα, διότι βωμοὺς ἀνήγειραν αὐτῷ καὶ ὕμνους ἐποίησαν εἰς τιμὴν αὐτοῦ. Ταῦτα δ' ἔπραττον, νομίζοντες ὅτι διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἠλευθερώθησαν. Ἀλλ' ἠπατῶντο διότι ἀντὶ τῆς καταλυθείσης ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων συνέστη νῦν ἡ ἡγεμονία τῆς παντοδυνάμου Σπάρτης, ἡγεμονία πολὺ τυραννικωτέρα τῆς τῶν Ἀθηναίων. Εἰς πάσας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὅσαι προηγουμένως ἀπετέλουν τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων, ὁ Λύσανδρος διώρισε δεκάρχους ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ Λακεδαιμόνιον διοικητήν, ὃ ὁποῖος ἐκαλεῖτο *ἁρμοστής*· εἰς τινας δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπεβλήθη καὶ φρουρὰ Λακωνική. Πᾶσαι δὲ ἠναγκάσθησαν νῦν νὰ πληρώνωσι φόρον πολὺ μεγαλείτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐπλήρονον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἠπειρωτικαὶ

πόλεις, αἱ σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων, οὐδὲν ἐκ τοῦ πολέμου τούτου κέρδος ἐκαρπώθησαν· τοὐναντίον μάλιστα ἡ Σπάρτη ἤρχισε καὶ πρὸς αὐτὰς ἀκόμη νὰ φέρηται τυραννικώτερον.

Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐν Ἀθήναις. — Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Λύσανδρος ἀνέθηκε τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως εἰς τριάκοντα ἄνδρας. Οὗτοι δὲ γενόμενοι κύριοι τῆς πόλεως, ἐξέκλιναν εἰς φοβερὰν τυραννίαν, ὅθεν καὶ εὐλόγως ὠνομάσθησαν *τύραννοι*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐτιμώρησαν διὰ θανάτου τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ἔδειξαν αἰσχρὰν διαγωγήν. Μετ' ὀλίγον ὅμως, ἐπειδὴ εἶχον κατὰ νοῦν νὰ θανατώσωσι τοὺς ἐπισημοτέρους ἐκ τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἐφοβοῦντο ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν πολιτῶν, ἐζήτησαν ἐκ Σπάρτης φρουράν. Ὅτε δὲ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἡ φρουρὰ αὕτη ὑπὸ ἁρμοστὴν τὸν *Καλλίβιον* καὶ κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν, οἱ τριάκοντα ἐξέλεξαν 3 χιλ. πολιτῶν ἐκ τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν καὶ εἰς τούτους μόνους ἐπέτρεψαν τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Κατόπιν δὲ ἀφώπλισαν τοὺς λοιποὺς πολίτας καὶ ἤρχισαν νὰ σφάζωσιν ἀνηλεῶς τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ νὰ δημεύωσι τὰς περιουσίας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατώρθουν νὰ φύγωσιν ἐξ Ἀθηνῶν.

Ἀλλὰ δὲν ἐκορέσθησαν διὰ μόνου τοῦ αἵματος τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκωσι πάντας τοὺς πλουσίους καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρας τῆς πόλεως, ἔστω καὶ ὀλιγαρχικούς. Εἰς τὰς σφαγὰς ὅμως ταύτας δὲν ἦσαν σύμφωνοι πάντες οἱ τριάκοντα. Ὁ μὲν *Κριτίας*, ὁ βιαιότερος ἐξ αὐτῶν, ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶσι πᾶν μέσον διὰ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀρχήν των· ὁ δὲ *Θηραμένης* καὶ ἄλλοι τινὲς ἐκ τῶν τριάκοντα ἐθεώρουν ὡς ἐπικίνδυνον τὸ χυνόμενον ἄφθονον

αἷμα. Ἕνεκα τούτου ὁ Κριτίας, θέλων ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ Θηραμένους, κατηγόρησεν αὐτὸν ἐνώπιον τῆς βουλῆς ὡς ἐχθρὸν τῆς ὀλιγαρχίας καὶ ὁ Θηραμένης κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Τότε δὲ κατέφυγεν ὡς ἱκέτης εἰς τὸν βωμόν, ἀλλ' ἀπεσπάσθη ἐκεῖθεν διὰ τῆς βίας καὶ ἐποτίσθη τὸ κώνειον.

Θρασύβουλος. — Ἕνεκα τῆς τυραννίας καὶ ὠμότητος τῶν τριάκοντα πολλοὶ Ἀθηναῖοι πολῖται, διὰ νὰ σωθῶσιν, ἔφευγον ἐκ τῶν Ἀθηνῶν. Μολονότι δὲ ἡ Σπάρτη εἶχεν ἀπαγορεύσῃ εἰς τὰς συμμάχους πόλεις νὰ δέχωνται τοὺς φυγάδας Ἀθηναίους, ἐν τούτοις τὸ Ἄργος, τὰ Μέγαρα καὶ αἱ Θῆβαι ἐδέχοντο αὐτούς.

Μεταξὺ τῶν εἰς Θήβας καταφυγόντων Ἀθηναίων ἦτο καὶ ὁ γενναῖος Θρασύβουλος. Οὗτος ἀποφασίσας ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τῆς τυραννίας τῶν τριάκοντα, ἀνεχώρησε μετὰ 70 ἄλλων ἐκ Θηβῶν καὶ κατέλαβε τὴν *Φυλήν*, χωρίον ὀχυρὸν κείμενον εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Μαθόντες τοῦτο οἱ τριάκοντα, ἐξῆλθον ἐναντίον τοῦ Θρασυβούλου μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον, οἵτινες κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐπληθύνοντο, ἀντέστησαν γενναίως καὶ οἱ τριάκοντα ἐπανῆλθον ἄπρακτοι εἰς τὴν πόλιν. Ὁ δὲ Θρασύβουλος, ἀφοῦ ἡ δύναμις αὐτοῦ ηὐξησεν εἰς χιλίους περίπου ἄνδρας, ἔφθασε διὰ νυκτὸς εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐκεῖ συνῆψε μάχην κατὰ τῶν τριάκοντα καὶ νικήσας ἐφόνευσε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Κριτίας. Τότε οἱ μετριώτεροι τῶν ἐν Ἀθήναις τρισχιλίων ἔπαυσαν τοὺς τριάκοντα, οἱ ὁποῖοι ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, καὶ διώρισαν ἀντ' αὐτῶν δέκα ἄλλους, ἕνα ἐξ ἑκάστης φυλῆς.

Ἀλλὰ καὶ οἱ δέκα ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ τῶν φυγάδων πόλεμον. Ἐζήτησαν μάλιστα καὶ βοήθειαν ἐκ Σπάρτης·

οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἀπέστειλαν μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου τὸν Λύσανδρον, ὁ ὁποῖος πολιορκήσας τὸν Πειραιᾶ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἔφερε τὸν Θρασύβουλον εἰς δύσκολον θέσιν. Εὐτυχῶς ὅμως οἱ ἐν Σπάρτῃ, φοβούμενοι τὴν αὔξησιν τοῦ Λυσάνδρου, ἔπεμψαν κατόπιν μετὰ στρατοῦ τὸν βασιλέα *Παυσανίαν*, ὁ ὁποῖος συνεβίβασε τὰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας. Τότε ἀνῆλθον εἰς τὴν πόλιν οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον· ἀφοῦ δὲ ἀνώρθωσαν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἐξέδωκαν ἀμνηστείαν, τῆς ὁποίας ἐξῃρέθησαν οἱ τριάκοντα καὶ ὅσοι ἐβοήθησαν αὐτοὺς εἰς τὰς τυραννικὰς αὐτῶν πράξεις.

Σωκράτης.

Σωκράτης. — Εἷς μόνος ἄνθρωπος, μολονότι δὲν ἔπαυσε καταδικάζων τὰς ἀνόμους πράξεις τῶν τριάκοντα, διέφυγε τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ οὗτος ἦτο ὁ *Σωκράτης*. Ὁ Σωκράτης ἐγεννήθη τῷ 469 π. Χ. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἀγαλματοποιός. Τὴν τέχνην δὲ ταύτην ἐξήσκησε κατ' ἀρχὰς ὁ Σωκράτης· ἀλλ' ἔπειτα, μολονότι ἦτο πτωχός, ἀφῆκεν αὐτὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας. Ὡς πολίτης ἐξεπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκόν του, πολεμήσας ἐν Ποτιδαίᾳ καὶ Δηλίῳ. Ἔσωσε μάλιστα ἐν τῇ μάχῃ καὶ τὴν ζωὴν δύο μαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος.

Ὁ Σωκράτης μέχρι τοῦ 70 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐδίδασκε τοὺς συμπολίτας του τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ. Ἐδίδασκε δὲ δωρεὰν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις, ἐν τοῖς ὁδοῖς καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις. Ἡ παρρησία ὅμως, μεθ' ἧς ἐπολέμει τὴν πλεονάσασαν διαφθορὰν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δυσηρέστησε πολλούς, καὶ ἐπὶ τέλους τρεῖς Ἀθηναῖοι, ὁ *Ἄνυτος*, ὁ *Μέλητος* καὶ ὁ *Λύκων* κατηγόρησαν αὐτὸν ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους καὶ ὅτι εἰσάγει

Θάνατος τοῦ Σωκράτους.

νέους θεούς. Προσκληθεὶς ὁ Σωκράτης νὰ δικασθῇ ἀπελογήθη, ἀλλὰ κατεδικάσθη διὰ ψήφων 281 κατὰ 278. Ἐρωτηθεὶς δὲ ποίας ποινῆς ἄξιον ἐνόμιζεν ἑαυτόν, ἀπεκρίθη· «νὰ τρέφωμαι τοῦ λοιποῦ ἐν τῷ *Πρυτανείῳ* δι' ἐξόδων τῆς πολιτείας». Ἡ ἀγέρωχος αὕτη ἀπάντησις παρώργισε τοὺς δικαστάς, οἱ ὁποῖοι τότε κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς θάνατον.

Ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας ἔμεινεν ὁ Σωκράτης ἐν τῇ φυλακῇ, διότι τὴν προτεραίαν τῆς καταδίκης αὐτοῦ ἀνεχώρησεν ἐξ

Ἀθηνῶν ἡ *ἱερὰ ναῦς*, φέρουσα δῶρα εἰς τὸν ἐν Δήλῳ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὴν ἐκεῖ τελουμένην ἑορτὴν αὐτοῦ. Ἦτο δὲ νόμος νὰ μὴ ἐκτελῆται θανατικὴ ποινὴ ἐν Ἀθήναις πρὸ τῆς ἐπανόδου τῆς ἱερᾶς νηός. Κατὰ τὸ τριακονθήμερον τοῦτο διάστημα ἐπεσκέπτοντο τὸν Σωκράτην ἐν τῇ φυλακῇ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· οὗτος δὲ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὁμιλῶν περὶ ἀθανασίας ψυχῆς καὶ περὶ μελλούσης ζωῆς, καλλιτέρας τῆς παρούσης. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀφίξεως τῆς ἱερᾶς νηὸς ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους *Κρίτων* ἔπεισε διὰ χρημάτων τὸν δεσμοφύλακα ν' ἀφήσῃ τὸν Σωκράτη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς φυλακῆς. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἠρνήθη, λέγων ὅτι πᾶς πολίτης ὀφείλει νὰ πείθηται εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Ἔφθασε τέλος ἡ τελευταία ἡμέρα καὶ ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ συνωμίλησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἔπιε τὸ κώνειον ἀταράχως ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρήνων τῆς γυναικός, τῶν τέκνων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσε (399).

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ μέγας οὗτος φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς, ὁ ὁποῖος οὐ μόνον ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ βίου καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ θανάτου του ἐκύρωσε τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἐδίδασκεν.

Ἡ Σπάρτη κατὰ τῆς Περσίας.

Κύρου ἀνάβασις. — Ἀφοῦ ἡ Σπάρτη ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος, ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν· ἕνεκα δὲ τούτου περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔδωκεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Κῦρος ὧδέ πως.

Δαρεῖος ὁ Β' βασιλεὺς τῆς Περσίας ἀπέκτησεν ἐκ τῆς συζύγου αὐτου *Παρυσάτιδος* δύο υἱούς, *Ἀρταξέρξην* τὸν *Μνήμονα* καὶ *Κῦρον τὸν νεώτερον*, τὸν ὁποῖον εἴδομεν περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὅτι ἦτο ἡγεμὼν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ὅτι μεγάλως ἐβοήθησε τότε τοὺς Σπαρτιάτας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐγένετο ὁ Ἀρταξέρξης. Ὁ Κῦρος ὅμως, ἐλπίζων εἰς τὴν βοήθειαν τῶν φίλων του Λακεδαιμονίων καὶ τῆς μητρός του, ἡ ὁποία ἠγάπα περισσότερον αὐτὸν ἢ τὸν Ἀρταξέρξην, διενοήθη νὰ ἁρπάσῃ τὸν θρόνον ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἔκρυπτεν ὅμως ἐπιμελῶς τὸ σχέδιόν του, ἕως οὗ συνήθροισεν ἐν τῇ σατραπείᾳ του στρατὸν Ἀσιατικὸν 100 χιλ. καὶ περὶ τὰς 13 χιλ. Ἑλλήνων μισθοφόρων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν *Κλεάρχου* τοῦ Λακεδαιμονίου. Ἀφοῦ δὲ παρεσκευάσθη τοιουτοτρόπως, ἐξεκίνησε τῷ 401 ἐκ τῶν Σάρδεων, προφασιζόμενος ὅτι ἐκστρατεύει ἐναντίον πειρατικοῦ τινος λαοῦ, καὶ ἔφθασεν ἀκωλύτως μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Διαβὰς δὲ τὸν ποταμὸν ἦλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τὴν καλουμένην *Κούναξα*, ἐλπίζων νὰ καταλάβῃ τὸν βασιλέα ἀνέτοιμον. Ἀλλ' ὁ Ἀρταξέρξης, μαθὼν παρὰ τοῦ σατράπου Τισσαφέρνους τὸν σκοπὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, εἶχε προετοιμασθῇ καὶ ἀνέμενεν αὐτὸν μετὰ στρατοῦ 100 περίπου μυριάδων. Ἐν Κουνάξοις συνεκρούσθησαν μετ' ὀλίγον οἱ δύο στρατοί. Καὶ οἱ μὲν μετὰ τοῦ Κύρου Ἕλληνες ἀνεδείχθησαν νικηταί· ἠττήθησαν ὅμως τὰ Ἀσιανὰ αὐτοῦ στρατεύματα· ἔπεσε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κῦρος, ὁρμήσας νὰ φονεύσῃ τὸν ἀδελφόν του ἰδίᾳ χειρί.

Κάθοδος τῶν μυρίων. — Μετὰ τὴν μάχην ὁ Ἀρταξέρξης ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ παραδοθῶσιν ἀλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν καὶ ἀνεχώρησαν. Μετά τινων ὅμως ἡμερῶν ὁδοιπορίαν ὁ Τισσαφέρνης, ἀκολουθῶν αὐτοὺς κατὰ πόδας, κατώρθωσε δι' ἀπάτης νὰ φονεύσῃ τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν.

Προσποιηθεὶς δηλ. φιλίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀναλαβὼν δῆθεν νὰ συνδιαλλάξῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, προσεκάλεσε τὸν Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας στρατηγοὺς εἰς τὴν σκηνήν του. Ἀλλὰ μόλις οἱ Ἕλληνες ἦλθον καὶ οἱ περὶ τὸν Τισσαφέρνην συλλαβόντες αὐτοὺς ἐφόνευσαν πάντας.

Οἱ Ἕλληνες, ἀπολέσαντες τοὺς ἀρχηγούς των, κατ' ἀρχὰς κατελήφθησαν ὑπὸ μεγίστης ἀθυμίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλιγον ἀνεθάρρησαν διὰ τῶν φρονίμων συμβουλῶν τοῦ Ἀθηναίου *Ξενοφῶντος*, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει τὸν στρατὸν ὡς ἐθελοντής. Κατὰ συμβουλὴν δ' αὐτοῦ ἐξέλεξαν ἄλλους στρατηγούς, ἐν οἷς ἦτο ὁ Σπαρτιάτης *Χειρίσοφος* καὶ αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν. Ἀφοῦ δὲ ἔκαυσαν ἁμάξας, σκηνὰς καὶ πᾶν περιττὸν βάρος, ἐκίνησαν δι' ἄλλης ὁδοῦ παρ' ἐκείνην, ἣν ἠκολούθησαν μετὰ τοῦ Κύρου. Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ὥδευον διὰ τῆς *Καρδουχίας*, τῆς *Μεσοποταμίας* καὶ τῆς *Ἀρμενίας*, ἕως οὗ ἔφθασαν εἰς *Τραπεζοῦντα* ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Καθ' ὁδὸν ὑπέστησαν πλεῖστα δεινά· ἠναγκάζοντο νὰ ἀναβαίνωσιν ὄρη ἄβατα, νὰ διαβαίνωσι ποταμοὺς ὁρμητικοὺς καὶ νὰ διέρχωνται χώρας ἀφιλοξένους, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ὅτε δὲ διέκριναν μακρόθεν τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἐναγκαλιζόμενοι ἀλλήλους ἐφώνουν μετ' ἀγαλλιάσεως «θάλασσα! θάλασσα!»

Ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος διὰ τῆς *Βιθυνίας* ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ ἐκεῖθεν οἱ περισωθέντες, 6 χιλ. περίπου τὸν ἀριθμόν, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ 15 μῆνας, ἀφ' ὅτου ἐξεστράτευσαν ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας μετὰ τοῦ Κύρου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὀνομάζεται *κάθοδος τῶν μυρίων*. Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων διδάσκει ἡμᾶς πόσον ὑπερέχει ἡ παιδεία καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀμαθείας, διότι οἱ Ἕλληνες ὀλίγοι

ὄντες ἐπολέμησαν πρὸς πολλοὺς καὶ ἐπὶ τέλους ἐφάνησαν νικηταί.

Θίμβρων καὶ Δερκυλλίδας ἐν Ἀσίᾳ. — Μετὰ τὴν περὶ Κούναξα νίκην καὶ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ὁ Ἀρταξέρξης, ἀνταμείβων τὴν πίστιν τοῦ Σατράπου αὐτοῦ Τισσαφέρνους, παρεχώρησεν αὐτῷ καὶ τὰς χώρας, τῶν ὁποίων πρότερον ἦρχεν ὁ Κῦρος. Ὁ Τισσαφέρνης ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν παρεσκευάσθη νὰ τιμωρήσῃ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὅσαι ὀπωσδήποτε εἶχον βοηθήσῃ τὸν Κῦρον· αὗται δὲ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἀπέστειλαν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 400 π. Χ. εἰς βοήθειαν αὐτῶν τὸν *Θίμβρωνα* μετὰ 5,000 Πελοποννησίων, μεθ' ὧν ἠνώθησαν καὶ οἱ ἐκ τῶν μυρίων περισωθέντες. Τοιαύτην ἀξιόλογον δύναμιν ἔχων ὁ Θίμβρων οὐδὲν ἔπραξε καὶ διὰ τοῦτο περὶ τὰ τέλη τοῦ 399 π. Χ. ἀνεκλήθη καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπεστάλη ὁ πολυμήχανος καὶ πανοῦργος *Δερκυλλίδας*.

Ὁ Δερκυλλίδας ἐλθὼν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὠφελήθη ἐκ τῆς διαφορᾶς, ἣν εἶχον πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο σατράπαι Φαρνάβαζος καὶ Τισσαφέρνης· ἀφοῦ δὲ συνωμολόγησεν ἀνακωχὴν πρὸς τὸν τελευταῖον, ἐπέπεσε κατὰ τῆς χώρας τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἠλευθέρωσε παλλὰς πόλεις. Ἀφοῦ δὲ ἔληξεν ἡ πρὸς τὸν Τισσαφέρνην ἀνακωχή, ἡτοιμάσθη νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατ' αὐτοῦ. Τότε συνηνώθησαν οἱ δύο σατράπαι καὶ ἀντιπαρετάχθησαν κατὰ τοῦ Δερκυλλίδου ἐν τῷ *Μαιάνδρου* πεδίῳ. Ἀλλ' οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Δερκυλλίδου *Κύρειοι* τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνεον εἰς τὸν Τισσαφέρνην, ὥστε οὗτος ἀντὶ νὰ πολεμήσῃ συνήνεσε νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετ' αὐτοῦ. Τότε δὲ συνωμολογήθη νέα ἀνακωχή, ἵνα ἀναφερθῶσιν εἰς Σπάρτην αἱ προτάσεις τοῦ Τισσαφέρνους. Οἱ Σπαρτιᾶται ὅμως δὲν ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις αὐτοῦ· ἀπο-

φασίσαντες δὲ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον, ἀνέθηκαν τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν βασιλέα *Ἀγησίλαον*.

Ἀγησίλαος. — Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης *Ἄγιδος*. Ἦτο ἐγκρατέστατος καὶ πολλάκις εἶδον αὐτὸν νὰ κάθηται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχων ἀποκεκαλυμμένην εἰς τὰς καυστικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας νὰ τρώγῃ τὴν ἁπλῆν τροφὴν τῶν στρατιωτῶν. Ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ χωλὸς τὸν ἕτερον πόδα, ἀλλὰ γενναιότατος καὶ ἐπιτηδειότατος στρατηγός. Ἀποθνήσκων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἄγις ἀφῆκεν υἱόν, ὅστις ἔπρεπε νὰ βασιλεύσῃ. Ἀλλ' ὁ Λύσανδρος, ὅστις ἐπεθύμει νὰ καταλάβῃ διὰ παντὸς τρόπου τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν ἐν Σπάρτῃ, κατώρθωσε ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀγησίλαον· διότι ἤλπιζεν ὅτι ὁ Ἀγησίλαος θὰ ἐφαίνετο ἀνίκανος καὶ πράγματι θὰ ἐβασίλευεν αὐτὸς ἀντ' ἐκείνου. Ἀλλ' ἠπατήθη μεγάλως, διότι ὁ Ἀγησίλαος, ἅμα καταλαβὼν τὸν θρόνον, ἔδειξεν ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς κηδεμονίας τοῦ Λυσάνδρου.

Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς Ἀσίαν *396 π. Χ.*—Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 396 ὁ Ἀγησίλαος ἀναχωρήσας μετὰ στρατοῦ ἐξ Ἑλλάδος ἀπεβιβάσθη εἰς Ἔφεσον. Διέταξε τότε τὸν στρατὸν αὐτοῦ νὰ κινηθῇ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ Τισσαφέρνους. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Τισσαφέρνης συνήθροιζε πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς τὰς ἰδίας χώρας, ὁ Ἀγησίλαος ὥρμησε πρὸς Β. κατὰ τοῦ Φαρναβάζου καὶ νικήσας αὐτὸν ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις. Ἐπανελθὼν εἶτα ὁ Ἀγησίλαος εἰς Ἔφεσον διεχείμασεν ἐκεῖ. Ἀφοῦ δὲ ἐξεγύμνασε καλῶς τὸ στράτευμα αὐτοῦ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἡτοιμάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πόλεμον· ἀνήγγειλε δὲ ὅτι ἐσκόπει νὰ πορευθῇ κατὰ τῶν Σάρδεων. Ὁ Τισσαφέρνης

ὅμως, νομίσας ὅτι καὶ πάλιν ἤθελε νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτὸν ὁ Ἀγησίλαος, ἀφῆκε τὰς Σάρδεις ἄνευ βοηθείας· ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἐπελθὼν ἐκυρίευσε καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτάς. Τότε ὁ μέγας βασιλεύς, μαθὼν ὅτι ὁ Τισσαφέρνης ἐφάνη τόσον ἀδέξιος, ἀπέστειλε τὸν *Τιθραύστην* μὲ διαταγὴν ν' ἀποκεφαλίσῃ τὸν Τισσαφέρνην καὶ νὰ λάβῃ τὴν σατραπείαν αὐτοῦ. Ταῦτα ἐκτελέσας ὁ Τιθραύστης συνωμολόγησε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ἀνακωχὴν καὶ προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ Φαρναβάζου. Ὁ Ἀγησίλαος εἰσέβαλε τότε εἰς τὴν χώραν τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἠλευθέρωσε πολλὰς πόλεις. Ἤδη δὲ συνέλαβε τὸ μέγα σχέδιον νὰ καταλύσῃ τὸ Περσικὸν κράτος· ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ἀνεκλήθη αἴφνης, ἵνα σώσῃ τὴν Σπάρτην.

Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος
395—387 π. Χ.

Μάχη ἐν Ἀλιάρτῳ.— Ὁ Τιθραύστης, ἀφοῦ συνωμολόγησε τὴν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ἀνακωχήν, προσεπάθησε νὰ ἐξεγείρῃ διὰ χρημάτων τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Σπάρτης. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο δύσκολον, διότι πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν δυσηρεστημέναι κατὰ τῆς Σπάρτης διὰ τὴν τυραννίαν, μεθ' ἧς ἐφέρετο πρὸς αὐτάς. Ἕνεκα τούτου ὁ Τιθραύστης κατώρθωσε νὰ πείσῃ Ἀθηναίους, Κορινθίους, Ἀργείους καὶ Θηβαίους νὰ συμμαχήσωσι κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ οὕτω ἐξερράγη ὁ λεγόμενος *Βοιωτικὸς* πόλεμος.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἔπεμψαν τότε τὸν Λύσανδρον μετὰ στρατοῦ· εἰς δὲ τὴν *Ἀλίαρτον*, πόλιν τῆς Βοιωτίας, οἱ δύο στρα-

τοὶ συνῆψαν μάχην, καθ' ἣν οἱ Σπαρτιᾶται ἡττήθησαν καὶ ὁ Λύσανδρος ἔπεσε. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην οἱ Σπαρτιᾶται διεβίβασαν ἐντόνους διαταγὰς τῷ Ἀγησιλάῳ, ὁ ὁποῖος ἐθριάμβευεν ἤδη ἐν Ἀσίᾳ, νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Σπάρτην. Οὗτος δὲ ὑπακούσας μετὰ λύπης ἐπανῆλθεν.

Ἡ περὶ Κνίδον ναυμαχία. — Εἴδομεν περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὅτι κατὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πανωλεθρίαν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου μόνη ἡ τοῦ Κόνωνος μοῖρα, ἐκ 12 πλοίων συγκειμένη, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνα. Ἐκεῖ ὁ Κόνων εὑρισκόμενος δὲν ἀπέβαλε τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὴν πατρίδα του. Καὶ πράγματι, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος *Εὐαγόρου* καὶ τοῦ σατράπου Φαρναβάζου, ἐπέτυχε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας τὴν κατασκευὴν μεγάλου στόλου, τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὴν ἀρχηγίαν· ἔκτοτε δὲ ἤρχισε νὰ ἀντιπράττῃ κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὁ Ἀγησίλαος, ἐν Ἀσίᾳ εὑρισκόμενος, ἐφρόντισε νὰ παρασκευάσῃ μέγαν καὶ ἰσχυρὸν στόλον, ναύαρχον δ' αὐτοῦ διώρισε τὸν γυναικάδελφόν του *Πείσανδρον*, νέον φιλότιμον μὲν καὶ γενναῖον ἀλλ' ἀπειροπόλεμον. Οἱ δύο στόλοι συνηντήθησαν μετ' ὀλίγον περὶ τὴν *Κνίδον*, ἀλλ' ὁ Σπαρτιατικὸς στόλος ἐνικήθη κατὰ κράτος, ἐφονεύθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Πείσανδρος.

Ἡ ἐν Κορωνείᾳ μάχη. — Ὁ Ἀγησίλαος ἐπιστρέφων ἐξ Ἀσίας ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν καὶ ὁ Ξέρξης ὁδὸν καὶ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν εἰσήλασεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπλησίαζεν εἰς τὴν *Κορώνειαν*. Ἐκεῖ εὑρισκόμενος ἔμαθε τὴν λυπηρὰν εἴδησιν τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου του· ἀλλ' ἑτοιμαζόμενος εἰς μάχην ἔκρυψε τὸ ἀτύχημα ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν. Μετ' ὀλίγον δὲ κατὰ Αὔγουστον τοῦ 394 π. Χ. ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κορωνείας δεινὴ συνεκροτήθη μάχη τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τῶν συμμάχων. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔλαβε πολλὰς πληγὰς καὶ αὐτὸς ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἀνεδείχθησαν ἐπὶ τέλους νικηταί. Ἡ νίκη ὅμως δὲν ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ καταβάλωσιν ἐντελῶς τοὺς πολεμίους των. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἰατρευθεὶς ἐκ τῶν πληγῶν του ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἔτυχε μεγάλων τιμῶν.

Μετὰ τὴν ἐν Κορωνείᾳ μάχην κέντρον τοῦ πολέμου ἐγένετο ἡ Κόρινθος, ἐξ ἧς καὶ ὁ πόλεμος μετωνομάσθη *Κορινθιακός*. Ὁ πόλεμος οὗτος εἶνε λόγου ἄξιος διὰ τοῦτο, ὅτι τότε πρῶτον ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ἰφικράτης ἀνέδειξε κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ τοὺς *Πελταστὰς* καὶ δι' αὐτῶν προυξένησεν ἱκανὴν φθορὰν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους.

Ἡ Ἀνταλκίδειος εἰρήνη *387 π. Χ.* — Σπουδαιότερα ὅμως ἦσαν τὰ κατὰ θάλασσαν γεγονότα ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ. Μετὰ τὴν ἐν Κνίδῳ ναυμαχίαν ὁ Κόνων μετὰ τοῦ Φαρναβάζου ἔπλευσαν εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίους πόλεις καὶ ἔπεισαν αὐτὰς ν' ἀποστατήσωσιν ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπλευσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς, καὶ λεηλατήσαντες αὐτὰ κατέλαβον καὶ τὴν νῆσον *Κύθηρα*. Ἐκεῖθεν δ' ἔπλευσαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἐκεῖ εὗρον τοὺς συμμάχους ἐξακολουθοῦντας τὸν κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πόλεμον. Ἐνθαρρύνας ὁ Φαρνάβαζος τοὺς συμμάχους, κατέλιπε τὸν στόλον εἰς τὸν Κόνωνα, ἔδωκε δὲ εἰς αὐτὸν καὶ πολλὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὁ Κόνων ἐζήτησεν, ἵνα ἀνοικοδομήσῃ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατεδαφισθέντα. Διὰ πάντα ταῦτα

τὰ κατορθώματα τοῦ Κόνωνος ὁ δῆμος των Ἀθηναίων ἔστησεν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἀνδριάντα.

Βλέποντες οἱ Σπαρτιᾶται ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ ἡγεμονία αὐτῶν, ἀπεφάσισαν νὰ εἰρηνεύσωσι πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Ἀπέστειλαν λοιπὸν πρὸς τοῦτο εἰς τὰ Σοῦσα τὸν *Ἀνταλκίδαν*, πανουργότατον καὶ χαμερπῆ ἄνδρα, ὅστις συνωμολόγησε πρὸς τοὺς Πέρσας ἐπονειδιστον διὰ τοὺς Ἕλληνας εἰρήνην, ἧς οἱ ὅροι ἦσαν οἱ ἑξῆς· 1) ἅπασαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ πόλεις καὶ αἱ νῆσοι Κλαζομεναὶ καὶ Κύπρος νὰ εἶνε ὑποτεταγμέναι εἰς τοὺς Πέρσας· 2) αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος νὰ εἶνε αὐτόνομοι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων, πλὴν τῶν νήσων Λήμνου, Ἴμβρου καὶ Σκύρου, αἵτινες ἀνέκαθεν ἦσαν ὑποτεταγμέναι εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ 3) οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν νὰ τιμωρῶσι τὰς πολιτείας, αἵτινες θὰ παρέβαινον τοὺς ὅρους τούτους.

Τυραννία τῆς Σπάρτης.—Αἱ διὰ τῆς συνθήκης ταύτης παραδοθεῖσαι εἰς τοὺς Πέρσας Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔπαθον τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν σατραπῶν, εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὁποίων παρεδόθησαν. Οἱ δὲ ἐν Ἑλλάδι πολλὰ ὑφίσταντο ἐκ τῆς τυραννίας, τὴν ὁποίαν ἐξήσκουν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ ὅτι θὰ ἐφαρμόσωσι τὸν ὅρον τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔπρεπε νὰ μείνωσιν αὐτόνομοι. Διέλυσαν λοιπὸν τότε τὸν σύνδεσμον, διὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθησαν οἱ Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου, διώρισαν εἰς τὰς Βοιωτικὰς πόλεις ὀλιγαρχίας, καὶ εἰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἐγκατέστησαν Σπαρτιατικὰς φρουρὰς καὶ ἁρμοστάς. Μὴ ἀρκούμενοι δ' εἰς ταῦτα κατέστρεψαν καὶ τὴν *Μαντίνειαν*, διότι συνεπάθει πρὸς τοὺς Ἀργείους, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ διασκορπισθῶσιν εἰς τὰς ἀρχαίας κώμας αὐτῶν. Ταῦτα ἔπραττον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπί τινα χρόνον μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην. Κατόπιν δὲ ἐπεχείρησαν ἔργον πολὺ σπουδαιότερον.

Ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἡ ὀχυρὰ πόλις *Ὄλυνθος* εἶχε συγκροτήσῃ μετ' ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων ὁμοσπονδίαν ἰσχυράν. Οἱ Σπαρτιᾶται θεωροῦντες τοῦτο ὡς παράβασιν τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης, ἀπεφάσισαν νὰ διαλύσωσι τὴν ὁμοσπονδίαν ταύτην καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τοῦτο εἰς Χαλκιδικὴν τὸν *Εὐδαμίδαν*, μετὰ 2 χιλ. ἀνδρῶν· διέταξαν δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Εὐδαμίδου *Φοιβίδαν* νὰ ἐκστρατεύσῃ μετ' αὐτόν.

Ὁ κατὰ τῶν Ὀλυνθίων ἀγὼν τῶν Σπαρτιατῶν διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἔτη καὶ μόλις τῷ 379 ἐνικήθησαν οἱ Ὀλύνθιοι καὶ διελύθη ἡ Ὀλυνθιακὴ ὁμοσπονδία. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐπήνεγκε καὶ ἄλλο σπουδαῖον γεγονός.

Κατάληψις τῆς Καδμείας.—Ἐνῷ δηλ. ὁ Φοιβίδας διήρχετο διὰ τῆς Βοιωτίας μεταβαίνων εἰς Χαλκιδικήν, προσεκλήθη ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος τῶν Θηβῶν, ἵνα καταλάβῃ τὴν πόλιν καὶ καταλύσῃ οὕτω τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ὁ Φοιβίδας ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν Καδμείαν (382). Τότε δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν *Ἀρχίας* καὶ *Λεοντιάδης*, ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τῆς ἐν Θήβαις Σπαρτιατικῆς φρουρᾶς, ἐξέκλιναν εἰς πᾶν εἶδος βιαιπραγίας· *Ἰσμηνίας*, ὁ ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος ἐφονεύθη καὶ 300 ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ θὰ ἔπασχον τὸ αὐτό, ἐὰν δὲν προελάμβανον νὰ καταφύγωσιν εἰς Ἀθήνας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο διήγειρε πανταχοῦ τὴν ἀγανάκτησιν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σπάρτῃ οἱ ἔφοροι καὶ ὁ λαὸς ὠργίσθησαν κατὰ τοῦ Φοιβίδου, διότι ἐνήργησεν ἄνευ τῆς διαταγῆς αὐτῶν. Ἀλλὰ κατόπιν σκεφθέντες ὅτι ἡ πρᾶ-

ξις ἦτο συμφέρουσα εἰς τὴν Σπάρτην, ἐτιμώρησαν μὲν τὸν Φοιβίδαν καταδικάσαντες αὐτὸν εἰς μέγα χρηματικὸν πρόστιμον, δὲν κατέλιπον ὅμως τὴν Καδμείαν.

Ἐλευθέρωσις τῶν Θηβῶν. — Μεταξὺ τῶν εἰς Ἀθήνας καταφυγόντων δημοκρατικῶν ἦτο καὶ ὁ *Πελοπίδας*, ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ γενναῖος. Οὗτος μετὰ τῶν ἄλλων ἐξορίστων συνώμοσε νὰ ἐξώσῃ τοὺς τυράννους ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ συνενοήθησαν καὶ μετὰ τῶν ἐν Θήβαις φίλων των καὶ μάλιστα μετὰ τοῦ Χάρωνος καὶ Φυλλίδου, ὅστις τόσον ἐπιτηδείως ἔκρυψε τὰ φρονήματά του, ὥστε καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν πολεμάρχων ἀπήλαυεν. Ὅτε δὲ ἐνόμισαν τὸν καιρὸν κατάλληλον, οἱ ἐπισημότεροι τῶν φυγάδων δώδεκα, ἐν οἷς καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν ἐν καιρῷ βαρυτάτου χειμῶνος, ἐνδεδυμένοι ὡς χωρικοί. Ἀφοῦ δὲ εἰσῆλθον διὰ διαφόρων ὁδῶν εἰς Θήβας, συνηθροίσθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ *Χάρωνος*. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὁ *Φυλλίδας* κατὰ συνεννόησιν μετὰ τῶν συνωμοτῶν εἶχε προσκεκλημένους εἰς συμπόσιον τοὺς πολεμάρχους. Ἐνῷ δὲ οἱ πολέμαρχοι διετέλουν ἐν εὐθυμίᾳ, ἦλθέ τις κομίζων εἰς τὸν Ἀρχίαν, ἕνα τῶν πολεμάρχων, ἐπιστολήν, ἐν ᾗ φίλος ἐξ Ἀθηνῶν ἀπεκάλυπτεν εἰς αὐτὸν τὰ τῆς συνωμοσίας. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἔθηκε τὴν ἐπιστολὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ἐπιλέγων «ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα».

Μετ' ὀλίγον οἱ συνωμόται ἐνδεδυμένοι γυναικεῖα ἐνδύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φυλλίδου καὶ ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν πολεμάρχων ἐφόνευσαν αὐτοὺς καὶ εἶτα προσεκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Τὴν δ' ἐπαύριον ἔφθασαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ οἱ λοιποὶ φυγάδες, οἵτινες ἀνέμενον εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ἀττικῆς, ὡς καὶ πολλοὶ Ἀθηναῖοι ἐθελονταί. Τότε ἐξελέγησαν Βοιωτάρχαι ὁ Πελοπίδας, ὁ Χάρων καὶ ὁ Μέλλων,

ἀπεκλείσθη δὲ ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ ἐν αὐτῇ Σπαρτιατικὴ φρουρὰ ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ παραδοθῇ ἕνεκα ἐλλείψεως τροφῶν (378).

Γ' ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Ἐπαμεινώνδας. — Αἱ Θῆβαι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης διετέλουν ἐν ἀδοξίᾳ. Ὁ βίος αὐτῶν διὰ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀκολασίαν ἦτο παροιμιώδης. Ἐκτὸς τούτων ὅμως οἱ Θηβαῖοι ἔφερον καὶ ἄλλο στίγμα, ὅτι ἐπὶ τῶν Μηδικῶν ἔδειξαν διαγωγὴν ἀνθελληνικήν, συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Περσῶν. Ἀπὸ τῆς παρούσης ὅμως ἐποχῆς αἱ Θῆβαι ἤρχισαν νὰ μεγαλουργῶσι καὶ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος κατώρθωσαν ν' ἀναλάβωσιν. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσαν δύο μεγάλοι ἄνδρες, ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας.

Ἐπαμεινώνδας ὁ *Πολύμνιδος* κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας· ἐγεννήθη ὅμως πτωχὸς καὶ διέμεινε τοιοῦτος μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ὡς πᾶς πολίτης, ἠσκήθη εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, συγχρόνως ὅμως ἐφρόντισε καὶ περὶ τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ παιδεύσεως. Ἦτο φρόνιμος καὶ αὐστηρὸς τὰ ἤθη καὶ εἶχε θάρρος ἀδάμαστον. Γινώσκων δὲ νὰ κυβερνᾷ ἐγνώριζεν οὐχ ἧττον καὶ νὰ ὑπακούῃ. Οὐδέποτε ἐμνησικάκισε κατὰ τῆς πατρίδος του δι' οἱανδήποτε ἀδικίαν τῶν συμπολιτῶν του. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Πελοπίδας ἠλευθέρου τὰς Θήβας ἀπὸ τῆς

Ἐπαμεινώνδας.

τυραννίας, ὁ Ἐπαμεινώνδας μένων ἐν Θήβαις ἐχαιρέτισε μετὰ χαρᾶς τὴν πρᾶξιν ταύτην καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐτελέσθησαν τότε πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τῶν Θηβῶν ἐλευθερίας.

Πελοπίδας.—*Πελοπίδας*, ὁ υἱὸς τοῦ *Ἱππόκλου*, πλούσιος τὸ γένος, διετέλεσε στενότατος φίλος τοῦ Ἐπαμεινώνδου· εἶχεν ὅμως πολλὰς διαφορὰς ἀπ' αὐτοῦ. Ἦτο πλούσιος, ἐνῷ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐγεννήθη καὶ ἔζησε πτωχός· ἠγάπα δὲ μᾶλλον τὰ σωματικὰ γυμνάσια καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε εὑρισκε καιρόν, κατεγίνετο εἰς παλαίστρας καὶ κυνήγια, ἐνῷ ὁ Ἐπαμεινώνδας τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ διήρχετο μελετῶν. Ὁ Πελοπίδας συνέστησε τὸν *ἱερὸν λόχον*, ὅστις συνίστατο ἐκ 300 νέων ἐπιλέκτων, συνδεδεμένων διὰ στενοτάτης φιλίας. Ὁ λόχος οὗτος διεκρίθη πάντοτε ἐν ταῖς μάχαις καὶ ἔδειξε, καθ' ἃ λέγει ὁ Πλούταρχος, ὅτι δὲν ἦσαν μόνοι οἱ Σπαρτιᾶται ἀτρόμητοι ἐν πολέμῳ, ἀλλ' ὅτι πανταχοῦ, ὅπου οἱ νέοι ἐρυθριῶσι διὰ τὴν ἀτιμίαν καὶ ἐνθουσιῶσιν ὑπὲρ τῆς δόξης, ὑπάρχουσιν ἄνδρες, οὓς πρέπει νὰ φοβῆταί τις.

Ἡ ἐν Τεγύρᾳ ἧττα τῶν Λακεδαιμονίων. — Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν οἱ Θηβαῖοι, προβλέποντες ὅτι ἡ Σπάρτη θὰ κηρύξῃ πόλεμον κατ' αὐτῶν, ὠχύρωσαν τὴν πόλιν των· ἐζήτησαν δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, τὴν ὁποίαν καὶ ἔλαβον, διότι ἄλλος στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ *Σφοδρίας*, ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ αἰφνιδίως τὸν Πειραιᾶ, τοῦθ' ὅπερ ἐξώργισε τοὺς Ἀθηναίους.

Τῷ ὄντι οἱ Σπαρτιᾶται ἐκήρυξαν τὸν κατὰ τῶν Θηβαίων πόλεμον καὶ τρὶς ἀλληλοδιαδόχως (378, 377, 376) εἰσέβαλον εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἀλλ' οὐδὲν κρίσιμον ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσι, διότι οἱ Θηβαῖοι ἀπέφευγον νὰ συγκροτήσωσι γενικὴν μάχην· περιωρίζοντο δὲ μόνον εἰς ἀψιμαχίας τινάς, δι' ὧν ἐγυμνάζοντο βαθμηδὸν καὶ ἐλάμβανον θάρρος.

Ἀλλὰ τῷ 375 οἱ Θηβαῖοι ηὐτύχησαν νὰ νικήσωσι τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς Τέγυραν. Ἐνῷ δηλ. ἤρχοντο ἐκ Σπάρτης δύο μοῖραι στρατοῦ, ἵνα ἀντικαταστήσωσι τὴν φρουρὰν τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἀπήντησεν αὐτὰς περὶ Τέγυραν ὁ Πελοπίδας, ἡγούμενος τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ τινων ἱππέων. Συγκροτήσας δὲ μάχην ἐνίκησε τοὺς Λακεδαιμονίους καίπερ διπλασίους ὄντας.

Ἡ ἐν Σπάρτῃ σύνοδος. — Ἡ μάχη αὕτη, καθ' ἣν πρῶτον ἤδη ἐνικήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ ξηρὰν ὑπὸ δυνάμεως μικροτέρας, ἔδωκε μέγα θάρρος εἰς τοὺς Θηβαίους. Ὡς ἐκ τούτου δὲ κατώρθωσαν τὸ ἑπόμενον ἔτος (374) νὰ ὑποτάξωσιν ὅλας σχεδὸν τὰς Βοιωτικὰς πόλεις. Ἀλλ' ἡ αὔξησις αὕτη τῆς δυνάμεως τῶν Θηβαίων προυκάλεσε τὸν φθόνον τῶν Ἀθηναίων. Ὅθεν οὗτοι ἀπεφάσισαν νὰ διαλύσωσι τὴν πρὸς τοὺς Θηβαίους συμμαχίαν καὶ ὑπέβαλον εἰς τὴν Σπάρτην προτάσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐδέχθησαν καὶ τότε συνῆλθεν (371) ἐν Σπάρτῃ μεγάλη σύνοδος τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἐν ᾗ ἀντιπρόσωπος τῶν Θηβαίων ἦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Κατὰ τὴν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ γενομένην ἀπόφασιν ἔπρεπεν' ἀφήσωσιν οἱ Θηβαῖοι αὐτονόμους τὰς Βοιωτικὰς πόλεις. Τοῦτο ὅμως δὲν παρεδέχθη ὁ Ἐπαμεινώνδας· ἀλλ' ἐδήλωσε ρητῶς ὅτι τότε μόνον οἱ Θηβαῖοι θὰ πράξωσι τοῦτο, ἐὰν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἀφήσωσιν αὐτονόμους τὰς πόλεις τῆς Λακωνικῆς. Ἐξοργισθεὶς ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἐπαμεινώνδα ὁ Ἀγησίλαος, διέγραψεν ἀμέσως ἐκ τῆς συνθήκης τὸ ὄνομα τῶν Θηβῶν.

Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη *371 π. Χ.* — Μετὰ ταῦτα οἱ Σπαρτιᾶται διέταξαν τὸν βασιλέα αὐτῶν Κλεόμβροτον, ὅστις εὑρίσκετο μετὰ στρατοῦ ἐν Φωκίδι, νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Θηβῶν. Ὁ δὲ Κλεόμβροτος λαβὼν τὴν διαταγὴν ταύτην εἰσέβαλεν ἀμέσως εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὰ *Λεῦκτρα*.

Ὅτε οἱ Θηβαῖοι ἔμαθον ὅτι πολυάριθμος ἐχθρικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν των, ἐδειλίασαν. Ἀλλ' ἡ τόλμη καὶ ἡ γενναιότης τῶν στρατηγῶν Πελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς μετ' ὀλίγον. Πλήρεις θάρρους οἱ δύο στρατηγοὶ ὡδήγησαν τὸν Θηβαϊκὸν στρατὸν εἰς Λεῦκτρα καὶ παρέταξαν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκεῖ δὲ συνεκρότησαν μεγάλην μάχην, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι, καίπερ ὀλιγαριθμότεροι ὄντες, ἐνίκησαν νίκην λαμπράν. Ἡ νίκη αὕτη ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθὲν νέον εἶδος παρατάξεως, τὴν ***λοξὴν φάλαγγα*** οὐχ ἧττον ὅμως ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἱεροῦ λόχου, οὗτινος ἡγεῖτο ὁ Πελοπίδας. Ἔπεσον δὲ ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐκ μὲν τῶν Θηβαίων περὶ τοὺς τριακοσίους, ἐκ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων περὶ τοὺς τετρακισχιλίους, ἐν οἷς καὶ ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος· οἱ δὲ λιποτακτήσαντες ἦσαν τοσοῦτοι, ὥστε ὁ Ἀγησίλαος συνεβούλευσε ν' ἀφήσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ κοιμηθῇ ὁ νόμος, καθ' ὃν οἱ λιποτακτοῦντες ἐκηρύσσοντο ἄτιμοι καὶ ἔχανον τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου.

Ἡ εἴδησις τῆς ἐν Λεύκτροις νίκης τῶν Θηβαίων ἐξέπληξε σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ βαθυτάτην ἐνεποίησεν αἴσθησιν· οὐχ ἧττον ὅμως οἱ ἔφοροι, πρῶτοι λαβόντες τὴν εἴδησιν, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ διακοπῇ ἡ τελουμένη ἑορτὴ τῶν *Γυμνοπαιδιῶν*· ἀποστείλαντες δὲ τὰ ὀνόματα τῶν φονευθέντων εἰς τοὺς οἰκείους ἑκάστου, διέταξαν τὰς γυναῖκας νὰ μὴ θρηνήσωσιν, ἀλλὰ σιωπηλῶς νὰ φέρωσι τὸ πένθος.

Διὰ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης οἱ Σπαρτιᾶται ἀπώλεσαν τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Ὁ δ' Ἐπαμεινῶνδας μετὰ τὴν μάχην ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν· ἐπεξέτεινε δ' αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῶν γειτόνων λαῶν Φωκέων, Εὐβοέων καὶ ἄλλων.

Εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς Πελοπόννησον *370 π. Χ.* — Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἡ θέσις τῆς Σπάρτης ἐν Πελοποννήσῳ ὑπῆρξε δεινή, διότι οἱ σύμμαχοι αὐτῆς ἔσπευσαν ἀμέσως ν' ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν της.

Τὸ κίνημα ὑπῆρξε σπουδαιότερον ἐν Ἀρκαδίᾳ. Ἐκεῖ οἱ μὲν Μαντινεῖς ἠνώρθωσαν τὴν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καταστραφεῖσαν πόλιν των· πᾶσαι δὲ σχεδὸν αἱ Ἀρκαδικαὶ πόλεις ἀπετέλεσαν ὁμοσπονδίαν καὶ προσέλαβον εἰς τὴν συμμαχίαν των τοὺς Ἀργείους καὶ Ἠλείους. Ἐζήτησαν δὲ καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων, οἵτινες προθύμως ἐδέχθησαν τὴν αἴτησιν· ὅθεν μετ' ὀλίγον ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας εἰσέβαλον (370) εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ δὲ ἠνώθησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τῶν συμμάχων, εἰσέβαλον εἰς τὴν Λακωνίαν. Λεηλατοῦντες δὲ αὐτὴν ἔφθασαν μέχρι τῆς Σπάρτης, ἥτις ἀπὸ πέντε ἤδη αἰώνων δὲν εἶχεν ἴδῃ ἐχθρὸν πλησίον της.

Μεγάλη ταραχὴ ἐπεκράτησε τότε ἐν Σπάρτῃ καὶ παρασκευαὶ ἐγένοντο πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῆς. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ὅμως δὲν ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ αὐτήν· ἀρκεσθεὶς δὲ εἰς τὸ νὰ ἐκφοβίσῃ μόνον αὐτήν, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀρκαδίας. Τότε δ' ἐξετέλεσε δύο ἀξιολογώτατα ἔργα· ἓν μὲν ὅτι ἐπαγίωσε τὴν Ἀρκαδικὴν ὁμοσπονδίαν καὶ ἔκτισε τὴν Μεγά-

λην πόλιν τὴν ὁποίαν κατέστησε πρωτεύουσαν αὐτῆς· τὸ δ' ἕτερον ὅτι ἔκτισεν ἐν Μεσσηνίᾳ ἐπὶ τῆς Ἰθώμης νέαν πόλιν, τὴν Μεσσήνην, ἠλευθέρωσε τοὺς Μεσσηνίους καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν χώραν μετὰ τῆς νέας πόλεως. Ἀφοῦ δὲ περιώρισεν οὕτω τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης καὶ ἔταξε παρ' αὐτῇ ἰσχυροὺς ἀντιπάλους, ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ Πελοπίδου εἰς Θήβας.

Ὁ Πελοπίδας ἐν Θεσσαλίᾳ.—Διὰ τῶν κατορθωμάτων τούτων τοσαύτη ἀπέβη ἡ δύναμις τῶν Θηβῶν, ὥστε καὶ ξέναι χῶραι νὰ ἐπικαλῶνται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς διαφορὰς τὴν προστασίαν αὐτῶν. Πρῶτοι δὲ οἱ Θεσσαλοὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων ἐναντίον τοῦ τυράννου τῶν *Φερῶν* Ἀλεξάνδρου, ὅστις κατεδυνάστευεν αὐτούς. Οἱ Θηβαῖοι ἀπέστειλαν τότε (369) εἰς Θεσσαλίαν τὸν Πελοπίδαν. Οὗτος δὲ νικήσας τὸν τύραννον περιώρισε τὴν ἐξουσίαν του, τὸ δὲ πλεῖστον τῆς χώρας ὑπέβαλεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Θηβῶν.

Συγχρόνως δὲ προσεκλήθη ὁ Πελοπίδας καὶ εἰς Μακεδονίαν, ἵνα διαλύσῃ τὰς περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου ἔριδας. Τότε προσέλαβε καὶ τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβῶν. Πρὸς ἀσφάλειαν δὲ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς Μακεδονίας οἴκων τριάκοντα παῖδας ὡς ὁμήρους, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ *Φίλιππος*, ὁ μετὰ ταῦτα ἔξοχος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.

Δευτέρα εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον *368 π. Χ.*—Τῷ 368 ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε καὶ δεύτερον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἵνα στηρίξῃ τοὺς ἐν αὐτῇ συμμάχους Μεσσηνίους καὶ Ἀρκάδας. Ἀφοῦ ὅμως ἀνεχώρησεν, οἱ Σπαρτιᾶται εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἀρκάδας καὶ Ἀργείους. Ἐν τῇ

μάχῃ ταύτῃ λέγεται ὅτι ἐκ μὲν τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἀργείων ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς δεκακισχιλίους, ἐκ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οὐδείς. Ἕνεκα δὲ τούτου ὁ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν «ἄδακρυς πόλεμος».

Ὁ Πελοπίδας ἐν Περσίᾳ.—Οἱ Θηβαῖοι μαθόντες ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἀπέστειλαν πρέσβεις εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας, διὰ νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, ἀπέστειλαν καὶ αὐτοὶ τὸν Πελοπίδαν εἰς Σοῦσα. Οὗτος δὲ ἔπεισε τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην νὰ ἐκδώσῃ διαταγήν, δι' ἧς ἡ μὲν Μεσσηνία ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος, οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχρεοῦντο νὰ περιορίσωσι τὴν ναυτικήν των δύναμιν, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀνεκηρύττοντο ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἠρνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν διαταγὴν ταύτην· οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀφῆκαν τὰ πράγματα εἰς ἣν κατάστασιν εὑρίσκοντο.

Τρίτη εἰσβολὴ Ἐπαμεινώνδου εἰς Πελοπόννησον. Θάνατος τοῦ Πελοπίδου.—Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε καὶ τρίτην φορὰν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατώρθωσε νὰ προσλάβῃ καὶ τὴν Ἀχαΐαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβῶν.

Ἐνῷ δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας εὑρίσκετο ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Πελοπίδας ἠναγκάσθη νὰ εἰσβάλῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανέλαβε τὰς καταπιέσεις του. Καὶ ἐνίκησε μὲν τὸν Ἀλέξανδρον περὶ τὰς *Κυνὸς κεφαλάς*, ἀλλὰ θέλων νὰ φονεύσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸν τύραννον ἔπεσε θῦμα τῆς ὁρμῆς αὐτοῦ (363). Ὁ θάνατος αὐτοῦ μεγίστην λύπην προυξένησε καὶ εἰς τὰς Θήβας καὶ εἰς τὰς Θεσσαλικὰς πόλεις, αἵτινες ἀπέδωκαν εἰς τὸν νεκρὸν αὐτοῦ μεγίστας τιμάς.

Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου *362 π. Χ.*— Περὶ τοὺς χρόνους τούτους πολλοὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ συμμάχων τῶν Θηβαίων ἀπεστάτησαν ἀπ' αὐτῶν. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἀρκάδες διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας, ἐξ ὧν ἡ μία ὑπὸ τοὺς Μαντινεῖς συνετάχθη μετὰ τῆς Σπάρτης. Τούτου ἕνεκα ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐνόμισε καλὸν νὰ εἰσβάλῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἵνα καταβάλῃ τοὺς ἀντιπάλους του.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσβαλὼν εἰς Πελοπόννησον ἔφθασεν εἰς Τεγέαν μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, εἰς ὃν προσετέθη καὶ ὁ στρατὸς τῶν συμμάχων· οἱ δὲ ἀντίπαλοι συνεκεντρώθησαν ἐν Μαντινείᾳ ἀναμένοντες τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν Τεγέᾳ εὑρισκόμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔμαθεν ὅτι ὁ Ἀγησίλαος εἶχεν ἀναχωρήσῃ μετὰ στρατοῦ ἐκ τῆς Σπάρτης μεταβαίνων εἰς Μαντίνειαν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐπιτεθῇ αἰφνιδίως κατὰ τῆς Σπαρτης καὶ νὰ κυριεύσῃ αὐτήν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐξεκίνησε διὰ νυκτὸς μετὰ τῶν Θηβαίων κατὰ τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' ὁ Ἀγησίλαος, εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ ἐγκαίρως καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Σπάρτη.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ σχεδίου τούτου ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπενόησεν ἕτερον στρατήγημα, νὰ ἐπιπέσῃ δηλ. κατὰ τῆς Μαντινείας, πρὶν φθάσωσιν οἱ Σπαρτιᾶται εἰς βοήθειαν αὐτῆς. Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Σπάρτης μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτε ἔφθασεν εἰς Τεγέαν, εἶδεν ὅτι τὸ πεζικὸν αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο ἕνεκα τοῦ κόπου νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ν' ἀποστείλῃ μόνον τὸ ἱππικόν του. Ἀλλ' ὅτε ἔφθασε τοῦτο εἰς τὴν Μαντίνειαν, εὗρεν ἐκεῖ τὸ ἱππικὸν τῶν Ἀθηναίων, τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσῃ πρὸ μιᾶς περίπου ὥρας. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης, τὸ ἱππικὸν τῶν

Θηβαίων, τὸ ὁποῖον ἦτο καταβεβλημένον ἐκ τῆς μακρᾶς ὁδοιπορίας, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Τεγέαν.

Οὕτω λοιπὸν τὰ ἄριστα στρατηγήματα τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἀπέτυχον. Καὶ τότε οὗτος ἀποφάσισε ν' ἀγωνισθῇ τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα καὶ προυχώρησεν εἰς Μαντίνειαν. Ἐκεῖ δὲ τῷ 362 συνεκρότησε τὴν τελευταίαν του μάχην, καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι καὶ ἔτρεψαν τοὺς ἐναντίους εἰς φυγήν. Ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, μεταξὺ τῶν πρώτων ἀγωνιζόμενος, ἔλαβε καίριον τραῦμα εἰς τὸ στῆθος διὰ λόγχης, ἧς ἡ αἰχμὴ ἔμεινεν ἐν αὐτῷ· ὁ δὲ στρατὸς ἀποθαρρυνθεὶς ἔπαυσε τὴν δίωξιν τῶν ἐχθρῶν.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ζῶν ἔτι μετεφέρθη εἰς τὴν σκηνήν του· ἀλλ' ἔμαθε παρὰ τῶν ἰατρῶν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ, ἅμα ἐξαχθῇ ἡ αἰχμὴ τῆς λόγχης. Τότε ἠρώτησεν ἐὰν ἡ ἀσπίς του ἐσώθη· ὅτε δὲ τῷ ἔδειξαν αὐτήν, ἐκεῖνος λαβὼν ἠσπάσθη αὐτήν. Ἔπειτα ἠρώτησε τίνες ἐνίκησαν. Ἀφοῦ δ' ἔμαθεν ὅτι ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι, «ἀρκετὰ ἔζησα» εἶπε καὶ διέταξε νὰ ἐκσπάσωσι τὸν σίδηρον ἀπὸ τοῦ στήθους του. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἷς τῶν περὶ αὐτὸν εἶπεν· «Ἀποθνήσκεις ἄτεκνος, Ἐπαμεινώνδα». — «Ναί, μὰ τὸν Δία, ἀπήντησεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀφίνω δύο θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην». Μετ' ὀλίγον δὲ ἐξέπνευσεν ὁ μέγας ἀνήρ, ἀλλὰ συμπαρέσυρε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν τάφον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Θηβῶν, διότι δὲν εἶχον αὗται ἄλλους ἄνδρας ἱκανοὺς νὰ συνεχίσωσι τὰς πράξεις του.

Οἰκτρὰ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος.— Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου οἱ Θηβαῖοι, καθὼς εἶχε συμβουλεύσῃ αὐτοὺς ἀποθνήσκων ὁ μέγας στρατηγός, συνωμολόγησαν εἰρήνην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, τῆς ὁποίας δὲν μετέσχον

μόνοι οἱ Λακεδαιμόνιοι, διότι δὲν ἤθελον ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν αὐτονομίαν τῆς Μεσσήνης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδεμία πόλις Ἑλληνικὴ ἠδυνήθη πλέον ν' ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἤδη πᾶσαι αἱ πόλεις αὐτῆς ἔμειναν ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἐξηντλημέναι καὶ ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς.

Μόνον αἱ Ἀθῆναι μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην ἐφάνησαν ἰσχυρότεραι τῶν ἄλλων πόλεων, διότι ἤδη πρότερον εἶχον ἀνασυστήσῃ τὴν ναυτικήν των ἡγεμονίαν καὶ ἀρκετοὺς εἶχον προσλάβῃ συμμάχους. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἡγεμονία αὕτη ἦτο ἀσθενής· ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην διελύθη σχεδὸν καὶ αὐτή· διότι τῷ 358 πολλοὶ τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, Χῖοι, Ῥόδιοι, Βυζάντιοι καὶ ἄλλοι ἀπεστάτησαν ἀπ' αὐτῶν· τότε δὲ ἐξερράγη ὁ λεγόμενος *συμμαχικὸς πόλεμος*, ὅστις ἔληξε τῷ 355, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν αὐτονομίαν τῶν ἀποστατῶν.

Δ' ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ

Ὁ Φίλιππος ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας *359 π. Χ.*—Τὸ κράτος τῆς Μακεδίας ἱδρύθη κατὰ τὸν ὄγδοον π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Περδίκκου, ἀπογόνου τοῦ Ἡρακλέους. Περιωρίζετο δ' ἐξ ἀρχῆς εἰς μικράν τινα χώραν, τὴν *Ἡμαθίαν*, κειμένην μεταξὺ τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Ἁλιάκμονος· πρωτεύουσα δ' αὐτοῦ ἦτο ἡ *Ἔδεσσα*. Βαθμηδὸν ὅμως διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν πέριξ μικρῶν ἐθνῶν οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἐπεξέτειναν τὰ ὅρια τοῦ κράτους αὐτῶν. Ὁ δὲ ἐκ τῶν βασιλέων αὐτῆς *Ἀρχέλαος* (413—399)

μετέστησε τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς πλησιέστερον τῇ Ἑλλάδι εἰς *Πέλλαν*, καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ Ἕλληνας ποιητὰς καὶ φιλοσόφους.

Συχναὶ ὅμως περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου ἔριδες ἐτάραττον τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον. Ἐν μιᾷ δὲ τούτων προσκληθεὶς ὡς διαιτητὴς ὁ Πελοπίδας, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὡς ὅμηρον τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου *Φίλιππον*.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐφονεύθη μετὰ βασιλείαν ἑνὸς ἔτους· διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Περδίκκας. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ὀλίγον ἐβασίλευσε χρόνον· ἀποθανὼν δὲ ἀφῆκε διάδοχον τὸν υἱόν του, παῖδα ἔτι· ἐκ τούτου δ' ὠφελούμενοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ κράτους ἔφερον αὐτὸ εἰς δεινὴν θέσιν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει ὁ ἐν Θήβαις ὁμηρεύων Φίλιππος, καταλιπὼν κρυφίως τὴν πόλιν ταύτην, ἐμφανίζεται εἰς τὴν Μακεδονίαν· λαβὼν δὲ τὸν θρόνον ἀνυψόνει αὐτὴν εἰς ἡγεμόνα ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Χαρακτὴρ τοῦ Φιλίππου.—Ὁ Φίλιππος, διαμείνας ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν Θήβαις, ἐξεπαιδεύθη ἑλληνικῶς καὶ ὠφελήθη τὰ μέγιστα ἐκ τῆς γνωριμίας καὶ τοῦ παραδείγματος τῶν δύο μεγάλων ἀνδρῶν, τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου. Ὁ Φίλιππος ἦτο ἀνὴρ μεγαλοπράγμων καὶ πρακτικώτατος. Εἶχε πολλὰς ἀρετὰς καὶ πολλάκις ἐδείχθη μεγαλοφρονέστατος· δὲν ἐδίσταζεν ὅμως πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του νὰ μεταχειρίζηται κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὸν

Φίλιππος.

δόλον καὶ τὴν ἀπάτην. Διεκρίθη δὲ πρὸ πάντων περὶ τὴν διοργάνωσιν τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοῦ, δι' ἧς κατέστη οὗτος ἱκανὸς νὰ μεγαλουργήσῃ μετά τινα ἔτη ἐν Ἀσίᾳ.

Πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου.— Καθ' ὃν χρόνον ἔλαβεν ὁ Φίλιππος τὴν ἀρχήν, τὸ κράτος ἐκινδύνευεν ἀπὸ τῶν γειτόνων λαῶν, *Ἰλλυριῶν, Παιόνων* καὶ *Θρᾳκῶν*. Πρῶτον λοιπὸν ἔργον τοῦ Φιλίππου ὑπῆρξε ν' ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον. Καὶ πράγματι ἐντὸς ὀλίγου χρόνου κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς λαοὺς τούτους· ἀκολούθως δ' ἐπετέθη ἐναντίον τῶν ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Μακεδονίας Ἑλληνικῶν πόλεων, ἵνα συνδέσῃ τὴν χώραν του μετὰ τῆς θαλάσσης. Καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβε τὴν *Ἀμφίπολιν* καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπησχολημένοι ὄντες εἰς τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, δὲν ἠδύναντο νὰ βοηθήσωσιν αὐτήν. Κατόπιν ὑπέταξε τὴν *Πύδναν* καὶ τὴν *Ποτίδαιαν*· κατέλαβε δὲ καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ *Παγγαίου* ὄρους μεταλλεῖα, ἐξ ὧν ἐλάμβανε μεγάλην κατ' ἔτος πρόσοδον. Ἔκτισε δὲ πλησίον αὐτῶν καὶ πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε *Φιλίππους*.

Ὁ Φίλιππος ὑποτάσσει τὴν Ἑλλάδα.

Δεύτερος ἱερὸς πόλεμος *355—345 π. Χ.* — Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἔργα ὁ Φίλιππος ἐπεθύμει ν' ἀναμιχθῇ καὶ εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἵνα βαθμηδὸν ὑποτάξῃ αὐτήν. Πρὸς τοῦτο δ' ἔλαβεν ἀφορμὴν ἐκ τοῦ δευτέρου ἱεροῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος συνέβη ὡς ἑξῆς.

Οἱ Θηβαῖοι ἐκδικούμενοι τοὺς Φωκεῖς, διότι ἀπέστησαν ἀπὸ τῆς συμμαχίας αὐτῶν, κατηγόρησαν αὐτοὺς ὅτι ἐκαλλιέρτησαν χώραν ἀνήκουσαν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν· κατέπεισαν δὲ τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον νὰ καταδικάσῃ αὐτοὺς εἰς βαρὺ χρηματικὸν πρόστιμον. Τὸ πρᾶγμα ἔγινεν, ὡς ἐπεθύμουν οἱ Θηβαῖοι· ἀλλ' οἱ Φωκεῖς ἠρνήθησαν νὰ πληρώσωσι τὸ πρόστιμον. Τούτου ἕνεκα τὸ ἑπόμενον ἔτος (355) ἀπεφασίσθη ἐν τῷ Ἀμφικτυονικῷ συνεδρίῳ νὰ τιμωρηθῶσιν οἱ Φωκεῖς, ὡς ἄλλοτε οἱ Κιρραῖοι. Τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ἀνέλαβον οἱ Θηβαῖοι, Θεσσαλοί, Δωριεῖς καὶ ἄλλοι. Οἱ δὲ Φωκεῖς, βλέποντες ἑαυτοὺς ἀπειλουμένους ὑπὸ τοσούτων ἐχθρῶν, ἀπεφάσισαν κατὰ πρότασιν τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν *Φιλομήλου* νὰ ἁρπάσωσι τοὺς θησαυρούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατατεθειμένοι ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς ναῷ καὶ συνεποσοῦντο εἰς 10,000 τάλαντα. Τὴν ἀσεβεστάτην ταύτην ἀπόφασιν ἐξετέλεσεν ὁ Φιλόμηλος καὶ διὰ τῶν συληθέντων χρημάτων συνέλεξε μισθοφορικὸν στρατόν, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν πονηροτάτων καὶ κακουργοτάτων ἀνθρώπων ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ πολλὰ ἐδαπάνησε δωροδοκῶν τοὺς συμμάχους τῶν Φωκέων Ἀθηναίους καὶ Σπαρτιάτας, ἵνα μείνωσι πιστοὶ εἰς τὴν συμμαχίαν.

Οὕτω λοιπὸν ἤρχισεν ὁ λεγόμενος ἱερὸς πόλεμος διαρκέσας 10 ἔτη (355—345). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως ὁ Φιλόμηλος· ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος νικηθεὶς καὶ κινδυνεύων νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ηὐτοκτόνησε.

Μετὰ τὸν Φιλόμηλον στρατηγὸς διωρίσθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Ὀνόμαρχος*, ἱκανώτερος τοῦ προκατόχου του. Ὁ Ὀνόμαρχος ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον ἐπιτυχῶς καὶ πολλάκις ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς. Ἀκολούθως δὲ ἐπολέμησε καὶ ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου. Οἱ Θεσσαλοί δηλαδή, πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν, προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον· οἱ δὲ περὶ τὸν τύραννον ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Φωκέων. Τότε εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὁ

Ὀνόμαρχος καὶ ἐνίκησε τὸν Φίλιππον· μετὰ δὲ ταῦτα ἀπελθὼν εἰς Βοιωτίαν ἐνίκησε καὶ τοὺς Θηβαίους. Τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰσέβαλε καὶ πάλιν ὁ Φίλιππος εἰς τὴν Θεσσαλίαν· τότε δ' ἀπῆλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ὀνόμαρχος. Ἀλλ' ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ ἐνικήθησαν οἱ Φωκεῖς, ἓξ χιλ. δ' αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ὀνόμαρχος, ἔπεσον. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλίας· ἐκτὸς δὲ τούτου κατατροπώσας τοὺς Φωκεῖς παρέστη καὶ ὡς ὑπερασπιστὴς τοῦ ἐν ἐν Δελφοῖς μαντείου. Ἀμέσως δὲ ἠθέλησε νὰ εἰσβάλῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ***Δημοσθένους***, εἶχον προκαταλάβῃ τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἐκώλυσαν τὸν Φιλιππον ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου του. Ὁ δὲ Φίλιππος ἠναγκάσθη τότε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μακεδονίαν.

Δημοσθένης. — ***Δημοσθένης***, ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων, ἦτο υἱὸς ***Δημοσθένους*** τοῦ μαχαιροποιοῦ. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ὁ Δημοσθένης ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρός, οἱ δὲ κηδεμόνες αὐτοῦ κατέφαγον τὴν πατρικὴν αὐτοῦ περιουσίαν. Ὁ Δημοσθένης ἀποφασίσας νὰ γίνῃ ῥήτωρ, προσέλαβεν ὡς διδάσκαλον τὸν ῥήτορα ***Ἰσαῖον***. Εἶχεν ὅμως νὰ καταπολεμήσῃ πολλὰ φυσικὰ ἐλαττώματα· ἦτο τραυλός, εἶχε φωνὴν ἀσθενῆ καὶ συνείθιζε νὰ κινῇ τοὺς ὤμους αὐτοῦ. Ἀλλὰ διὰ μεγάλης ἐπιμονῆς κατώρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ προσκόμματα ταῦτα. Ἀνήρχετο τόπους ἀνωφερεῖς ἀπαγγέλλων στίχους, ἢ κατήρχετο εἰς τὴν παραλίαν, ἔνθα ὡμίλει ἀπέναντι τρικυμιώδους θαλάσσης, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Ὁμιλῶν δὲ ἔθετε λιθάρια ἐν τῷ στόματι, ἵνα διορθώσῃ τὴν τραυλότητα τῆς γλώσσης του.

Ἀναμιχθεὶς ὁ Δημοσθένης εἰς τὰ πολιτικά, ἀνέλαβε τὸν

ἀγῶνα νὰ καταβάλῃ τὸν Φίλιππον, ματαιῶν τοὺς φιλοδόξους αὐτοῦ σκοπούς. Ὅθεν, ὅτε ὁ Φίλιππος διενοεῖτο νὰ διαβῇ τὰς Θερμοπύλας, ὁ Δημοσθένης συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ προκαταλάβωσι τὰ στενά. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Φίλιππος ἠθέλησε νὰ ὑποτάξῃ τὴν πλουσίαν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων ***Ὄλυνθον***, ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησε τοὺς τρεῖς αὐτοῦ ***Ὀλυνθιακοὺς*** λόγους, παρακινῶν τοὺς Ἀθηναίους νὰ βοηθήσωσιν τοὺς Ὀλυνθίους. Ὑπῆρχον ὅμως ἐν Ἀθήναις προδόται, οἵους εἶχεν ὁ Φίλιππος εἰς πάσας σχεδὸν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἀρχηγὸς τῆς μερίδος ταύτης τῶν ***φιλιππιζόντων*** ἦτο ὁ ῥήτωρ ***Αἰσχίνης***, ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους. Οἱ φιλιππίζοντες οὗτοι ῥήτορες κατώρθωσαν νὰ ἀπατήσωσι τὸν Ἀθηναϊκὸν λαὸν περὶ τῶν σχεδίων τοῦ Φιλίππου καὶ ἡ Ὄλυνθος τῷ 348 ἐκυριεύθη ὑπ' αὐτοῦ.

Δημοσθένης.

Τέλος τοῦ ἱεροῦ πολέμου. — Ὁ ἱερὸς πόλεμος ἐξηκολούθει ἐν Ἑλλάδι, οἱ δὲ Φωκεῖς τοσοῦτον ἐπὶ τέλους ἐστενοχώρησαν τοὺς Θηβαίους, ὥστε οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου.

Ὁ Φίλιππος ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τῶν Θηβαίων καὶ ὥρμησεν εἰς τὰς Θερμοπύλας. Τὴν φορὰν ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπατηθέντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου δι' εἰρηνικῶν ὑποσχέσεων, δὲν προκατέλαβον τὸ στενόν· ὁ δὲ Φίλιππος,

διελθὼν αὐτὸ ἀκολύτως, ἐνίκησε τοὺς Φωκεῖς. Τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἀφῄρεσε τότε ἀπὸ τῶν Φωκέων τὰς δύο ψήφους, τὰς ὁποίας εἶχον οὗτοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὰς εἰς τὸν Φίλιππον. Συγχρόνως δὲ ἀπεφάσισε νὰ κατασκαφῶσιν αἱ πόλεις τῶν Φωκέων καὶ νὰ κατοικήσωσιν αὐτοὶ εἰς κώμας νὰ πληρόνωσι δὲ κατ' ἔτος εἰς τὸ μαντεῖον 50 τάλαντα, ἕως οὗ ἀποδώσωσι τοὺς συληθέντας θησαυρούς.

Οὕτως ἔληξε τῷ 345 ὁ δεκαετὴς ἱερὸς πόλεμος. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἰδόντες ὅτι ἐξηπατήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἦσαν σφοδρῶς ἐξωργισμένοι καὶ σχεδὸν ἡτοιμάζοντο νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἐννοῶν ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο ἀσύμφορος, κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ διατηρήσωσι τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Φίλιππος, ἀρκούμενος ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς ὅσα εἶχε κατορθώσῃ, ἐπέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν, ἀναβάλλων εἰς καταλληλότερον καιρὸν τὴν ὑποταγὴν ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Τρίτος ἱερὸς πόλεμος *339 π. Χ.* — Δὲν παρῆλθον ὅμως πολλὰ ἔτη καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Φίλιππον ἡ ποθουμένη εὐκαιρία. Οἱ Λοκροὶ τῆς Ἀμφίσσης κατηγορήθησαν ὅτι ἐκαλλιέργησαν γῆν ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν· τὸ δὲ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν αὐτοὺς ὡς ἱεροσύλους καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ ῥήτορος Αἰσχίνου τὴν τιμωρίαν αὐτῶν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Φίλιππον. Οὗτος ἐδέχθη ἀσμένως τὴν πρότασιν· ἐλθὼν δὲ μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, ἐνίκησε τοὺς Λοκροὺς καὶ κατέλαβε τὴν *Ἐλάτειαν*, δι' ἧς ἠπείλει νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν.

Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη *338 π. Χ.* — Ἡ εἴδησις αὕτη ἐνεποίησε μέγαν φόβον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Διὸ καὶ ἔντρομοι συνῆλθον εἰς ἐκκλησίαν, ἵνα ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς

τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἀνδρῶν. Τότε ὁ Δημοσθένης συνεβούλευσεν αὐτοὺς ν' ἀποστείλωσι πρέσβεις εἰς Θήβας καὶ νὰ ζητήσωσι τὴν σύμπραξιν τῶν Θηβαίων εἰς τὸν προκείμενον μέγαν ἀγῶνα. Ὁ λαὸς ἐδέχθη τὴν συμβουλὴν καὶ ἀπέστειλεν ὡς πρέσβεις εἰς Θήβας τὸν Δημοσθένην μετ' ἄλλων τινῶν. Ὁ δὲ Δημοσθένης κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Θηβαίους νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δύο σύμμαχοι, παρασκευάσαντες στρατὸν ἐκ 40 χιλ. περίπου ἀνδρῶν, ἀντεπεξῆλθον κατὰ τοῦ Φιλίππου. Τότε δὲ (338) ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Χαιρωνείας συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, δι' ἧς ὁ Φίλιππος ἐγένετο κύριος τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κατώρθωσαν νὰ τρέψωσι τοὺς ἀπέναντι αὐτῶν Μακεδόνας· ἀλλ' ὁ 18ετὴς υἱὸς τοῦ Φιλίππου *Ἀλέξανδρος* ἐνίκησε τοὺς Θηβαίους καὶ ἐγένετο αἴτιος τῆς νίκης. Ἐν τῇ μάχῃ ἠγωνίσθη περιφανῶς ὁ ἱερὸς λόχος τῶν Θηβαίων, ἕως οὗ ἔπεσε καὶ ὁ τελευταῖος τῶν ἱερολοχιτῶν.

Θάνατος τοῦ Φιλίππου *336 π. Χ.* — Μετὰ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν Θηβαίους αἰχμαλώτους ἐξηνδραπόδισε καὶ ἔταξε Μακεδονικὴν φρουρὰν ἐν Θήβαις, πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους συνωμολόγησεν ἐπιεικῆ εἰρήνην καὶ ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ πᾶσαι σχεδὸν αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀνεγνώρισαν τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, συνεκάλεσεν ἐν Κορίνθῳ συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ὁ Φίλιππος ἐκήρυξεν, ὅτι ἐμελέτα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Περσίας, καὶ ἐζήτησε πρὸς τοῦτο τὴν συνδρομὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ δὲ σύνοδος ἀνηγόρευσε παμψηφεὶ τὸν Φίλιππον ἀρχιστράτηγον τοῦ πολέμου τούτου.

Ἐπανελθὼν μετὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος εἰς Μακεδονίαν ἐπεχείρησε μεγάλας παρασκευὰς διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν· ἀλλὰ δὲν ηὐτύχησε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μέγα του σχέδιον. Ἐνῷ ἐτέλει ἐν *Αἰγαῖς* τοὺς γάμους τῆς θυγατρός του *Κλεοπάτρας* μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου *Ἀλεξάνδρου*, ἐδολοφονήθη (336) ὑπὸ τοῦ *Παυσανίου*, ἑνὸς τῶν σωματοφυλάκων του.

Ἀνακεφαλαίωσις.

Ἡ περίοδος αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας διακρίνεται διὰ τοὺς ἐμφυλίους τῶν Ἑλλήνων ἀλληλοσπαραγμούς, πρῶτος τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ φοβερὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Διὰ τοῦ πολέμου τούτου κατελύθη ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀντ' αὐτῆς συνέστη ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Ἀλλὰ καὶ ἡ Σπάρτη, ὡς πρότερον αἱ Ἀθῆναι, παρεξετράπη εἰς τυραννίαν κατὰ τῶν συμμάχων αὐτῆς καὶ δυσηρέστησεν αὐτούς. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαος εὑρισκόμενος ἐν Ἀσίᾳ συνέλαβε τὸ μέγα σχέδιον τοῦ νὰ καταλύσῃ τὸ Περσικὸν βασίλειον, οἱ Πέρσαι κατώρθωσαν νὰ συνενώσωσι πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τῆς Σπάρτης. Τότε δὲ ἐξερράγη ὁ Κορινθιακὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἔληξε διὰ τῆς ἀτιμωτικῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης. Μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην ἡ Σπάρτη ἐξήσκησε φοβερωτέραν ἐν Ἑλλάδι τυραννίαν. Ἀλλ' ἤδη τρίτη πόλις, αἱ Θῆβαι, ἐξυψωθεῖσαι διὰ τοῦ Πελοπίδου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, κατώρθωσαν ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Ἀλλ' ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν ἦτο ἀδιασπάστως συνδεδεμένη μετὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου· ὅτε δὲ οὗτος ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐν Μαντινείᾳ μάχῃ, κατελύθη καὶ ἡ ἡγεμονία αὕτη.

Τοιουτοτρόπως τρεῖς πόλεις ἀλληλοδιαδόχως, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Θῆβαι, προσεπάθησαν νὰ συνενώσωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς ἓν κράτος. Ἀλλὰ πᾶσαι ἀπέτυχον καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀφοῦ κατηνάλωσε πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, περιῆλθεν ἐπὶ τέλους εἰς φοβερὰν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν παρακμήν. Τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος, παγιώσας τὸ κράτος του, ἀνεμίχθη βαθμηδὸν ἐκ διαφόρων ἀφορμῶν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τέλους διὰ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης τῷ 338 π.Χ. ὑπέταξεν αὐτήν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΜΠΤΗ

Ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κορίνθου
338—146 π. Χ.

Α΄ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου.

Νεότης τοῦ Ἀλεξάνδρου. — Τὸν Φιλιππον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ εἰκοσαετὴς υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ὁ ἐπικληθεὶς *Μέγας*. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγεννήθη τῷ 356 ἐκ τῆς *Ὀλυμπιάδος*, πρώτης συζύγου τοῦ Φιλίππου, τὴν ὁποίαν ἠγάπα καὶ ἐσέβετο πάντοτε. Ἔτι παῖς ὢν ὁ Ἀλέξανδρος ἐδείκνυεν ἐξαίσια προτερήματα, ἅτινα προεμήνυον τὸ μέλλον αὐτοῦ μεγαλεῖον. Ἦτο ὑπερήφανος καὶ λίαν φιλόδοξος. Ὁσάκις ἐμάνθανε νέαν τινὰ νίκην τοῦ πατρός του, ἐλυπεῖτο καὶ

ἔλεγεν εἰς τοὺς συνομήλικάς του· «Δὲν θὰ ἀφήσῃ ὁ πατὴρ νὰ πράξω καὶ ἐγὼ ἔνδοξόν τι ἔργον»

Ὁ Φίλιππος ἐφρόντισε τὰ μάλιστα περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου. Πρῶτοι παιδαγωγοὶ αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ αὐστηρὸς τὸ ἦθος *Λεωνίδας*, συγγενὴς τῆς μητρός του Ὀλυμπιάδος, καὶ ὁ Ἀκαρνὰν *Λυσίμαχος*, ὅστις ἠρέσκετο ν' ἀποκαλῇ ἑαυτὸν μὲν *Φοίνικα*, τὸν δ' Ἀλέξανδρον *Ἀχιλλέα*. Ἀκολούθως δὲ ὁ Φίλιππος ἀνέθηκε τὴν παίδευσιν τοῦ υἱοῦ εἰς τὸν μέγαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φιλόσοφον *Ἀριστοτέλην* τὸν Σταγειρίτην. Ὑπὸ τοῦ μεγάλου τούτου διδασκάλου παιδευθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπέκτησε πολλὰ προτερήματα, οἷον τὸ εὐγενὲς βασιλικὸν φρόνημα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀποστροφήν, τὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ παντὸς μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ, τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς ἀγάπην. Διὰ τοῦτο δὲ ἠγάπα καὶ ἐσέβετο τὸν διδάσκαλόν του καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἰς μὲν τὸν πατέρα του ὤφειλε τὸ *ζῆν*, εἰς δὲ τὸν διδάσκαλόν του τὸ *εὖ ζῆν*.

Ἀριστοτέλης.

Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων ἠγάπα πρὸ πάντων τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἀντίγραφον αὐτῆς ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἐκ δὲ τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων ἐθαύμαζε μάλιστα τὸν Ἀχιλλέα καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπεθύμει νὰ ἐξομοιωθῇ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Κορίνθῳ.— Ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας (336) εὑρέθη περιστοιχισμένος ὑπὸ πολλῶν καὶ σπουδαίων κινδύνων. Τὰ γείτονα ἔθνη, Θρᾷκες, Ἰλλυριοί, Παίονες κλπ. ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Φιλίππου ἐνόμισαν ὅτι ἦτο κατάλληλος καιρὸς ν' ἀποστατήσωσιν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Συγχρόνως δὲ ἀπεστάτησαν καὶ πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις. Ἐν Ἀθήναις μάλιστα ὁ Δημοσθένης ἐξύμνησε τὸ ἔργον τοῦ Παυσανίου, ἐξύβρισε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ προέτεινεν εἰς τὸν λαὸν νὰ τελέσῃ εὐχαριστήριον εἰς τοὺς θεοὺς θυσίαν, ἥτις καὶ ἐτελέσθη. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπῆρχον καὶ ἐσωτερικοὶ ἐχθροί, ἀντιποιούμενοι τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεδείχθη ὑπέρτερος πάντων τῶν κινδύνων τούτων· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν κατέβαλε τὰ ἐσωτερικὰ προσκόμματα, ἀκολούθως δ' ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τάχιστα ἔφθασε πρὸ τῶν Θηβῶν.

Ἀλέξανδρος.

Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἐμφάνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνέπνευσε μέγαν φόβον εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ζητοῦντες συγγνώμην· τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἔπραξαν καὶ αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος συγχωρήσας πάντας συνεκάλεσεν ἐν Κορίνθῳ κοινὴν τῶν Ἑλλήνων σύνοδον, ἐν ᾗ πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ἡγεμόνα καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου.

Ἐπανάστασις τῶν Θηβῶν. — Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξησφάλισεν οὕτω τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν· ἀμέσως δὲ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἀποστάντων γειτόνων λαῶν. Ἀλλ' ἐνῷ ὑπέτασσεν αὐτούς, διεδόθη ἐν Ἑλλάδι ψευδὴς φήμη ὅτι ἐφονεύθη. Ἡ φήμη αὕτη ἐξήγειρε πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Οἱ Θηβαῖοι μάλιστα ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀπεστάτησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν ἐν Καδμείᾳ Μακεδονικὴν φρουράν. Ἀλλ' αἴφνης ἔρχεται εἰς αὐτοὺς ὡς κεραυνὸς ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εὑρίσκετο πλησίον τῶν Θηβῶν. Τῷ ὄντι ὁ Ἀλέξανδρος ἅμα μαθὼν τὰ ἐν Ἑλλάδι, ἔσπευσεν ἀμέσως ἀπὸ τῶν χωρῶν ἐκείνων καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἔφθασεν ὡς ἀστραπὴ πρὸ τῶν Θηβῶν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ καταστρέψῃ τὰς Θήβας, ἐζήτησε παρὰ τῶν Θηβαίων τὴν παράδοσιν δύο ἀρχηγῶν τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος. Δυστυχῶς ὅμως οἱ Θηβαῖοι οὐ μόνον τὰς ἐπιεικεῖς αὐτοῦ προτάσεις ἀπέρριψαν, ἀλλὰ καὶ ἐξύβρισαν αὐτόν. Ἕνεκα τῆς θρασύτητος ταύτης ἐξοργισθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Θηβαίους παραδειγματικῶς. Ὅθεν ἐπολιόρκησε τὰς Θήβας καὶ παρὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν, ἣν προέβαλον οἱ ἀπηλπισμένοι Θηβαῖοι,

ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσεν αὐτάς. Ἓξ χιλιάδες Θηβαίων ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἅλωσιν· οἱ δὲ περισωθέντες, περὶ τὰς 30 χιλιάδας, ἠχμαλωτίσθησαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς συμμάχους του καὶ ἐχθροὺς τῶν Θηβαίων Φωκεῖς, Πλαταιεῖς, Ὀρχομενίους, ν' ἀποφασίσωσι περὶ τῆς τύχης τῶν Θηβαίων. Κατὰ δὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν οἱ μὲν αἰχμάλωτοι Θηβαῖοι ἐξηνδραποδίσθησαν, αἱ δὲ Θῆβαι κατεσκάφησαν, πλὴν τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου, ἣν ἐσεβάσθη ὁ νικητής.

Τοιοῦτον τραγικὸν τέλος ἔλαβεν ἡ ἐπανάστασις τῶν Θηβῶν τῷ 335. Τὸ πάθημα τοῦτο τῶν δυστυχῶν Θηβαίων ἐκίνησε τὸν οἶκτον πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος μετενόησε διὰ τὰ γενόμενα καὶ πολλάκις ἐλυπεῖτο, ἐνθυμούμενος τὴν συμφορὰν τῶν Θηβαίων. Ἀπόδειξις δὲ τῆς μετανοίας του εἶνε ἡ ἐπιείκεια, ἣν ἔδειξε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Μολονότι οὗτοι εἶχον ὑποκινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Θηβαίους καὶ ποικιλοτρόπως εἶχον βοηθήσῃ αὐτούς, ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐτιμώρησεν αὐτούς, ἀλλ' ἠρκέσθη μόνον νὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσιν δέκα ρητόρων, τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Δημοσθένης. Ἀλλὰ καὶ τούτους συνεχώρησε κατόπιν κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἀπῆλθε καὶ πάλιν εἰς Κόρινθον, ὅπου προσελθόντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐπεβεβαίωσαν τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν. Ἀκολούθως δὲ ἐπέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν, ἵνα παρασκευασθῇ εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν.

Ἡ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Διάβασις Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν *334 π. Χ.* — Ἐπιστρέψας ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Μακεδονίαν, ἐπεδόθη εἰς τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν παρασκευάς. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ 334 π. Χ. ἀφῆκεν ἐπίτροπον τῆς βασιλείας ἐν Μακεδονίᾳ τὸν στρατηγὸν ***Ἀντίπατρον***· αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ διηυθύνθη εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ ἐξ αὐτῆς μετὰ εἰκοσαήμερον πορείαν ἔφθασεν εἰς Σηστόν, ὅπου εὗρε τὸν στόλον αὐτοῦ, συμποσούμενον εἰς 160 πλοῖα. Ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων διεβίβασε τὸν στρατὸν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν ἀντικρὺ κειμένην Ἄβυδον· ἀμέσως δὲ διηυθύνθη εἰς τὸ Ἴλιον. Ἐκεῖ ἐτέλεσε θυσίας εἰς τοὺς Θεοὺς καὶ τοὺς αὐτόθι ἀγωνισθέντας ἥρωας· τὸν δὲ τοῦ Ἀχιλλέως τάφον ἐστεφάνωσε, μακαρίσας αὐτὸν ὅτι καὶ ζῶν εἶχε φίλον πιστόν, καὶ μετὰ θάνατον ἔτυχε μεγάλου κήρυκος τῶν κατορθωμάτων του.

Ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ εἰς Ἀσίαν διαπεραιωθείς, συνέκειτο ἐκ 30 χιλιάδων πεζῶν καὶ πεντακισχιλίων ἱππέων. Ὁ στρατὸς οὗτος, ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ του, φαίνεται δυσανάλογος πρὸς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος. Ἀλλ' ἦτο ἄριστα ἐξησκημένος καὶ διωργανωμένος ὁ στρατὸς ἐκεῖνος· εἶχε δὲ καὶ ἀρίστους στρατηγούς, τὸν ***Παρμενίωνα, Φιλώταν, Κάσσανδρον, Ἡφαιστίωνα, Πτολεμαῖον, Κρατερόν, Περδίκκαν*** καὶ ἄλλους, οἵτινες μεγάλην πολεμικὴν ἐμπειρίαν ἐκέκτηντο. Ἀλλὰ τὸ κυριώτατον τοῦ στρατοῦ τούτου πλεονέκτημα ἦτο ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Παρασκευαὶ τῶν Περσῶν. — Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο ***Δαρεῖος ὁ Κοδομανός***, ὅστις μαθὼν τὸν σκοπὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου διέταξε τὰς ἀναγ-

καίας παρασκευάς. Ὅθεν, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος διέβη εἰς Ἀσίαν, ὑπῆρχεν ἠθροισμένη ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἀξιόλογος Περσικὴ δύναμις, μεθ' ἧς συνετάσσοντο καὶ πολλοὶ Ἕλληνες μισθοφόροι ὑπὸ ***Μέμνονα*** τὸν Ῥόδιον. Ὁ στρατηγὸς οὗτος συνεβούλευσε τοὺς Πέρσας νὰ μὴ πολεμήσωσι πρὸς τοὺς Μακεδόνας, ἀλλὰ νὰ φθείρωσι τὴν χώραν καὶ διὰ τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφίμων νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρόοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου· συγχρόνως δὲ νὰ διαβιβάσωσι στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ οὕτω νὰ μεταφέρωσι τὸν πόλεμον εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ συμβουλὴ ἦτο ἀρίστη· ἀλλ' οἱ Πέρσαι ἐκ δυσπιστίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀπέρριψαν τὸ σχέδιον τοῦτο· ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἀναμείνωσι τὸν Ἀλέξανδρον παρὰ τὸν ***Γρανικὸν*** ποταμόν.

Ἡ ἐν Γρανικῷ μάχη *334 π. Χ.* — Ὁ Ἀλέξανδρος μαθὼν ὅτι οἱ Πέρσαι εὑρίσκοντο παρὰ τὸν Γρανικόν, διηυθύνθη καὶ αὐτὸς ἐκεῖ μετὰ τοῦ στρατοῦ. Ἔφθασε δὲ μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν, ἀφ' ὧν ἐχωρίζετο διὰ τοῦ ρείθρου αὐτοῦ. Τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ τούτου δὲν ἦτο μέγα· ἀλλ' ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ὄχθη, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλον ν' ἀποβῶσιν οἱ Μακεδόνες, ἦτο ἀπόκρημνος· ὥστε ἡ διάβασις δὲν ἦτο εὔκολος. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως δὲν ὠπισθοχώρησε πρὸ τοιαύτης δυσκολίας· ἀλλ' ἀφοῦ παρέταξε τὸν στρατόν του, ὥρμησε πρῶτος αὐτὸς μετὰ τῶν ἀρίστων ἱππέων του εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον ὥρμησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ μετὰ κρατερὰν πάλην διεπεραιώθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ἐκεῖ συνήφθη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεδείχθησαν νικηταὶ οἱ Ἕλληνες· ἐκινδύνευσεν ὅμως καὶ ὁ Ἀλέξανδρος καθ' ὃν χρόνον, ἐν τοῖς πρώτοις μαχόμενος, κατέβαλλε πολλοὺς εὐγε-

νεῖς Πέρσας· διότι στρατηγός τις τῶν Περσῶν ἐκτύπησεν αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλήν, ἀλλ' ἀπέκοψε μόνον τὴν περικεφαλαίαν του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐστράφη ἀμέσως καὶ ἐφόνευσε τοῦτον· ἀλλ' ἄλλος Πέρσης ἡτοιμάζετο νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν ἐκ τῶν ὄπισθεν, ὅτε προλαβὼν ὁ Σστρατηγὸς *Κλεῖτος* ἀπέκοψε διὰ τοῦ ξίφους τὴν χεῖρα τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐκ μὲν τῶν Περσῶν ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τὰς 20 χιλ. ἐν οἷς πολλοὶ τῶν εὐγενῶν αὐτῶν, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀλίγοι. Μετὰ τὴν νίκην ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεσκέφθη τοὺς τραυματίας καὶ παρηγόρησεν αὐτούς, ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας καὶ ἀπήλλαξε παντὸς φόρου τοὺς γονεῖς καὶ παῖδας αὐτῶν. Ἐκ δὲ τῶν Περσικῶν λαφύρων ἔπεμψε 300 Περσικὰς ἀσπίδας εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν· «Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες, πλὴν Λακεδαιμονίων, ἀπὸ τῶν τὴν Ἀσίαν οἰκούντων λαῶν».

Ὁ Ἀλέξανδρος ὑποτάσσει τὴν Μ. Ἀσίαν. — Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Μ. Ἀσίας. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ὑπεδέχοντο αὐτὸν μετ' ἀγαλλιάσεως, ὁ δὲ φρούραρχος τῶν Σάρδεων παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν. Ἀκολούθως ὁ Ἀλέξανδρος, ὑποτάξας τὴν Λυκίαν, Παμφυλίαν καὶ Πισιδίαν, διηυθύνθη εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ ἔφθασεν εἰς *Γόρδιον*, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἄλλοτε Φρυγικοῦ βασιλείου. Εἰς τὴν ἄκραν τῆς πόλεως ἐκείνης ὑπῆρχεν ἅμαξα, ἀνήκουσα εἰς τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς Φρυγίας Γόρδιον. Εἰς τὸν ρυμὸν τῆς ἁμάξης ταύτης ὑπῆρχε δεδεμένος πολύπλοκός τις δεσμός· χρησμὸς δὲ ἀρχαῖος ἔλεγεν, ὅτι ὅστις ἤθελε λύσῃ τὸν δεσμὸν τοῦτον θὰ ἐγίνετο κύριος τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος, μὴ

δυνάμενος νὰ λύσῃ τὸν δεσμόν, ἔκοψεν αὐτὸν διὰ τοῦ ξίφους καὶ οὕτως ἐπλήρωσε τὸν χρησμόν.

Ἀπὸ τοῦ Γορδίου ὁ Ἀλέξανδρος προελαύνων ὑπέταξε τὴν Παφλαγονίαν καὶ Καππαδοκίαν· διαβὰς δὲ ἀκωλύτως τὰ στενά, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο *Πύλαι τῆς Κιλικίας*, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἔφθασεν εἰς *Ταρσόν*. Ἐνταῦθα ὅμως καὶ πάλιν ἐκινδύνευσεν ἡ ζωὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διότι ἐκ καταστάσει ἐφιδρώσεως διατελῶν ἐλούσθη εἰς τὸν παραρρέοντα ποταμὸν *Κύδνον* καὶ ἔπαθεν ἐπικίνδυνον πυρετόν. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ ἐμπειρότατος ἰατρός του Φίλιππος ἐθεράπευσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀσθενείας.

Ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη *333 π. Χ.* — Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Δαρεῖος, συναθροίσας ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον πεζῶν καὶ ἱππέων, ἐπήρχετο ὁ ἴδιος ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος προήλασε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ καὶ οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς τὴν στενὴν περὶ Ἰσσὸν πεδιάδα. Ὁ Δαρεῖος ἔπραξε μέγα σφάλμα νὰ μὴ ἀναμείνῃ τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὰς ἀναπεπταμένας πεδιάδας τῆς Συρίας· διότι ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τοῦ χώρου, ἐν ᾧ ἦτο νῦν παρατεταγμένος ὁ στρατὸς αὐτοῦ, ἡ πλείστη αὐτοῦ δύναμις ἀπεβῆ ἄχρηστος. Ἐν τούτοις καὶ πάλιν ὁ ἀγὼν προανηγγέλλετο πεισματώδης, διότι ἡ παραταχθεῖσα τῶν Περσῶν δύναμις ἦτο πολλαπλασία τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ διότι μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τοῦ Δαρείου ὑπῆρχον καὶ 30 χιλ. Ἑλλήνων ὁπλιτῶν. Ἀλλ' ἡ δειλία τοῦ Δαρείου ἔμελλε νὰ διευκολύνῃ πολὺ τὴν νίκην τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τῷ ὄντι, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος παρέταξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὥρμησε μετὰ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ πτέρυγος ἐπὶ τὴν ἀριστερὰν τῶν πολεμίων καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς ἀμέσως εἰς φυγήν. Ἰδὼν ὁ

Ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη.

Δαρεῖος τὴν τροπὴν ταύτην, ὑπὸ τοσούτου φόβου κατελήφθη, ὥστε καταλιπὼν τὸν στρατὸν καὶ τὴν παρακολουθοῦσαν αὐτοῦ οἰκογένειαν, τρέπεται καὶ αὐτὸς εἰς φυγὴν ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ σπουδὴ αὐτοῦ, ὥστε, ἀπαντήσας μετ' ὀλίγον φάραγγα, ἀφίνει τὸ ἅρμα αὐτοῦ, ρίπτει καθ' ὁδὸν τὴν ἀσπίδα, τὸ τόξον καὶ τὸν μανδύαν αὐτοῦ καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν φυγὴν ἔφιππος. Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δαρείου ἐτράπη καὶ ὁ λοιπὸς Περσικὸς στρατὸς εἰς φυγὴν ἄτακτον καὶ ὀλεθρίαν· οἱ δὲ Μακεδόνες καταδιώκοντες αὐτοὺς ἔσφαξαν πολλούς.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε καὶ πολλὰ λάφυρα ἐκ τῶν Περσῶν. Πλεῖστα πολύτιμα ἀντικείμενα καὶ σκεύη τοῦ Δαρείου, τὸ ἅρμα, ἡ ἀσπὶς καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ, μέγα χρηματικὸν ποσὸν καὶ πολλοὶ αἰχμάλωτοι περιέπεσον εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Μεταξὺ δὲ τῶν αἰχμαλώτων ἦσαν καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Δαρείου, ἡ σύζυγος, ἡ ἀδελφή, ὁ υἱὸς καὶ δύο θυγατέρες αὐτοῦ. Πρὸς ταύτας προσηνέχθη ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτάς, ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀπήλαυον τῶν αὐτῶν καὶ πρότερον τιμῶν καὶ περιποιήσεων. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ὁ Ἀλέξανδρος ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς τοὺς νεκροὺς καὶ ἐβράβευσε διὰ χρημάτων τοὺς ἀριστεύσαντας.

Ὑποταγὴ Συρίας καὶ Φοινίκης. — Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τοὺς Πέρσας ἐν τῇ ἐν Ἰσσῷ μάχῃ, ἀντὶ νὰ καταδιώξῃ τὸν Δαρεῖον, ἐτράπη πρὸς νότον, ἵνα ὑποτάξῃ τὴν παραλίαν τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης. Τὸ σχέδιόν του ἦτο ἄριστον· διότι οἱ Πέρσαι κύριοι ὄντες τῶν παραλίων τούτων, ἠδύναντο ἄριστα νὰ ἄρχωσι κατὰ θάλασσαν, διὰ δὲ τοῦ στόλου αὐτῶν ἠδύναντο νὰ διακόψωσι τὴν μετὰ τῆς Μακε-

δονίας συγκοινωνίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Παρμενίων ἐτράπη εἰς Δαμασκὸν καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν, ὁ Ἀλέξανδρος διηυθύνθη εἰς τὴν Φοινίκην. Ἐνῷ δ' εὑρίσκετο ἐκεῖ, ἔλαβε παρὰ τοῦ Δαρείου ἐπιστολήν, δι' ἧς οὗτος ἀπῄτει τὴν ἀπόδοσιν τῆς οἰκογενείας του καὶ προέτεινεν εἰς αὐτὸν τὴν

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν του. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ταύτας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐξηκολούθησε τὴν ὑποταγὴν τῆς Φοινίκης. Ὅλαι αἱ πόλεις αὐτῆς ὑπετάγησαν εἰς αὐτὸν ἄνευ ἀντιστάσεως· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἰσχυροτάτη πασῶν *Τύρος* ἐφάνη πρόθυμος νὰ ὑποταχθῇ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως νὰ μὴ εἰσέλθωσιν οἱ Μακεδόνες εἰς αὐτήν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὀργισθεὶς ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν διὰ τῆς βίας καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτήν. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἐπὶ 7 μῆνας, διότι ἡ

Τύρος εἶχε στόλον μέγαν, ἦτο ὠχυρωμένη καλῶς καὶ ἐκτισμένη ἐπὶ νήσου. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος, προσλαβὼν τὸν στόλον τῶν ἄλλων Φοινικικῶν πόλεων, ἐπολιόρκησεν αὐτὴν καὶ διὰ θαλάσσης. Ἀφοῦ δὲ διὰ προχώματος ἐγεφύρωσε καὶ τὴν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Τύρου θάλασσαν, ἐγένετο ἐπὶ τέλους κύριος αὐτῆς. Ἵνα δὲ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους διὰ τὴν ἀντίστασίν των, τὴν μὲν πόλιν κατέκαυσεν, αὐτοὺς δὲ ἐξηνδραπόδισε.

Δεύτεραι προτάσεις τοῦ Δαρείου περὶ εἰρήνης.—Ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπολιόρκει τὴν Τύρον, ὁ Δαρεῖος, ἀντὶ νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν αὐτῆς, ἔστειλεν εἰς τὸν Ἀλξέανδρον δευτέραν πρεσβείαν, προτείνων νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Ἀσίας μέχρι τοῦ *Εὐφράτου*, νὰ δώσῃ αὐτῷ μίαν τῶν θυγατέρων του εἰς γάμον καὶ μέγα χρηματικὸν ποσὸν ὡς λύτρα τῆς μητρός, τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων του. Τότε λέγεται ὅτι ὁ Παρμενίων παρεκίνει τὸν Ἀλέξανδρον νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην λέγων «ἐὰν ἤμην Ἀλέξανδρος, θὰ ἐδεχόμην αὐτήν».—«Καὶ ἐγώ, ἐὰν ἤμην Παρμενίων» ἀπεκρίθη ὁ Ἀλέξανδρος· εἰς δὲ τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Δαρείου ἀπήντησεν, ὅτι δὲν συναινεῖ νὰ λάβῃ ἀντὶ τῆς χώρας ἁπάσης μέρος αὐτῆς.

Ὑποταγὴ Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου.—Ἀπὸ τῆς Φοινίκης ὁ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη εἰς Παλαιστίνην καὶ ἐγένετο κύριος αὐτῆς. Ἀκολούθως δὲ ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπήντησεν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῆς πόλεως *Γάζης*, ἣν καὶ ἠναγκάσθη νὰ πολιορκήσῃ. Γενόμενος δὲ κύριος αὐτῆς μετὰ δίμηνον πολιορκίαν, κατέστρεψεν αὐτὴν ἐκ θεμελίων καὶ διηυθύνθη ἀκωλύτως εἰς Αἴγυπτον, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας ἐδέχθησαν αὐτὸν μετὰ μεγά-

λης εὐχαριστήσεως, διότι ἐμίσουν τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν. Ὑποτάξας τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἀλέξανδρος, ἔκτισε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης πόλιν, κληθεῖσαν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ *Ἀλεξάνδρειαν*. Ἡ πόλις αὕτη ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου θέσεως αὐτῆς κατέστη μετ' οὐ πολὺ πόλις λαμπροτάτη καὶ πολυαριθμοτάτη καὶ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ τῆς παιδείας. Ἐνῷ δὲ ἐκτίζετο ἡ πόλις, ὁ Ἀλέξανδρος μετέβη διὰ τῆς ἐρήμου εἰς Λιβύην καὶ ἐπεσκέφθη τὸν ναὸν τοῦ *Ἄμμωνος Διός*, οἱ ἱερεῖς τοῦ ὁποίου ἐκάλεσαν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Διός.

Μάχη ἐν Ἀρβήλοις *331 π. Χ.*— Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἐκστρατείας ἐξεπλήρωσε τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ βούλευμα καὶ ἐξησφάλισε τὰ νῶτά του, ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, διὰ νὰ καταλύσῃ ἐντελῶς τὸ Περσικὸν βασίλειον. Ἀφοῦ λοιπὸν διέταξε τὰ τῆς Αἰγύπτου, ἐν ἔαρι τοῦ 331 ἀνῆλθεν εἰς Φοινίκην καὶ ἐκεῖθεν ὥρμησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας. Διαβὰς δὲ ἀκωλύτως τὸν Εὐφράτην παρὰ τὴν Θάψακον καὶ τὸν Τίγριν παρὰ τὴν Νῖνον προυχώρει κατὰ τοῦ Δαρείου.

Εἴδομεν ὅτι δὶς ἀπέστειλεν ὁ Δαρεῖος εἰς τὸν Ἀλέξανδρον προτάσεις περὶ εἰρήνης καὶ δὶς ἀπέρριψεν οὗτος τὰς προτάσεις του. Τότε ὁ Δαρεῖος ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ καὶ πάλιν τὴν τύχην τῶν ὅπλων καὶ πρὸς τοῦτο συνήθροισεν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν *Ἀρβήλων* πρὸς Α. τοῦ Τίγριδος στρατὸν ἀπειραρίθμον. Ἀλλ' ἔπραξε τὸ λάθος νὰ ἀφήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ διαβῇ ἀκωλύτως τὸν Τίγριν, ἐνῷ ἠδύνατο διὰ μικρᾶς δυνάμεως νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν αὐτοῦ.

Ὅταν ὁ Δαρεῖος ἔμαθε τὴν διὰ τοῦ Τίγριδος διάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, μετεστρατοπέδευσεν εἰς τὴν πρὸς Δ. τῶν Ἀρ-

βήλων πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων, ὅπου ἔφθασεν ἀπὸ τοῦ Τίγριδος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου συνέκειτο ἐξ ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου ἀνδρῶν καὶ 200 δρεπανηφόρων ἁρμάτων, ὁ δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεποσοῦτο εἰς 40 χιλ. πεζῶν καὶ 7 χιλ. ἱππέων. Ὁ στρατὸς λοιπὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο πολὺ ὀλιγαριθμότερος τοῦ Περσικοῦ. Τοῦτο δὲ βλέπων ὁ Παρμενίων συνεβούλευσε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ προσβάλωσι τοὺς ἐχθροὺς διὰ νυκτός· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέρριψε τὴν πρότασιν εἰπὼν ὅτι αἰσχρὸν ἦτο νὰ κλέψῃ τὴν νίκην. Ἐκοιμήθη δὲ τόσον ἡσύχως τὴν νύκτα ἐκείνην, ὥστε τὴν πρωΐαν ἐδέησε νὰ ἐξυπνήσωσιν αὐτόν. «Βασιλεῦ, εἶπεν αὐτῷ τότε ὁ Παρμενίων, κοιμᾶσαι τόσον ἡσύχως, ὡς ἐὰν εἶχες νικήσῃ».—«Καὶ μήπως δὲν ἐνικήσαμεν, ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἔχομεν τὸν ἐχθρὸν ἀπέναντι ἡμῶν;»

Ἅρμα δρεπανηφόρον.

Τὴν πρωΐαν ἐκείνην, 2 8/βρίου τοῦ 331, ὁ Ἀλέξανδρος παρέταξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ μετὰ μεγάλης στρατηγικῆς τέχνης· καὶ τῆς μὲν δεξιᾶς πτέρυγος ἡγεῖτο αὐτός, τῆς δὲ ἀριστερᾶς ὁ Παρμενίων. Μετ' ὀλίγον ἤρχισεν ἡ μάχη, πεισματώδης καὶ κρατερά. Ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος διαρρήξας τὸ ἐχθρικὸν μέτωπον ἐτράπη κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου, ὅπου ἵστατο ὁ Δαρεῖος, ἐνῷ συγχρόνως ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ καὶ ἡ *φάλαγξ*. Ὁ Δαρεῖος, ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον ἐπερχόμενον κατ' αὐτοῦ, κατελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τρόμου καὶ ἐτράπη εἰς φυ-

γήν. Ἡ φυγὴ τοῦ Δαρείου συνεπήγαγε τὴν τροπὴν τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἀριστερᾶς τῶν ἐχθρῶν πτέρυγος καὶ ἤρξατο εἰς τοῦτο τὸ μέρος ἡ καταδίωξις.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεδείχθη νικητής, ἡ ὑπὸ τὸν Παρμενίωνα ἀριστερὰ πτέρυξ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῶν ἐχθρῶν. Ὅθεν ὁ Ἀλέξανδρος, καταπαύσας τὴν καταδίωξιν τῶν φευγόντων, ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς εἰσέτι ἀγωνιζομένης ἐχθρικῆς πτέρυγος. Ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσῃ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐτράπη καὶ αὕτη· ὥστε ἡ φυγὴ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ἀπέβη γενική, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπανέλαβε μετὰ τοῦ Παρμενίωνος τὴν καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πολλοὶ ἐκ τῶν Περσῶν ἐφονεύθησαν, πλεῖστοι δὲ ᾐχμαλωτίσθησαν.

Κατάληψις τῶν πρωτευουσῶν τῆς Περσίας. Θάνατος τοῦ Δαρείου. — Διὰ τῆς ἐν Ἀρβήλοις νίκης ὁ Ἀλέξανδρος κατέστη κύριος τοῦ Περσικοῦ κράτους, διότι μετ' αὐτὴν οὐδεμίαν προέβαλε κατ' αὐτοῦ ἀντίστασιν ὁ φυγὰς τῶν Περσῶν βασιλεύς. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος τῆς *Βαβυλῶνος* καὶ τῶν *Σούσων*, ὅπου εὗρεν ἀποτεταμιευμένους μεγάλους θησαυρούς. Ἐκ Σούσων δέ, ἀφοῦ ἔλαβεν ἐκ Μακεδονίας νέαν ἐπικουρίαν 15000 πεζῶν καὶ ἱππέων, διηυθύνθη εἰς τὴν ἰδίως Περσίαν καὶ ἐκυρίευσε τὴν *Περσέπολιν*, ἐν ᾗ εὗρεν ἔτι μεγαλειτέρους τῶν προηγουμένων θησαυρούς.

Ἐκ Περσεπόλεως ὁ Ἀλέξανδρος ἀπῆλθε μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου. Ὅτε ὅμως ἦλθεν εἰς *Ἐκβάτανα* τῆς Μηδίας, ἔμαθεν ὅτι ὁ Δαρεῖος εἶχε φύγῃ πρὸς τὴν Βακτρίαν. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν ἐν Ἐκβατάνοις ὅλους τοὺς κυριευθέντας θησαυροὺς καὶ ὥρμησεν εἰς

καταδίωξιν αὐτοῦ. Ὁ Δαρεῖος φεύγων παρηκολουθεῖτο καὶ ὑπό τινων μεγιστάνων Περσῶν. Ἐκ τούτων ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς *Βῆσσος* ἐσκέφθη νὰ συλλάβῃ τὸν Δαρεῖον καὶ νὰ παραδώσῃ αὐτὸν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, διὰ νὰ λάβῃ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἀρχὴν μέρους τινὸς τῆς Ἀσίας. Πρὸς τοῦτο λοιπόν, ἀφοῦ διέφθειρε καὶ τοὺς ἄλλους μεγιστᾶνας, συνέλαβε τὸν Δαρεῖον καὶ δεδεμένον ἐφ' ἁμάξης ὡδήγησεν αὐτὸν πορρωτέρω. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος, ἔσπευσεν, ὁδοιπορῶν ἡμέραν καὶ νύκτα, νὰ προφθάσῃ τοὺς προδότας. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ πλησιάσῃ αὐτούς· ἀλλὰ τότε ὁ Βῆσσος, βλέπων τὸν κίνδυνον, ἐπλήγωσε θανασίμως τὸν Δαρεῖον καὶ ἔφυγεν. Ἐκ τῶν πληγῶν τούτων ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ὁ Δαρεῖος· ὅτε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος εὗρεν αὐτὸν νεκρόν, ἔκλαυσε καὶ διέταξε νὰ ταφῇ ἐν τοῖς βασιλικοῖς τάφοις τῆς Περσεπόλεως.

Ὁ Ἀλέξανδρος προελαύνει μέχρι Βακτρίας. — Ὁ θάνατος τοῦ Δαρείου συνέβη τῷ 330 π. Χ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέταξε τὰς πρὸς Ν. τῆς Κασπίας χώρας καὶ ἀκολούθως ἐκυρίευσε τὴν *Παρθιαίαν* καὶ τὴν *Ἀρείαν*, ὅπου ἔκτισεν ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν, *Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐν Ἀρείοις* (σήμερον Χεράτ).

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ σατράπης τῆς Βακτρίας Βῆσσος ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἐν Βακτριανῇ βασιλέα τῆς Ἀσίας. Ἐνῷ δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἡτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Βήσσου, ἀνεκάλυψεν ὅτι ἐν τῷ στρατῷ ὑπῆρχόν τινες δυσηρεστημένοι κατ' αὐτοῦ. Μεταξὺ τούτων κατηγορήθη ὅτι ἦτο καὶ ὁ στρατηγὸς Φιλώτας, ὁ υἱὸς τοῦ Παρμενίωνος. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος κατεδίκασεν εἰς θάνατον καὶ τὸν Φιλώταν καὶ τὸν ἐν Ἐκβατάνοις εὑρισκόμενον γηραιὸν Παρμενίωνα.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐκυρίευσε τὴν *Ἀραχωσίαν*, ὅπου ἔκτισεν *Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐν Ἀραχώτοις* (σ. Κανδαχάρ). Ἀκολούθως δὲ προέβη μέχρι τοῦ ὄρους *Παροπαμίσου* καὶ ἐγένετο κύριος τῆς χώρας τῶν *Παροπαμισαδῶν*, ὅπου ἔκτισε καὶ ἄλλην πόλιν *Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐν Καυκάσῳ*, πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ σημερινοῦ Καβούλ.

Ὑποταγὴ τῆς μέχρις Ἰαξάρτου χώρας. — Ὁ Ἀλέξανδρος διαχειμάσας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Παροπαμισαδῶν, τὸ ἔαρ τοῦ 329 ὑπερέβη μετὰ πολλῆς δυσκολίας τὸ ὄρος τοῦ Παροπαμίσου καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βακτρίαν, τὴν ὁποίαν ἀμαχητὶ ὑπέταξε, διότι ὁ Βῆσσος, ἅμα μαθὼν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὑπερέβη τὸν Παροπάμισον, κατέφυγεν εἰς τὴν *Σογδιανήν*. Ὁ Ἀλέξανδρος παρηκολούθησε τὸν Βῆσσον εἰς τὴν Σογδιανήν, ὅπου συνέλαβεν αὐτὸν καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου, ἵνα τιμωρήσῃ αὐτόν. Γενόμενος δὲ ὁ Ἀλέξανδρος κύριος τῆς Σογδιανῆς, ἔκτισε παρὰ τὸν Ἰαξάρτην εἰς τὸ βορειότατον σημεῖον τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ νέαν πόλιν, *Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐσχάτην*.

Συγχώνευσις τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἀσιατικοῦ βίου. — Διὰ τῆς ὑποταγῆς καὶ τῶν τελευταίων τούτων χωρῶν συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀπεράντων τούτων χωρῶν, συνέλαβε τὸ μέγα σχέδιον νὰ συγχωνεύσῃ τὸν Ἑλληνικὸν καὶ Ἀσιατικὸν βίον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐφέρετο φιλανθρώπως πρὸς τοὺς κατακτηθέντας καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ τοὺς νόμους, τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἤθη αὐτῶν· κατέλειπεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς σατράπας εἰς τὰ ἀξιώματα αὐτῶν καὶ ἐτιμώρει τὰς καταπιέσεις. Τὴν συγχώνευσιν ταύτην τῶν δύο βίων ἐπεδίωξε βαθμηδὸν ὁ Ἀλέ-

ξανδρος καὶ δι' ἄλλων μέσων· διώριζε μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Πέρσας εἰς τὰ ἀνώτατα τοῦ κράτους ἀξιώματα καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ τὴν Περσικὴν ἐθιμοταξίαν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δυσηρέστησαν τοὺς Μακεδόνας, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐμελέτησαν καὶ τὴν ἀπώλειάν του. Ἐκ τοιαύτης αἰτίας προῆλθε καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φόνος τοῦ στρατηγοῦ Κλείτου.

Ὁ Κλεῖτος δηλ. δυσηρεστημένος διὰ τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, προσέβαλεν αὐτὸν ἔν τινι συμποσίῳ· διότι, ἐνῷ τῶν συνδαιτυμόνων τινὲς ἐξεθείαζον τὰ ἔργα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Κλεῖτος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἦσαν τόσον θαυμαστά, διότι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔπραξε ταῦτα μόνος, ἀλλὰ μετὰ τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε ἐπέπληξε τὸν Κλεῖτον καὶ μάλιστα ἀπεκάλεσεν αὐτὸν δειλόν· οὗτος δὲ προτείνας τὸν βραχίονα εἶπεν· «Ἡ χεὶρ αὕτη σὲ ἔσωσεν εἰς τὸν Γρανικόν, Ἀλέξανδρε». Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐξοργισθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, ἥρπασε τὴν λόγχην παρά τινος σωματοφύλακος καὶ ἐμπήξας αὐτὴν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Κλείτου ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἀμέσως ὅμως μετεμελήθη καὶ ἔστρεψε τὴν λόγχην κατὰ τοῦ στήθους του διὰ νὰ διατρυπηθῇ, ἀλλ' ἐκράτησαν αὐτόν. Τρεῖς ἡμέρας ἐκλείσθη τότε ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ κλαίων καὶ μὴ δεχόμενος τροφήν· ἐπὶ τέλους ὅμως οἱ φίλοι του κατώρθωσαν νὰ παραμυθήσωσιν αὐτόν. Ἡ μετάνοια αὕτη καταδεικνύει πόσον εὐγενῆ φύσιν εἶχεν ὁ Ἀλέξανδρος, εἰ καὶ ἐνίοτε ἐτυφλοῦτο ὑπὸ τοῦ πάθους.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἰνδικὴν *327—326 π. Χ.* — Ὁ Ἀλέξανδρος, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰς μέχρι τοῦδε κατακτηθείσας χώρας, ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ καὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν. Ὅθεν ἐν ἔαρι τοῦ 327 ὑπερβαίνει τὸν

Παροπάμισον καὶ προχωρεῖ μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος διέβη τὸν Ἰνδὸν καὶ εἶτα τὸν Ὑδάσπην, εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ὁποίου ὄχθην συνήντησε τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα Πῶρον. Πρὸς τοῦτον συγκρουσθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, κατενίκησε καὶ ἠχμαλώτισεν αὐτόν. Ὅτε ὁ Πῶρος ἤχθη ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὗτος ἠρώτησεν αὐτόν· «Πῶς θέλεις νὰ σὲ μεταχειρισθῶ;» — «Βασιλικῶς» ἀπήντησεν ἐκεῖνος. Καὶ τῷ ὄντι ὁ Ἀλέξανδρος, βασιλικώτατα φερόμενος πρὸς αὐτόν, ἀπέδωκεν αὐτῷ τὰς κατακτηθείσας χώρας καὶ ἔταξεν αὐτὸν νὰ φυλάττῃ τὴν ἡσυχίαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ἐνταῦθα ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ δύο πόλεις τὴν Βουκεφάλειαν καὶ τὴν Νίκαιαν. Διαβὰς δὲ ἀκολούθως καὶ τοὺς δύο ἄλλους ποταμοὺς τῆς Πενταποταμίας, ἔφθασε καὶ εἰς τὸν πέμπτον, τὸν Ὑφασιν. Ἡτοιμάζετο δὲ ἤδη νὰ προχωρήσῃ καὶ πέραν τούτου· ἀλλ' ὁ στρατός, ἀποκαμὼν ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν, ἠρνήθη νὰ προχωρήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἄκων ἀπεφάσισε τότε νὰ ἐπιστρέψῃ. Πρὶν ὅμως ἐπιστρέψῃ, διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ στήσωσιν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ 12 μεγάλους λιθίνους βωμούς, διὰ νὰ δεικνύωσι τὸ ἀπώτατον σημεῖον, εἰς ὃ ἔφθασε πορευόμενος πρὸς ἀνατολάς.

Ἐπάνοδος Ἀλεξάνδρου εἰς Σοῦσα. — Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανελθὼν εἰς τὸν Ἰνδὸν κατέπλευσεν αὐτόν· καὶ τὸν μὲν ναύαρχον αὐτοῦ Νέαρχον διέταξε νὰ πλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Σοῦσα διὰ τῶν ἐρήμων χωρῶν τῆς Γεδρωσίας καὶ Καραμανίας (325). Καθ' ὁδὸν ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς δίψης μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ ἀπέθανε. Συμμετεῖχεν ὅμως γενναίως τῶν βασάνων καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἐνθαρρύνων οὕτω τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ἕως οὗ

ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Γεδρωσῶν Ποῦρα, ὅπου ἀνέπαυσε τὸν στρατόν του. Ἐκεῖθεν ὁ Ἀλέξανδρος προήλασε διὰ τῆς Καραμανίας εἰς τὴν Περσίαν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Σοῦσα κατὰ πρῶτον ἐτιμώρησε τοὺς διοικητάς, οἵτινες κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ κατεβασάνισαν τοὺς ὑπηκόους των· εἶτα δὲ προσεπάθησε πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ κράτους νὰ καταστήσῃ τελειοτέραν τὴν συγχώνευσιν τῶν νικητῶν καὶ τῶν ἡττημένων. Πρὸς τοῦτο ἐνόμισε καλὸν νὰ νυμφεύσῃ

Εἴσοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Βαβυλῶνα.

πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων μετὰ Περσίδων καὶ πρῶτος αὐτὸς ἔδωκε τὸ παράδειγμα νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Δαρείου Στάτειραν. Κατέταξε δὲ καὶ ἐν τῷ στρατῷ πλείστους νέους, τοὺς ὁποίους συνέλεξεν ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ κράτους αὐτοῦ χωρῶν. Ταῦτα δυσηρέστησαν τοὺς Μακεδόνας· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος κατώρθωσε διὰ διαφόρων μέσων νὰ καθησυχάσῃ αὐτούς, ὥστε μετανοήσαντες ἐζήτησαν μετὰ δακρύων συγγνώμην.

Θάνατος τοῦ Ἡφαιστίωνος *323 π. Χ.* — Ἀφοῦ

τοιαῦτα ἔπραξεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Σούσοις, ἦλθεν ἀκολούθως εἰς τὰ Ἐκβάτανα. Ἐνταῦθα δμως μεγάλη δυστυχία ἔπληξεν αὐτόν. Ὁ στρατηγὸς *Ἡφαιστίων*, ὃν ἠγάπα ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ Ἀλέξανδρος, ἀσθενήσας ἐκ τῶν πολλῶν ἀσωτειῶν ἀπέθανε. Μεγάλως ἐπένθησεν ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλτάτου αὐτοῦ· καὶ ἤδη τεθλιμμένος ἐξ Ἐκβατάνων ἐπορεύθη εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἣν ἐσκόπει νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ ἀχανοῦς αὐτοῦ κράτους. Καθ' ὁδὸν προσῆλθον πανταχόθεν πρέσβεις μετὰ δώρων, ἵνα προσκυνήσωσιν αὐτόν.

Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου *323 π. Χ.*—Ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἔρθασεν εἰς Βαβυλῶνα, οἱ Χαλδαῖοι, σοφοὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, προεῖπον εἰς αὐτὸν ὅτι θ' ἀποθάνῃ ἐν αὐτῇ. Ὁ Ἀλέξανδρος δμως εἰσῆλθεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκεινην πόλιν καὶ ἐτέλεσεν ἐκεῖ μυθώδη ἐκφορὰν τοῦ Ἡφαιστίωνος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τὰ 60 ἑκατομ. δραχμῶν καὶ ἔκαυσεν ἐν τῇ πυρᾷ αὐτοῦ κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Ἀλλ' ἤγγιζε καὶ ἡ τελευταία τοῦ Ἀλεξάνδρου ὥρα. Οἱ κόποι τοὺς ὁποίους ὑπέστῃ κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη, αἱ μεγάλαι φροντίδες τοῦ ἀχανοῦς αὐτοῦ κράτους καὶ ἡ ἀκρασία, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε παραδοθῇ κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη, εἶχον καταβάλῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ· μετὰ δὲ τὴν ἐκφορὰν τοῦ Ἡφαιστίωνος προσεβλήθη ὑπὸ πυρετοῦ σφοδροτάτου καὶ οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας ἔμενεν. Ὁ στρατὸς ἐζήτησε νὰ ἴδῃ διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν βασιλέα αὐτοῦ. Ἠνοίχθησαν τότε αἱ πύλαι τῶν ἀνακτόρων καὶ διῆλθε πρὸ αὐτῶν ἅπας ὁ στρατός, ἐνῷ ἐκεῖνος ἄφωνος παρετήρει αὐτόν. Λέγεται ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἀπέθνησκεν ἐρωτηθεὶς εἰς τίνα ἀφίνει τὴν βασιλείαν, «τῷ ἀρίστῳ» ἀπήντησε καὶ ἔδωκε τὸν δακτύλιον αὐτοῦ εἰς τὸν *Περδίκκαν*. Οὕτω τῷ 323 π. Χ. ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 33 ἐτῶν ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὃν ἐθαύμασεν ἡ οἰκουμένη.

Β' ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Περδίκκας.

Τὸ περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου ζήτημα. — Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων εἶπεν, ὅτι ἄφινε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν ἄριστον καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ ἔδωκεν εἰς τὸν Περδίκκαν, τὸν ἀρχαιότατον τῶν στρατηγῶν του. Ἀλλ' ἡ τελευταία αὕτη παραγγελία οὐδόλως συνετέλεσεν εἰς λύσιν τοῦ περὶ διαδοχῆς ζητήματος. Νόμιμος διάδοχος τοῦ Ἀλεξάνδρου οὐδεὶς ὑπῆρχε, διότι ἡ νόμιμος αὐτοῦ σύζυγος *Ρωξάνη*, ἔγκυος οὖσα, μόλις μετὰ ἕνα μῆνα θὰ ἐγέννα. Ὑπῆρχεν ὅμως εἷς νόθος υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκτὸς δ' αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἡ βασιλομήτωρ *Ὀλυμπιὰς* καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου· *Κλεοπάτρα*, ἡ βασίλισσα τῆς Ἠπείρου, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς αὐτοῦ *Ἀρριδαῖος*. Ἕνεκα λοιπὸν τοῦ περιπλόκου τοῦ ζητήματος, ἐνῷ ἀκόμη ὁ νεκρὸς τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ κατέκειτο ἄταφος ἐν τῷ νεκρικῷ θαλάμῳ, συνῆλθον ἐν τοῖς ἀνακτόροις οἱ ἑπτὰ σωματοφύλακες τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ πολλὰς σκέψεις ἀπεφάσισαν, ἵνα διατηρηθῇ ἡ ἑνότης τοῦ κράτους, νὰ ἐπιφυλάξωσι τὴν βασιλείαν εἰς τὸν υἱὸν τῆς Ρωξάνης, ἂν ἐγεννᾶτο τοιοῦτος· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ νὰ διοικῶσιν ὡς ἐπίτροποι τὰς μὲν Ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους οἱ ἐκ τῶν στρατηγῶν *Περδίκκας* καὶ *Λεοννάτος*, τὰς δὲ Εὐ-

ρωπαϊκὰς ὁ *Ἀντίπατρος* καὶ ὁ *Κρατερός*. Ἀλλὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῶν ἀνωτάτων στρατηγῶν δὲν ἀνεγνώρισεν ἅπας ὁ στρατός. Διὰ νὰ προληφθῇ λοιπὸν πᾶσα ἐνδεχομένη ῥῆξις, ἀπεφασίσθη ν' ἀναγορευθῇ βασιλεὺς ὁ Ἀρριδαῖος, νὰ συμβασιλεύσῃ δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ υἱὸς τῆς Ρωξάνης, ἂν ἐγεννᾶτο τοιοῦτος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀρριδαῖος ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνήσῃ τὸ κράτος, κηδεμὼν αὐτοῦ διωρίσθη ὁ Κρατερός, ὁ Περδίκκας ἐκηρύχθη ἐπίτροπος τῆς πάσης βασιλείας, καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ χωρῶν στρατηγὸς αὐτοκράτωρ διωρίσθη ὁ Ἀντίπατρος.

Διανομὴ τῶν σατραπειῶν.—Ἐνῷ ταῦτα ἀπεφασίζοντο, ὁ Κρατερὸς ἀπουσίαζεν ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ὁ Περδίκκας εἶχεν οὕτω τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν. Τοιαύτην ἔχων ἐξουσίαν ὁ Περδίκκας κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ἐνόσῳ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ διέμενον ἐν Βαβυλῶνι, ὁ Περδίκκας ἐσκέπτετο ὅτι οὐδέποτε θὰ ἦτο ἀσφαλής. Τούτου ἕνεκα, διαρρυθμίσας ἐκ νέου τὰς σατραπείας τοῦ κράτους, διένειμεν αὐτὰς εἰς τοὺς στρατηγούς. Καὶ τῶν μὲν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεων ἔμεινε καὶ πάλιν ἄρχων ὁ Ἀντίπατρος· ἀλλ' ὁ Περδίκκας, ἵνα περιορίσῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἔταξε παρ' αὐτῷ καὶ τὸν Κρατερόν· ἐκ δὲ τῶν ἐν Ἀσίᾳ σατραπειῶν ἡ μὲν *Συρία* ἐπετράπη εἰς τὸν *Λαομέδοντα*, ἡ *Παμφυλία* μετὰ τῆς *Λυκίας* καὶ τῆς *μεγάλης Φρυγίας* εἰς τὸν *Ἀντίγονον*, ἡ *Παφλαγονία*, *Καππαδοκία* καὶ *αἱ παρὰ τὸν Πόντον χῶραι* εἰς τὸν *Εὐμένην*, *Φρυγία ἡ ἐφ' Ἑλλησπόντῳ*, ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων σατραπειῶν τοῦ κράτους, εἰς τὸν *Λεοννάτον*, ἡ *Αἴγυπτος* μετὰ τῆς *Λιβύης* εἰς τὸν *Πτολεμαῖον* καὶ ἄλλαι εἰς ἄλλους.

Τοιουτοτρόπως διετηρεῖτο ἡ ἑνότης τοῦ κράτους, ἀλλὰ

κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον· διότι εὐθὺς μετ' ὀλίγον δειναὶ μεταξὺ τῶν στρατηγῶν συγκρούσεις ἐπήνεγκον τὴν διάλυσιν τῆς ἑνότητος ταύτης.

Ἕνα μῆνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔτεκε καὶ ἡ Ρωξάνη υἱόν, ὃν ἐχαιρέτισεν ὁ στρατὸς ὡς Βασιλέα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Λαμιακὸς πόλεμος.

Λεωσθένης. — Στρέψωμεν ἤδη τὸ βλέμμα ἡμῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἴδωμεν τί συνέβαινεν ἐν αὐτῇ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὅτε ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μεγάλη ταραχὴ ἐπεκράτησεν ἐν αὐταῖς. Οἱ δημαγωγοὶ τῆς ἀντιμακεδονικῆς φατρίας καὶ ἰδίᾳ ὁ ῥήτωρ *Ὑπερείδης* καὶ ὁ νεαρὸς στρατηγὸς *Λεωσθένης*, παρεκίνουν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Ματαίως ὁ χρηστὸς *Φωκίων* ὑπεδείκνυεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν τύχην τῶν Θηβῶν· ὁ πόλεμος ἀπεφασίσθη, ψήφισμα δ' ἐγένετο, καθ' ὃ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἔμελλε νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. Ἀπεδασίσθη δὲ ν' ἀποσταλῶσι καὶ πρέσβεις εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ἵνα παρακινήσωσιν αὐτὰς εἰς τὸν πόλεμον. Πολλοὶ τότε ἐξεστράτευσαν ἔκ τε τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς, οἷον Μεσσήνιοι, Ἠλεῖοι, Ἀργεῖοι, Σικυώνιοι, Δωριεῖς, Λοκροί, Φωκεῖς, Αἰτωλοὶ καὶ ἄλλοι· πάντες δ' οὗτοι ἐτάχθησαν ἐπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λεωσθένους. Καὶ ἤδη ὁ Λεωσθένης μετὰ 30 χιλ. περίπου στρατοῦ ἐπορεύετο νὰ καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας. Ἐσπευσε τότε κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν ὁ Ἀντίπατρος μετὰ στρατοῦ ὀλιγαριθμοτέρου καὶ συνηντήθη μετ' αὐτῶν ἐκεῖθεν τῶν Θερμοπυλῶν· ἐκεῖ δὲ συνέβη μάχη (323) καθ' ἣν ἐνικήθωσαν οἱ

Μακεδόνες. Τότε ἀπεστάτησαν καὶ οἱ Θεσσαλοί· ὁ δὲ Ἀντίπατρος μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μακεδονίαν, κατέφυγεν εἰς τὴν ὀχυρὰν πολιν *Λαμίαν*, ἐξ ἧς καὶ ὁ πόλεμος ὠνομάσθη *Λαμιακός*.

Πολιορκία Λαμίας. Μάχαι ἐν Θεσσαλίᾳ.— Ὁ Λεωσθένης ἐκίνησε τότε μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Λαμίας, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν ἐξ ἐφόδου ἐπολιόρκησεν αὐτήν. Οἱ Μακεδόνες πολιορκούμενοι ἤρχισαν νὰ πάσχωσι μεγάλως ἐκ τῆς σιτοδείας καὶ θὰ ἠναγκάζοντο μετ' ὀλίγον νὰ παραδοθῶσιν, ἐὰν μὴ ὁ Λεωσθένης ἐπληγόνετο ἔν τινι προσβολῇ διὰ λίθου καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέθνησκε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γενναίου καὶ ἱκανωτάτου στρατηγοῦ Λεωσθένους οἱ Ἀθηναῖοι διώρισαν στρατηγὸν τὸν *Ἀντίφιλον*. Ναὶ μὲν ἱκανὸς ἦτο καὶ ὁ στρατηγὸς οὗτος, ἀλλ' ὁ συμμαχικὸς στρατὸς εἶχεν ἐλαττωθῇ εἰς τὰ τρία τέταρτα αὐτοῦ, ἠγγέλλετο δὲ καὶ ἡ ἐξ Ἀσίας ἔλευσις τοῦ στρατηγοῦ Λεοννάτου μετὰ στρατοῦ εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀντίφιλος ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας καὶ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ νὰ προσβάλῃ τὸν Λεοννάτον ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ τὴν ἐνταῦθα συγκροτηθεῖσαν μάχην τῷ 322 π.Χ. ἔπεσεν ὁ Λεοννάτος καὶ ἐνικήθη ὁ στρατὸς αὐτοῦ. Δὲν διελύθη ὅμως ὁ στρατὸς οὗτος καὶ μετ' ὀλίγον συνηνώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἤδη ἤρχετο εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Ἀντιπάτρου ὁ Κρατερός· καὶ ὁ Ἀντίπατρος ἔκρινε καλὸν νὰ περιμείνῃ τὴν νέαν ταύτην ἐπικουρίαν. Ὅτε δὲ ἦλθεν αὕτη, ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς συνεποσώθη εἰς 50 περίπου χιλ. ἀνδρῶν, ἐνῷ ὁ συμμαχικὸς ἀνήρχετο εἰς 26 περίπου χιλ. Κατ' Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 322

π. Χ. συνεκροτήθη περὶ τὴν πόλιν *Κρανῶνα* δεινὴ μάχη, καθ' ἣν ἐνικήθη ὁ συμμαχικὸς στρατός. Καὶ δὲν ἔπαθον μὲν μεγάλην φθορὰν οἱ σύμμαχοι, οὐχ' ἧττον ὅμως ἀπεδειλίασαν καὶ ἀπέστειλαν κήρυκας πρὸς τὸν Ἀντίπατρον.

Ὁ Ἀντίπατρος, μὴ ἀναγνωρίζων τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων, ἐζήτησε ν' ἀποστείλῃ ἑκάστη πόλις ἰδιαιτέρως πρέσβεις πρὸς αὐτόν. Οἱ σύμμαχοι δὲν παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν· ἀλλὰ βλέποντες τὰς προόδους τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀπηλπίσθησαν περὶ ἐπιτυχίας καὶ διαλυθέντες ἐπανῆλθον ἕκαστος εἰς τὰς ἰδίας πόλεις. Τότε δὲ ἑκάστη Ἑλληνικὴ πόλις ἔστειλεν ἰδιαιτέρως πρέσβεις πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης μετὰ τοῦ Ἀντιπάτρου.

Τύχη τῶν Ἀθηνῶν.—Οἱ Ἀθηναῖοι, μολονότι ἔμειναν ἔρημοι συμμάχων, διενοοῦντο νὰ συνεχίσωσι τὸν πόλεμον, ὅτε ἔμαθον ὅτι ὁ Ἀντίπατρος εὑρίσκετο ἤδη ἐν Βοιωτίᾳ. Ἡ εἴδησις αὕτη κατετάραξε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἀμέσως ἀπεφασίσθη νὰ σταλῶσι πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀντίπατρον. Συνωμολογήθη δὲ τότε εἰρήνη ἐπὶ τοῖς ἑξῆς ὅροις· 1) νὰ καταργήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν δημοκρατίαν καὶ νὰ εἰσαγάγωσι τὴν ὀλιγαρχίαν· 2) νὰ δεχθῶσι Μακεδονικὴν φρουρὰν εἰς τὴν Μουνυχίαν καὶ 3) νὰ παραδώσωσι τοὺς ῥήτορας Ὑπερείδην καὶ Δημοσθένην.

Θάνατος Δημοσθένους. — Οἱ δύο πρῶτοι ὅροι τῆς εἰρήνης μετ' ὀλίγον ἐξετελέσθησαν. Ἐπειδὴ ὅμως πάντες οἱ ῥήτορες, οἱ ἐναντίοι τῶν Μακεδόνων, εἶχον φύγῃ, οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν αὐτοὺς κατ' ἐρήμην εἰς θάνατον. Καὶ τὸν μὲν Ὑπερείδην καὶ ἄλλους συνέλαβον ἐν Αἰγίνῃ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ οὗτος ἐθανάτωσεν αὐτούς· ὁ δὲ Δημοσθένης κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν *Καλαυρίᾳ* (νῦν Πόρῳ) ναὸν τοῦ

Ποσειδῶνος. Βλέπων ὅμως ὅτι ἔμελλε νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ γράψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς οἰκείους του. Τότε, προσποιούμενος ὅτι ἐσκέπτετο, ἐμύζησε τὸ ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ καλάμου του δηλητήριον. Τὸ δηλητήριον ἐπενήργησε ταχέως· ὅτε δὲ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Δημοσθένους οἱ Μακεδόνες ὑπεβάστασαν αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ναοῦ, ἵνα μὴ μολύνῃ αὐτὸν διὰ τοῦ θανάτου του, στενάξας ἐξέπνευσεν ὁ ῥήτωρ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ναοῦ.

Τοιουτοτρόπως ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ μέγας οὗτος ῥήτωρ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν αὐτῷ ἀκολούθως ἀνδριάντα, ἐφ' οὗ ἐπέγραψαν τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

«Εἴπερ ἴσην ῥώμην γνώμῃ, Δημόσθενες, εἶχες,
οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδών».

Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Αἰτωλῶν.— Ἔμενεν ἤδη νὰ ὑποτάξωσιν οἱ δύο στρατηγοὶ καὶ τοὺς Αἰτωλούς, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεστράτευσαν κατ' αὐτῶν μετὰ μεγάλης δυνάμεως. Καὶ ὑπέστησαν μὲν πολλὰ οἱ Μακεδόνες ἐν Αἰτωλίᾳ, ἀλλ' ἔφεραν ἐπὶ τέλους τοὺς Αἰτωλοὺς εἰς θέσιν ἀπελπιστικήν, ὅτε παρ' ἐλπίδα ἠναγκάσθησαν νὰ διακόψωσι τὸν πόλεμον, διότι κακαὶ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πραγμάτων ἦλθον εἰς τὸν Ἀντίπατρον· διὸ καὶ ἐνόμισεν οὗτος ἀναγκαῖον νὰ ἐκστρατεύσῃ ἀμέσως εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὰ ἐν Ἀσίᾳ.

Ὁ Ἀντίγονος κατὰ τοῦ Περδίκκου.— Ὁ Περδίκας γενόμενος ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ, διενοεῖτο νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὸν πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν. Τὰ σχέδια ὅμως αὐτοῦ κατενόησαν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ τούτου ἕνεκα διενοήθησαν νὰ προβάλωσιν ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν. Καὶ πρῶτος ὁ Ἀντίγονος ἠπείθησεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἐπιμελητοῦ. Ὁ ἐπιμελητὴς προσεκάλεσε τότε αὐτὸν νὰ ἀπολογηθῇ· ἀλλ' ὁ Ἀντίγονος οὔτε ἐνώπιον τοῦ Περδίκκου νὰ ἐμφανισθῇ ἤθελεν, οὔτε νὰ πολεμήσῃ κατ' αὐτοῦ ἠδύνατο. Ἔφυγε λοιπὸν ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν παρεκίνησε τὸν Ἀντίπατρον καὶ τὸν Κρατερὸν νὰ διαβιβάσωσι τὰ στρατεύματα των εἰς Ἀσίαν καὶ ν' ἀναλάβωσι τὸν κατὰ τοῦ Περδίκκου πόλεμον. Ἔφερε δὲ εἰς τὸν Ἀντίπατρον καὶ τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ Περδίκκας ἔμελλε ν' ἀποπέμψῃ τὴν σύζυγόν του καὶ θυγατέρα τοῦ Ἀντιπάτρου, ἵνα νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τῆς Ὀλυμπιάδος Κλεοπάτραν. Τούτων πάντων ἕνεκα ὁ Ἀντίπατρος μετὰ τοῦ Κρατεροῦ ἐν ἔαρι τοῦ 321 π. Χ. ἐξεστράτευσαν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν. Ταὐτοχρόνως δὲ συνεμάχησε μετ' αὐτῶν ὁ τῆς Αἰγύπτου σατράπης Πτολεμαῖος, φίλος ὢν τοῦ Ἀντιγόνου.

Ὑπὸ τοιούτων ἀπειλούμενος κινδύνων ὁ Περδίκκας, ἐναντίον μὲν τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ τοῦ Κρατεροῦ ἀπέστειλε μετὰ δυνάμεως τὸν ἱκανώτατον στρατηγὸν Εὐμένη, αὐτὸς δὲ ὁ Περδίκκας ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Πτολεμαίου. Καὶ ὁ μὲν Εὐμένης συγκροτήσας μάχην κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς τρεῖς στρατηγούς· ἐφονεύθη μάλιστα ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ καὶ ὁ Κρατερός· ἀλλ' ὁ Περδίκκας ἐπελθὼν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου ἀπέτυχεν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ. Ὠργίσθησαν μάλιστα κατ' αὐτοῦ οἱ κακοπαθοῦντες στρατιῶταί του καί τινες συνομόσαντες ἐδολοφόνησαν αὐτόν.

Ὁ Ἀντίπατρος ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ.— Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκου ἐπανῆλθον τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐν *Τριπαραδείσῳ* τῆς Συρίας, ὅπου προσεκλήθησαν καὶ ὁ Ἀντίπατρος καὶ Ἀντίγονος, ἀνεκηρύχθη

ἐπιμελητὴς ὁ Ἀντίπατρος. Ἀφοῦ δὲ ὁ νέος ἐπιμελητὴς ἐπέφερε μεταβολάς τινας εἰς τὴν διανομὴν τῶν σατραπειῶν, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀντίγονον νὰ καταβάλῃ τοὺς περιλειπομένους ὀπαδοὺς τοῦ Περδίκκου, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Παρηκολούθησαν δὲ αὐτὸν ὁ τριετὴς ἤδη βασιλεὺς Ἀλέξανδρος μετὰ τῆς μητρός του Ρωξάνης καὶ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος Ἀρριδαῖος μετὰ τῆς συζύγου του Εὐρυδίκης, τῆς φιλοδόξου καὶ φιλάρχου ἐγγόνης τοῦ Φιλίππου, ἣν εἶχε νυμφευθῇ ὁ Ἀρριδαῖος ἔτι ζῶντος τοῦ Περδίκκου.

Ἀντίγονος καὶ Εὐμένης.—Ἐκ τῶν περιλειπομένων ἐν Ἀσίᾳ ἐχθρῶν τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως ἐπιφοβώτατος ἦτο ὁ Εὐμένης. Κατὰ τούτου λοιπὸν ἐπετέθη ὁ Ἀντίγονος. Ἔν τινι δὲ πεδιάδι τῆς Καππαδοκίας συνεκροτήθη μετ' ὀλίγον δεινὴ μάχη, καθ' ἣν ὁ Εὐμένης προδοθεὶς ἐνικήθη καὶ ἀπώλεσεν 8. χιλ. ἀνδρῶν. Μὴ δυνάμενος δὲ πλέον ν' ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, κατέφυγε μετὰ 500 ἱππέων καὶ 200 ὁπλιτῶν εἰς *Νῶρα*, ὀχυρὸν φρούριον κείμενον ἐν τοῖς μεθορίοις τῆς Καππαδοκίας· ἀφοῦ δὲ εἰσεκόμισεν εἰς τὸ φρούριον πολλὰς τροφὰς καὶ τὰς ἀναγκαίας προμηθείας, ἐκλείσθη ἐν αὐτῷ περιμένων μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀντίγονος ἐγένετο κύριος τοῦ πλείστου μέρους τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ δὲν ἡσύχαζεν, ἐνόσῳ ὁ φοβερὸς αὐτοῦ πολέμιος ἔμενε κεκλεισμένος ἐν τῷ φρουρίῳ ἐκείνῳ. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ συμβιβασθῇ μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα ὑπῆρξε ματαία, διότι ὁ ὑπερήφανος Εὐμένης ἐζήτησε τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ σατραπείαν. Τούτου ἕνεκα ὁ Ἀντίγονος κατέλιπε σῶμα στρατιωτικὸν διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὰ Νῶρα, αὐτὸς δὲ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν λοιπῶν ὀπαδῶν τοῦ Περδίκκου, καὶ κατανικήσας αὐτοὺς ἐγένετο παντοδύναμος. Διενοεῖτο δὲ ἤδη νὰ καταλάβῃ καὶ τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα, ὅτε ἦλθεν ἐξ Ἑλλάδος ὁ Κάσσανδρος ἐπιζητῶν τὴν βοήθειαν αὐτοῦ.

Οἱ σατράπαι ἀνακηρύττουσιν ἑαυτοὺς βασιλεῖς.

Κάσσανδρος καὶ Πολυσπέρχων. — Ἐν ἀρχῇ τοῦ 319 π. Χ. ἀπέθανεν ὁ Ἀντίπατρος ὀγδοηκοντούτης τὴν ἡλικίαν· διάδοχον δὲ ἀφῆκεν οὐχὶ τὸν υἱόν του *Κάσσανδρον*, ἀλλὰ τὸν *Πολυσπέρχοντα*, ἕνα τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ συστρατήγων. Τούτου ἕνεκα ὁ Κάσσανδρος ἀπεφάσισε νὰ καταβάλῃ τὸν Πολυσπέρχοντα. Πρὸς τοῦτο δὲ μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Ἀσίαν, ἵνα συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ Πτολεμαίου καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Ἀντίγονον νὰ ἐνεργήσωσιν ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοῦ Πολυσπέρχοντος.

Θάνατος τοῦ Φωκίωνος. — Ὁ Πολυσπέρχων τότε ἔκρινε καλὸν νὰ καταργήσῃ τὰ ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα, τὰ ὁποῖα συνέστησεν ἐν Ἑλλάδι ὁ Ἀντίπατρος, ἐλπίζων οὕτω νὰ προσοικειωθῇ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοῦ Κασσάνδρου. Ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης τοῦ πολιτεύματος ὠφελούμενοι οἱ δημοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν κατεδίκασαν εἰς θάνατον τὸν χρηστὸν Φωκίωνα, ὅστις ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τῆς ὀλιγαρχίας. Πρὶν πίῃ τὸ κώνειον ὁ χρηστὸς οὗτος ἀνήρ, ἠρωτήθη ἂν ἀφίνῃ παραγγελίαν τινὰ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φῶκον. «Παραγγέλλω αὐτῷ, εἶπε, νὰ μὴ μνησικακῇ κατὰ τῶν Ἀθηναίων». Μετ' ὀλίγον ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι μετανοήσαντες ἀνήγειραν εἰς τὸν Φωκίωνα χαλκοῦν ἀνδριάντα καὶ τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ κατεδίκασαν εἰς θάνατον.

Ὁ Κάσσανδρος ἐπιμελητὴς τῆς βασιλείας. — Μετ' ὀλίγον ὁ Κάσσανδρος ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀσίας μετὰ

στρατοῦ καὶ στόλου, ὃν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Ἀντίγονος, καὶ ἔπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἔσπευσε τότε κατ' αὐτοῦ ὁ Πολυσπέρχων μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, ἀφῆκεν ἐκεῖ μικράν τινα δύναμιν ὑπὸ τὸν υἱόν του *Ἀλέξανδρον*, αὐτὸς δὲ μετέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἵνα προσλάβῃ νέους συμμάχους, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἐκεῖ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κάσσανδρος ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας, εἰσήγαγε τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ διώρισεν ἀρχηγὸν τῆς κυβερνήσεως *Δημήτριον τὸν Φαληρέα*, ἄνδρα πεπαιδευμένον μέν, ἀλλὰ λίαν διεφθαρμένον. Μετὰ ταῦτα ὁ Κάσσανδρος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, πολλαὶ πόλεις τῆς ὁποίας συνετάχθησαν μετ' αὐτοῦ. Ἐνῷ δὲ τοιουτοτρόπως ηὔξανεν ἡ δύναμις τοῦ Κασσάνδρου, καὶ ἡ Εὐρυδίκη, ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως Ἀρριδαίου, ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἐπιμελητὴν τῆς βασιλείας.

Τελευταία ὁριστικὴ διαίρεσις τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου *301 π. Χ.* — Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ γεραιὸς Ἀντίγονος κατέβαλε καὶ ἐφόνευσεν ἐν Ἀσίᾳ τὸν ἀντίπαλόν του Εὐμένη. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἔχων βοηθὸν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ *Δημήτριον*, ὁ ὁποῖος ἕνεκα τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν, τὰς ὁποίας ἐφεῦρε, ἐπεκλήθη *Πολιορκητής*, κατώρθωσε ν' αὐξήσῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Ἐντεῦθεν δεινὸς ἐξερράγη πάλιν πόλεμος, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους συνεμάχησαν ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος, ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Σέλευκος κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου. Τῷ δὲ 301 π. Χ. συνεκροτήθη παρὰ τὴν Φρυγικὴν πόλιν *Ἶψον* μάχη, καθ' ἣν κατενικήθη ὁ Ἀντίγονος καὶ ἐφονεύθη. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἶχεν ἐκλίπῃ διὰ διαφόρων φόνων πᾶσα ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια· ἤδη δὲ μετὰ τὴν νίκην ταύτην καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιγόνου οἱ νικηταὶ διεμοιράσθησαν ἐκ νέου τὰς διαφόρους χώρας, κηρύξαντες ἑαυτοὺς βασιλεῖς. Ἔλαβε δὲ ὁ μὲν Σέλευκος τὴν Συρίαν, ὁ Λυσίμαχος τὴν Θρᾴκην καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, ὁ Κάσσανδρος τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα, ὁ δὲ Πτολεμαῖος τὴν Αἴγυπτον. Τὰ ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης προκύψαντα κυριώτερα βασίλεια ἦσαν τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ, τὸ τῶν Σελευκιδῶν ἐν Συρίᾳ, καὶ τὸ Μακεδονικόν.

Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου.

Πρῶτος βασιλεὺς τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Πτολεμαϊκοῦ βασιλείου ὑπῆρξε *Πτολεμαῖος* ὁ τοῦ Λάγου υἱός, ὁ καὶ *Σωτὴρ* ἐπικαλούμενος. Μετ' αὐτὸν ἐβασίλευσε *Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος* καὶ εἶτα *Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης*. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν τριῶν τούτων βασιλέων τὸ κράτος ἤκμασεν. Οἱ βασιλεῖς οὗτοι κατήρτισαν στρατὸν καὶ στόλον ἀξιόλογον, ὑπεστήριξαν τὴν πρόοδον τῶν γραμμάτων καὶ εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς καλῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ συνέστησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀκαδημίαν, τὸ λεγόμενον *Μου-*

Νόμισμα τῶν Πτολεμαίων.

σεῖον, ἐν ᾧ συνήρχοντο οἱ σοφοὶ ἄνδρες καὶ συνεζήτουν περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων. Προσέτι ὁ βασιλεὺς οὗτος συνέστησε βιβλιοθήκην, ἥτις ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ περιεῖχε περὶ τὰς 700 χιλ. τόμων. Ἐπ' αὐτοῦ ἐκτίσθη ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὁ πύργος τῆς νήσου *Φάρου*, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε φανός, φωτίζων τοὺς εἰσπλέοντας εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ φάρος οὗτος ἐθεωρεῖτο ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου. Ἐπὶ δὲ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἐγένετο ἡ μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπὸ τῶν Ο΄. Μετὰ τὸν Πτολεμαῖον τὸν Εὐεργέτην ἐβασίλευσαν οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξιοι βασιλεῖς, ἕως οὗ τῷ 29 π. Χ. ἡ Αἴγυπτος ὑπετάγη εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Βασίλειον τῆς Συρίας.

Τὸ ἐν Συρίᾳ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν κατέστη ἰσχυρὸν διὰ τῶν κατακτήσεων καὶ διότι οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ ἔκτισαν 40

Νόμισμα τοῦ Ἀντιόχου.

νέας πόλεις ἐντὸς τοῦ βασιλείου, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἡ *Σελεύκεια*, ἡ *Ἀντιόχεια* καὶ ἄλλαι. Εἰς τὰς πόλεις ταύτας εἰσήχθη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν

νὰ ἐξισωθῇ κατὰ τὴν λαμπρότητα πρὸς τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων. Πολλοὶ βασιλεῖς ἐβασίλευσαν ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Σελευκιδῶν, ὡς εἶναι *Σέλευκος Α΄ ὁ Νικάτωρ*, *Σέλευκος Β΄ ὁ Καλλίνικος*, *Σέλευκος Γ΄*, *Ἀντίοχος Α΄*, *Β΄*, *Γ΄* καὶ *Δ΄* καὶ ἄλλοι, ἕως οὗ τῷ 64 π. Χ. ὑπετάγη καὶ τὸ βασίλειον τοῦτο εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Βασίλειον τῆς Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος.

Ἀχαϊκὴ καὶ Αἰτωλικὴ συμμαχία. — Ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἦτο ὑποτεταγμένη ὑπὸ τὸν Μακεδονικὸν ζυγόν, ἀνεφάνησαν δύο συμμαχίαι πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Αἱ συμμαχίαι αὗται ἦσαν ἡ *Ἀχαϊκὴ* καὶ ἡ *Αἰτωλική*. Ἡ Ἀχαϊκὴ συμμαχία ἀπετελεῖτο ἐκ 12 πόλεων Ἀχαϊκῶν καὶ ἐκυβερνᾶτο δημοκρατικῶς ὑπὸ συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων ἑκάστης τῶν 12 πόλεων. Αἱ συνελεύσεις τῆς συμμαχίας συνεκροτοῦντο δὶς τοῦ ἔτους ἐν *Αἰγίῳ* τῆς Ἀχαΐας. Ἡ συμμαχία αὕτη ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἰσότητος τῶν συμμάχων πόλεων, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε μέχρι τοῦδε εἶχε κατορθωθῇ ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ δὲ Αἰτωλικὴ συμμαχία εἶχε δημοκρατικὸν πολίτευμα. Τὸ συμβούλιον τῆς συμμαχίας ταύτης, *Παναιτώλιον* καλούμενον, συνήρχετο τὸν χειμῶνα εἰς τὰ *Θέρμα* καὶ ἐσκέπτετο περὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς.

Ἄρατος ὁ Σικυώνιος *245 π. Χ.* — Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰς πλείστας Ἑλληνίδας πόλεις κατεῖχον τύραννοι, οἷος ἐν *Σικυῶνι* ἦτο ὁ *Νικοκλῆς*. Εἷς τῶν ἐπιφανῶν Σικυωνίων, *Ἄρατος* ὁ υἱὸς τοῦ *Κλεινίου*, μὴ ὑποφέρων νὰ βλέπῃ τυραννουμένην τὴν χώραν του, ἀπεφάσισε μετ' ἄλλων νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῆς τυραννίας. Νύκτα δέ τινα ἐκί-

νησαν ἐκ τοῦ Ἄργους περὶ τοὺς 40 καὶ ἀνελθόντες διὰ κλιμάκων τὰ τείχη εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐφυλάκισαν τὴν φρουρὰν τοῦ τυράννου, ὅστις κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ, καὶ οὕτω ἠλευθέρωσαν τὴν Σικυῶνα. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἄρατος συνήνωσεν αὐτὴν μετὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας. Μετὰ παρέλευσιν δέ τινων ἐτῶν (245) ἐξελέγη ὁ Ἄρατος στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας καὶ κατώρθωσε κατὰ τὰ ἔτη τῆς στρατηγίας αὐτοῦ νὰ προσλάβῃ τὴν Κόρινθον καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Μόνη ἡ Σπάρτη ἕνεκα τῆς φιλαρχίας αὐτῆς ἔμεινεν ἐκτὸς τῆς συμμαχίας ταύτης.

Ἄγις Δ' *244 π. Χ.* — Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἡ Σπάρτη εὑρίσκετο ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει. Ἀφ' οὗ χρόνου εἰσήχθη εἰς αὐτὴν ἡ πλεονεξία, ἡ τρυφὴ καὶ ἡ πολυτέλεια, διεφθάρη εἰς ἄκρον ἡ Σπαρτιατικὴ πολιτεία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην περὶ τῷ 250 π. Χ. πολῖται Σπαρτιᾶται ὑπῆρχον μόνον 700. Ἐκ τούτων δὲ οἱ 100 μόνον εἶχον κτηματικὴν καὶ χρηματικὴν περιουσίαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἔζων ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἐνδείᾳ· ὅθεν καὶ ἐστεροῦντο τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου. Εἶχε λοιπὸν ἐκλίπῃ παντελῶς καὶ ἡ ἰσότης τῶν κτημάτων, περὶ ἧς τοσοῦτον εἶχε μεριμνήσῃ ὁ νομοθέτης Λυκοῦργος. Θλιβόμενος ἐπὶ τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ καταστάσει τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην βασιλεὺς αὐτῆς *Ἄγις ὁ Δ'* ἠθέλησε νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν, ἐπαναφέρων τοὺς θεσμοὺς τῆς Λυκουργείου νομοθεσίας. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ διαμοιράσῃ ἐκ νέου τὴν γῆν τῶν Σπαρτιατῶν, ἵνα ἐπιφέρῃ τὴν ἰσότητα τῶν κτημάτων. Πρῶτος μάλιστα αὐτὸς ἐκήρυξεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ καταθέσῃ εἰς μέσον τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιουσίαν. Ὑπὲρ τοῦ

σχεδίου τοῦ Ἄγιδος ἐκηρύχθησαν οἱ πτωχοὶ καὶ πολλοὶ νέοι, ἐπιθυμοῦντες τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ πλούσιοι ἀντέστησαν κατὰ τοῦ σχεδίου τούτου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν ἕτερον βασιλέα τῆς Σπάρτης *Λεωνίδαν*. Κατώρθωσαν δ' ἐπὶ τέλους οἱ ἐναντίοι νὰ φονεύσωσι τῷ 240 π. Χ. τὸν Ἄγιν μετὰ τῆς μητρὸς *Ἀγησιστράτης* καὶ τῆς μάμμης αὐτοῦ *Ἀρχιδαμείας* καὶ οὕτω ἐματαίωσαν τὴν μεταπολίτευσιν ταύτην.

Κλεομένης *237 π. Χ.*—Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδα διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κλεομένης*, ὅστις συνεζεύχθη καὶ τὴν χήραν τοῦ Ἄγιδος *Ἀγιάτιδα*. Αὕτη διηνεκῶς παρεκίνει τὸν Κλεομένην νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδια τοῦ Ἄγιδος. Ὁ δὲ Κλεομένης ἀπεφάσισε μὲν τοῦτο, ἀλλ' ἐσκέφθη νὰ συγκροτήσῃ πρῶτον στρατόν, δι' οὗ εἰσάγων τὴν Σπάρτην εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν νὰ καταστῇ ἀρχηγὸς ταύτης καὶ εἶτα νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐσωτερικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐντεῦθεν περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ἧς στρατηγὸς ἦτο τότε ὁ Ἄρατος. Ὁ πόλεμος ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 227 π. Χ. Δὶς ὁ Κλεομένης ἐνίκησε τὸν Ἄρατον ἐν Ἀρκαδίᾳ· μετὰ δὲ τὰς νίκας ταύτας ἐνόμισε κατάλληλον νὰ εἰσαγάγῃ τὴν μελετωμένην μεταρρύθμισιν. Τότε μάλιστα ὁ Κλεομένης εἶχε μείνῃ μόνος βασιλεύς, διότι εἶχεν ἀποθάνῃ ὁ ἕτερος βασιλεὺς *Ἀρχίδαμος*, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἄγιδος. Ἐπανελθὼν λοιπὸν τῷ 224 π. Χ. νικητὴς ὁ Κλεομένης, ἐφόνευσε τοὺς ἐφόρους δειπνοῦντας, διέταξε νὰ διανεμηθῇ ἐκ νέου ἡ γῆ καὶ νὰ ἀνορθωθῇ ἡ Λυκούργειος νομοθεσία, κατήργησε τὸ ἀξίωμα τῶν ἐφόρων καὶ κατέταξεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν πολλοὺς περιοίκους. Ὡς συμβασιλέα δὲ παρέλαβε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *Εὐκλείδαν*.

Μάχη ἐν Σελλασίᾳ *222 π. Χ.*— Διατάξας οὕτω τὰ τῆς ἐσωτερικῆς μεταρρυθμίσεως ὁ Κλεομένης, εἰσέβαλεν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀχαΐαν καὶ κατώρθωσε νὰ κατανικήσῃ τοὺς Ἀχαιούς. Βλέπων τότε ὁ Ἄρατος τὴν δεινὴν θέσιν τῆς συμπολιτείας, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν τότε βασιλέα τῆς Μακεδονίας *Ἀντίγονον* τὸν *Δόσωνα* Τὸ ἔαρ δὲ τοῦ 223 π. Χ. ἔρχεται ὁ Ἀντίγονος μετὰ στρατοῦ 20 χιλ. περίπου, μεθ' οὗ ἠνώθη καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ἀχαιῶν. Ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον ὁ Ἀντίγονος ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Κλεομένους, τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Λακωνικὴν μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, συμποσουμένου εἰς 30 χιλ. Ὁ δὲ Κλεομένης προλαβὼν κατέλαβε τὰ στενὰ τῆς *Σελλασίας*, δι' ὧν ἤλπιζεν ὅτι θὰ διέβαινεν ὁ Ἀντίγονος. Ἐνταῦθα πράγματι συνεκροτήθη κρίσιμος μάχη, καθ' ἣν ὁ Κλεομένης μετὰ 20 χιλ. στρατοῦ ἐπολέμησε μετὰ καρτερίας· ἀλλ' ὅτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Εὐκλείδας, ἡγούμενος τῆς μιᾶς πτέρυγος, ἐνικήθη, ἠναγκάσθη καὶ ὁ Κλεομένης νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ δὲ Ἀντίγονος εἰσελθὼν ἀμέσως εἰς Σπάρτην κατέλαβεν αὐτήν· ἀλλὰ προσηνέχθη ἠπίως πρὸς τοὺς πολίτας. Ἀποκαταστήσας δὲ Μακεδονικὴν φρουρὰν ἀνεχώρησεν εἰς Μακεδονίαν. Ὁ δὲ Κλεομένης διασωθεὶς μετά τινων φίλων αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον, εὗρεν ἐκεῖ μετά τινα χρόνον τὸν θάνατον.

Συμμαχικὸς πόλεμος *220 -- 217 π. Χ.*— Διὰ τῆς ἐν Σελλασίᾳ ἥττης τῶν Λακεδαιμονίων ἐξησφαλίσθη ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἀπέναντι αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Αἰτωλοί, οἵτινες ἐπιθυμοῦντες ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ τῆς Πελοποννήσου ἐροβοῦντο τὸν Ἀντίγονον, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ περιφρονοῦντες τὸν νεαρὸν αὐτοῦ διάδοχον *Φίλιππον τὸν Ε'* εἰσέβαλον εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς ἄλλας συμμαχικὰς πόλεις τῶν

Ἀχαιῶν καὶ διήρπασαν αὐτάς. Τότε οἱ Ἀχαιοὶ ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσωσι κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, καὶ ἐντεῦθεν ἐξερράγη ὁ λεγόμενος *συμμαχικὸς* πόλεμος, διαρκέσας ἀπὸ τοῦ 220 μέχρι τοῦ 217 π. Χ. Στρατὸς τότε τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Ἄρατον ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν Αἰτωλῶν· ἀλλ' ἕνεκα σφάλματος τοῦ στρατηγοῦ κατενικήθη ὑπ' αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην οἱ Ἀχαιοὶ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἀράτου ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Οὗτος δέ, φύσει φιλοπόλεμος ὢν καὶ ἐπιθυμῶν νὰ πράξῃ ἔνδοξα ἔργα, ἐδέχθη μετὰ προθυμίας τὴν πρόσκλησιν τῶν Ἀχαιῶν. Καὶ πράγματι μετ' ὀλίγον ἐξεκίνησε μετὰ στρατοῦ ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Αἰτωλίαν κατέλαβε διαφόρους αὐτῆς πόλεις, τὰς ὁποίας κατέστρεψεν. Ἠναγκάσθη ὅμως μικρὸν ἔπειτα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μακεδονίαν, ἵνα ὑπερασπίσῃ αὐτὴν κατά τινος ἐπαπειλουμένης εἰσβολῆς ξένων λαῶν. Τακτοποιήσας δὲ τὰ ἐν αὐτῇ εἰσέβαλεν ἀπροσδοκήτως εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα κατενίκησε τοὺς Αἰτωλούς, καὶ ἀκολούθως εἰσέβαλε τὸ δεύτερον ἤδη εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἣν ἐκυρίευσε καὶ τὴν πρωτεύουσαν καὶ κατέσκαψεν αὐτήν. Ἐνῷ δὲ τοιουτοτρόπως ἠγωνίζετο ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, αἴφνης τῷ 217 π. Χ. συνωμολόγησε πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην. Ἡ αἰτία τούτου ἦτο ἡ ἑξῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀνεφάνη ἀκμαῖον ἐν Ἰταλίᾳ τὸ *Ρωμαϊκὸν* κράτος. Τὸ κράτος τοῦτο περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀφρι-

Φίλιππος ὁ Ε'.

κῇ οἰκοῦντας *Καρχηδονίους*, τῶν ὁποίων ὁ ἱκανώτατος στρατηγὸς *Ἀννίβας*, εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατώρθωσε νὰ κατανικήσῃ τοὺς Ρωμαίους καὶ νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Ταῦτα μαθὼν ὁ Φίλιππος, ἐνόμισε καλὸν νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Αἰτωλούς, ἵνα συνενωθεὶς μετὰ τοῦ Ἀννίβου καταστρέψῃ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

Φιλοποίμην

Φιλοποίμην ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων. — Οἰκτρὸν ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Ἀράτου. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ Ἄρατος ἤρξατο νὰ αἰσθάνηται ἀποστροφὴν πρὸς τὸν Φίλιππον ἕνεκα τῶν παρεκτροπῶν αὐτοῦ, ὁ Φίλιππος διέταξε καὶ ἐδηλητηρίασαν αὐτόν. Οἱ Ἀχαιοὶ τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς ἐπένθησαν αὐτὸν ὡς πατέρα καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν τῇ πατρίδι του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀράτου στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας διωρίσθη *Φιλοποίμην* ὁ Μεγαλοπολίτης. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο ἁπλοῦς τὰ ἤθη, ἀφιλοκερδὴς καὶ στρατηγὸς ἱκανώτατος. Ἐξ ἀρχῆς ὁ Φιλοποίμην ὡς ὑπόδειγμα τοῦ βίου αὐτοῦ ἔλαβε τὸν Ἐπαμεινώνδαν· ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ τὴν δραστηριότητα, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν ἐξισοῦτο πρὸς αὐτόν, ὑπελείπετο ὅμως αὐτοῦ κατὰ τὴν πραότητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐκλεχθεὶς τῷ 208 στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ὁ Φιλοποίμην συνέστησεν ἰσχυρὸν ἱππικὸν καὶ εἰσήγαγε διαφόρους μεταβολὰς εἰς τὸν ὁπλισμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ εἰς τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν. Οὕτω δὲ ἀνέδειξε τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν ὑπερτέραν τῶν ἄλλων καὶ κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον μετ' αὐτῆς.

Ἀνάμιξις τῶν Ρωμαίων εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ρωμαῖοι νικῶσι τοὺς Μακεδόνας παρὰ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς *197 π. Χ.*—Εἴδομεν ὅτι καθ' ὃν χρόνον ὁ Φίλιππος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, διεξῆγεν ἐν Ἑλλάδι τὸν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν πόλεμον, οἱ Ρωμαῖοι, ὁ νέος οὗτος καὶ ἐπικίνδυνος γείτων τῆς Ἑλλάδος, ἦσαν περιπεπλεγμένοι εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, τῶν ὁποίων ὁ στρατηγὸς Ἀννίβας εἰσέβαλε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Φίλιππος τότε ἔκρινε καλὸν νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ, ἵνα καταστρέψῃ τὴν Ρώμην. Τὸ σχέδιον ἦτο κάλλιστον, ἀλλ' ὁ Φίλιππος δὲν ἐξετέλεσεν αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. Ὅθεν οἱ Ρωμαῖοι, λαβόντες καιρὸν καὶ καταβαλόντες τὸν Ἀννίβαν, ἀνέλαβον τὸν κατὰ τῆς Μακεδονίας πόλεμον. Τέλος δὲ τῷ 198 π. Χ. ἀπέστειλαν μετὰ καλῶς ἐξησκημένου στρατοῦ τὸν στρατηγὸν *Τίτον Φλαμινῖνον* κατὰ τοῦ Φιλίππου. Παρὰ τὰς *Κυνὸς Κεφαλάς*, σειρὰν λόφων τῆς Θεσσαλίας, συνεκροτήθη κρίσιμος μάχη, καθ' ἣν ἡττήθη ὁ Φίλιππος. Μόλις δὲ διασωθεὶς εἰς τὴν Μακεδονίαν, συνῆψε πρὸς τὸν Φλαμινῖνον εἰρήνην ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους· 1) ν' ἀφήσῃ πάσας τὰς πόλεις ἐλευθέρας· 2) νὰ παραδώσῃ τὸν στόλον

αὐτοῦ, ἐκτὸς πέντε πλοίων, καὶ νὰ πληρώσῃ 1000 τάλαντα. Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ὁ Φλαμινῖνος ἐλθὼν εἰς τὴν Κόρινθον καθ' ἣν ἐποχὴν ἐτελοῦντο τὰ Ἴσθμια, ἀνήγγειλε πανηγυρικῶς ἐν τῷ ἀγῶνι, ὅτι αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας. Μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἤκουσαν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀγγελίαν ταύτην καὶ δὲν ἐγνώριζον, ὅτι οἱ νῦν σωτῆρες αὐτῶν ἤθελον μετ' ὀλίγον καθυποτάξῃ αὐτοὺς ἐντελῶς.

Θάνατος τοῦ Φιλοποίμενος. — Εἶχεν ἐξασθενήσῃ ἤδη παντελῶς ἡ δύναμις τῆς Μακεδονίας, μόνη δ' ἰσχυρὰ ἔμενεν ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ταύτης στρατηγὸς τῷ 185 π. Χ. ἐξελέγη τὸ ὄγδοον ὁ Φιλοποίμην, ἄγων τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Τότε οἱ Μεσσήνιοι ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὁ Φιλοποίμην, ὁ ὁποῖος ἔκειτο ἐν Ἄργει πυρέσσων, ἅμα μαθὼν τὸ συμβάν, ἔσπευσεν εἰς Μεγαλόπολιν καὶ στρατολογήσας ὅσους ἠδυνήθη ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἐνίκησεν αὐτούς. Ἀλλ' ὅτε μετ' ὀλίγον εὑρέθη πρὸ μείζονος δυνάμεως, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐνῷ δὲ διέβαινε διὰ πετρωδῶν καὶ ἀποκρήμνων μερῶν, σφαλεὶς ὁ ἵππος ἔρριψεν αὐτὸν κατὰ γῆς. Ὁ Φιλοποίμην ἐλιποθύμησεν ἐκ τῆς πτώσεως· ζωγρηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων ἀπήχθη δεδεμένος εἰς Μεσσηνίαν. Ἐκεῖ ἐβλήθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ μετ' ὀλίγον ἐποτίσθη τὸ κώνειον (183). Διάδοχος αὐτοῦ ἐξελέγη τότε ὁ *Λυκόρτας*, ὁ ὁποῖος εἰσβαλὼν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἠνάγκασε τοὺς Μεσσηνίους νὰ παραδώσωσι τὸν στρατηγὸν αὐτῶν *Δεινοκράτην* καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ νὰ προσχωρήσωσι πάλιν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν.

Οἱ Ρωμαῖοι νικῶσι τοὺς Μακεδόνας παρὰ

τὴν Πύδναν *168 π. Χ.* — Τὸν Φίλιππον Γ' βασιλέα τῆς Μακεδονίας ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Περσεύς*. Οὗτος μισῶν τοὺς Ρωμαίους ἐκήρυξε μετά τινα ἔτη κατ' αὐτῶν πόλεμον. Οἱ Ρωμαῖοι ἀπέστειλαν ἐπὶ τέλους κατ' αὐτοῦ τὸν ἄξιον στρατηγὸν *Αἰμίλιον Παῦλον*, ὅστις περὶ τὴν *Πύδναν* συνεκρότησε τῷ 168 π. Χ. μάχην, καθ' ἣν ἔφυγεν ὁ Περσεὺς καὶ κατενικήθη ὁ Μακεδονικὸς στρατός. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Ρωμαῖοι διῄρεσαν τὴν Μακεδονίαν εἰς 4 μέρη κεχωρισμένα ἐντελῶς ἀπ' ἀλλήλων. Τότε δὲ ἀπήχθησαν εἰς Ρώμην αἰχμάλωτοι 1000 ἐπιφανεῖς Ἀχαιοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἱστορικὸς *Πολύβιος*, ὡς βοηθήσαντες τὸν Περσέα. Οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι ἀπελύθησαν μετὰ 16 ἔτη, ἀλλ' ἐκ τῶν χιλίων 300 μόνον ἐπέζησαν.

Ἡ Μακεδονία γίνεται ἐπαρχία Ρωμαϊκὴ *148 π. Χ.* — Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα τολμηρός τις ἀνήρ, *Ἀνδρίσκος* καλούμενος, κηρύττων ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Περσέως ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Στρατὸς δὲ τότε Ρωμαϊκὸς ἀπεστάλη κατ' αὐτοῦ ὑπὸ στρατηγὸν τὸν *Μέτελλον*, ὁ ὁποῖος κατενίκησε δὶς τὸν Ἀνδρίσκον καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Μακεδονίας. Τότε δὲ (148) ἡ Μακεδονία ἐγένετο ἐπαρχία Ρωμαϊκή.

Ἡ Ἑλλὰς γίνεται ἐπαρχία Ρωμαϊκή *146 π. Χ.*— Ἀφοῦ οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Μακεδονίαν, ἠθέλησαν νὰ συμπληρώσωσι καὶ τὸ κατὰ τῆς Ἑλλάδος σχέδιον αὐτῶν. Ὠφελούμενοι λοιπὸν ἐκ διχονοιῶν μεταξὺ τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας, ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπῄτησαν ν' ἀποχωρισθῶσιν ἀπὸ τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας οὐ μόνον ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πολιτεῖαι. Οἱ Ἀχαιοὶ ἀκούσαντες ταῦτα ὠργίσθησαν τοσοῦτον, ὥστε

καὶ ἐξύβρισαν τοὺς Ρωμαίους ἀπεσταλμένους. Τότε ὁ στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων Μέτελλος εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Λοκρίδος *Σκαρφείαν* συγκροτεῖ μάχην, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἔπεσεν ὁ στρατηγός των *Κριτόλαος*.

Μετὰ τὸν Κριτόλαον στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν διωρίσθη ὁ *Δίαιος*· οἱ δὲ Ρωμαῖοι ἀπέστειλαν τὸν *Μόμμιον*, ἵνα ἀποτελειώσῃ τὸν ἀγῶνα. Ὁ Ρωμαϊκὸς στρατὸς συνέκειτο ἐξ 25 χιλ. περίπου πεζῶν καὶ ἱππέων, ἐνῷ ὁ Ἀχαϊκὸς συνεποσοῦτο εἰς 15 χιλ. περίπου ἀνδρῶν. Μετ' ὀλίγον δὲ παρὰ τὴν *Λευκόπετραν*, κειμένην κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν ἡττήθησαν ὁλοσχερῶς οἱ Ἀχαιοί. Μετὰ ταῦτα ὁ Μόμμιος ἐπελθὼν κατὰ τῆς Κορίνθου ἐκυρίευσεν αὐτὴν ἀνυπεράσπιστον οὖσαν. Ἀφοῦ δὲ ἐλεηλάτησε τὴν λαμπρὰν καὶ πλουσίαν ταύτην πόλιν, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὰς φλόγας. Ἐκ δὲ τῶν κατοίκων τοὺς μὲν ἄνδρας κατέσφαξε, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἐξηνδραπόδισε. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰ ὡραιότατα καλλιτεχνήματα ἔπεμψεν εἰς τὴν Ρώμην. Καταλύσας δὲ τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν κατέστησε τὴν Ἑλλάδα ἐπαρχίαν Ρωμαϊκὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀχαΐα* (146 π. Χ.).

Ἀνακεφαλαίωσις.

Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης παριστάμεθα εἰς τὸ ἐξαίσιον θέαμα τῶν κατακτήσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, δι' ὧν ὁ κατακτητὴς οὗτος κατέλυσε τὸ Περσικὸν βασίλειον καὶ ἵδρυσε νέον ἀντ' αὐτοῦ κράτος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ περιπλακέντες εἰς δεινοὺς πρὸς ἀλλήλους πολέμους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἑνότητα τοῦ ἀχανοῦς ἐκείνου κράτους καὶ ἐπὶ τέλους ἐσχημάτισαν πολλὰ ἀνεξάρτητα βασίλεια, τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν καὶ ἤκμασαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἡ δὲ Ἑλλὰς εἰς ἐμφυλίους πολέμους ἐξακολουθητικῶς παραδεδομένη, ἔδωκεν εἰς τοὺς Ρωμαίους ἐπανειλημμένας ἀφορμὰς ἐπεμβάσεως, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους τῷ 146 π. Χ. ὑπετάγη εἰς αὐτοὺς καὶ οὕτω κατέστη ἐπαρχία Ρωμαϊκή.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Γ΄ ΤΕΥΧΟΥΣ